Libreria di
P. I. A.
S. Carlo a Catinari.

IOANNIS BAPTIST VERI

RERVM VENETARVM

LIBRI QVATVOR

ad

Illustrissimum Virum

PETRVM CONTARENVM,

FRANCISCI F.

PATAVII, MDCXXXIIX.

Ex Typographia Cribelliana.

Super. Perm.

PETRO CONTARENO
FRANCISCI F.
Viro Illustrissimo
IO: BAPTISTA VERUS I.V.D.
S. P. D.

R*Eipublicæ Venetæ res gestas ab origine præclarissimæ Urbis suæ ad hæc usq; tempora latiùs apud alios diffusas contraxi, illos imitatus, qui brevibus tabellis vastissimum terrarum orbem circumscribunt, ne virtutum documenta inde promentes historiarum diversitate ac magnitudine obruerentur. Speciosæ hujus imaginis prima mihi lineamenta duxerunt, quos arbitratus sum nihil aut pietati, aut honori Patriæ citra fidem dedisse. Cæterùm fœtus hic, qualiscunque in lucem prodeat, sub tutela Illustrissimi Nominis Tui prodire debuit: & pluribus enim ab hinc annis in tuã clientelam acceptus, tua veluti in familia esse cœpi; & non minimam operis partem Majorum tuorum gloria, rebus manu consilioque gestis, implevit, quorum egregia facinora, cùm lubuerit, uno intuitu poteris perlustrare. Obstetricatur etiam avitus, & singularis*

tuus in Patriam amor, Christianæ Religionis, ac Venetæ Reipubl. studium planè par; nec non peculiaris Historiæ cognitio, ac voluptas, ut non tantùm patrocinari, sed & judicium ferre valeas. Reliquas insignes ingenii & animi tui dotes à familiari & domestico tuo referri pudor vetat; & hoc tempore in primis, quo te, veluti postliminio reversum, ultronea Zenoniani tituli abdicatione, Tibi ipsi, Familiæ, ac Patriæ potissimùm reddidisti. Pro singulari igitur tua in me humanitate spero hoc, qualecumq; fuerit, grati animi monumẽtum, abs te benignè exceptum iri: ac futurum, ut, in tuis penatibus conceptum editumque, partum nescio dicam, an abortum, humanissimè foveas. Vale et Tibi, & Reipublicæ, in qua stabilienda conservandaque adeo Virtus, et Fortuna sine exemplo contendisse videntur, ut in ipsa tantùm libertatis adhuc vigeat, quantum ab initio illius sapientissimi Moderatores extra servitutem posuere: ita deinceps annuat Deus, ut, repressa æmulorum rabie, & domito furore barbaro, cæteras gentes ejusdem libertatis æternitate vincat, quas diuturnitate in terris superavit.

RERVM VENETARVM
INDEX
LIBRI PRIMI.

1238

LI

LIBRI TERTII.

1507

LIBRI QVARTI.

FINIS.

IOANNIS BAPTISTÆ VERI

RERVM VENETARVM

LIBER PRIMVS.

SI ulli unquam populo licere visum est suam ad Deos originem referre, id verò maximè Populo Veneto jus, & fas est, neq; enim, nisi Deũ in aquis tantæ molis, ac tanti miraculi auctorem existimare ab euentu putandum: ac Deo conditori, quo quidem nomine nemo alius mortaliũ gloriari potest, & stupenda in suis primordiis augustissimæ Vrbis incrementa, atq; in hunc usque diem sapientissimæ Reipublicæ administratio humanæ varietatis expers, respondent. Et à Numinis cultu sub ipsum initium, & à religione grata Ciuitas natalẽ annalesq; suos auspicata est: à dedicatione Tẽpli, quod incendio repentè sedato, votum Diuo Iacobo, extruxit, post Christum natum ccccxxj. mense Martio. Prima Vrbis administratio neque Regia neque Cõsularis. Vnicum, aut ex singulari duplex imperium olim in tyrannidem abijt. quo docta Resp. suum

integrum libertatis decus plurium dominantium fascibus tutari voluit. Singulis in insulis singuli creabantur Tribuni, penes quos summa vitæ, necisq; erat auctoritas. Annuum placuit esse hunc magistratum, decretumq; ut si quid gravius accidisset, conventus omnium indiceretur in aliam, atq; aliam insularum, ne in una continuata dignitas invidiam pareret, atq; imperii jus collocare videretur. Verũ quia tantæ Reip. initia, leges, acta claris scriptoribus memorata sunt: nos paucis perstringemus & quas ipsa domi contentiones, & studia habuit: & quę foris bella à primis ad hæc usq; nostra tempora confecit.

Res gestæ sub Tribunis.
A.C. 536.

VEnetum nomen propagari cœpit iis artibus, quibus deinceps semper Majores nostri studuere, nempè maritimis. nam in mari fundata Vrbs, à mari, aut injuriam timere, aut illatam vindicare debuerat. Anno quingentesimo trigesimo sexto Iustinianus Imperator Amalasunthæ Reginæ necem ulturus in Gothos bellum suscipit, duce Belisario. Hic adversus Vitigem eius gentis Regem Romam strenuè defendit, cæsoq; exercitu, reliquum hostem Ravennam propellit, quò insecutus fugientem, tum urbis

bis

his munitionibus tutum expugnari posse diffideret, ad deditionem fame compellere meditatur. Sed quia deerant naves, quibus à mari, & à fluminibus prohiberetur transpadanæ Gothorũ urbes, ne commeatus obsesso Regi deferrent, petit Belisarius à Venetis, ut iis comparatis, atq; instructis, natum penè cum ipsa Rep. Græcorum imperium tuerentur. Præsto fuere, nihilq; duxerunt illustrius, quàm pro amico Principe arma primùm capessere. Naves ergò alias adverso Pado traducunt, ne Ticino Ravennã aliquid inveheretur: alias in fluminis ostio sistunt, ne quid à vicino mari in obsessum oppidum cõportari posset Hæc inter hostica classis, Vitige per extrema omnia opem sollicitante, Ticino delata secundo amne in Venetam irrupit solidè instructam. Repulsi, fractique Barbari, Veneto ex navibus acriter, nec minus ab utraque Padi ripa Belisarii milite dimicante, post desperatam salutẽ sese cum tota classe dedidere Imperatorio duci, penes quem belli fructus, apud Venetos summa laus fuit. Hac vna victoria occupata Ravenna, & captus Vitiges. Anno post hanc pugnam quintodecimo Totilas Italiæ Regnum adeptus cum altero Iustiniani exercitus du ctore Narsete infelici exitu conflixit. Primum victoriarum omen pro Græcis apud Anconam maritimam urbem illuxit, Venetis nauali prælio decertã-

tibus. Hi compluribus rostratis ad liberandum obsidione oppidum navigantes, cum in Gothicas triremes, & numero, & robore validiores incidissent, iniquos apparatus æqua virtute tolerarunt. Vtrisq; igitur infestis proris concurrentibus, dubio marte aliquandiu pugnatum est: tandem procedente prælio, quo Veneti clarum militiæ specimen edidere, Totilæ classis profligatur.

Ducum origo.

697.

CAeterùm Tribunicia potestas, quæ ducentos propè annos duraverat, sub hoc tempus nouo Magistratu inducto, in hunc modum excidit. Cæperant finitimorum armis Reipublicæ fines turbari, vixq; intra ipsas insulas Tribunorũ incuria, atq; inertia Veneti tutos se credebant, sæpius à proximis populis piraticam exercentibus vexabantur. Hi Gradum, & Heracleam continentis oppida populati, noctu in Riuoaltum descendunt, ibidemq; aliquot deprædantur onerarias. Navium custodes à Tribunis tum negligentiùs suo munere fungentibus in excubiis dispositi, nõ prius latrones repulere, quàm incondito clamore universam Civitatem perturbassent.

ſent. Re cognita fit undiq; ad naves concurſus, fuganturq; tumultuaria decertatione piratæ, non paucis tamen Venetorum aut occiſis, aut vulneratis. Hæc clades adeò omnium animos, quia inſolita, perculit, ut, ac ſi Vrbis violata eſſet ſecuritas, & libertas, Tribunis abrogatis, novus ſit Magiſtratus inductus unius Principis, nomine Ducis. quo pacto prudenter conſtitutum, ut in eo, quod titulo rectius, & auguſtius eſt, apud unum, unius nomen, & maieſtas ſuprà cæteros inſignis eſſet: &, quod pro libertate ſingulorum tutius apud plures, adminiſtratio, & imperium pluribus, iiſque patriciis, committerentur. Igitur primus omnium recenti dignitatis ſplẽdore Paolucius Anafeſtus inſignitur, vir præ aliis conſpicuus anno ſervati orbis ſexcenteſimo nonageſimo ſeptimo: urbis verò conditæ ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Anafeſto Marcellus Heracleanus ſucceſſit. hunc excepit Horleus Vrſus, qui ab inſtituta Ducis dignitate cum trigeſimus nondum annus præteriiſſet facinoroſa ſeditioſorum manu opprimitur. Hac tanta rei novitate perturbata Reſp. alteram publicæ adminiſtrationis formã reperit, & pro Ducibus Magiſtros militum ſibi creavit, quorum munus annuum Attamen & his poſt ſextum annum ſublatis, cum ſe ſuperbè, atq; inſolenter gererent, ad Duces reditum eſt. His primùm Heraclea urbs; deinde Methamau

cum

cum imperij sedes fuit: postremò Riuoaltus. Cæterùm si Reip. benè constitutæ salus, dignitas, ornamẽta, & securitas firmatur legibus: his Veneta tam sanctis semper usa est, ut non mirum, si per tot jam ætates primam illam & religionem, & nunquam interruptam libertatem pari fortuna, studioq; ad nostra usq; secula conservatam conservatura deinceps sit, nam cuius origini Deum affuisse compertum est; ita nunquam humanam virtutem, & sapientiam crediderim defuturam.

Prima Venetorum Ducum expeditio ad Ravennam.

725.

HOrleus Vrsus ità quotidianis laboribus, rebusque navalibus Venetam juvẽtutem exercuit, ut ea, quæ tum temporis quasi adhuc metu proprii exitii collecta multitudo in insulis veluti delitescebat, apud exteros demum clarior innotuerit. Hinc primùm sub tantò Duce Venetæ genti peperit decus Ravenna recepta. Parebat ea urbs Græcis Imperatoribus, quibus Veneti favebant publicæ augendæ rei studio. Civilium per ea tempora discordiarum fluctibus agitatam facilè se oppressurum ut agnovit Luithprandus Longobardorum

Rex

Rex cum exercitu Ildeprandum nepotem transmisit, qui breui urbem non tam bellicis oppugnatam operibus, quàm intestinis dissidiis proditam occupavit, fugato Exarcho. Is ad Venetam fidem confugit, Gregorio II Romano Pontifice ad Rempublicam litteris flagitante. Missum igitur instructissime classis auxilium octuaginta triremium. Sed ut hostes nihil minus metuentes faciliùs pellerentur, Horleus, ficta repudiati Exarchi fama, evulgatoque suo in Orientem apparatu, noctu Ravennam enavigat. Ita, ubi primùm illuxit, propè urbis mœnia applicuit, jactis, quà opus, pontibus, & per muros maturato usu scalarum jubet suos in incautos descendere, uno, eodemq; tempore, quo Exarchus, dato signo, cum terrestribus copiis, quas tumultuario delectu in Aemilia comparaverat, urbem clamore maximo, impetuq; aggreditur. Exciti re inopinata Longobardi, Venetum jam incubantem faucibus nec repellere, nec sustinere potuerunt. Ildeprandus somno adhuc obrutus, improvisoque tumultu perterrefactus, cum neq; consilij quidquam, neque virium, occiso Peredæo duce, amplius haberet, in Ursi potestatem devenit. Sic Ravenna Longobardico jugo erepta Græcis restituitur: atq; inde Venetum nomen illustrius evasit, at in finitimos postea acrius, vehementiusq; insurrexit.

Bel-

Bellum inter Heraclianos, & Aequilios.

737.

BEllum hoc civile crescentis Reipublicę statum aliquandiù turbavit. De finibus in multos annos protracta controversia inter Heraclianos, & Aequilios: nunc assiduè, & sine intermissione toto biennio infestius repetita est, sæpius ancipiti eventu, certa demum utriusque gentis calamitate, & vastatione ambarum urbium, quæ ad Anaxi ostia sitæ erant. Præsentium discordiarum Vrsus auctor habitus, dum Heraclianis nimiùm studere creditur, adversæ partis odium incurrit: quarè post multas hinc inde illatas, acceptasq; clades à tumultuante populo interficitur, mutata in Principem fide vel metu, vel necessitate.

Coniuratio Galla in Theodatum Principem.

756.

TEodatus Vrsi Principis filius, ac publicę dignitatis heres, ut partes expleret optimi Ducis, cuius in primis est tueri suos, ne unquã externis pateant insultibus, Brundulum castrum, quod imminet ostio Athesis, quà in mare influit, firma arce muniendum, latisq; vallandum aggeribus curavit: profe-

fectus & ipse in eum locum, ut opus præsentia maturaret. Hanc nactus occasionem Methamaucenus quidam, Galla nomine, tyrannidis suspicionem in Principem apud cives concitavit. Ea iniecta vulgo, creditaq; cum nimia suspecti sceleris indignitate omnium animi angerentur, facta conspiratione, ad arma concursum est, ac Theodatus ex improviso interceptus congressu iniquioris aliquanto pugnæ, fortisque, dum parati imparatos invadunt, fuga etiam sibi consulentibus, qui circa Ducem versabantur, in in quem exinde Galla sceleratas manus iniecit, ac dignitate, nec non & oculis orbatum procul à patrio solo relegavit. Restitutæ quasi libertatis vindici Gallæ summus Reip. honor defertur. sed cum partam scelere potestatem per scelus exerceret, ea altero anno exuitur, effossisq; luminibus justas sui flagitii pænas persolvit.

In Longobardos Expeditio
773.

ADversus Longobardos Carolus Gallorũ Rex, qui ob res præclarè gestas Magnus appellaturprosperè dimicavit. Eos populos ducentis ante annis ad invadendam Italiam è Scandinavia Oceani Aquilonaris insula exciverat Gothorum terror, exi-

IOANNIS BAPTISTÆ VERI

RERVM VENETARVM

LIBER PRIMVS.

SI ulli unquam populo licere viſum eſt ſuam ad Deos originem referre, id verò maximè Populo Veneto jus, & fas eſt, neq; enim, niſi Deũ in aquis tantæ molis, ac tanti miraculi auctorem exiſtimare ab euentu putandum: ac Deo conditori, quo quidem nomine nemo alius mortaliũ gloriari poteſt, & ſtupenda in ſuis primordiis auguſtiſſimæ Vrbis incrementa, atq; in hunc uſque diem ſapientiſſimæ Reipublicæ adminiſtratio humanæ varietatis expers, reſpondent. Et à Numinis cultu ſub ipſum initium, & à religione grata Ciuitas natalẽ annalesq; ſuos auſpicata eſt: à dedicatione Tẽpli, quod incendio repentè ſedato, votum Diuo Iacobo, extruxit, poſt Chriſtum natum ccccxxj. menſe Martio. Prima Vrbis adminiſtratio neque Regia neque Cõſularis. Vnicum, aut ex ſingulari duplex imperium olim in tyrannidem abijt. quo docta Reſp. ſuum

integrum libertatis decus plurium dominantium fascibus tutari voluit. Singulis in insulis singuli creabantur Tribuni, penes quos summa vitæ, necisq; erat auctoritas. Annuum placuit esse hunc magistratum, decretumq; ut si quid gravius accidisset, conventus omnium indiceretur in aliam, atq; aliam insularum, ne in una continuata dignitas invidiam pareret, atq; imperii jus collocare videretur. Verũ quia tantæ Reip. initia, leges, acta claris scriptoribus memorata sunt: nos paucis perstringemus & quas ipsa domi contentiones, & studia habuit: & quę foris bella à primis ad hæc usq; nostra tempora confecit.

Res gestæ sub Tribunis.

A.C. 536.

VEnetum nomen propagari cæpit iis artibus, quibus deinceps semper Majores nostri studuere, nempè maritimis. nam in mari fundata Vrbs, à mari, aut injuriam timere, aut illatam vindicare debuerat. Anno quingentesimo trigesimo sexto Iustinianus Imperator Amalasunthæ Reginæ necem ulturus in Gothos bellum suscipit, duce Belisario. Hic adversus Vitigem eius gentis Regem Romam strenuè defendit, cæsoq; exercitu, reliquum hostem Ravennam propellit, quò insecutus fugientem, cum urbis

bis munitionibus tutum expugnari posse diffideret, ad deditionem fame compellere meditatur. Sed quia deerant naves, quibus à mari, & à fluminibus prohiberetur transpadanæ Gothorũ urbes, ne commeatus obsesso Regi deferrent, petit Belisarius à Venetis, ut iis comparatis, atq; instructis, natum penè cum ipsa Rep. Græcorum imperium tuerentur. Præsto fuere, nihilq; duxerunt illustrius, quàm pro amico Principe arma primùm capessere. Naves ergò alias adverso Pado traducunt, ne Ticino Ravennã aliquid inveheretur: alias in fluminis ostio sistunt, ne quid à vicino mari in obsessum oppidum cõportari posset Hæc inter hostica classis, Vitige per extrema omnia opem sollicitante, Ticino delata secundo amne in Venetam irrupit solidè instructam. Repulsi, fractique Barbari, Veneto ex navibus acriter, nec minus ab utraque Padi ripa Belisarii milite dimicante, post desperatam salutẽ sese cum tota classe dedidere Imperatorio duci, penes quem belli fructus, apud Venetos summa laus fuit. Hac vna victoria occupata Ravenna, & captus Vitiges. Anno post hanc pugnam quintodecimo Totilas Italiæ Regnum adeptus cum altero Iustiniani exercitus du ctore Narsete infelici exitu conflixit. Primum victoriarum omen pro Græcis apud Anconam maritimam urbem illuxit, Venetis nauali prælio decertã-

tibus. Hi compluribus rostratis ad liberandum obsidione oppidum navigantes, cum in Gothicas triremes, & numero, & robore validiores incidissent; iniquos apparatus æqua virtute tolerarunt. Vtrisq; igitur infestis proris concurrentibus, dubio marte aliquandiu pugnatum est: tandem procedente prælio, quo Veneti clarum militiæ specimen edidere, Totilæ classis profligatur.

Ducum origo.

697.

CAeterùm Tribunicia potestas, quæ ducentos propè annos duraverat, sub hoc tempus nouo Magistratu inducto, in hunc modum excidit. Cæperant finitimorum armis Reipublicæ fines turbari, vixq; intra ipsas insulas Tribunorũ incuria, atq; inertia Veneti tutos se credebant, sæpius à proximis populis piraticam exercentibus vexabantur. Hi Gradum, & Heracleam continentis oppida populati, noctu in Riuoaltum descendunt, ibidemq; aliquot deprædantur onerarias. Navium custodes à Tribunis tum negligentiùs suo munere fungentibus in excubiis dispositi, nõ prius latrones repulere, quàm incondito clamore universam Civitatem perturbas-

ſent. Re cognita fit undiq; ad naves concurſus, fuganturq; tumultuaria decertatione piratæ, non paucis tamen Venetorum aut occiſis, aut vulneratis. Hæc clades adeò omnium animos, quia inſolita, perculit, ut, ac ſi Vrbis violata eſſet ſecuritas, & libertas, Tribunis abrogatis, novus ſit Magiſtratus inductus unius Principis, nomine Ducis. quo pacto prudenter conſtitutum, ut in eo, quod titulo rectius, & auguſtius eſt, apud unum, unius nomen, & majeſtas ſuprà cæteros inſignis eſſet: &, quod pro libertate ſingulorum tutius apud plures, adminiſtratio, & imperium pluribus, iiſque patriciis, committerentur. Igitur primus omnium recenti dignitatis ſplēdore Paolucius Anafeſtus inſignitur, vir præ aliis conſpicuus anno ſervati orbis ſexcenteſimo nonageſimo ſeptimo: urbis verò conditæ ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Anafeſto Marcellus Heracleanus ſucceſſit. hunc excepit Horleus Vrſus, qui ab inſtituta Ducis dignitate cum trigeſimus nondum annus præteriiſſet facinoroſa ſeditioſorum manu opprimitur. Hac tanta rei novitate perturbata Reſp. alteram publicæ adminiſtrationis formā reperit, & pro Ducibus Magiſtros militum ſibi creavit, quorum munus annuum Attamen & his poſt ſextum annum ſublatis, cum ſe ſuperbè, atq; inſolenter gererent, ad Duces reditum eſt. His primùm Heraclea urbs: deinde Methamau

cum

cum imperij sedes fuit: postremò Riuoaltus. Cæterùm si Reip. benè constitutæ salus, dignitas, ornamẽta, & securitas firmatur legibus: his Veneta tam sanctis semper usa est, ut non mirum, si per tot jam ætates primam illam & religionem, & nunquam interruptam libertatem pari fortuna, studioq; ad nostra usq; secula conservatam conservatura deinceps sit, nam cuius origini Deum affuisse compertum est; ita nunquam humanam virtutem, & sapientiam crediderim defuturam.

Prima Venetorum Ducum expeditio ad Ravennam.

725.

HOrleus Vrsus ità quotidianis laboribus, rebusque navalibus Venetam juvẽtutem exercuit, ut ea, quæ tum temporis quasi adhuc metu proprii exitii collecta multitudo in insulis veluti delitescebat, apud exteros demum clarior innotuerit. Hinc primùm sub tantò Duce Venetæ genti peperit decus Ravenna recepta. Parebat ea urbs Græcis Imperatoribus, quibus Veneti favebant publicæ augendæ rei studio. Civilium per ea tempora discordiarum fluctibus agitatam facilè se oppressurum ut agnovit Luithprandus Longobardorum

Rex

Rex cum exercitu Ildeprandum nepotem transmisit, qui breui urbem non tam bellicis oppugnatam operibus, quàm intestinis dissidiis proditam occupavit, fugato Exarcho. Is ad Venetam fidem confugit, Gregorio II Romano Pontifice ad Rempublicam litteris flagitante. Missum igitur instructissimę classis auxilium octuaginta triremium. Sed ut hostes nihil minus metuentes facilius pellerentur, Horleus, ficta repudiati Exarchi fama, evulgatoque suo in Orientem apparatu, noctu Ravennam enavigat. Ita, ubi primùm illuxit, propè urbis mœnia applicuit, jactis, quà opus, pontibus, & per muros maturato usu scalarum jubet suos in incautos descendere, uno, eodemq; tempore, quo Exarchus, dato signo, cum terrestribus copiis, quas tumultuario delectu in Aemilia comparaverat, urbem clamore maximo, impetuq; aggreditur. Exciti re inopinata Longobardi, Venetum jam incubantem faucibus nec repellere, nec sustinere potuerunt. Ildeprandus somno adhuc obrutus, improvisoque tumultu perterrefactus, cum neq; consilij quidquam, neque virium, occiso Peredæo duce, amplius haberet, in Vrsi potestatem devenit. Sic Ravenna Longobardico jugo erepta Græcis restituitur: atq; inde Venetum nomen illustrius evasit, at in finitimos postea acrius, vehementiusq; insurrexit.

Bel-

Bellum inter Heraclianos, & Aequilios.

737.

BEllum hoc civile crescentis Reipublicę statum aliquandiù turbavit. De finibus in multos annos protracta controversia inter Heraclianos, & Aequilios: nunc assiduè, & sine intermissione toto biennio infestius repetita est, sæpius ancipiti eventu, certa demum utriusque gentis calamitate, & vastatione ambarum urbium, quæ ad Anaxi ostia sitæ erant. Præsentium discordiarum Vrsus auctor habitus, dum Heraclianis nimiùm studere creditur, adversæ partis odium incurrit: quarè post multas hinc inde illatas, acceptasq; clades à tumultuante populo interficitur, mutata in Principem fide vel metu, vel necessitate.

Coniuratio Gallæ in Theodatum Principem.

756.

TEodatus Vrsi Principis filius, ac publicę dignitatis heres, ut partes expleret optimi Ducis, cuius in primis est tueri suos, ne unquã externis pateant insultibus, Brundulum castrum, quod imminet ostio Athesis, quà in mare influit, firma arce muniendum, latisq; vallandum aggeribus curavit: profe-

fectus & ipse in eum locum, ut opus præsentia maturaret. Hanc nactus occasionem Methamaucenus quidam, Galla nomine, tyrannidis suspicionem in Principem apud cives concitavit. Ea iniecta vulgo, creditaq; cum nimia suspecti sceleris indignitate omnium animi angerentur, facta conspiratione, ad arma concursum est, ac Theodatus ex improviso interceptus congressu iniquioris aliquanto pugnæ, fortisque, dum parati imparatos invadunt, fuga etiam sibi consulentibus, qui circa Ducem versabantur, in quem exinde Galla sceleratas manus iniecit, ac dignitate, nec non & oculis orbatum procul à patrio solo relegavit. Restitutæ quasi libertatis vindici Gallæ summus Reip. honor defertur. sed cum partam scelere potestatem per scelus exerceret, ea altero anno exuitur, effossisq; luminibus justas sui flagitii pœnas persolvit.

In Longobardos Expeditio

773.

ADversus Longobardos Carolus Galloru͂ Rex, qui ob res præclarè gestas Magnus appellatur prosperè dimicavit. Eos populos ducentis ante annis ad invadendam Italiam è Scandinavia Oceani Aquilonaris insula exciverat Gothorum terror, exi-

tiumq; Narses, masculæ prorsus virtutis miles, qui non minus sagaciter, quàm verè Imperatrici se ad pensum revocanti, ordiar, inquit, telam, quam nec ipsa tu., nec vir tuus facilè retexet. Postremus Longobardorum Rex Desiderius, quamvis nudatus viribus, armisque Gallicis Ticini obsideretur, haud tamen recuperandi Regni spem abiecerat, qui aperto amne sat commodè bellum trahebat. Quamobrem, ut urbs cum hoste citius caperetur, ad Venetos impetratum auxilia ventum est. Hi Romano Antistiti, Regiq; Gallo sic precantibus XXV armatis navibus adfuerunt. In Padum, Ticinumq; traiecta classis Ioannis Mauritii Principis filii auspiciis, omni auxilio inclusum hostem spoliat, eundemq; sequenti anno victum, capto oppido, in Galliam Carolus abducit. Ex hac decora expeditione Veneti ab Adriano Pōtifice in grati animi monumentum obtinent, ut Episcopali dignitate Rivoaltus nobilitaretur, quam demum in Patriarchalem, quondam Gradentium propriam commutavit Nicolaus Quintus sexcentesimo, ac septuagesimo septimo post anno, idq; muneris, honorisq; Laurentio Iustiniano sanctissimo viro primùm obtigit.

Ci-

Civiles Venetorum tumultus
802.

MAuricius Galbaius Princeps, ità sibi in Reip. administratione publicum amorem côciliarat, ut filium obtineret dignitatis consortem, & successorem, pernicioso quamvis ad posteros exemplo; quod annis cc. circiter, ac lx. usq; ad Principatû Dominici Flabanici invaluit: nam tû mos ille cooptandi in gubernanda Rep. socij, successorisq; sublatus est. Mortuo Galbaio Ioânes filius Mauricium ex se natû in imperio collegam ascivit. Sed ut primùm juvenis mores se detexere, Venetos concessæ potestatis pœnituit, nulla erant scelera, quæ liberæ genti invisa non committeret; hæc Pater dissimulatione alebat: quare eò usq; progressum, ut ex sese Mauricius omnia tâ humana, quàm divina administraret. Ea propter Ioannes Patriarcha Gradensis amicitiæ officio crebrius admonuit, ne pergerent tantis criminibus se fœdare; scirentq; libero populo imperare sibi datum. Verùm degenerant Principes in tyrannos, quando justæ admonitionis sensum excutiunt. Illi pium censorem ægrè ferentes Gradum paratis bello navibus clam provehuntur, Patriarchâ fraudis ignarum capiunt, altaq; de turri præcipitant exprobrantes, ut in Principes disceret non oblatrare. Infan-

dum parricidium Venetus, aut ferro, aut igni expiandum conclamat. at interim popularem impetū cōpescuit delata Patriarchalis dignitas Fortunato demortui nepoti. Is nihilominus commissi à Ducibus sceleris vindictam reposcens, conjuncto sibi Obelerio Methamauceno, ad Carolum Magnum in Galliā proficisci meditabatur, ut regia arma adversus Duces excitaret. de hoc illi moniti consilio Gradum rursus promoverunt. Fortunatus arrepta fuga maturavit in Galliam: Obelerius in Tarvisinum agrum recessit, quò loci ab exulibus Venetis, & Ducum hostibus Reip Princeps declaratur, validaq; agrestium manu adiutus, Methamaucum oppugnatum venit: Ioannes, & Mauricius à suis destituti, cum se armato hosti opponere non possent, subito effugio, Mantuā petiere. Victori Obelerio publica administratio confirmatur, datusq; socius frater, cui Beato nomen. Interim, quia de revocandis in urbem, & imperium Ducibus compertum est studere Heracleanos: Obelerius Aequiliorum auxiliis subnixus impigrè obstitit. nec manu minus, quàm lingua promptus, ut Ioanni, & Mauricio spem omnem in patriam redeundi eximeret, suis persuasit, non prius à civilibus discordiis cessatum iri, quàm ipsa una Heracleanorum urbs funditus deleretur. ità commisit utrumq; populum, qui in diversa distractus continuis dissidiis, præliisque

se

ſe eò uſq; laceravit, donec mutua clade cives, mutuoq; excidio civitates ambæ conciderint. Ex eo tempore Methamaucum, & Rivoaltus inſulæ habitatoribus auctæ. Cæterùm exacti Duces patria, & honoribus ſpoliati, Nicephorum Græcum Imperatorem adiere imploratum ſubſidia, quibus ad ſuos reducerentur. Quam ob cauſam Fortunatus, & Obelerius veriti, ne impetrata ope pellerentur, Pipini Italiæ Regis arma in Græcos rebellium auxiliarios fautores ſollicitarunt. Attamen diverſum ſortita eſt eventum Gallica expeditio, dum ſanior Veneti populi pars, Angelo Baduario conſulente, in eam ſententiam coiret, non eſſe cum Nicephoro fœdera violanda. Hinc Obelerius, ac Beatus, qui contra obſtinatiſſimè nitebantur, popularem tumultum ut declinarent, exules urbe diſceſſerunt, ac in patriam concitauere Pipinum, non multò poſt diviſum Orbem conſtat inter Carolum Magnum Pipini patrem, & Nicephorum ea lege, qua alter Orientis, alter Occidentis Auguſtus diceretur: & medius inter duo Imperia, veluti utriuſq; terminus, Veneta Reſpublica ſtaret, tertium quaſi quoddam Numen, nulliq; obnoxia majeſtas.

Bellum Gallicum cum Pipino 809.

CVm Pipino Italiæ Rege declarato bellum gesſere Majores noſtri, non tàm hoſtium ſtrage funeſtum, quàm ſuæ virtutis experimentis præclarũ: tum primùm pro libertate nudata ſunt arma, maximeq; hoc bellum Reip. curam ſollicitam habuit. populus enim in ſe, vicinoſq; ſatis pollens, utrum in procurrentis imperii Gallici impetum, ac in omnem partem valeret, non ſine trepidatione penſitatum. Ea certè belli contentio fuit, ut in experimentum illata fato putaretur, an ſcilicet Veneta virtus imperiũ ſtabile contra omnes, ac æternum quaqua verſum habitura foret. Re vera Pipini ambitio Venetos invaſit, ut imperii ſui fines dilataret. Noſtri hoſtium minas ſprevere primùm freti Græcorum claſsè ſub Paulo Patricio: quo tandem diſcedente, propter occultas cum aliquot civium ſimultates, ſoli rem ſedulò navarunt. Sub hæc conatur Pipinus legatione tranſmiſsa Venetos ab Imperatore Græco retrahare: idemq; ſpecioſis nominibus agit cum Dalmatis, ut horum populorum auxiliis, conceſſoq; uſu portuum, tutiùs alienas ditiones occuparet. Noſtri, quamvis neutrius cenſerentur imperii, Nicephori tamen rebus ſummè aderant, cum id Reip. intereſſet. quarè

neq;

neq; regiis in præsens postulatis, ut antea, neque Ducum adhortationibus acquievere. His commotus Pipinus bellum acerrimè intendit, parataq; numerosa classe primùm Dalmatiæ portus vexare cœpit: mox indè crebris incursibus proxima urbi loca infestare. id animo cogitabat fore, consulente Obelerio, ut occupatis in vicinia insulis, & oppidis, nulli Venetias cõmeatus importarentur, atq; ita nostri, exclusis terra, mariq; ad vitam necessariis, inedia tandem, ultimo obsessarum urbium malo, compulsi deditionem facerent. At Veneti, nec hosti cedendum, nec bellum remittendum rati, ut Gallum propulsarent, majores naves in anchoris juxta Meduaci portum stare jubent adversus navigia, quæ Ravẽna duci credebantur, Brunduli arcem geminato præsidio communiunt: & contra fluviatiles lintres ex omnibus insulis contrahunt minores cimbas. Hæc inter Pipinus terrestri exercitu omnem littoris oram occupat, Brundulano vico potitur, præter arcem. Clodiam exindè pergens subegit, ac reliqua circùm stagnantia loca brevi temporis momento in potestatem suscepit. Methamauceni, cognita vicinarũ gentium calamitate, certiq; imminere hostem, maturè omnes in Rivoaltum confugerunt, vacua Gallis hospitia relinquentes. Eius fugæ nuncio Pipinus graviter iratus, quia se tum deceptum spe, suisq; è manibus elapsam

prædam

prædam uidebat. Noſtri in Riuoalto conſidentes ob inſulæ inacceſsæ ſitum univerſas Gallorum uires, & furias in circunfuſis longè, lateq; æſtuariis facilè ſperabant cluſum iri. Interim compluribus diverſi generis extructis navigiis Rex ex Albiola ſolvit,& ut pro comperto habuit,Venetis certum eſſe, aut mori, aut vincere, in eos ferociter movit innumerabili miſſilium jactu. illi, quibus à Claſſis Præfecto, cui Victorinomen, fœlici omine, in hoſtem promittebatur victoria,tum navium agilitate, tum rei navalis, ac preſertim canalium errantium peritia, obſervato aquarum in altum recurſu, in adventantem Gallum à frõte, à lateribus impigrè invehuntur. Crudele continuò miſcetur certamẽ. hoſtes prædæ cupiditate trahi: Veneti pro aris, focisq;, proq; ipſa libertate, qua nihil carius, in pugnam ruere. ob id acerrimè dimicantes memorabilem Gallorum cædem edidere. Ita fractus Pipino animus,injuſtæq; expeditionis premium clades, dedecus fuit,ac fædus diſceſſus: immò certa mors. ubi enim Mediolanum ſe recepit,debaccante in ſemet ira,ob rem malè geſtam,paucos intra dies extinctus eſt. Sic adverſus Caroli Magni filium proſperè pugnatum accepimus: & bono Reip. fato. nam tum primùm ob excisũm Methamaucũ Ducalis ſedes in Rivoaltum ab Angelo Baduario, qui Gallicam diſſuaſerat ſocietatem, ad publicam eve-

cto

cto administrationem traducta est, quò loci in posterum adeò crevit res Veneta, ut non minus finitimis, quàm longinquis populis etiam bello par esset: ipsaq; urbs haud immeritò omnium Italicarum regina habeatur.

Bellum Saracenicum primum.

827.

SSaraceni superioribus annis vincendo longius progressi Constantinopolim, Byzantium olim, integro septennio obsedere: mox ab irrito conatu in Hispaniā navigantes, totam eam provinciam, Gothis fœliciter expulsis, occuparunt. At Galliam deinceps incursantes, victoriisq; audentes Carolus Martellus contudit, prostravitq; . Tandē barbaræ quod reliquum nationi Sicilia, Calabria, Apulia, & Italiæ pleraq; patuerunt. Cum his hostibus Veneta virtus pro sociis diu se exercuit: atque tum Michaelis cognomento Balbi Græci Imperatoris precibus in Siculam expeditionem Senatus misit. Susceptum in impios hostes bellum Deus non tam læto beavit fine, sed etiam muneribus auxit, allato per eos dies ab Alexandria Divi Marci Evangelistæ corpore, ut illum pro tutelari suo numine Veneta Resp. perpetuis deinde temporibus veneraretur.

Curictæ insulæ expugnatæ.

833

OBelerius, post acceptam à Pipino cladem, in Curictam insulam, hodie Vegliam, recessit; sed neq; tempus, neq; continuata calamitas extinxerant adhuc omnium malorum incendia, cupiditatem imperii, & ambitionem. Quamobrem excitatis media in urbe factiosorum discordiis, quærebat patriæ, ac pristinæ dignitati restitui. Illum Methamauceni cives asserebant æmulatione, & invidia Ioannis Badoarii Ducis patria prohiberi: jamq; minacibus armis apparebat manu reducendum Obelerium. cum Princeps prudenti consilio domesticos in primis tumultus reprimere aggressus, sublatis penè omnibus adversæ factionis, Methamaucum scelestorũ sedem immisso igne delevit. Secundùm hæc comparata classe in auctorem scelerum se convertit. Tenuit eò usq; Curictam dura obsidione, donec vi expugnatam redegit in potestatem; ac patriæ hostem ultus est. Is oppressus jugulatur, atq; militum manu digno suis criminibus supplicio discerpitur.

Ca-

Caroßiana coniuratio in Principem.

835.

CAroßius quidam nomine, clarus genere, excogitati in Ducem nefandi sceleris patricios satellites habuit. Hoc auctore contracta perduellium societas, & inita conspiratio in necem Ioannis Baduarii, cui nihil aliud æq; quàm virtus, & fortuna invidiam movit. Princeps facinorosum impetum effugio in Galliam declinavit, & Caroßius publicam administrationem, quasi vacantem, invasit. Verùm quia malè acquisitum imperium haud facilè retinetur: Veneta plebs semper in priorem, ac legitimum dominum pari fide, Caroßium adorta, orbatum oculis extra urbem eiecit: neq; his contenta, sociis conspirationis ad unum conquisitis, trucidatisq; Ioannem postliminio suæ reddidit dignitati. Postremò, quòd is graves simultates cum Mastalicia gente, cuius summa apud populum gratia, & auctoritas, exerceret, Gradum relegatus est, ne scilicet continuante dissidio Resp. gravius aliquod damnum contraheret.

Prima in Narentanos expeditio.

739.

NArentani iuxta Naronem fluvium nó procul ab Epidauro ad Illyricum mare siti, suis è la-

tebris anguium more proreptantes, quotidiè fermè in mercatorias Venetorum naves erumpebant. Insidiantium fallacia scopulis ferè, & sinuum fraude juvabatur. Contra prædones modò prospera, modò adversa fortuna visa est. In primo, cum illis conflictu fœdè repellimur, Petro Tradonico Duce. Hic demum ab externo præservatus hoste domi periit, facta suorum conspiratione, incertum qua de causa: sed cum in parricidio nulla satis justa ad sceleris patrocinium prętexi posset excusatio, de sontibus ultio est habita. Cæterùm non priùs Narentano bello C,ac LXX annorum finis datus, quàm jugum illi genti impositum, dirutaq; oppida, ut hodie, quæ, & ubi fuerint, requiratur.

Bellum Saracenicum secundum.

840.

VAstabant incendiis, & rapinis Græcas cum primis insulas Saraceni, nihilq; extra injuriam, quod ferro, & igne peti posset. Græci propriis diffisi viribus, sensim collabante Orientis imperio, ad cohibendas hostiũ populationes Veneta auxilia impetrant. delectu à nostris validissimarum navium habito in hostes itum est: Venetam, Græcamq; classes ductabat Ioannes Tradonicus: Saracenicam Sab-

bas.

bas. Hic nostros juxta Crotonis littora operire statuit, quò demum loci supervenientes acre cum barbaro iniere certamen. utrimq; totis viribus, animisque concursum est, & stetisset, post longum, variumque congressum, apud fœderatam classem victoria, nisi Græci ad primum ferè pugnę signum turpiter effugissent. Exinde universus hostilium armorum connisus, & rabies conversa in Venetum, qui diu sibi, reliquisque animo, ac virtute par, ad extremum numero hostium, ac suomet labori impar lassas manus, non victas Saraceno permisit. Triremes fermè omnes, aut captæ, aut mersæ. Prospero hoc successu elati Barbari in Dalmatiam rectà navigarunt, ut onerarias Reip. apud Tergestinos interciperent, cum prius singulos captivorum variis cruciatibus enecassent, atq; ità omne odium tum in Venetum nomen effudissent.

Secunda in Narentanos expeditio.
864.

Illata ab Saracenis clades Narentanis invadendæ Reip. occasionem præbuit. quamobrem per ea tempora ità Adriaticum mare infestum reddebant, ut Venetiarum ora nihilò melior appareret, quàm cuiusq; arctissimè obsessi oppidi. Sic oppressa civitas

in

in latrones continuò exiliendum proclamabat. non expectandum, ut mediam in urbem irrumpêtes, huc usque florentem infanda barbarie fœdarent. Patres iis querelis accensi, vulgiq; alacritate animosa in victoriæ auspicium traducta, XXX longarum navium classem quàm celerrimè comparant, cui Vrsus Baduarius præficitur, vir tanti nominis in re bellica, ut ad evulgatum instructę classis, delectiq; ducis nûncium Narentani reformidét. ob hanc probè causam, non modò sese subeunti Baduario obiicere non audêno, sed etiã supplices pacem per Legatos exorant. Hæc tutior sperata victoria Venetos præbuit faciles deprecantibus: nec alia lex deditis injuncta, quàm ut rata æstimatione, quæ damna intulissent, ex æquo, & bono ea rependerent.

Bellum Saracenicum tertium.

867.

Saraceni ad consuetã latrocinia reversi Dalmatię, & Histriæ maritimas oras depopulantur: demum Gradum per rapinam, & nefas invadũt. Vrsus Baduarius Princeps in proximos hostes, & ipsi fortasse urbi ex vicinia insidiantes valido navium apparatu progressus est. Eos circa Gradum præpropero accessu, inopinoq; ità perterrefecit, ut vel ipso

pugnæ indicto signo turbarit adversam classem, & in fugam converterit. Fugientem insecutus hostem non procul à Tarento penitus profligavit. Rei fœliciter navatę testis erga Principē, extitit publicus Venetorum favor. illi ab expeditione reverte̜nti datus consors imperii Ioannes filius, qui tum etiam ipse non minori virtute contra Barbaros pugnaverat.

Comaclensis pugna prima.

881.

IOannes Baduarius paternæ dignitatis heres Comaclum, quòd intra antiquæ Venetiæ limites esset, Reipublicæ uti debitum asserebat. Hac de causa fratrem, nomine Baduarium, Romam mittere statuit, ut Pontifice auctore oppidum Veneto juri cederet. Comaclenses explorato Ducis consilio asciscunt in auxilium Ravennates, & Venetum legatum per suos fines transeuntem adorti multis vulneribus ab itinere avertunt. Baduarius in patriam reversus brevi post interiit. Ioannes injuriam, fraternamq; cędem ulturus justa classe Comaclum aggreditur, tantoq; irati animi æstu, ut oppidi non contentus expugnatione, omnes ferè illius incolas cruenta pugna ceciderit. Sed neq; hæc vindictæ cursum sistit; impotens est enim iracundiæ gustus, ac sui ipsius esca, &

fomes,

somes; in ipsos Ravennatium penetrat fines omnia vastãdo flammis, ferroque, nec prius metam cędibus constituit, quàm desideratis, qui cæderentur, cum reliqui sibi fuga, vel in proximos montes, vel in subiectas castrorum munitiones jam antea cõsuluissent.

Tertia in Narentanos expeditio.

887.

HI populi, quasi anniversarii Reip. hostes ex Illyrio Caprulas usque, inq; ipsa urbi proxima loca prædabundi advolarunt. Illos à rapinis Venetus ut dimoveret, longis aliquot rostratis insectatus, haud procul à Miculo Dalmatiæ promontorio offendit. Petri Candiani Ducis exemplo, & adhortationibus valida in prędones facta est impressio, primoq; congressu res Veneta superior fuit. Cæterùm nutante fortuna, dum Candianus nimium victoriæ auidus in confert issimos sese hostes protrudit, ictu sagittæ perimitu r. Eo casu consternata classis, cum sine duce loco stare non posset, nudatur sensim defensoribus, & in rap aces manus tota concedit.

Hunni à Venetis victi.

903.

RESpublica. si qua vulnera superioribus bellis acceperat, ea Hunnorum spoliis obligavit. Gens illa Scythica denuò suis excita sedibus devicit in ipsis Italiæ faucibus Berengarium, atq; indè strages, ruinasq; tectis, agrisq; inferendo in Camorum regionem sese effudit: magno demum impetu encepit in hanc nostram provinciam fama Venetarum opum. Tota igitur Venetia iis ingruentibus miserandum in modum vastata; nobiliora oppida direpta, eversaq; ac inusitatis cladib. infœlices populi afflicti. Hoc rerum cursu, nulloq; resistente, Hunni, combusta Clodia, nihil prætermittunt, quod nostri, aut pati, aut timere possent, & cum unam Rivoalti oppugnationem procaci animo voluerent, ad hanc paratis undecumq; ratibus se instruunt. Porrò Veneti, qui adversis in rebus semper invicto fuere animo, ità ad immanissimum hostem longè arcendum ingenti audacia; & Gallicæ quondam cladis recordatione erecti bellum procurant, exiliuntq; animosi, prætente Petro Tribuno Principe. Manus circa Albiolam conseritur, & res primò missilibus geri cæpta hostiũ ictus invalidi cadebant, quia instabiles, incertiq; nam jaculatores barbari terrestribus assueti prælüs fluctuabant

bant in lintribus: Veneti navibus firmi, veluti stataria pugna, hostes facilè turbare, sternere, fundere, iniectisq; ferreis machinis datos in fugam sistere, ut omnes aut gladiis, aut aquis perierint. Constat, modico Veneti sanguinis impēdio tam celebrem de Barbaris biticulisq; victoribus victoriam constitisse.

Comaclensis pugna secunda.

932.

COmaclenses, deposita prioris cladis, & Venetæ virtutis memoria, obsessis viarum aditibus, in nostros illac transeuntes, latronum more, grassabantur: cives sæpius conquesti, & mercatores interceptarum mercium ingeminantes querelas, Remp. ad arma compulerunt. sed non prius hostibus illata, quàm præmissa legatio, qua repeteretur ablatum. Ea tamen tum recepta, cùm ex Reip. lege captivo in foro recitata Venetum habuit & testem maleficii, & judicem noxæ. Classis cum Duce in hostile solum trajecta omnia circum diripiendo in anceps, dubiumq; periculum oppidanos adduxit. at enim contra hostem iam diu, nimiumq; reluctantem expositi classiarii, & in obstinatam gentem, munitionesq; conjectæ faces. Ita postremò secuta est deditio, restituta furta, & fides publica expressa, qua Comaclenses Veneto imperio se parituros promisere.

Rapinæ Finitimorum insidiæ repressæ.
944.

Semper Veneta Resp. circumsideri visa est ab invidia, & odio finitimarum gentium. Dalmatæ, Histri, ac Tergestini, vicini populi, veriti ne aliquando illius mole opprimerentur, in eius perniciem non semel coniurarunt. Ea propter piraticis insultibus Gradum, proximaq; loca ab his latronibus sæpe vexata, & occupata: à nostris crebro defensa, ac recepta accepimus. Mos erat convenire quotannis in templum urbis maximum Divo Petro in Insula Castellana dicatum: ubi virgines cum propinquis aderant, quælibet nuptura cui magis, aut dote, aut ore placeret. Finitimi hostes nocturna navigatione in viciniora stagna devecti, tamdiu taciti in insidiis quievere, donec nuptialis conventus ageretur, cuius tandem certiores, facto impetu, templum adorti, armisque repente omnia turbantes dotalem virginum apparatum depopulati sunt. Insolens hoc facinus adeo Venetæ iuventutis animos perculit, ut persequendos prædones nulla mora decreverit. Levioribus itaq; advecta lintribus furta iam dividentes in Caprulanis paludibus inopinato oppressit, tantoque ardore, ut reposita præda, latrones ad internecionem usq; prosecuta confecerit. Re fœliciter gesta actæ

sunt grates Deiparę Virgini, quod hucusq; ex ipso victoriæ nomine observare licet.

Cædes Petri Candiani Ducis.
975.

SVpremæ dignitatis fastigium, quod clementia potissimùm, ac morum sanctitate sustineri debet, Petrus Candianus Quartus nullo non scelere corrupit. In Reip. gubernacula, adnitente populo, Patri Duci cooptatus imperium sibi uni asserere maluit per nefas, quàm cùm aliis per leges habere commune: inde moliri insidias, & seditiones alere intrà cives. Quibus studiis offensi Veneti proscripsere cõtumacem, spe dignitatis, ac patriæ repetendæ præcisa. At ille suoptè ing nio ferox, impetrata ab Ravennatibus ope, fœdis excursibus lacessivit rẽ Venetam. Veruntamen patre extincto hunc eumdem civitas, quem jure odisse debuerat, populari prorsus levitate in pristinum honoris gradum exulem revocavit. Sed brevì, ut populum suę instabilitatis pænituit, ita Candianus meritas pænas tyrannicæ administrationis dedit: reversus enim in patriam, remoto pudore, ac metu, more veteris impotentiæ grassabatur: priore abdicata conjuge, Vvaldertam Oberti Hetruriæ Principis filiam duxit: & hac elatus

affinitate omnia pro libidine gessit. Quæsita juris specie, qua velaret ambitiosos spiritus, in Opitergi- nos, ac Ferrarienses, inconsulto Senatu, movit, ut repeteret prædia, quæ sibi dotis nomine assignata jactabat. in præstantiores quoque viros suam sævitiã, ultionemq; confictis criminibus explevit. Postremò, ut cæpit vindicem populum, conscientia scelerum, domestico tyrannorum tortore, reformidare, regias domos communivit, & in arcis usum forti præsidio firmavit. Interim Venetus avitæ libertatis omninò memor arreptis armis conatus est intrà tecta impium Ducẽ aggredi. Sed, ut se cominùs repulsum ab custodibus sensit, alti furoris arma faces, & ignem in atrium ejaculavit, quo intestinus hostis subcensus illustre civibus pervicaciæ spectaculũ præbuit. Spretæ apud iratam plebem captivi preces, ac nequicquam pro infante filio deprecantis. utrique fauces elisæ, & cadavera in macellum abiecta, memorabili exemplo puniendæ tyrannidis, ne quis ad imitandum scelus superesset.

Histria, & Dalmatia in ditionem receptæ, eversi Narentani.

997.

REgna, & imperia tunc collabi visa, cùm primùm ab avita religione, & justitia declinarũt. duo-

duobus his fundamentis destitutum Orientale imperium eo tempore corruit, quo Imperatores sacrilegum cum Deo, Divisq; bellum gessere. Inde Principum contemptus, civium querelæ, ortæ seditiones, & discordiæ: adeò Græcorum vires enervatæ, ut in posterum, non fœderatis opem, non suis jam desperatis rebus auxilium ferre possent, vel contra domesticos, vel adversus externos insultus. Cum itaq; gliscerent ubiq; tumultus; hi potissimùm in Illyricis invalescebant. Histri, & Dalmatæ à finitimis montana incolentibus, & præcipuè à Narentanis perpetuis rapinis divexabantur. Igitur cum se à tantis calamitatibus eximere propriis viribus nequirent, missa ad Venetos legatione, se, suasq; urbes, & liberos Senatui permiserunt. at non prius in tutelam recepti sunt, quàm explorata Græci Imperatoris voluntate, ne peccari in fœdera videretur. Hoc facto, Petrus Urseolus Princeps classe ornatissima instructus confestim in provinciam transmisit, & primùm in Histriam. Ad Venetarum triremiũ appulsum primi omnium Parentini alacres se Venetæ potestati submiserunt: hos secuti Polani, pleraq; alia castra, & quacumq; ibat Veneta classis, legati dedentium civitates suas occurrebant. omnes benignè appellatos Princeps cum muneribus, ac privilegiis dimisit. Mox in Dalmatiam transfretatum est, ubi Iadertenses

ses in Reip. fidem ultrò jurarunt, evulgataq; illorum deditione, reliquæ ferè omnes urbes, non tam, quæ littoreis, quàm quæ mediterraneis in locis sitæ erant, nostris se commisere. Sic tum nota omnibus Reip. æquitas, justitia, & mite imperiũ ad se volentes pertraxit eos populos, & retinuit humanitate magis, quàm vi. quo gubernationis genere allectæ finitimæ gentes ultrò Reip. leges amplexatæ sunt. Corcyra tamen nigra, hodie Curzula, & Lesina, olim Pharia, illas detrectantes maluerunt omnia pati potius, quàm sese tradere. Ursëolus, ne aliqua remanerẽt in provincia bellorum semina, quibus demum in deditis jam populis seditiones nascerentur, decrevit armis uti, ubi Veneta clementia locum non invenisset. cùm interim repugnantium animos partim spe, partim metu tentasset, classem admovit, & ut non violenter primò hostem terrendum ratus, quòd voluntariam deditionem non desperasset: ità si plus æquo morarentur delatam spem, se exinde nihil hostile prætermissurum minitatus. Terra, mariq; acri obsidione pressi non diu restitere, quin deditionis signo clementiam, ac virtutem Ducis implorarent. Pharii diutius, acriusq; reluctati sunt. loci natura, situq; aspero inexpugnabiles se arbitrabantur. Veneti adversus obstinatum hostem obstinatè dimicantes magno impetu tentarunt irruptionem in arcem,

tanta-

tantaq; à nostris missilium multitudo fertur emissa in propugnatores, ut hi, ceu densissima grandine obtecti, præsidio tandem decedere, ac mœnia vacua relinquere cogerentur. Suis itaq; defensoribus nudatum oppidum occupatur, ac de iis suppliciũ sumptum est, qui Veneto non obsequendi dedère consilia. His peractis in Narentanos itur: horum castra, totaq; regio latis vastationibus perpopulata, ac diruta, deletumque cum ipsis oppidis pervicacissimæ gentis nomen. Sic libuit aliquandò crudelissimi hostis rabiem, & sævitiam pari crudelitate, ac furore multasse. Ita igitur Narentani eversi, acquisita Histria, obtenta Dalmatia. Victrici classe reversus Vrseolus ab effusa civitate veluti triumphans excipitur, decretumq; à Patribus, ut deinceps Dux Venetus Dalmatiæ quoq; nobilissimæ provinciæ Princeps appellaretur.

Bellum Saracenicum quartum.

1005.

FVnesto iterum agmine Saraceni petentes Italiam, post subactam Capuam, Barium in Apulia terra, marique oppugnabant. qui obsidebantur, à fame hoste interno, ac inexpugnabili mortalibus malo non minus pressi, quàm à circumsidentibus

Bar-

Barbaris, jam se hosti permisissent, si eò amplius Veneti rei frumentariæ, & militaris apparatus auxilia retardassent. quarè iis laborantibus opportunè subvenere robustissima classe, quam militibus & commeatibus non mediocriter instructam eduxerant: cęterùm vehementiùs in Saracenos res gesta, recenti adhuc memoria acceptæ ad Crotonem cladis. At verò à nostris non tã Bariũ obsidione liberatũ, quàm ex ipso hoste multis ex illius triremibus in conflictu dissipatis, reportata victoria gravissimo quidem exitu nobilis, ut tum Saraceni toto mari depulsi non amplius ab eo tempore classibus oras Italicas appetere ausi sint.

Pugna cum Adriensibus prima.

1015.

OTho Vrseolus Petri Ducis filius ad Reip. gubernacula delectus expeditionem in Adrienses suscipit, quòd popularentur Venetos fines. Infenso hosti tumultuario delectu occurrit, Lauretumque ad Pádi ostia aggreditur. Principis celeritàs magniam Adriensibus trepidationem incutit; Venetoque victoriam parit. Cruenta pugna profligati, & à præsenti populatione represi; ac, ne quid amplius simile in posterum molirentur, cohibiti.

Bellum in Murcimirum Liburniæ Regulum.

1023.

HOc anno Murcimirus Liburniæ, vulgò Croatiæ, Regulus prædabundus irrumpens in Iadertensium fines Venetos ad arma traxit. Ne igitur illata fœderatæ genti impunita esset injuria, nostri ex improviso feruntur in hostem, atq; uno quasi impetu profligatum in suorum montium anfractus, & latibula cum cæde propellunt. Fugatis Liburnis, eò statim usq; instant, donec ad victoriam nihil ultrà deesset, quàm præda, quam etiam uberem, & sanè luculentam accumulant. Hæc res non minùs Murcimiri temeritatem castigavit, quàm turpis antea fuga. Cęterùm petenti data pax, quam colendam cum potentioribus, neq; æmulatione potentiæ validiores irritandos malo suo didicit.

Prima Iadrae defectio.

1050.

IAdertenses fidei religionem, quæ annis LIII. cum Venetis jurejurando intercesserat, voluntaria defectione polluerunt Regi Pānoniæ, quæ & Hungaria, sese dedentes: vicinis quoque urbibus sollicitatis, ut detestādum exemplum eiusdem fraudis imitatione

tie comprobarent. Patrum animos inexpectatus tātæ novitatis nuncius summè perturbavit. apparebat, nisi primo quoq; tēpore expedita classis in Dalmatiā navigaret, non multò post reliquos eius provinciæ populos abalienatum iri. Dominicus Contarenus Princeps in expeditionem profectus Iaderam eo impetu oppugnavit, ut illa assiduè concussa muralibus tormentis, fugatisq; Pannonum auxiliis, ne excisa à fundamentis ignominiæ suæ testis esset sempiterna, novo jurejurando obstricta fuerit. Haud parùm profuit urbs vi recepta; nam à cæteris Dalmatiæ oppidis, illius expugnatione audita, fides servata est Venetis.

Bellum Normannicum primum.

1080.

STetit sæpius res Græca Venetorum auxiliis, ut annalium fides testatur, & præcipuè, quo tempore Normanni, Guiscardo Duce, maritimam Macedoniæ oram cædibus, ac rapinis complebant. Ea de causa Græci, suis ut accisis rebus prospicerent, adversus recentes hostes expertam in alios Reip. opem implorant. Quarè nostri amicæ genti gratificantes validarū triremium numerum comparant; & Dominico Siluio Duce in Normanos pugnaturi ex urbe di-

sceduntur. Pervenere Dyrrachium tum obsessum, datoq; pugnæ signo in adversam classem fecere impetum. Hostes Venetas triremes excipiunt non minori impulsu, quàm illæ in suas raperentur: certamen utrinquè suboritur cruentum, & nostri præliari pro ipsa patria libertate, non pro sociis, videbantur. Diu ancipiti eventu res gesta; tandem disiectis hostibus, submersis, actisq; in fugã navibus, mare Dyrrachinis antea occlusum, & securitatem aperuit, restituitquè Silvius magna Venetę gentis fama. Attamen, quia fortunæ vires instabiles sunt, & repentinæ mutationes, bellum hoc à nobis prosperè confectum brevis secuta est quies, pulso ab imperio Nicephoro Botoniate, & vi illud occupantibus Comnenis. Normanni tumultibus, ac seditionibus, quæ per id tẽmpus Constantinopoli gliscebant, pellecti, reparatis denuo viribus, Dyrrachium regressi adoriuntur, occupãtq;. Veneti, rursum Græcis supplicantibus, insequenti anno in eosdem hostes navali se conflictu experiuntur; diverso tamẽ exitu, quamvis eodem fermè loco, & Duce. Nostrorum numerosissima classis adeò dissipatur, ut ex navium multitudine, quas Princeps eò duxerat, nullæ penitus evasisse dicantur, præter parvum navigium, quo ipse cũ paucis aufugit. Senatus in Silvium totius belli infortunium confert: eidemquè summo Magistratu abrogato, Vitalem Falerium

sub-

substituit. Sed cum sub novo Principe classem reparasset, non minorem prima cladem passus est, haud longè Corcyra, quarto pòst anno. Inde satis constat bellum non eos semper sortiri exitus, qui sperantur, & plus sæpè auctoritatis sibi vindicare fortunã, quàm Ducum virtutem, & ingenium.

Bellum Syriacum primum.

1099.

DEcreta in Christianę Religionis hostes expeditione apud Clarum-montem Arverniæ oppidum, adhortante Vrbano II. Pontifice, Veneti ne piæ, communique causæ viderentur deesse, classem, quam CC. fuisse navium memorię proditum est, compararunt in id bellum, in quo diviso duas in partes mortalium genere, hinc pietas, inde fęda superstitio depugnabat. Robustissimo apparatui Præfecti summo cum imperio dati sunt Henricus Contarenus Castellanus Antistes, & Ioannes Vitalis Michaelii Principis filius, morum pietatę, & nauticę artis peritia viri, quibus, ut par erat, res publica, & Christiana committeretur. Belli destinata sedes Hierosolymorum civitas. ad hanc è Barbarorum manibus eripiendam transportati in Asiam magni exercitus, & noster penè orbis sub signis peragratus. Porrò Veneti facię

mili-

militiæ dato nomine, in provinciam navigantes, ubi Rhodum appulere, à Pisanis probrosis contumeliis excepti odio ne, an invidia, minùs constat; an potius instigante Alexio Imperatore Græco, qui Syriacam expeditionem nostris Principibus invidebat. Illi in certamen vocati justas temeritatis pœnas exolverunt, ex quinquaginta navium classe vix duabus & viginti fuga servatis. captivæ tandem redditæ, quòd bello Christiano inservirent, & quòd satis esset vicisse. mirum quàm id magnanimitati, & clementiæ Venetis cesserit. Exinde nostri Duces Ioppe ingressi totius belli moderatorem Gothofredum Bolioneum adiere consulturi quò essent arma dirigenda. Is, laudata Venetorum virtute, expugnandum Porphyreum indixit. Dum itaque oppidi ad radices Carmeli montis positi paratur oppugnatio, gravi morbo laborare Bolioneus affertur, qui, fugatis, profligatisque sæpius acie Barbaris, urbem, sacrumq; solum receperat, post unum, alterumuè obsidionis mensem, cùm omnium primus effractos machinis muros trãscendisset. Eo nuncio commoti Venetæ classis ductores festinavere Hierosolymas. Aegrotum Regem morti jam proximum vix allocutos Balduinus Regni successor perhumaniter excepit. Tandem sacra venerati loca ubi in castra rediere, oppugnatione acriùs repetita, Porphyreum occuparūt.

Sub-

Subinde Tyberiadem, quam nullo euentu Galli erāt aggressi, nostro accedente robore, in Venetorum manus concessisse, facta ab incolis deditione, testantur annales. In hunc igitur modum functa pro Christiana Rep. maritimo, terrestriq; bello ex Syria in Adriaticum, classis Veneta relata urbem, triumphi specie, barbaris onusta prædis ingressa est.

Bellum Normannicum secundum.

1100.

QVoniam iterum repetitis vastationibus uniuersum fermè Græciæ, & Dalmatiæ tractum exhauriebant Normanni: idcirco etiam ad arma rursus, naualesque apparatus contra inquietos hostes itum est. Veneti cum Pannonio Rege, cuius urbes ab iisdem grauiter vexabantur, icto fœdere, in Apuliam armatis nauibus properarunt, prudenti consilio, ut hostem ad sua tutanda ab alienis inuadendis retraherent. facta itaq; in hostilem prouinciam irruptione, ingens circumquaq; immissus terror, trepidansque Brundusium, proximaq; alia castra ultrò se dedidere: Classis, rapta non modica ex mediterraneis præda, ad suos rediit, & avocato hosti pacem dedit. sic restituta Dalmatis, Græcisque pristina securitas.

Bellum

Bellum Syriacum Secundum.

1104.

RECeptas Hierosolymas, post Gothofredum, Balduinus fraternæ virtutis, atq; fortunæ heres administravit: & ut apud christianos tantum imperium stabile, ac diuturnum constitueretur, pergebat utiquè Veneti novas semper copias, novosq; commeatus in Syriam transmittere. Sed quia maximè ad illius securitatem videbatur opportuna Ptolemais si caperetur, in hanc unam oppugnandam summo studio incubuere. Itaq; Ordelapho Falerio Principe, C navium classis mira celeritate transmarinis appulsa littoribus in Ptolemaidis conspectum se dedit, conjunctisq; cùm Balduino viribus, urbem, quã ille antea pedestri milite frustrà tẽtaverat aperto mari ad omnes suppetias, veluti inexpugnabilem, sic maritima obsidione fatigavit, ut præter spem citiùs in Christianorum jus, ditionemque venerit. Ptolemaide capta, Sidonem trajectum est, quæ viso classico apparatu portas aperuit; & alia propinqua oppida victricibus armis succubuerunt, ubi cæpta oppugnari. Inde nostri ad Pharamiam circa Nili ostia munitam arcem advecti, inita fœliciter pugna, deturbatoque vi præsidio illam à fundamentis evertunt. Sic demoliti piratarum receptaculum, maris usum in Syriã

na-

navigantibus christianis recuperant. Balduinus ut se gratum præberet, effusus in munera Venetæ Reip. in Ptolemaide sacram ædem, vicum, forum concessit,& ut eodem, quo Galli, jure forent: eamq; compluribus aliis priuilegiis in toto Hierosolymitano regno donavit.

Bellum Patavinum primum.

1110.

AC si esset in fatis, ne Veneta gens, post Syriacas victorias, diuturno aliquo otio torperet; atque ut terra pariter, ac mari imperium propagaret, de finibus orta est contentio cum Patavinis. His, qui à Tarvisinis, & Ravennatibus accepto auxilio superbi, ac feroces ferebantur, obviàm jere Veneti circa Bebianam turrim, ut opportuniùs à finibus arcerent. Levibus primùm certaminibus dimicatum: postremò, ut in confertam, ac furentem pugnam ventum est, pro Venetis stetit victoria magna hostium cæde, & captivitate: Qui superfuere, correpta fuga, ab Henrico Imperatore Veronę agēte maturarunt exorare subsidia. Cæterùm supplicibus ille haud manu, sed consilio profuit: ut omisso novarum rerum studio circa fines pacem, & amicitiam cum Venetis inirent, discerentque considerandum priùs, quàm aggre-

diendum quidquid præter opinionem poteſt belli contingere.

Iadera ſecunda defectio.

1117.

ITerum Iaderenſes, Veneto ab urbe pulſo Magiſtratu, defecere ad Pannoniæ Regem. hic violata fęderum ſanctitate, in quæ cum Rep. adverſus Normannos hoſtes pridem juraverat, omnes eidem amicas, deditasque urbes ad ſe pellicere conabatur, quibuſdam veluti delinitas illecebris aut donariis, aut publicis ædificiorum ornatibus, aut, quod magis in præſens congruere videbatur, ſpecioſo libertatis nomine. Venetiis ubi iterati criminis certa fama innotuit, extemplò parata claſſis, quę rurſus Dalmatiam peteret. Proſpera navigatione Venetus Princeps ut applicuit, ſubitam molitur urbis oppugnationem, effuſuſque in agrum latè omnia populatur. Pannones, qui præſidio erant, haud territi erumpunt, claſſiarioſq; provocant in terreſtrem congreſſum Hoſtem docet experimento Ordelaphus, nihil intereſſe virtutis terra, an aquis dimicaretur. quamobrem tanto impetu è navibus exilit, prælium capeſſit, ut fuſi, diſſipatique ſint Pannones, tota brevi cedente Dalmatia. Hac enim

insigni victoria, suorumque fautorum strage exanimata Iadera rediit in obsequium, conditionibus à victore, quæ videbantur, acceptis in pęnam admissæ defectionis. Inde Sicum, nostris Sebenicum, oppidum receptum, & imperatum, ne arcis muros, à Veneto milite subrutos, in posterum repararet, ne munimento confisum deficeret. Princeps adhæc, æquabili planè fortunâ, Liburniæ montibus superatis, hostium reliquias adhuc palantes vel cecidit, vel in captivitatem traxit: atque ulterius in provinciam penetrans quotquot sese obtulere castra, arcesque inopinato armorum terrore victor subegit. Hinc Venetus Dux novo Croatiæ, siue Liburniæ Principatus titulo auctus. Tandem recepta Dalmatia, propagatoque imperio clarus Venetias rediens, triumphum captivorum pompa nobilem, nec antea in urbe visum, primus duxit: reportátaq; de Pannonicis cohortibus vexilla templo suspendi Senatus iussit; ad excitandam scilicet virtutem gloriosum posteris victoriæ monimentum.

Bellum Pannonicum primum.

1118.

FAma rerum iu Liburnia gestarum per Pannoniã gliscens univerſam regionem in vindictam sollici-

 tat.

tat. Maximi apparatus exercitus, & bellicosissimæ gentis suis veluti sedibus excita potentia Venetos fines more circumfusi amnis irrumpit; recentibusque fortuna invidente victoriis breue sanè tempus ad eas recensendas, quin ad recipiendum spiritum vix mora conceditur. Patres igitur anxii de retinenda Dalmatia opportunam classem decernunt adversus ingruentem hostem quæ. eodem Falerio Duce transmissa explorat circa Iaderam hostilium castra disposita, ductoque ingentis operis vallo vetitum descensum, obsessis nec minùs interclusum auxilium. Falerius omnia experiendo ut laborantibus præsto sit, ad pugnam è munitionibus elicit Barbaros, fore ratus ut faciliùs inter dimicandum intromitterentur auxilia. Ita bellum hinc inde atrox conf ritur, & miseranda conspicitur strages, serò ad neutram partem se inclinante fortuna. Ad extremùm Ducis interitus, qui dum optimi Imperatoris explet munus, nō tam consilio, quàm manu præsens, occumbit, nostrorum perturbat animos, & Pannonas ferociores reddit. miles itaque suo duce orbatus fluctuat, abruptisque ordinibus, trepida ex fuga dispersus victoriam hostibus cedit. Tantæ cladis nuncius nullam amplius spem reliquam cōservandæ Dalmatiæ Patribus fecit, quòd jam superiores multitudine Barbari undique per provinciam militari licentia discurrerent. Sed victoriæ

nus-

nusquam temperantibus placuit Senatui non armis, verùm obviàm ire precibus, cum & id censeri debeat honestum, quod tuendæ Reipubl. causa sit factum. Missi igitur legati quinquennales inducias impetrarunt.

Bellum Syriacum tertium.

1122.

QVis non admiretur invictum, celsioremque Populi Veneti animum, qui cum ad retinendam Dalmatiam arma deberet convertere, potiùs in remotam longè regionem mittebat; quippè alacriùs pro sociis, quàm pro se: ac magis pro religione, quàm pro imperio dimicabat. In Syriam sub hoc tempus denuò vocatur, quia Parthi ad instar grãdinis, nimborumque omnia cædibus; ac funestissimis prædis evertebant. Callistus Romanus Pontifex nostros spe gloriæ cõcitos permovit in Barbaros, qui captũ Balduinũ Regem Charras in vincula adduxerant. In sacram itaq; expeditionem Dominicus Michaelius Ordelapho suffectus CC diuersi generis nauium classem Cyprũ versus traducit, eoq; loci audita Ioppensi obsidione, ad hanc soluẽdam statim proras conuertit. Certior in portu sedere hostes uni tantùm rei intentos, ut interceptis à mari commeatibus, ultrò tan-

dem se dederet oppidum fame domitum, in eos plenis velis, incitatoq; remige sese immittit; validaq; impreßione facta tātus iisdem pauor iniectus, ut oppreßi, cæsique sint antequam, quid facto opus, dignoscerent. varia itaq; strage, & captivitate mulctatis Barbaris, Ioppe magna Veneti nominis celebritate ab excidio vindicata, hostilemque omnem classem noster prædatus miles ingenti, & locuplete præda factus est ditior. Post hæc Michaelius Hierosolymas perrexit, ut ibidem cum Varimundo sacrę urbis præsule de bellatione decerneret: Tyros expugnāda deligitur cōjunctis exercitibus, quòd nō tā situ, quàm opere munitissima haberetur. Reparata protinus classe, & ex Ioppensi portu destinato littori appulsa, simul urbi insultantes fæderatæ acies, pari tantę virtutis eventu ea se brevì potiri posse confidunt. at dum spe longiùs in obsidio tempus protrahitur, certo ne, an ad invidiā ficto auctore, terrestres inter copias rumor emanat ex peditissimum obsessis aduentare auxilium: & hinc fugam Venetos meditari. Michaelius ubi primùm fędam in se, suosq; calumniam percipit, ad stabiliendā in sociis Venetæ constantiæ fidem ex singulis suis navibus omnia instrumenta jubet auferri, quæ navigationi essent quoquomodo necessaria, eaque penes confęderatos, ceu fidei pignora, deponi, ut inde constaret, inviolabilem apud Venetos fæderum sanctitatem,

tem neq. eorum animos vel adversa, vel prospera unquã nutare fortuna. Hoc fidei documento ab Veneto imperatore socii confirmati. Verùm qualiscumque de maturatis auxiliis rumor hactenus increbuerat haud vanus extitisset, nisi interceptæ essent litteræ, quibus à Damasceno Rege monebantur obsessi forti durarent animo, intra paucos dies auxiliares manus affuturas. Memoriæ proditum, id nostros rescivisse è litteris, quas pedibus appensas aerius nuncius columba deferebat obsessis, cum ea prætervolans ad ingentes Christiani exercitus clamores concidisset. Nostri opportunam rei benè gerendæ occasionem nacti alato tabellario fictas refigunt litteras, quibus Tyrii admonerentur, non esse cur à Damasco expectarent auxilia: undique hostilibus armis obsepta itinera: proinde parerent tempori, ac necessitati. Opportunum commentum votis cumulatè respondet: Tyrii siquidē sese destitutos dubio procul arbitrati, exacto quinto obsidionis mense deditionem faciunt. Ingressi urbem fęderati milites murorum, turriumq; pinnis Christiana signa præfigunt, Veneta scilicet Hierosolymitanis immixta. Demùm id ex fædere obtinuit Resp. ut Tyri, receptæq; Ascalonis, urbium tertia pars sibi libero jure possidenda traderetur; probatissimum virtutis, deq; re Christiana benemerentis argumentum.

Bellum cum Græcis Imperatoribus primum. Iaderæ tertia defectio.

1125.

FLorens in Asia Venetorum fortuna Græcorum iisdem cumulavit invidiam. Calojoannes Imperator ob partam de Tyro victoriam Reip fœlicitate offensus, & utcumque nociturus nihil non tentare, ut prosperos bellorum successus moraretur, absque omni Syria deturbaret. Hoc assequi fraudibus cum non posset, ultrò indictis armis hostem sese profitetur, nisi quamprimùm classis in Adriaticum rediret. Nostri minas parvi facientes susceptam expeditionem non tam necessaria, quàm illustri contentione prosequuntur. Sub hæc Græcis in vicina Venetæ urbi loca irrumpentibus, cumq; tutum nihil navigantibus pateret obsesso mari, Michaelius subito recursu deflectens in Græciā, Rhodum primò, Chium exindè præcipua Orientalis imperii propugnacula aggressus summa belli prosperitate expugnat. pari mox fortuna nonnullæ in Aegeo insulæ vi captæ, Methone occupata, eiusq; arx robustissimo communita præsidio. Hæc victoriarum fama Græcorum repressit insultus, & ab eorum classibus nostrum mare vindicta purgavit. Nec minùs Iaderam compescuit, quæ tertium rebellis quodā veluti cōtagio Spalatum, Traguriumq; in-

infecerat, Receptæ Iaderæ mœnia ubi solo adęquata, reliquis pęnæ documento fuere. Aliquot maritima oppida, quæ Pannones sollicitaverant, nostris promotis triremibus conservata. Sic fortissimus imperator Syriæ; Græciæq; ora universa in Illyrium usq; partim armis domita, partim ab hostilibus injuriis defensa, biennio post in patriam lætis acclamationibus reversus est.

Fanenses libertati restituti.

1140.

FAnum fortunæ per ea tempora fortasse proprio numine veluti desertum à proximis Pisauri, & Senogalliæ populis crebris oppugnationibus infestabatur, hosti haud dubie cessurum nisi ad notam Venetæ virtutis fortunam confugisset. Hac una favente servatum est; missa quippe in subsidium classis cum hostibus prælium miscet, partaque victoria Fanensibus libertatem restituit. Asserta civitas, ne tanti beneficii memoria intercideret, multos fere annos; stato pro viribus tributo, Reip. obnoxiam præstitit.

Bellum Patavinum secundum.

1143.

PAtavini Venetos iterum fines turbantes Meduaci fluminis aggeres nõ procul à Gambarariis proscindere conati sunt, apertissimo Reip. detrimento; ut per circumjacentes agros diffusæ aquæ limosis, sterilibusque paludibus urbem nostram obsepirent. Sed missis à Petro Polano Principe in turbidos hostes pedestribus copiis, res bellica strenuè gesta est, commisso ad Tumbam certamine, quo Venetus robore, animoque superior Patavinos devicit, cepitq; ex eis trecentos, ac quinquaginta notæ nobilitatis viros. At primatibus Patavinæ urbis testantibus, id in Veneti nominis odium haud fuisse factum, captivi ad unum remissi sunt.

Bellum in Rogerium Siciliæ Regem pro Græcis.

1149.

HIs temporibus Hydrunto emissus miles Rogerii Regis ductu extremum Orientalis imperii moliturus erat excidium. Is enim pro libidine efferus in Ionio mari, quod per summum scelus, & avaritiam Imperatorius Quæstor classe nudaverat, Corcyram, Thebas, Chalcidem, nullo prohibente, occupavit.

vit: inde infestis agminibus in Peloponnesum raptus opimas quoque Byzantii prædas affectabat. Tantis malis Græcus imperator oppressus ad Rep. veterum injuriarum oblitam, legatos exoratum misit, ut pro imperii incolumitate tunc etiam contra progredientem hostem arma distringeret. Nostri ex instituto turbatis amicorum rebus præsto affuturi, validam navium classem in Corcyrã decernũt præfectis maritimo apparatui Ioanne, & Rainerio Polanis. rebus ad votũ succedentibus, Corcyrenses primò, captis Siculis triremibus XIX, hostili jugo exempti: mox insula necessariis munita præsidiis, in Siciliam belli incendia translata, ità faciliùs triumphandum erat de hoste res alienas haud ampliùs invasuro, cum suarum defensioni parùm sufficeret. Trajectis Venetis nullum Sicilia funestæ cladis genus non est experta, pagi vastati, ædificia incensa, atque incolarum permulti in captivitatem abducti. multa ubique strages: nec mirum, sævit enim sui quoq; impotens animus, ubi impotenter irritatur, maximè ut iis opem ferat, quibus cum amicitia, fædusq; intercedit. Ita igitur Græcum imperium ea tempestate Venetis armis non solùm, ut sæpè antea, defensum, sed antiquam eidem majestatem servatam legimus.

Cum Finitimis navalis decertatio.

1150.

DOminico Mauroceno imperante adversus finitimos populos, piratas potiùs, pari fœlicitate pugnatum est. Sex longæ naves urbe emissæ totidem Anconitanas biremes intercepere, extorta ab latronum manibus rapina, interemptoq; duce. Sed in Polanos, & Histros piraticam quoq; exercentes majori apparatu transmissum. Pola obsessa in obsequium rediit ea lege, ut Veneto Principi in bellum proficiscenti daret auxilia, eadem pœna mulctati Aemonenses. Demum cum Anconitanis contracta societas, percussumq; fœdus in communes hostes cum Siculis. Sic Resp. aut metu, aut amore vicinas, remotasque nationes sibi conciliare potuit.

Victoria de Vlrico Patriarcha Aquilejensi.

1162.

VItale Michaelio Duce hujus nominis II bellū decernitur in Vlricum Patriarcham Aquilejensem. Hic indignè ferens Gradensem, sibi Metropolitano à Romano Pontifice prælatum, cum auxiliaribus Carnorum exercitibus Gradum invadit,

[illegible] Antistite, plurimam inde tum profa-nam, tum sacram prædam exportat. Veneti subsi-dia oppressis allaturi, antequam deferentur, ad primos tumultus accurrunt, Gradumq; armatis tri-remibus delati in obvios hostes eò vehementiùs, quò iis numero impares, irrumpunt. Verùm quia pro subjectis injustè lacessitis bellum gerebatur; post ancipitem diu conflictum, Carnis turpissimè fugatis ad nostros deflexit victoria, nihil inde cessatum ab armis, Vlricus in captivitatem ductus, Gradum re-ceptum, & libero marte per Carniam excursum: sic tota provincia cessit in prædam. Rem tam præcla-rè gestam in ultimis Bacchanaliorum diebus anni-versarii ludi testantur. Cęterùm ut exteris gẽtibus id quoque Venetæ benignitatis, & clementiæ consta-ret exemplum à nostris ultrò Vlrico cum reliquis captivis pristina restituta libertas.

Pugna cum Adriensibus secunda

1163.

PEr eadem tempora Adrienses accita vicinarũ gentium manu Venetos fines tentarunt, ad martem sollicitati ab Imperatore Federico Aeno-barbo, qui Alexandro III hostis implacabilis nostros Pontificiæ majestatis cultores, propugnatoresq;

acerrimos summè oderat, vastarunt illi Caputaggeris, & Lauretum multa abacta præda. Hanc noxam ulturus Venetus, scripto tumultuariè exercitu, in populatores irrupit. Verùm cum illi se fuga subduxissent, pari sævitia agros, vicosque subvertit. At nullum memorabile prælium cum fugaci populo initum; ex concepto tamen pavore ita eius vires atq tritæ, ut non amplius quid simile ausus sit in Rempubl. attentare.

Bellum cum Græcis Imperatoribus secundum.

1170.

FVgatis toto Adriatico piratis, producto imperio, edoctis experimento Siculis, quantum polleret Resp. restituta oppressis libertate, ictisque fœderibus cum finitimis populis, nulla circum arma strepebant: atque jure, post magnas victorias magna quoque, & diuturna pax sperabatur. Sed inimica nostræ prosperitatis fortuna, quæ pacata erãt, turbavit, graves serendo simultates inter Emanuelem Orientis Imperatorem, & Guilielmum Siciliæ Regem, cum quo Resp. sub id tempus fœdus inierat. Græcus bellum moturus in Siculum, Venetam sibi jungere societatem nitebatur: verùm nostri fœderũ leges sanctè colentes negarunt auxilia, quæ in ami-

cum

cum Principem peterentur, Emanuel ea propter versus in rabiem, quæ arma contra Guilielmum cōpararat, in Remp. sine belli denunciatione convertit, vocatoque in belli aleam Pannone, hic Spalatum, Traguriam, pleraque alia Dalmatiæ oppida, suo Regno adjecit. Jussum interea ab Senatu ut negotiatores Veneti omnes tota Græcia decederent. At ubi videt Emanuel nostros datæ fidei, & amicitiæ (rarissimum in adversis exemplum) esse tenaces, quod vi non poterat, fraudibus assequi studet. Destinatis ergò oratoribus sibi fore gratum profitetur, si Venetæ naves in Græciam ad mercimonia rursus traducerentur. Nostri, qui non nisi maturatè in arma rapi consuescunt, concessa suis in Græca emporia navigatione veteres amicitias renovant, modo, cum Guilielmo inita societas non abrumperetur. In hanc igitur sententiam ivere Constantinopolim legati, at nihil expectari poterat ab Græco hoste, quod fallaciis non scateret. Primùm itaque legatos non admisit: deindè, qui ex Venetis mercaturæ operam dabant, constituta ad inauditum facinus die, toto imperio conquisitos in vincula conjecit, interceptisque navibus eorum merces in fiscum redegit: violasset & in præsens legatos sed hi trepida fuga dilapsi patriam petiere. Defixit impia rei atrocitas Patrum, Populique

pulique

pulique animos, & deliberato omnium ordinum suffragiis bello, validissima expeditur classis centũ longarum navium, quas totidem intra dies diligens fabrorum cura compegit, absolvitq; studio festinantis vindictæ; sic annales produnt. Hæc minoribus adaucta navigiis Vitalis Michaelii Principis ductu in hostem ultionis avida dum rapitur, compressit primò totius Dalmatiæ defectionem; post in Eubœa delata, eam occupasset Michaelius, si Græcas fallendi artes novisset. Dum igitur insulæ Præfecto sanctè juranti, Emanuelem præsenti bello quamcumque pacem prælaturum, credit, cohibet ille à vastatione milites, & de pace ineunda legatos ad Imperatorem decernit; eorumque reditum in hybernis juxtà Chium statuit opperiri. Interim monitus Emanuel, quæ callidè cum Veneto acta essent, pacis conditiones moratur eatenus, ut certa nostrorum pernicie, miles otio corrumperetur, ac opportunum temporis intervallum iis esset, quibus jam mandaverat fontes, ac flumina, unde classis aquabatur, venenatis fæcis imbuere. Inde virulento potu infecta adeò acerbam passa est luem, ut non priùs infelix morbus sese remiserit, quàm post universi militis miserandum exitium. Fertur ex C & LX navibus, X ac VII solúmodò, easq; nudatas propugnatoribus, remigibusq; atq; semifractas fu-

nesto

nesto spectaculo remigrasse. Legimus etiam omnes in ea expeditione Iustinianææ familiæ viros periisse: unico superstite monasticæ vitæ, sacrisque addicto. Hic in Reip. commodum, ex Pontificio indultu, juncta sibi in uxorem Anna Michaelia Principis filia, uberem & beatam prolem suscepit, quę illustri serie in hæc usque tempora propagata, inclytæ genti, dubiisque Reip. rebus sæpè domi, belliquè auxilio fuit ac ornamento. Dux interim, qui nimia credendi facilitate in deplorandum discrimen lapsus fuerat, consilii inops, dissipatę classis reliquias in patriam, secundo post anno, omine infausto reduxit. suo enim adventu adeo sæva pestilentia urbem invaserat, ut paucos intra dies penè habitatoribus vacua, desertaque remanserit. Ipsi quoque Michaelio exitus lugubris fuit: quippe tanquam Patriæ hostis & proditor à tumultuante populo interfectus est: memorabili cæteris documento, rarò ea bella fœliciter cedere, quæ à ducibus suscipiuntur, hostium naturam, artesque ignorantibus, iisque minimè credendum, qui semel fidem, atque jusjurandum violarunt.

In Anconitanos expeditio prima.

1172.

EManuel adhuc implacabili in Venetum nomen exæstuans odio, ut nullum insidiarum, aut crudelitatis genus intẽtatum relinqueret, quod in ejus perniciem, & contumeliam verti posset, Henricum Dandulum alterum ex legatis, ab Senatu missis, ut repeterent quæ præterito bello Venetis mercatoribus per fraudem fuerant ablata, sub colloquii specie ad se vocatum candenti ære obcæcat. Nec contentus jura gentium violasse, Anconitanos sejunxit à nostrorum amicitia, horumq; usus temeritate, rebus nostris se undequaque prębuit infensum. Verùm non defuit Reip. in adversis prudens consilium: inita enim cum Ariminensibus societate Anconitanis toto pelago interdixit, expeditaq; classe hostes intra murorum septa conclusit, ita ut gravioribus in dies oppressi incõmodis, pacem implorare coacti fuerint; quę illis ea lege concessa, ut illati damni ęstimatiõe mulctarentur.

Bellum pro Alexandro III Pontifice in Federicum Aenobarbum Imperatorem.

1177.

NUllum unquam bellum à Venetis alacriori animo susceptum legimus, quàm quo Romanæ Sedi sua auctoritas & antiquum decus conservatum est. Federicus Aenobarbus cùm in animi sui deliramenta trahere nequicquam valuisset Alexandrum Pontificem hujus nominis III, ausus est eum abdicare Pontificatu, & ab ejus obsequio, cultuque universam fermè Europam deterrere, aliis subrogatis Pontificibus. Verùm apud Venetos plus religio, quàm gratia, valuit: & legitimo Antistiti obsequi, ac patrocinari maluerunt, quàm præsentem Imperatoris amicitiam per nefas demereri. Interim Federicus per finitimos populos rem Venetam turbat irruptionibus: & Alexandrum ad necem inquirens, ipse Romam armato milite contendit: adventu tanti hostis perterritus inermis Pontifex, Beneventum trepidans primò, mox in Gargarum montem, inde liburnico navigio Iaderam, ac tandem in unicum libertatis, securitatisq; asylum, Venetias, confugit. Tantus hospes à pio & religioso Senatu summo honore, cultuq; exceptus est, missique ad Cæsarem legati, qui illum pu-

blico nomine rogarent, ut depositis cum Alexandro odiis in ejus amicitiam rediret, ac veterem Romano Patri dignitatem assereret, reique christianę prorsus consultum vellet. Superbo animo Federicus legationem excepit, extrema omnia minatus, nisi ad se quamprimum fugitivus hostis transmitteretur. Sed imperterriti Patres, durissima quæque perpeti potiùs statuere, quàm turpi aliquo facinore fidem erga Romanum Antistitem contaminare. Federicus hæc inter sui impotens, ac præcipiti furore actus cum LXXV rostratis Othonem filium in oram Venetam penetrare jubet, ubi Histriæ littoribus appulsus, vi, & prece, tentatis maritimis oppidis, quædam oppugnat, quædam voluntaria deditione consequitur: Nostri non minori celeritate usi, Sebastiano Ciano Principe, & ductore, XXX longis navibus in hostem procedunt. Non procul à Salborio, quod promontorium in Piranensi tractu est, commissum inter vtranq; classe certamen, dubioque marte per multas horas certatum est. Postremò tamen, Deo in rem suam dimicante, Cæsariani, quamvis numero superiores, profligati sunt: eorumq; classe fusa, dissipataq; LX triremes, demersis, aut fugatis reliquis, in Ducis potestatem, unà cum Othone, devenere. Infelicem ejus belli eventum, nonnisi ab irato numine profectum, Impera-

peratoris filius religiosè fassus est; quòd si se liberū facerent Veneti, acturum cum patre de pacis conditionibus, quibus minimè impetratis, reversurum ad constitutum diem, sanctè spopondit. Sic ille dimissus in Germaniam Patri injustam belli causam exhibuit, ideoq; à Superis immissam cladem, ac proindè tutiora fore oblatæ pacis consilia, quàm execrandum Diis, hominibusq; discrimen subire. His commotus Aenobarbus Venetias accessit, & in Marciana æde veteres cum Alexandro, & Republ. simultates detestatus, fęderis, ac ineundę pacis cupidissimum se præbuit. hæc ubi solemni ritu firmata fuit, Cæsar primùm decessit; at Pontifex, antequam Romam rediret, in accepti beneficii memoriam augustissimis Principem, & Remp honorum insignibus illustravit. Hinc perdurat Adriatici maris, Veneto sanguine parti, confirmatum imperium, annua ejusdem desponsatione: hinc publicarum litterarum plumbea obsignatio: hinc cętera illa insignia, & ornamenta, quibus decoratur Dux Venetus, cùm se regia majestate conspiciendum tradit. Porrò ex tam pio bello Veneta Resp. clarissimum sibi inter cæteras nationes pietatis testimonium ad invidiam usq; promeruit.

Iadera quarta defectio.
1187.

VRbs hæc insigni jam levitate clara non pudore, aut metu cohiberi potuit, quin imperante Aurio Maripetro quartam molita defectionem, ad Belam Pannoniæ Regem desciverit. Perfidiæ ac temeritati, virtute viribusque it obviam Resp. & in id unum sua convertit studia, ut domitum rebelle oppidum exemplari animadversione cæteris fidei servandæ esset documento. Quia verò laborante ærario publico celeriter classis instrui non poterat, è civibus locupletiores, quando omnia patriæ debemus, privatas opes in publicam causam erogantes satis opportunum apparatum procurarunt. Privatis itaque auxiliis hoc potissimùm tempore in Dalmatiam transfretatum est. Iadera acri cincta obsidione dum assiduo machinarum impetu quateretur, & circumcirca armorum fragor obstreperet, proximæ insulæ, castraque minùs firma in nostram potestatem venere. At ipsum belli caput, penè jam profligatum, cùm in deditionem nutaret, Clementis Pontificis hortationibus servatur, pactæque sunt cum Rege Bela in biennium induciæ, & soluta obsidio. Datum & hoc jugis observantiæ erga Romanum Præsulem pignus, satiùsq;

Vene-

Veneto visum est, se pium, quàm triumphatorem exhibuisse.

Bellum Syriacum quartum.
1192.

IN Syriacum, sacrumq; bellum Veneti haud segniter jam quartò arma corripiunt. Et quia instructissimus debebat terra, marique deduci exercitus, ut Hierosolymæ è Barbarorum manibus extorquerentur, ipsi, quam poterant, lectissimam classem appararunt. Hac per Syriaca deuecti littora circa Ptolemaidem constitere: urbem Saladinus Aegypti Sultanus occupaverat, quam Veneti continuata unius anni obsidione, eximiaq; virtute recuperarunt, atque rursus obtinuere sibi antea jure bellico acquisita privilegia. Recepta Ptolemaide, complura littorea oppida maritimis fatigata oppugnationibus Christianæ Reip. restituuntur. His tandem, præclarisque aliis in externa provincia perfuncta bellis, Veneta classis tertio post anno incolumis, ac ingentibus de profligatis Barbaris onerata spoliis urbem ingressa est.

Ex-

Expeditio in Pisanos.

1193.

PIsani Syriacis quoq; rebus auxiliati classe, non obscuram sibi famam gloriamque in maritimo bello pepererunt; verùm æmulatione imperii, atque invidia bellicæ laudis cum Venetis toto trien nio decertarunt: hinc in apertas inimicitias ventũ est. Cùm primùm enim Veneta clasʃis reducta fuit, illi extēplò aperto marte Polam, tributariã Reip. urbē, oppressere, eo cõsilio, ut inibi, si per otiũ licuisset, hybernarent, siq; se offerret occasio, è propinquo omnia Venetis infesta redderent. Exciti Patres insigni contumelia, navibus ad eam ulciscendam convolarunt. Propè Polam in pugnam vocatur hostis, conseritur utrinq; audacter manus, victor tamen Venetus oppidum recipit, & plures hosticas naves in portu deprimit, & incendit, arceq; ne ulla deinceps inimicæ genti securitatis spes ibidem restaret, muris undequaq; nudat. Verùm etiam ut toto pelago fœdifragum hostem pelleret, Methonem adnavigat, & alteram in itinere classem offen dit, quã repetito certamine denuo superat, cogitq; Adriatico sinu excedere. Tandem propriam caussam in Veneta mansuetudine reponentes Pisani, honestisʃimam pacis conditionem impetrauere.

Bel-

Bellum Constantinopolitanum primum. Tergestum receptum. Iadera quinta defectio. Creta Veneti juris facta.

1202.

TURCARUM ferum genus adeò Christiano nomini fuit ab origine infestum, ut ad illius natum excidium, & ad hominum urbiumq; stragem creditum sit. Hæc publica Orbis lues à Scythia, quam Tartariam appellamus, effluxit; suaque multitudine ferox, universa Asia penè subacta, jam Syriæ, ipsisque Hierosolymis, quæ erant reliquæ, inconditis armis imminebat. Sub id tempus actum de ea provincia, ac de sancta urbe videbatur, nisi deprecante Innocentio Pontifice, Balduinus Flandriæ Comes, & plerique alii vicinarum regionum Principes sacræ militiæ nomina dedissent. Innumerabiles itaq; copiæ, toto formè occidente conscripto, in Barbaros moturæ erant: at non aliorum ope & auxilio facilius, quàm Venetorum trajici poterant in Asiam. Delati igitur primùm Venetias Francorum duces ad convectandum bellum, bellique apparatum, quod maximè in votis, facto missi erant, promptum non solùm beneficio Senatum habuere, & magnificentia liberalem (condonata nimirùm ingentis pecuniarum summa, quas

mutuò acceperant) sed etiam belli socium in ea expeditione, quæ tandem conversa est in Græcum imperium. Id unum interea ab amica gente impetrare visum, ut paribus animis, armisque oppugnata Iadera, quæ per eos dies defecerat, Venetæ ditioni restitueretur. Firmatis hac lege fœderibus, jamq; adventantibus ex Occidente copiis, Henricus Dandulus, quem ab Emanuele Græco Imperatore obcæcatum diximus, ut filos si non manu, consilio saltem juvaret, classem CC ac XL navium ex quibus LX rostratæ, cum reliquis ductoribus cõscendit. Conspectu numerosissimæ classis territi Histri, qui rapinis infestabant Adriaticum, annuo tributo Venetis iterum se subdidere. Tergestum eosdem ob insultus vi petitum in Reipub. potestatem tum primum venit. Post hæc in Iaderenses traductum obsidio, quò longior, eò laboriosior fuit: quia Pannones acerrimè rebellem urbem armis protegebant. Forti tamen, & obstinata oppugnatione victa, Venetum imperium quartum accepit. Hęc dum geruntur in Dalmatia, Alexius Angelus, assumpto Commeni nomine, Isaacium fratrem Orientalis Imperii administratione, oculisque privaverat, cujus filius fuga dilapsus in socialia nostrorum castra pervenit, opem in infelicis patris subsidium adversus tyrannum deprecaturus, utque ma-

gis Ducum moveret animos precibus ingentes addidit pollicitationes; Cretam per eos dies ab Insulanis spontè sibi oblatam, Bonifacio affini suo ex Montis-ferrati Marchionibus cessit. Lacrimis adolescentis, sceleriſque indignitate permoti omnes è Dalmatia Constantinopolim solvunt, & ad continentem prosperè appulsi, exposito exercitu, partitisque bello navibus, terra Franci Belgæq; pelago Veneti urbem adoriuntur, perrupta catena, quam ad utrumq; Bosphori caput imposuerat tyrannus, ne in portum pateret aditus, primùm mari per nostros ex-improvisò regia urbs appetitur, & hostiles aliquot biremes capiuntur: exindè faciliùs opera bellica mœnibus sunt admota, colligatisque simul antennis è corbibus in muros jacti pontes, e quibus nostri missilibus igneque in proxima tecta conjectis, hostem ità terruere, ut eodem trepidè se recipiente primi intra mœnia dissilierint. hæc dum fierent à classiariis, ab terrestribus copiis impigrè quoque res gesta, quippe plures erumpentiū Græcorum turmas prostrarunt, fugentesq; subinde insecuti urbem tumultuariò ingressi sunt. Adversis his rebus Constantinopolim tanta incessit consternatio, ut torpentibus civium animis post Alexii fugam,& desperationem, profugi, & ærumnosi principes à suis recepti, & imperatores denuò accla-

mati fuerint Isaacius, & Alexius filius, cum quoq; senex pater speciem retinuit pristinæ dignitatis. Sequenti anno, dum exigere satagunt, quæ auxiliariis exsoluerent in obstricti animi significationem, temporarium civium suorum ingenium experiuntur: coorto enim tumultu à Murtzuphlo uno è proceribus imperium affectante, obtruncantur: contractoque seditiosorum agmine in fęderata castra fit irruptio. Sed Græca gens novādis rebus, quàm gerendis aptior, à nostris facilè repellitur. Murtzuphlus igitur cùm fortunam sibi tanquam impio adversam cerneret, desperata venia, fugæ potiùs quàm bello salutem commisit. Mortuis itaque ad quos legitimè spectabat imperium, exactoq; tyranno, Franci, ac Veneti novis se devincientes fęderibus in hęc pacta ivere, ut quidquid esset sociis armis acquisitum, æquo jure divideretur. Hisce cōditionibus iterum Constantinopolis oppugnatur: atq; eadem, quę prius emicuit Venetorum virtus, & robur. Priores enim pulsis è mœnibus Græcis, urbem intrant, portas confęderatis recludunt, exceptique in hunc modum utriusque exercitus ductores, triumphali prorsus acclamatione simul consalutantur; regiam urbem in jus ac ditionem recipiunt, anno suscepti belli tertio. Balduino Comiti Imperatoria dignitas communibus Ducum votis defertur,

 Vrbis

Vrbis verò Patriarchalis sedes Thomæ Mauroceno Veneto. Post hæc ex fœderum lege omnes Aegæi, ac Ionii majores insulas sibi Resp. subjecit: Cretam quoque recepit, aliaque plura in se commoda ex hac Byzantina expeditione luculenter congessit. E minoribus autem, quæ iisdem in manibus erant, Insulæ, ut cuique occupanti cederent Senatus Consulto permissum. Hoc ubi publicè indictum, Marcus Sanutus, aliisque ex primoribus, Danduli, Viari, externi quoque nonnulli victricia illis in locis arma circumferentes, omnia, quæ piratarum, latronumque antea fuerant receptacula sibi subegerunt: magno id factum Reip. commodo, & ad vitanda publica dispendia, & ad certum incrementum, ut, cùm opus haberet, suorum civium auxiliis, viribusque uti posset.

Expeditio in piratas prima.

1205.

VEneti ut parta Constantinopolitano bello non tam ab domestica insulanorum temeritate, quàm ab externo hostium insultu tuta redderent, Petro Ciano Duce, unius & XXX expeditarum triremium classem per Hellespontum dimittunt, ne publica ibidem viderentur deesse præ-

ſidia. Triremibus dantur præfecti Rainerius Dandulus, & Rogerius Permarenus viri ambo nauticæ artis militiæque callentiſſimi. Hi ad commiſſum munus egreſſi obvias in Adriatico ſinu nonnullas præſertim latrocinantium Ligurum naves habuere, quibus, ducente Vetrano, per maritimam noſtrorum oram apertiſſimè deprædabantur. Cum his igitur tanto impetu congreſſi ſunt Veneti Duces, ut Ligur eorum impreſsionem minimè tulerit, victuſq; cùm trepidè ex acie aufugeret, deſeruerit in noſtras manus Vetranum, prædonum caput. Hic Corcyram deportatus piraticum ſcelus capite luit. Poſt hæc ad evertenda reliqua piratarum latibula converſi, Methonem, Coronemque, iis inde ejectis expugnant, receptaque caſtra firmant præſidiis. Miſſa quoquè in Corcyram inſulam noſtrorum Colonia, tutum adverſus indigenas, ac temerarios hoſtes munimentum.

Rebelles in Creta tumultus ſedati.
Bellum cum Genuenſibus primum.
1207.

PVrgato piraticis excurſibus Adriatico, Veneti ductores in Aegeum navigarunt, ut Cretam ab invidorum armis Reip. vindicarent. Stetit tamen

men cupiditas hæc opere non minimo: nec nisi post varios bellorum, & casuum eventus illa iterum Veneto imperio se submisit. Pacatam Insulam primus omnium Cretici Ducis titulo Senatus decreto administravit Iacobus Theupulus: Cui tamen non defuit hostis in ipsa Creta nutritus & multiplici seditione contumax. Ageostaphanitæ familiæ luxus, & ambitio, quæ Insulæ regnum affectabat, Cretenses ad rebellãdum incitaverat. Theupolus cognita re, Marci Sanuti, qui Naxo, ac reliquis Cycladibus imperitabat, auxilia imploravit, receptisque castris, quæ defecerant, turbarum auctores facilè depressi sunt. Sanutus ex successu Cretensium levitate, ignaviaque deprehensa, quasi non patriæ, sed sibi vicisset, cupiditate insulæ accensus, eam sui juris facere conatus est. Damnato itaque Theupoli duro, & vecordi imperio ex levi quidem causa, annonæ ad usum publicum deficientis; tumultus excitat, fugatoq; legitimo gubernatore, ipse Cydone, hodie Canea, primaria Insulæ urbe potitur. Hæc Venetiis audita, sollicitarunt auxilia, quibus Sanuti protervia castigaretur; brevi igitur secundis ventis in provinciam delata classe, audentior Theupolus Themeno, quò confugerat, egressus, dum aliò iter evulgat, noctù Cydonem devenit, observatamque excubitorum

desi-

desidia, mœnibus scalas admovit, & intromisso milite urbem ex-improviso occupat. Hinc Sanutus consternatus ægrè suas in Aegeum sedes repetit; quibus sic præclarè gestis, Theupolo in patriamq; reversuro succedit Paulus Quirinus. Hoc rem Creticam gerente biennio post altera excitata seditio; cujus incendium ex parva scintilla adeò crevit, ut penè tota insula conflagrarit. Interceptos aliquot sibi equos ab arcis Bonreparitanæ præfecto Ioannes Scordilius querebatur, homo summæ apud Græcos auctoritatis: unde factum, ut cum arbitratu suo tardius jumentorum restitutio procederet; privatam injuriam publico scelere vindicandam ratus, extimularet in defectionem Cretenses. Quirinus ad factiosos conatus coercendos destinavit Ioannem Gritum: qui ubi exercitum inexploratò duxit, necatur à rebellibus in Piruronensi saltu circumventus. cautiùs deindè progressus Quirinus tumultuantes magna strage afflixit, & penitus delevit. Subindè Genuenses tantæ insulæ accessione veriti, ne in suam perniciem Resp. nimium excresceret, summo studio Venetos ex ea depellere connixi sunt. Iunctis igitur viribus cum Melitensiũ Comite, cui plurima cum Cretensibus privatim amicitia intercedebat, totam penè insulam, quà vi, quà fraude, à Veneti nominis devotione abalienarunt.

Sed

Sed Rainerius Dandulus alter triremium Præfectus, hostium conatibus armata vi occurrens, fortiter juxta, ac fœliciter pugnando, quæ desciverant, oppida recuperavit: & sic bellico quoq; jure in ditionem Venetorum Creta redacta est. Verùm Incolę novum detrectátes imperium turbas, rebellionesq; concitarunt, ad quas etiam compescendas biennio post dimissus idem Dandulus, dum strenui ducis & militis obit munera jactu teli inter dimicandum confoditur: Patres sub hoc valdè anxii de retinenda insula, in eam prudenti consilio decernunt coloniam ex patricio, plebejoque ordine: qua deducta postmodum tranquilliore illius Insulæ statu potiti sunt. Verùm tamen Genuenses recentis semper invidiæ causas nacti, sævis excursionibus infesta navigantibus maria reddebant Ioannes Trivisanus classis ductor hostium insolentiam reprimere aggressus est; & quamvis navium numero, & robore longe impar, animo tamē superior XX eorū insectatus rates non longe à Drepano Sicilię promontorio XII cepit, & reliquas fugavit. atque ità dissipatis prædonibus Inferum Superumque mare nostris mercatoribus aperuit. Sed & hæc victoria pacem peperit, quam supplex petiit Genuensis, eam iterū violaturus, ubi de gloria, ac potentia certamen cū Veneta Rep. suggessisset ambitio. Post hæc Cræ-

tensi Magistratu abeuntem Quirinum excepit Ioannes Storlatus. Turbavit & hujus administrationis quietem tertia à prima quortodecimò post anno nata rebellio. Excitatam legimus à Mellesinis turbidis civibus, & qui rapinis & cædibus eos mulctabant, qui in nefandi sceleris societatem nomen dare recusabant. Storlatus defectionis initiis maturè occurrendum ratus, extemporaneo collecto milite sceleratis hominibus ita sese opposuit, ut, reportata insigni victoria, eos in tantam rerum desperationem adduxerit, ut vocato Vatazo Lesbio Principe promissoque ei Cretæ imperio, illam negligerent libertatem, qua sub mitissimo Reip. dominatu frui poterant. Vatazus haud ignorans levissimam occasionem, præter spem, ad res maximas veluti sese ducem interdum præbere, XXX armatas naves traduxit in Insulam, quarum Navarchus arcium oppugnationi ea solertia incubuit, ut intra paucos dies Rhitymnam, Milopotamum, aliaque castra deditione obtineret. Dux Venetus, cui jam cum duplici hoste pugnandum erat, contra Vatazianā classem constituit primùm confligere, ut externo profligato, domesticus hostis omni ope destitutus faciliùs cederet. Quarè comparato navali terrestrique robore, ut in conspectum hostilis classis venit, strenuam manu, consilioque navavit operam,

&

& ita suos in pugnam hortatus est, ut Vatazianos trepidantes fugarit ab Insula, & plures naves ceperit; nec ad integram victoriam ipsa defuere numina; quippe reliquas jam dispersas propè Cythera fœdissimum naufragium absorpsit. Sublato itaque semine, quod aleret insidias turbasque, fracti sunt seditiosorum animi, consumptæ vires, inque fidem reducta rebellia oppida. Ex his aliquandiu res Cretenses tumultibus vacarunt, quietaque gubernacula Storlatus Bartholomæo Gradonico successori reliquit, atque hujus miti ingenio prudentiq; dexteritate factum est, ut parta tranquillitate diu insula frueretur. Tandem regente Andrea Zeno magnis irarum motibus iterum concussa est Creta. Occiso Marco Slenza viro primario, Senatus in nocentes, qui aufugerant, exilii pœna animadvertit. Verùm quia majus deberi supplicium sontibus, & ob id ipsas noxias animas conquirendas, perperam Candacenses querebantur; è contra aliis videretur sat in interfectores profugos deliberatum, in diversa ex jurgiis studia, & motus distracta plebs crebris dimicationibus ex occursu partium se lacerabant: medio urbis foro civium spectabantur certamina, spreta Ducis majestate, ut nullibi fortassis lacrimabilior civitatis facies: pars illa, quæ domestico congressu inferior erat, tanquam si cum altera ipse Dux senti-

ret; potius quàm civi cedere, externo se dedere meditatur; hinc quartam in defectionem apertissimè eruptum. Cæterùm, quæ per eos dies ab Italia venerant copiæ, ductore Zeno, civiles impetus sedarunt, & nutantem Insulam captis, damnatisque flagitii auctoribus, in fide retinuerunt. Non tamen diu ab consuetis turbis respiravit Creta quintam passa seditionem post quinquennalem quietem. Quidam Cortatii fratres, natalibus, majorumque titulis elati, Venetum ab Insula magistratum, & ipsum quoque nomen detrudere conati sunt. Perniciosa in primis scelestorum manu quædam nobiliora castra capta, occupatæ Desilomates angustiæ, e quibus perduelles sępè exiliebant magno insulanorum incommodo. It eos oppugnatum Marcus Gradonicus, dimicavit fœliciter, & rebellem catervam breui prostravit. Ab insula demigrarunt Cortatii: asseclæ pro venia supplices impuniti ultrò etiam recessere. Sopitis in hunc modum tempestatibus, quæ viginti ac sex annos Cretam exagitaverant, optata demum tranquillitas affulsit.

Bellum Patavinum tertium.

1215.

QVo tempore in Creta tumultus exorti, tertiò cum Patavinis pugnatum est. Tarvisini per eos dies, nimio fortasse luxu dissoluti, ludos quosdam militares instituerant, ad quos confluebant vicini populi, non tam, ut ea spectarent certamina, quàm ut rudimentis iis ad seria se exercerēt. eò itaque Venetorum ac Patavinorum juvenū plurimi accesserant: cùmque in ludicro nostri sic decertassent, ut illis jam palmam spectatores deferrent, Patavini sola invidia offensi, facto in Venetum signiferum impetu, vexillum, Marcia icone, & patrio numine venerandum turpi, ac probrosa contumelia lacerarunt. Ex injuria continuò orta indignatio tempore adolevit, succrescentibus odiis, & invalescentibus factionibus. Patavini, tanquam ipsi eam vim, & convitia passi essent, indictis armis in nostros concurrère primi, suppeditantibus auxilia Tarvisinis, & dimisso exercitu Venetos agros populantes intravere, nec rapinis contenti, Bebianam turrim non procul à stagnis se demolituros, urbemque ipsam invasuros minitabantur. Ad coercendam igitur hostium audaciam milites raptim conscripti sunt, qui progressi audacter hostilia

ca-

castra adorti grave circa turrim ineunt certamen; quæ procedente, tantum pavoris Patavinis incussum est, ut panico veluti metu perculsi, quà cuique patebat ad fugam via, dilaberentur. Nihil deinde à victoria temperatum: nostri, effusi ad prædandum in agros, opima de hostibus spolia retulere: & cùm ulteriùs ad municipiorum expugnationes properarent, revocati sunt ab Senatu, pro hostibus pacem exorante Patriarcha Aquilejensi Innocentii Pontificis Legato, quam utrique populo Senatus clementissimè concessit.

Bellum in Federicum II Imperatorem,
1236.

SVb hæc tempora, Iacobo Theupolo Remp. moderante, in duas partes divisa est Italia; quarũ uni, quæ Romano Pontifici studebat, Guelforum nomen inditum: Gibellinorum alteri, quæ Cæsarem sequebatur, intestinisque odiis ac factionibus, miserè lacerabatur; hæcque infanda nomina, imperante Federico Secundo, ardentioribus propagata studiis civilem pestem, ac perniciem latè in Cisalpina Gallia sparsere, Tota hac provincia perstrepentibus Cæsarianis armis in apertum discrimen Pontificia quoque dignitas ruebat, ni Veneti ex veteri instituto eam tutati essent. Itaq; contra Fede-

Federicum Romanæ ditionis oppida turbantem ab Senatu valida ornatur classis, & Petro Ioanni Theupolo in Apuliam ducenda traditur. In eam regionem Venetus ductor profectus Thermolas, & Bestricem, aliaque complura castra Pontificiæ sedi rursus addixit. His peractis à mari in continens bellum translatum, Petro Theupolo duce, tum à Mediolanensibus in Prætorem ascito, pugnatum est. Porrò non eadem ubique fortuna. Theupulus enim dum ad Cortem-novam parùm prospere confligit, accepta clade captus, missusque in Apuliam, à fureti populo ibi discerpitur, eò quòd antea illius frater eam provinciam in summas difficultates redegisset. Hæc inter Cæsar nostris adhuc infensus, quia Pontifici favebant, suis militibus Bebianæ turris demolitionem aggreditur; hostiumque impressionibus proculdubio illa cessisset, nisi confestim magna naviculatum copia in subsidium missa esset: hoc auxilio turris servatur egregiè, pelliturque hostilis acies turpissima fuga.

Bellum Constantinopolitanum secundum.

1238.

PRo amicorum securitate nunc iterum Veneti ruunt in arma. Vt primùm igitur nunciatum

est

est Constãtinopolim à Ioanne Vatazo Lesbi Principe, junctis cum Ponti Rege copiis obsideri, captamq; iri, si tantillum amicorum auxilia tardarent. Senatus igitur in subsidiariam expeditionem quinq; ac viginti triremium classem ductoribus Leonardo Quirino, & Marco Gussonio decernit. Hæc in Hellespontum advecta hosticam in illius pelagi faucibus offendit, quæ ibi consultò morabatur, ut impediret suppetias. Commissa itaque pugna, pari utriusque constantia, dubium diù fecit belli eventum, sed tandem devicti, superatique hostes vaga fuga nostris reliquere locum, & victoriam. Soluta urbis obsidione, partoque triumpho insigni Venetias classis remeavit. Vatazus tamen, qui Constantinopolis potiundæ impotenti ardebat cupiditate, nostrorum cognito recessu, denuò rem navalem instaurat, & majore impetu repetit obsidium. Iterum tamen à Venetis repellitur, urbique sua securitas confirmatur Ioannis Michaelii solertia, qui pro Venetis incolis Byzantii tum Prætorem agens, paucis in Vatazum eductis triremibus, atque tentata verius, quam inita pugna, obsidentem nõ sine memorabili clade fudit; ostenditque non multitudine militum, sed animorum virtute victorias parari.

Fer-

Ferraria Romano Pontifici servata. 1240.

Bellum hoc excitavit Federicus Imperator, qui Ferrariam Romanæ Ecclesiæ ademerat. Veneti igitur, qui se suaque omnia summo Antistiti devoverant, iterum adversus Cæsarem accingũtur: decreta siquidem classis sub Iacobi Theupoli auspiciis Padum ingreditur, quæ dum terra Pontificius Legatus & Actio Atestinus, urbem perstringere adnitũtur, secũdo flumine invecta bellicarum machinarum robore disjecit mœnia, ac per ruinas introgressi nostri portas recluserunt terrestribus copiis, ducto in captivitatem Cæsaris Præfecto Salinguerra Taurelio. Ex hoc postea tempore Ferrariæ libera administratio data est Atestinorum familiæ, quæ urbem à Pontificibus Marchionis primùm, deinde Ducis titulo acceptam hæreditario jure retinuit, ad hanc propè nostram tempestatem. Atquè hæc expeditio innumera Venetis privilegia obtinuit in ea civitate, quæ deinceps Venetum Prætorem sibi deligendum perpetuò statuit, tunc ad id muneris electo Stephano Baduario, qui Pontificias turmas in præsens bellum deduxerat.

Iaderæ sexta defectio.

1242.

Vix à Ferrariensi bello respiratum erat, & nondum arma deposita, cùm hæc alia Iaderæ toties rebellantis defectio excitasset, quæ nunc etiam, Veneto repulso Magistratu, Regis Pannonici gubernacula susceperat. Allati nuncii rumor, quo magis sua indignitate Patrum animos incendit, ità eò citius ad parandam ultioni classem impellit. Conscripto milite, imperatoque remige in expeditionem destinatur Rainerius Zenus. Is postquàm Dalmatiæ applicuit, Iaderam, tum terrestri, tum maritima manu circumdedit, & duobus mensibus terra, mariq; oppugnatã jam sextùm Venetę dominationi subjecit. Post hæc Patribus placuit legatos in Pannoniam mittere, Stephanum Iustinianum, & Petrum Dandulum, eloquentia præstantes viros, qui publicam rem eo maximè nomine juvàrint, quòd à Rege impetrarint eam opem & esse, & futuram ultimam rebellibus; remisso etiam jure omni, quod sibi quoquomodo in ea urbe esse posset. Tandem civium Venetorum colonia Iaderam ad tempus traducta est; quippe urbes domesticæ fidei exemplo stabilire interdum non minùs est, quàm easdem armis acquirere.

Compressus Alexii Calergii tumultus in Creta.

1247.

NVlla est fides, nullumq; tutum obsequium, ubi fines cupiditatis augeat innata ferè viris principibus ambitio. Alexius hic Calergio sanguine opibusque superbus non unius urbis, sed totius Cretæ imperium affectabat. Tantis ea propter incendiis, direptionibusq; rebellis legio, cui ille præerat, universam fœdavit insulam, ut pro certo constaret nullius mali expertem esse provinciam, in qua uigerent seditiones, ac intestina bella. Pudet ejus temporis execranda scelera, impios ausus, scelestasque civium cædes hìc attexere. Cæterùm in Creta extremum subiisset excidium res Veneta, nisi Vitalis Michaelii Cretici ducis prudentia, ac dexteritate pax cum Alexio firmata esset. Iuvat quandoque pacisci cum subditis; horum quippe exasperati animi non rarò in audaciã & desperationem feruntur, Principis clementia non impetrata, qua opportunè adhibita populorum querimoniæ plerumq; sedantur, ac rebellionum seditionumq; materies, si qua est, consopitur.

Bellum in Actiolinum Tyrannum.

1256.

GVbernante Remp. Rainerio Zeno, Actiolinus Patavinorum tyrannus, ex obscuris natalibus ad regiam propè majestatẽ evectus, universam penè Cisalpinam Galliam obtinebat, permittente Federico II Imperatore, cujus partes, & nomen ille impigrè tuebatur: cæterùm impensè audax, & impius ità in humanum genus grassatus est, ut supra triginta mortalium millia pro libidine ingenii sui teterrimis suppliciis sustulisse dicatur. Itaque ad hoc naturæ monstrum evertendum accessit Venetias Alexandri IIII Pontificis legatus, ut nostri adversus tyrannum, diris omnibus devotum, auxiliares manus conferrent. Pontificiis monitis, & vicinarum gentium calamitate permoti Patres, confestim delectum militum habent, imperantque navigia, quæ ex Debiis in Meduacos amnes devecta exercitum tutiùs, celeriùsque exponerent. Copiæ Venetæ eo consilio ductæ in hostiles agros, ut populationibus, & villarum incendiis hostem, mœnibus inclusum, in patentes campos elicerent, nec secius res contigit. Ansedinum Actiolini nepotem, & Patauinæ urbis Præfectum ad Corregiolam obvium habuere. hìc ille metari statuerat, & Venetos

à præ-

à prædis cohibere; verùm ex conserta acriter manu inde summotus est magna clade, & in Saccense oppidum fugatus: insequentibus autem nostris inde etiam turpiter dilapsum Patavium tandem excepit: tota igitur circa eam urbem belli moles, quam admotis machinis noctu diuque Veneti oppugnare decreverunt, quoad, expulsis tyrannis, libertatem civibus procurassent. Lacessiti primùm sunt hostes ad Pontem-curvum, atque intra munitiones fœdissimè rejecti; deindè circa Altinatem portam, supervenientibus Pontificiis, atque Atestinorum copiis bellum recruduit, Ansedinoque fuso, & in fugam acto urbs capta est. Actiolinus accepto amissi Patavii nuncio, properè motis castris à Mantuæ obsidione in illius cōspectum advolavit: sed irruenti, provocantique in certamen tyranno nihil aliud responsum objectumque, quàm grandi vallo, & robustissimis defensoribus munita mœnia, militarisque constantia, quæ inaniter furentis impetum fregit, ac delusit. Quare cùm recuperandæ urbis spe frustaretur, quasi in ultionem versus, quos ad XII millia suis in castris habebat, Patavinos, vario mortis genere ad unum necandos jussit. Hac nedum satiatus rabie Patavino agro decedens totam Insubriã immanissimis crudelitatibus replevit. Tantã ille sævitia socias omnes civitates in se commovit,

vit,

vit, atque demum has suorum scelerum vindices habuit. Quem itaque immaniter oderant, contracto ad Abduam numeroso exercitu, subitò appetiere; Deoque justæ causæ favente, tandem Actiolinus vulnerato crure captus Soncinum perducitur, ubi furiis ultricibus agitatus, sibi ipsi mortem, tyranno dignam, conscivit. Hac victoria bellorum reliquias persecuti Veneti, Albericum Actiolini fratrem Tarvisio pulsum cum uxore, liberisque obtruncarunt, ne quisquam, aut ad scelus, aut ad vindictam ex tam nefaria domo superesset. Ita penitus Actiolina tyrannide extincta, exoptata rediit libertas, quæ totis triginta quatuor annis ab universa fermè Cisalpina Gallia, totaque Venetia exulaverat.

Bellum cum Genuensibus secundum.

1256.

CVm Genuensibus grave, & diuturnum Resp. bellum gessit, quo gens illa, armis ferox, Venetos ita exercuit, ut hi viderentur quasi suos habere Carthaginienses. Levis quidem ea causa, quæ duos potentissimos Italiæ populos funestissimis cladibus, parva interdum respirandi mora, commisit. Genuenses in simultates pertraxere Venetarũ

re-

rerum opes, & majestas: ex his invidia, & odium, ac publica demum dissidia originem duxerunt: Ex quo namque Christianorum Principum armis Hierosolymæ, ac fermè tota Syria Barbaris erepta est, Veneti, ut diximus, in Ptolemaide Tyroq; urbibus re præclarè gesta, juris dicundi suis facultatem obtinebant, ac proprias ædes, vias, forumq;: Hæc eadem jura obtinuerant Genuenses, cùm ipsi quoque Syriacam expeditionem collato auxilio juvassent. Nihil itaq; utrique genti commune, præter sacra templa: Verùm cùm de cænobio Sancti Sabbæ in ipsa Ptolemaide orta esset contentio, singulis illud sibi vindicare conantibus, lis delata Romano Præsuli ita componitur, ut eo templo, ædibusq; tam Veneti, quàm Genuenses communi jure uterentur: hi Pontificio decreto haud acquiscentes sacra domo illos arcere, eamq; in munitissimam arcem redigere ausi sunt. Nostri, gravi affecti injuria, decreverunt armis sua jura tueri, & nefarios hostes etiam ab urbe depellere. Ea propter, Rainerio Zeno Duce, XIII triremes eductæ è Tyri portu in Genuenses Ptolemaidem appulerunt, vehementique impressione omnes hostiles naves circa urbem hærentes, ferro, & igne oppressere. Oppidum ingressi, templum à Genuensibus naviter defensum obstinatissimè dimicando capiunt,

magnaque ex parte demoliuntur. Profecuturi totis animis inchoatum bellum adversus turbidum hostem, fędus cum Siculo Rege constituunt, accersitaque majori classe, quam ducebat Laurentius Theupolus, illum toto pelago insectantur. Sed Ligur tum magis irritatus, quàm territus, non contemnendum triremium naviumque apparatum instruxit, & Venetis apud Tyrum certamen exhibuit. Mari itaque collata manus, magnisque viribus, sed majoribus odiis decertatum: cruenta fuit utrinque dimicatio, diuque anceps, ad Venetos tamen inclinavit victoria; & ex hostiũ XXV navibus, omnes aut captæ fuerunt, aut aquis mersæ. hæc clades hostem lacerum, imminutumque classe Tyrum redegit: Venetus Ptolemaidem victor, ac onustus spoliis admovit, ibique omnia Genuensium ædificia diruit, & eorum plurimos rapuit in captivitatem. Penitus autem integro duorum annorum spatio, quo pugnatum est, deletus esset hostis, nisi Senatus dicto parens Pontificis, pactis cum Ligure induciis, captivos restituisset.

Con-

Constantinopolis à Palæologis occupata.

1259.

LEsbi Princeps Theodorus Lascaris, morti jam proximus, filio impuberi Michaelem Palæologum, qui maternum ab Alexio Comneno trahebat genus, tutorem dedit, mandata eidem tantisper potentissimæ insulę dominatione, quoad ille capax imperii adolesceret. Palæologus per occasionem tutelæ ad invadendum insulæ imperium animum adjecit: cùm igitur regnandi cupiditate nihil sit iniquius, quæ nec divinis, nec humanis coerc e-tur legibus, ad infandam primò pueri cædem; mox ad Constantinopolitanum imperium, occupata Lesbo, sævos, impiosque conatus direxit: quoniam autem ambitionis suæ obstiturum Achajæ Ducem opinabatur, hunc bello aggreditur, & opitulante plerumque scelestis fortuna, captum vinculis destinat, & Achajam sui juris facit. Prosperrimis his rerum successibus, acquisitoque regno superbiens, Balduinum, Byzantii Imperatorem, armis invadit, regiamque urbem terra, marique infestat. Is ad inopinatum recentis hostis adventum terrestri manu raptim coacta strenuè in continenti se defendit: dum non minori virtute Marcus Gradonicus, pro Venetis in ea urbe Prætor, aliquot instructis navi-

giis Palæologam classem propulsaret. Porrò servata fuisset urbs, si per ea tempora Balduinus Græcis non imperasset. Hæc quippe gens sua in levitate constans, Gallicum exosa nomen, & administrationem, Palæologo spem dedit urbis recuperandæ, si cum validis turmis noctu ad mœnia tacitè constitisset. Ille itaque expeditissimo milite stipatus, prope unam urbis portam furtivè consedit: ubi cùm rei gerendæ tempus advenisset, dato signo, à proditoribus necantur vigiles, & novus Imperator cum suis intra muros admittitur. Exauditur confestim horribilis debacchantium armorum fragor, & flebiles undique voces, captum esse Byzantium. Balduinus ad omnia pavidus cùm sibi nullam recipiendæ urbis spem superesse videret, instructo properè navigio, cum Veneto Prętore in Eubœam profugit: sicque per proditionem ad Gręcos Constantinopolitanum rediit imperium anno octavo, ac quinquagesimo, postquam illud Galli, Venetique conjunctim habuissent.

Bellum cum Genuensibus tertium.

1260.

Constantinopolis per proditionem amissæ casus non levem Veneto Senatui curam intu-

lit, at animo præsens XIIX triremes armat, quibus Marco Michaelio imperatum, ut non solùm adversus novos, si qui forent Palæologi insultus, rem Venetam servaret: sed etiam, si è re videretur, Constantinopolim ipsam oppugnaret, & hostium loca omnia bellicis calamitatibus infesta redderet. Michaelium satis constat eam operam navasse, qua fractus Palæologus, desperatisque rebus dubio procul urbe demigraturus crederetur, nisi Genuenses in nostrùm invidiam, suiq; spem, qua Peram, urbi contiguum oppidum, & Insulam Chium mercenariò captarant, laboranti Græco opem tulissent: unde geminato hoste, duplicatoq; impetu confusa virtus, Venetumq; robur, imparitate actum in fugā elanguit, postremisq; fatis concessit Michaelius: verùm cùm ad cohibendas inimicorum excursiones aliæ XXX rostratæ submissæ essent: satis opportuno hoc auxilio Iacobus Delphinus erectus Eubœam rebellantem adortus est, demissoq; in continentem milite per singulas illius insulæ arces victricia signa circumtulit, nutantemq; populum Venetis asseruit. Plures post hac ex vicinitate congressus habuit cum Ligure, tantoq; hinc inde odio pugnatum, ut plures utrorumq; profligatæ naves, interceptæq; dicantur, nihilq; non ausum, quod in alterius partis damnum cessurum videretur. Nul-

lum sanè hostem experta est hucusque Resp. aut magis irrequietum, aut minùs placabilem ipso Ligure, cum quo multos annos, quasi de imperio, & de gloria decertavit, partim proprio, partim alieno marte: neque enim suum utriq; populo studium deerat in Syria, dum Venetis Latini, Genuensibus Græci impensiùs faverent; undè ferè omnes illius regionis urbes, diversis discissę factionibus, plerumque mutuis cladibus hauriebantur. Oppresserant hisce temporibus Genuenses nonnulla Venetorum navigia in Hellesponto, remiges, militesque barbarum in morem vel interfecerant, vel excæcarant; Nostri è contra, ut suis moribus domarentur hostes, non paucas eorum naves circa Aeginam in Saronico sinu deprædati sunt. Sed ut validiori apparatu res publica defenderetur, adversus Genuenses sex, ac quinquaginta triremes eductæ, quæ primùm in Siciliam, tandem in Syriam ad inquirendas hosticas navigant: at iis nullibi repertis, Tyri oppugnationem instituunt, quæ urbs per eos dies hostis se dederat; quoniam verò in hac expeditione haud opus tantis viribus, cum triremium partè Iacobus Dandulus persequendò intra penates Liguri destinatur: hic, accepto navium supplemento ex Creta, cum Marco Gradonico in Liguriam trajecit, ejusq; oram hostiliter diripuit, multa præda,

pluribusque abductis navigiis. Contumeliam ulturi Genuenses XXX rostratis Venetum persequuntur, correptumque in sinu Drepanitano adoriuntur haud segniter. Vtraq; classis pugnandi avida confestim atrox, spectantibus Siculis, miscet certamen, & tam ex propinquo conseruit, ut non missilibus ampliùs, verùm gladiis, propè collato pede, dimicaret. Fortuna, cùm in multas horas neutri victoriam adjudicasset, Veneto tandem adhæsit. Hostium triremes XX captæ, combustæ reliquæ, aut aquis, fervente bello, depressæ: remigum, militumque infinito propè numerus in vincula protractus. Porrò nec nobis incruenta victoria, non paucis desideratis, quos mare, marsque absorpserat. Palæologus, audita Genuensi clade, de se sociisq; actum timens, cum victore Veneto in quinquennium inducias, ipso excluso Ligure, paciscitur, qui in adversis ferocior factus, ad piraticam convertitur, navemque mercatoriam apud Cytheram prædatur, & Cydonem in Creta oppidum populatur, vastatque. Interim Senatus ne maritimam Græciæ oram sibi subjectã hostilis turbaret irruptio, imperat ad Methonem opportuna triremium præsidia: atque in hunc modum eam littoralem provinciam tutam multos annos retinuit.

Civilis tumultus ob tributum.

1265.

EXhausto diuturnis bellorum impensis ærario, videbatur Respub. ampliùs nō posse aut alere milites, aut classicos apparatus ita cōmodè instruere. Persuadendi erant idcircò cives popularesq; ut non tam rei propriæ, quàm cōmuni saluti consultū vellent, aliqualis tributi delatione, quod mulctatitio ære secundùm noxas penderetur. At hoc publicè indictum, mirùm quàm plebejos animos offenderit. Ex eo in apertam seditionem ventum est: directis in Curiam armis, ibi primò conjurationis fax eluxit, & in Principem Rainerium Zenum furibunda plebs lapides conjecit; mox plures patriciæ domus expilatæ, & Senatores ad necem sunt conquisiti. Apparebat tumultuantem ea tempestate Remp. pessum ituram. Porrò ab irato vulgo in Patres haud ultrà processum, postquam jurassent impositi tributi abrogationem. Ita seditiosæ turbæ pacatæ, & reddita mæstę urbi tranquillitas; in quędam tamen scelerū capita animaduersum, habitaq; de contumacibus quæstione, plures securi percussi sunt. cæteris exemplo, seditiones nunquam suis auctoribus cessisse feliciter.

Bel-

Bellum cum Genuensibus quartum.
1266.

SEd Venetorum animis hærebat infixum Cydonis in Creta oppidi exitium ab Genuensibus illatum, & videbatur Reip. majestati nota inuri, nisi acceptam injuriam vindicarent. His igitur pulsi adactique stimulis Iacobum Dandulum Ptolemaidem tēdere jubent; & adversus perfidum hostem hostilia omnia moliri. Immissus itaque Venetus Præfectus cum instructissima classe in Syriam inter Ptolemaidem, Tyrumque incidit in hostes. eique in pugnam soluto majores objecere vires Genuenses: at quia nostris potior in re nauali ars, per medias acies præterlapsi, acriùs in obsistentes convertunt proras. in multum diem duravit contentio, quam tandem certa cum victoria pro Venetis fortuna diremit. Verùm inclinante ad vindictam hostiū animo, cùm impetratā sibi ab Galliarum, Siciliæq; Regibus pacem sprevissent; incassum etiam eam sollicitante Romano Antistite; quinquennales inducias libētiùs pacisci voluerunt, opportunum rati hoc temporis spatium restaurandis viribus, quibus tandem præsentem injuriam ulciscerentur.

Pugna cum Bononiensibus.

1271.

POst incæptum cum Genuensibus bellum ita obsidebantur inimicis classibus maria, ut infida & periculosa nostris redderetur ad frumentationem in Apuliam, Siciliamque navigatio: nec poterat vel publica impensa altera parari classis, qua frumentatores ab hostili metu defenderentur. Hinc Veneta urbs sub Laurentii Theupoli Principatu in extremam annonæ penuriam incidit. Ad vicinas igitur gentes itum, quas ab Actiolini tyrannide ope sua paulò ante liberatas, Veneti, gratas, & beneficii memores arbitrabâtur. sed contrà accidit. Ferrarienses enim Tarvisini, & Patavini præsertim, non ære, non precibus flecti unquam potuere, ut liberam egenti civitati darent in ipsorum agris frumentandi licentiam: unde liquidò apparet nihil in populo fluxiùs esse, quàm accepti beneficii memoriam. Quoniam itaq; finitimorum odia longinquis coegerunt indigere auxiliis, & his parùm tutis, ab audenti Reip. fortuna, famè laborantibus civibus prosperè consultum est, empto in Sicilia frumento, atque sine jactura in urbem invecto. Porrò in ingratorum vindictam Patres novam de portoriis legem promulgarunt, qua vectigalia solverent

ii, qui

ii, qui cum mercibus intra Flanaticum sinum Padiq; ostia navigarent; & ne fraus intercederet, destinatæ sunt ad exactionem speculatoriæ naves. Bononienses id ægrè passi, legatione missa, se arma correpturos minitantur, nisi decretum vectigal Senatus quàm primùm tolleret, liberumq; maris usum permitteret. Risit is insanientis populi minas, novemque armatis biremibus se illi ad Primarium ostendit. verùm in ulteriore Padi ripa erecto à Bononiensibus castello res Veneta graviter turbabatur, nostri ad hostium vires sensim debilitandas bellum protraxere in triennium, quo exacto, Marcus Contarenus, jam fessis pacem largitur his conditionibus, ut extructam arcem diruerent, & immuni quarumdam mercium subvectatione, ostiorum Padi custodia penes Rempublicam esset.

Iustinopolis recepta.

1276.

VT nulla Reip. ab armis esset vacatio, non diu post Bononiensem pugnam nuncius affertur de Iustinopolis defectione. Illa, Veneto Prætore ejecto, specioso libertatis titulo capta rebellarat. Vt in pristini officii leges traheretur, missus Andreas Basejus cum idoneo navium delectu. Is

in provinciam delatus subita oppugnatione contumacem civitatem adeò deterruit, ut, venia suo sceleri desperata, maluerit Aquilejensis Patriarchæ subire servitium, quàm Venetæ benignitati obtemperare. Ille adipiscendæ urbis occasionem amplexus, cum armato milite præsto adfuit: sed bellum cupidiùs, quàm feliciùs gessit: quippe obsessis non solùm quidquam profuit, sed ipse primis congressionibus in fugam adactus Venetam de se victoriâ magis auxit, & Iustinopolis, turpiter abeunte defensore, citiùs recepta est.

In Anconitanos expeditio secunda.

1278.

EAdem causa, quæ pridem Bononienses, in pugnam nunc traxit Anconitanos: de portoriis nempè lata lex: ea negabant pendere, quia id juris non esset Reipublicæ Horum pervicaciam armis vindicare volentes Veneti, cum sex, ac viginti triremibus Anconam oppugnatum ivere. Classis ante inimicam urbem explicata ingenti pavore hostem affecit: & quia ea erat Romanæ Sedis tributaria, à Pontifice opem postulavit. Interim nostri obsidioni intenti, cùm nullam ibidem suis navibus haberent tutam stationem à fædis-

si-

ſſima repentè tempeſtate jactantur, ac proximis Senogalliæ littoribus illiſi triremes aliquot perdiderunt. Non tamen iniqua ſors Venetos conſternavit, quin aliis in ſupplementum acceptis Anconam iterum vexarent. Subinde fraudibus rem agẽtes Anconitani Venetas triremes omni bellico ornamento imitati, obvii procedunt, ac exhibito amicitiæ ſigno, duas è noſtris conficto dolo incautas naves opprimunt. Hinc magis irritatis Patrum animis inſedit ſententia perdendi hoſtem. Quarè tandem horum conſtantia territi Anconitani iterum Pontificia auxilia implorant: at nihil profectũ obſeſſis, qui in dies ad anguſtiores rerum anfractus redigebantur. Penè igitur deſperationi proximi pacem ſuppliciter exorarunt. Hæc denegata priùs, ut longiores audaciæ, ac temeritatis pœnas darent: poſtremò benigniter conceſſa ab Iacobo Contareno Principe ea lege, ne impoſitum onus exinde detrectarent.

Bellum Hiſtricum cum Aquilejenſibus primum.

1289.

ANconitanos Hiſtri exceperunt à Veneto deficientes: ad coercendos rebelles noſtri progreſſi ibidem in armis pro contumacibus conſpe-

xere Patriarcham Aquilejensem, qui valida Venetorum classe, manuque appetitus, declinando pugnam, veluti subitaneo correptus metu in fugam dilabitur. Ex hoc Veneti faciliùs Histros recepere. Cæterùm vix de recuperata Provincia fama Patribus innotuerat, cùm iterum Aquilejensis non tam suis instructus, quàm auctus Goritiani Comitis auxiliis ad spem melioris fortunæ revertitur: quare cùm terrorem tantarum virium latè circumtulisset, altera Histriæ secuta est defectio, dùm Reip. præsideret Ioannes Dandulus. Nunciata ea Senatui, recentem ab urbe classem dimisit. Tergestum inprimis rebelle oppidum petitur: sub mœnibus frustra iterata certamina, crebròq; promotæ bellicæ machinæ: nam in propugnatoribus singularis constantia, & eximia virtus apparuit. Longiori itaque obsidione opus erat, ut contumax hostis domaretur: & adhibita quidem à Venetis solertia non parùm hostiles animos infregisset, nisi ad minora officia dilapsus cum maxima parte copiarum Ioannes Dandulus animum fecisset Tergestinis, qui nimbum prius sibi instantem in nostros transfuderunt: hoc modo elusa victoria, iræque in aliud tempus dilatæ Tergestum sua obsidione liberarunt.

Res in Syria male gesta.

1291.

GLiscentibus in dies Venetorum, & Genuensium discordiis Christianæ res in Oriente miserandum in modum occidère. Primò quidem Venetæ ab Syriaca provincia divulsæ; Ligusticæ verò non tam indè, quàm à reliqua Græcia paulò post exterminatæ sunt. Christianis itaque inter se diffidentibus Hierosolyma urbs antiqua nobilitate celebris, & Christi Dei natalibus, vita, morteque sanctissima in Barbarorum manus rediit, expugnata à Saladino Babiloniæ Rege Is per eos dies non ultra progressus est, ne totam in se armaret Europã utque domiti à se bello populi animos quoque captaret, firmaretque tracta ad tempus modestia, compositoque marte usus erga omnes esse fertur; unde etiam Ptolemaidi indulta quies, pactis cum Veneto induciis. Attamen, ut essent, qui grassantem hostem morarentur, Romanus Pontifex Christianos Principes excitare sedulò adnitebatur, & jam apud Venetos stabat in anchoris parata classis. Sed quid? dum ab reliquis socialia arma cunctantiùs parantur, induciarum tempus per summã Orbis Christiani socordiam elabitur, quam suis rebus occasionem nactus Sultanus, & Saladini, cui

ſucceſſerat, fortunam aſſecutus poſt Tyrum, Sidonem, Tripolim, Berythumq; incenſas, & ſolo æquatas urbes; Ptolemaidem, tamquam belli caput, aggreſſus eſt. Stetit hæc tamen aliquandiu ſola Venetorum virtute, ac viribus; at innumeris penè cincta legionibus, nulliſque ab Europa allatis ſuppetiis, corruit miſeranda urbs, & ab imis fundamentis deleta eſt. Ita non ſine infami Europęorum Principum nota, qui arma in pium bellum diſtringenda, tunc temporis ad ſe dilaniandos civili quadam rabie converterant, expulſo è ſacro ſolo divino cultu, atque Chriſtiano nomine, amiſimus monumenta pietatis, & tot victoriarum trophæa, quæ annorum fermè CC labore à majoribus noſtris parta fuerant.

Bellum cum Genuenſibus quintum.

1294.

AMiſſa Ptolemaide non ampliùs cum Genuenſibus dimicandum erat; quippe urbem illam, præteritorum bellorum facem, Sultanus jam extinxerat. hac tamen ſublata odiorum cauſa, aliam livor, & ambitio prætexuere; maris nempe imperium, à Ligure ſibi arrogatum. Ea propter rurſus inter utramque gentem, repetitis

ſæpè

sæpè congressibus, ita præliatum accepimus, ut non minùs victos quàm victores belli pœniteret. Cæterùm hoc ipsum bellum motum est in Genuenses, administrante Remp. Petro Gradonico, eò quòd illi Pisanos ad Lamellam insulam per summã injuriam offenderant. Sociis illatæ cladis ultio mandatur Rogerio Mauroceno, qui cum LX triremiũ classe devectus in Pontum, Peram, non procul à Byzantio, hostium receptaculum combussit; pari- que usus celeritate Folia-vetera oppidum injectis flammis solo æquavit. His gestis, domum evocato Mauroceno Ioannes Superantius sufficitur. Sub nouo duce Caphara urbs, in qua Ligures negotiabantur, occupatur, diripiturque; inde progressum in Tauricam Chersonesum; ubi Veneti majorem suo nomini gloriam peperissent, nisi regio illa, perpetuis damnata frigoribus, nautas, & milites ultrà fidem debilitasset. Hæc inter hostes discursantes per nostra maria, in his omnia pro libidine agebant. classem LXX rostratarum Lampadius Auria ductabat, qui prædando, magno nominis armorumq; terrore cuncta in vicinis littoribus perturbaverat. Depopulationes, metumque prohibiturus alias naves, triremesq; comparavit Senatus, & quidem tumultuariò; expletoque XC armatorum navigiorum numero in hostes delegit præ-

stan-

stantissimum virum Carolum Dandulum. hic paribus armis, animisque bellum à Ligure oblatum suscepit, quo Corcyra in Illyrio non parùm nobilitata, invectusque in provocantem hostem, præteritarum victoriarum memoria, initum certamen in multas horas protraxit, toto pelago armorum fragore, & cadentium utrimque fremitibus inhorrescente: sed tandem fortuna instabilis, nostrisque adversa, Genuenses sequuta est, ibique deficere visa, ubi virtus eminebat. Nostrorum itaque profligata classe, Dandulus in hostium potestatem venit, eorum ornaturus triumphum nisi generosa morte ignominiæ se eripuisset. Cæterùm Veneti non inulti, neque hostibus incruento bello cecidere; quippe hi majora non ausi, fugientibus similes, Adriatico excessere. At mirùm quantum infremuerit Civitas ad nuncium dissipatæ classis; haud tamen animo consternata recollegit vires, & XXV triremibus Marco Basejo Præfecto, hostibus in Hellesponto occurrit. verùm tunc quoque constitit, quamcumque rei militaris gloriam sæpiùs fortunæ, quàm virtutis esse beneficium. Obviam eunti Veneto pugnam similiter indixere Genuenses, & navium numero, & recenti rerum gestarum recordatione freti. Hos Basejus cùm subito discessu eludere deliberaret, ita maturare non potuit,

quin circumveniretur: quoad suffecere vires fortiter præliatus est, labore tandem, ac robore impar victori cessit. Duplicato malo nec quidem prostrata Resp. persequendos hostes decrevit, qui libero mari vagantes in Cretam irruperunt direpta iterum Cydone. Itaque tertiùm refectis grandi conatu viribus in Liguriam trajecit, ut ex impressione illi coacti ab Creta ad tutandam patriam revocarentur. Dominicus quidam Slavus vir præstans animi cum paucis aliquot navigiis universam fermè Ligusticam oram rapinis, incendiis, & vastationibus fædè permiscuit, plures hostium biremes vi cepit, & in ipso quoque Genuæ portu egregia in oppidanorum contumeliam edidit facinora; indè postremò recedens duas Ligusticas triremes oppressit, quas suarum puppibus adligatas, triumphantis in morem, invexit in urbem. Tandem pacem necessariam magis, quàm voluntariam uterq; populus est amplexatus, cùm amborum vires continuatis cladibus fractæ, ac extremo penè excidio consumptæ essent.

Expeditio in Græcum Imperatorem.

1302.

CVm Andronico Palæologo, quòd Venetæ Reip vel ratum vectigal, vel acceptam mutuò pecuniam solvere recusasset, præliatum est: Missus Belletus Iustinianus unà cum VII, ac XX triremibus, ut à Græco, quæ debebat, vi repeteret: enavigavit prospero cursu in Hellespontum, ac multis hostium depressis navibus, aperto mari divagatus, fermè omnes Constantinopolitani imperii maritimos tractus incendiis, & cędibus, quà potuit, desolavit. Qui capti sunt Græci ad unum laqueo spiritum reddidere, æquabili vindicta, quam distulerat, non abstulerat Venetus, memor fraudis, qua ipse Byzantio cum Balduino fuerat ejectus. Hoc metu Iustinianus à Palæologo debitum æs extorsit, quod prædæ conjunctum insigni cum victoria patriæ intulit.

Bochoniana in urbe conspiratio.

1302.

VIX libera externo bello Resp. quando ex privatis odiis in domesticum incidit, ob sceleratas quorundam civium conspirationes. Marinus

rinus Bochonius Petro Gradonico Duci infensus, eos in nefaria consilia compulit, qui per eos dies adversus eundem Principem pari odio furebant: cum posthabito Iacobo Theupolo, quem popularis acclamatio ad supremum Magistratum expetebat, Gradonicum Patres extulissent: vel, quod nefas, quibus inhonora libertate potior tyrannis videbatur. Eo itaque auctore in Principem, quem unum Bochonius impensè oderat, & in optimates, si qui obsistere ausi essent, ad necem usque desævire cõstitutum erat: dicta est sceleri dies, qua Comitia agerentur. Delata Patribus conjuratio in id omnium studia convertit, ut primo quoque tempore tanti criminis capita comprehenderentur: favit autem publicis votis fortuna; Marinus enim ipse, & primores socii capti, civitasque ab imminenti incendio servata est, dum illi, flagitii convicti, capitali supplicio puniuntur.

Bellum Patavinum quartum.

1304.

PAtavini erecto castello, eique imposito præsidio non procul à stagnis, quibus Petabubulæ nomen, in arma Venetos provocarunt. Apparebat vel etiam invitis his, omnia ea loca, quæ inter

Clodiam, & Albanum sita sunt, in salinarum usum per Patavinos fore redigenda, maximo Reip. detrimento; finitimæ gentis machinamenta cognovere Patres in publicam, privatámque perniciem tendere : Quamobrem immissus est miles, qui hostes ejiceret, arcem, munitionesque subverteret: velitatum est sæpius cum præsidiariis. Patavini, qui ad subsidium venerant, arrepta fuga, sive impares viribus, sive rei malè gestæ pœnitentiá, nihil deinceps tentare ausi sunt.

Bellum Ferrariense primum.

1307.

NVlla generis religio, nullum nomen tam sanctum, quod non regnandi cupiditate violetur. Friscus Atestinus parricidiale bellum Diis penatibus intulit, ac in paterno sanguine gladiatoriam immanitatem exercuit, impia parentis morte, quia Ferrariæ principatum scelere occupare maluit quàm ex tabulis expectare. Turbatæ eo facinore civitati Venetus assertor adfuit, vetere instituto, ne eadem scilicet fax, quæ domesticos Atestinorum lares nuper cremaverat, sociorum quoque urbem & domos per factiones succenderet: præceps est enim ambitio, ubi aperto flagitio innotuit. Ferrarienses

rienses itaque abominati tam crudele imperium, se Romano Pōtifici dedunt: indignatus suorum defectione Friscus, ultrà quàm credi potest, in eos qui dicebantur auctores, exquisitissimis tormentis desæviit. hinc deploratis novissimè rebus omnibus, ac tardante Pontificis ope, se Veneto Senatui committunt, quos ille in fidem receptos legitimo Domino servabat, firmata priùs urbe munitionibus, & Magistratu suo. Verùm Clemens Quintus, qui hos tumultus in Gallia perceperat, Venetis sacra interdixit, eorumque bona, hominesque ubiq; locorum diripiendos permisit, eò quòd urbem Romanæ sedi subjectam contra jus, & fas occupassent. Accedit demum è Bononiensibus Pontificius legatus cum exercitu, undè recẽtibus furiis agitata civitas descifcit à Venetis, atque iterum in Pontificia jura concedit. Tantæ levitatis pertæsi nostri, secundo belli anno urbe cedunt, pacemque à Clemente, diu nequicquam petitam, nota tandem Francisci Danduli moderatione & opera, impetrarunt.

Bajamontis Theupoli conjuratio.

1310.

Solet familię præstantia, opum ubertas, ac morum licentia ambitiosos spiritus plerumque

alere:

alere: inde toties expertæ sunt civitates inquietorum civium turbas: nam illi dum pares negligunt, vel superiores non admittunt, laxatis insolentiæ habenis in Patriæ ruinam procurrunt. Hæc omnia in uno Bajamonte Theupolo, ejusque asseclis penè omnibus patricii sanguinis vim tantam habuere, ut horum cæco furore Reip. imperium ferè cum ipsa libertate corruerit. Impulit in scelus non amor in patriam, sed simultas, indignatio, & odium in Dandulam familiam, & in ipsum Petrum Gradonicum Principem, qui nimio plus illi favere credebatur, quique Iacobo Theupolo, ejus patri, prælatus fuerat, frustra populo eundem in Principem deposcente. Sed ut plerumque privata odia in publica erumpunt incommoda, exsurgente rerum novarum cupiditate: ipso Theupolo duce in curiam primò statutum erat irrumpere, Principem cæterosque sibi invisos confodere; & si qua cederet, occupare imperium. Cùm instaret dies sceleris, densatis tenebris cælum impium facinus exhorruisse dicitur, procelloso tonitruum gemitu, & crebra fulgurum coruscatione: at ea portenta contumaces nec terruere, nec postea ipsa fama patefactæ conspirationis. Hæc, ut Patribus opportunè detecta; ac jamjam immineret vis (id certè divini Numinis auxilium, ut furias in ipso jam successu securas

ras subita ultio exciperet) repentina ad arma conclamatio eorum facta est, qui Remp. salvam vellent. Optimi quique inopinato exciti signo, ac tumultu ad publicam defensionem armati in curiam convolarunt: conjurati, quoque irrupere in Marcianum forum, & quasi versarentur in militaribus castris execrandum ibidem certamen orsi sunt. Hi sua fata urgebant, & ab illis urgebantur singularibus furoribus; ideò præcipites ruere in clades, quas sibi noxiis consiliis paraverant. Conseritur civium manus; libertasque veluti in medio constituta videbatur a suis vel perdenda, vel conservanda. Conspiratorum impetum diu paludati Patres sustinuere, deinde repulere certa victoria, qua passim consternati, cæsique perduelles; superstites aut capitis, aut exilii pœnas cum ipso criminis auctore luerunt: memoriæ proditum est, nullam Cisalpinæ Galliæ urbem, nullum oppidum extitisse Venetis extorribus vacuum. Cæterùm Theupolus jam publicis armis vix elapsus, muliercula manu concidisset, nisi alium mortario dejecto contriuisset, quē caput sceleris ex vexillo opinabatur. Extincta in hunc modum conjuratione, de proditoribus affatim habita est ultio: in quosdam laqueo, in alios securi est animadversum; omnium gentilitia signa, & nomina ubique locorum expuncta, dirutæ ædes,

&

& bona in publicum translata. Laudatur civico illo conflictu supra cæteros Marci, atque Vgolini Iustinianorum virtus, & pietas: Sic antiqua Reip. restituta tranquillitas, plurimaque postmodum in strenuos cives, ac de patria benemeritos, atque adeò in ipsam anum collata sunt præmia. Receptę, conservatæque quietis, ac libertatis dies in Venetis fastis viget, decreta quotannis supplicatione Divo Vito, cuius festo extinctam conspirationem accepimus. In parricidam verò exulem, pessimis artibus reditum in patriam rursus molientem, rogata lex, jussumq; ut Franciscus Dandulus, id temporis Venetorum Princeps, quovis ære proscriptum interficiendum curaret:

Iaderæ defectio septima.

1311.

EVulgata Theupulæ conjurationis fama, quæ omnia in maius auget, Iaderenses pessumdatam Remp. sibi stultè suadentes, septimam ad Pannones moliti sunt defectionem. Populum ad rebelliones natum non tam pedestri, quàm navali militia domandũ, ut aliàs, decretũ est, sedẽte Marino Georgio Principe. Illa Dalmaso homini Hispano concreditur: hæc Philippo Bellegnio. Vterque

mira

mira celeritate in provinciam fertur, urbemq; contumacem dispositis circum castris acriter oppugnat. Iaderenses armis undique septi & auxiliorum inopes ad spretum olim imperium rediissent, nisi Dalmasus, auro polluta fide, in singulos dies nostrã producendo victoriam se illis pacis intercessorem exhibuisset. Cognita viri fraude, nihil ab obsessis impetratum, proditor omnibus invisus clam aufugit: cæterùm ulciscente Deo perfidiã, mari penè obrutus est, naufragio amissis donariis. Interea non cessantibus Venetis ab oppugnatione, Iaderenses nulla in armis, dolisve reperta spe, ã certamine ad preces se convertunt, factaque deditione eas conditiones accepere, quibus provincialium levitatẹ à læso domino cohiberi solitum est.

Expeditio in piratas secunda.

1323.

PErcrebuerat rumor quædam Ligurum piratarum navigia Venetis in Græcia rebus hostiliter nocuisse, quo Venetias tandem delato, Patres quamprimùm compescendam decernunt eorum audaciam, qui prædari semel edocti, injurii nunquã esse desinebant. Ea propter Iustinianum ex Iustinianis XL triremium classi præficiunt cum summo

imperio. Vectus in Ponticum, aliquot prædonum naves, circa Thracium Bosphorum captas, incendit; inde conversus ad Peræ expugnationem, coegit oppidanos, ut illata ad eam usque diem Venetis rebus damna persolverent. His benè actis, Ioanne Superantio Principe, Cretæ Dux renunciatur, ut quoddam, quasi debitum virtuti præmium consequeretur.

Bellum Histricum II cum Aquilejensibus.
1328.

VAllenses, & Polani, qui olim defecerant, experti quàm dura in se dominia exercerent Aquilejenses, rursus ad mitem Venetorum dominationem ultronea deditione rediere. Ejus temporis Patriarcha transitionem illam impotenti ferens animo, repentè in Histriam cum exercitu profectus est, ut illam armis ad imperium suum retraheret, jamque ex agrorum populationibus ingentem incolis timorem attulerat. Cæterùm Veneti retinendis, confirmandisque oppidis intenti Iustinianum eiusdem familiæ virum acrem in eam curam expediunt, qui cum hostibus semel congressus victoriam reportavit, fuditque Patriarcham, cujus in provinciam ingressus, non minùs fuit ipsi terribilis, quam turpis & fæda fuerit ejus fuga.

Com.

Compressæ in Creta seditiones.

1330.

NOnaginta fermè annorum tranquillitatem in Creta turbavit nescio quis Varda, homo turbidus & factiosus. occasio furoris fuit denegatum tributum, quo naves in piratas armarentur a Rhitymnæ Quæstoribus, in quos ille non tam verbis, quàm armis insurrexerat. Adhæsere nefario complures, quare ab aucto, armatoque perduellium agmine haud parùm Cydone trepidatum est: nihil enim prætermissum ab rebellibus, quod igne, ferroq; non corrumperetur. Selini castrum expugnatum, Præfectus arcis Hermolaus Belegnus vinculis addictus, commissæ cædes, aliaque patrata facinora, quæ modò referre non libet. Primus in irrequietam turbam irruit Ioannes Cornelius, qui integram, ipso trucidato Varda, assecutus victoriã, omnia recepit oppida, quæ fidem, atq; imperium nefariè excusserant. Porrò non diuturna pace Insula quievit, ab Leone Calergio novis motibus concussa, qui Venetos dum insula pellere conatur ingentem rerum tempestatem excitavit. Placuerat Nicolao Priolo duci desperatis non offerre certamen, sed eos blanditiis in obsequium trahere, eòque magis quòd Calergium suscepti facinoris

jam pœnitere ferebatur, quem etiam blandis litteris & humanitatis plenissimis ad integritatem veteris obedientiæ pellexit. Cùm verò per dolum, & occultas machinationes Smerilium Gostanr jam tumultuantem contrà jurisjurandi datam fidem concitaret, denuò manifesti sceleris reus, labem proditionis, & maculam fatalibus aquis eluere, Prioli sententia, coactus est. Hujus evulgatum supplicium non modò extinxit submersas faces, sed etiam majus rebellionis incendium suscitavit, quo grassante penitus exarsura Creta videbatur, nisi Priolus haud ignarus seditiosos inter se vix unquam stabili fide hærere, valida militum scripta turba perduelles insequutus esset montiumque occupatis angustiis, ne intrà eorum latebras ullum illis pateret effugium, perquisitos dedisset in fugam, & palantes per campestria more pecudum ad internecionem usque mactasset; Hac victoria, rebellique sanguine expiata Creta summa in multos annos tranquillitate quievit.

Expeditio in piratas tertia.

1331.

PEr eadem tempora Thomas Viarus, infelici successu, cum piratis conflixit: dum enim sex

eorum

eorum naves insectatur, alias, quæ Venetorum onerarias duas deprædatæ fuerant, medio Adriatico offendit. Procedens igitur temerè in pugnam, promissa sibi ex validiore classe, qua fretus erat, victoria, à pirata Ligure ita excipitur, ut momento temporis ejus fermè omnes triremes aut laceratæ, aut captæ fuerint, omnesque milites cæsi, & ipse, vix parvum à bello nactus navigium, Venetias trepidè aufugerit. Cum autem ejus prælii infelix exitus ex nimia Viari audacia Patribus innotuisset, ad perpetuos carceres illum condemnarunt, memorabili sanè ducibus exemplo, quo scirent, non tam speciosa, quàm necessaria in bellis consilia esse sequenda.

Bellum Turcicum primum.

1332.

TVrcæ ad servitutem nati, sed Christianorum dissidiis evecti ad imperia, sub Amurathe in Europam, Ligurum ope, remigioque traducti jam Græcas provincias ceperant occupare, nostraque maria ita infesta reddere, ut in Orientem navigantibus nil tutum reliquum esset. Insolentis, audacisque hostis conatibus maturè occurrendum erat; quarè Veneti extemplò legatos Romam, & in Galliam dimittunt, Pontificem, & Regem monitu-

nituros, ne dilata virium conjunctione imminenti Barbaro subigenda Italia traderetur. Gallus cùm magis nomen ad præsidium sociorum, quàm vires attulisset, Pontifici, Venetoque solis Italica salus, & libertas concreditur. horum Principum armis per ea tempora Turcarum insultus repressi sunt. Petrus enim Zenus Venetarum triremium ductor hosticas in Ionio navigantes cecidit, & omnium primus de Turcis triumphavit. Cæterùm hos mari summovisse non contentus plura Græci littoris oppida barbarorũ prædis referta populatur, ac evertit. Post hæc renovato cum Christianis Principibus fœdere continuatis in aliquot annos victoriis cùm tanto hoste pugnavit. Tandem post purgata piraticis latrociniis maria gravi, & martia classe Smyrnam applicuit, aggressusque urbis oppugnationem fœliciter confecit, fugatisque barbaris illam recepit. Hinc celebriores triumphos sibi pollicitus in Asiæ Mediterranea descendit, ac fugitivos ubiq; persecutus est. In ea provincia, ut quidam habent annales, egregius imperator dum sacris de more operam daret à convolantibus undiq; agrestibus interceptus in templo fœdè opprimitur, & cum tanti viri occasu spes omnis melioris fortunæ evanuit.

Finis Libri primi.

IOANNIS BAPTISTÆ VERI

RERVM VENETARVM

LIBER SECVNDVS.

Bellum in Scaligeros Veronæ Principes Tarvisium obtentum.

1337.

EA semper fuit Venetorum pietas, ut vicinos juvaret auxiliis, quando à potentioribus contumeliosè vexarentur. Hinc obliti injuriarum, quibus Patavini eos toties affecerant, arma pro externis aris, focisque suscipiunt adversus Scaligeros, Veronæ Principes. Horum potentia, intra justas imperii metas nescia consistere, in licentiam quoque erupit offendendæ Reip. Quare, ut latiùs per opprobrium aliorum suos fines extenderent, arcem in stagnis propè Clodiam insolenti milite communitam erexerunt, ac per Padum, Athesimq; navigantibus Venetias indixerunt portoria, neq; alia in turbidis Principibus defuere facinora

cinora, quibus sensim res Veneta in perniciem traheretur, nisi quandoq; tantis initiis maturè iretur obviam. Interim Patres certi si nihil moverent, eā audaciam in speciem legitimi dominatus transituram, Scaligeros, legatione more patrio transmissa, prius quàm arma arriperent, conati sunt ab injuriis revocare: cæterùm ea spreta, atq; turpiter irrisa est. Huius rei fama mirùm, quàm magnis, propensisq; studijs bellum in juris gentium violatores decretum sit. Primò igitur cum Florentinis percussum fœdus jam anteà Venetam opem in eosdem hostes implorantibus: mox evulgata expeditione complures Principes, quibus ea potentia suspecta erat, Vicecomites, Atestini, Gonzagæ, & ipse Bojemiæ Rex suos internuncios Venetias misere quò junctis viribus Scaligerorū superbia retunderetur. Adfuisse una die in urbe sexaginta Europæorum Principum legatos, qui apud Senatum, tum de bello, tum de pace tractarent, produnt ejùs temporis scriptores. Marsilius quoq; Carrariensis vir inter Patavinos summæ auctoritatis, Scaligerorum causam jisdem diebus apud Patres fovebat, & pacis conditiones percontatus, has retulit. Patavino agro hostis decederet: Tarvisium Reip. esset: Rubeis Parma: & Florentinis Luca permitteretur. Verùm ut iniquæ rejectæ, & pax desperata, bellum utrin-

utrinque maturarunt: Summa itaque cura miles conſcriptus, comparatoque exercitui datus imperator Petrus Rubeus Parmenſis, duobus additis rei bellicæ procuratoribus, Legatorum nomine, Marco Cornelio, & Andrea Mauroceno. Ille acceptis à Franciſco Dandulo Principe ſui muneris inſignibus, copias in Mottenſi agro recenſitas, diſpoſitaſque in aciem ultra Plavim trajecit: inde in Patavinos itum, ubi Albertum Maſtini tum Veronenſium domini fratrem non parùm territavit: ac per patens conſternatæ regionis ſolum illatus, cum nullus obex occurreret, agros paſſim vaſtavit, ingentique terrore latè circùm ſparſa municipia pervaſit. Saccenſe caſtrum, & Caputaggeris ſe dedidere. Marcus Lauretanus levioribus navigiis arcem in ſtagnis aggreſſus, eam deturbato præſidio exſcidit: venere in fidem Cuneanenſes: nec non maxima, eorum exemplo, ſecuta eſt oppidorum defectio. Itaque omnia hoſtibus infeſta: nequicquam ſubinde è Germania conducto milite, quo Patavium oppreſſerant, non juverant, defectionẽ molientibus civibus, tyrannidis, bellique mole cõfecti ſunt. Hæc inter Rubeus ad Ateſte pugnabat, captivo hoſti ſat æquus, fama captandę clementię; nam quos inter dimicandum ceperat, omnes libero jure dimiſit. Poſtea ipſa rurſus Patavinæ urbis

mœnia obequitans, concremata unius portæ incendium, quæ Sanctorum dicitur, agrorumque vastationes per contumeliam inclusis Scaligeris exprobravit: at ulteriùs non progressus, ne desperata spe veniæ pertinacia furor hostis accenderetur, in Tarvisinos concessit. Ea in provincia insperato fortunæ eventu injecto solo nomine metu, Tarvisium occupavit, non ausum arma experiri. Mastinus eà propter versus in rabiem Patavio ad Bubulentam promovet, ibique stationaria aliquot nostrum navigia oppressit, barbarum in morem cum nautis, custodibusque debacchatus. Quingenti etiam mercenarii milites circa Mestrium vicum Alberti dolo cecidere, deceptus in ipsa vindicta iratis animis, cùm eos Venetos omnes esse arbitraretur. Dum igitur in Patavinis, Tarvisinisque bellum ità alitur, Mastino nunciatur, Brixiam à Vicecomitibus obsideri. Ex hoc abeuntis Mastini recessu excitati Patavini à tyrannide se vindicant, auctore Marsilio Carrariense, qui tacitis nunciis accersitum Rubeum in urbem per Pontem curvum recepit, Albertumque dedit in vincula, ut Venetias duceretur. In hunc modum sine sanguine occupatum servatumque Patavium, habita in seditiosos quosdam animadversione. Quamobrem Senatus commendata Carrariensium fide, in beneficientem familiam

innu-

innumera contulit beneficia; quorum primum, & singulare illud fuit; libera Patavinæ urbis administratio. His gestis, Rubeus ducta copiarum parte ad Montem-silicem oppugnandum, cū impigram & militis, & optimi ducis navat operā, inter confertissimos missilium jactus miserè cadit: funus quidē tanti viri lacrimabile contigit, accessit demum dolori impetus, dum alter fraternæ virtutis egregius æmulator germanus in Gonzagiacis castris, Veronam tum obsidentibus, occubuisset. Alius è Rubeis supererat Rolandus nomine æquè clarus militia. Hic suscepto copiarum imperio distulit per eos dies vindictam in Monte-silicenses, & in Veronensium fines populatum penetravit. Subinde Rubei necem ulciscitur Vbertinus Carrariensis, Montis-silicis potitur arce, hostemque terga dantem persecutus profligat. Mastinus, qui iam amissa Brixia recesserat, aliquo minus turpi facinore fugam honestaturus Montanianum castrum aggreditur, sed irrito conatu: quippe obvium habuit Andreacium Maurocenum, quem licet ipse Scaliger ignominiosè effugeret, fat multos tamen suorum ad internecionem reliquit, præter captivos. Rolandus cum iam nihil gloriæ deesse, nihil obstare Venetæ virtuti videret, divisis copiis, pluribus simul in locis victricia arma circumtulit, præcipuè in Vicentinos acer, quorum

oppidum ea constantia fatigavit, ut inops animi Mastinus pacem, quam antea spreverat, per Oratores ultra deprecatus sit; datis prioribus conditionibus, acceptisque Veneti quievere, ne Italica libertas continuatis bellorum fluctibus mergeretur. Ex hoc bello præter minora castra Venetæ Reip. accessit Tarvisium: debitum quoque erat Patavium, sed, uti diximus, Carrariensibus traditum, quò magis constaret Venetos arma in Scaligeros corripuisse non aliam ob causam, quàm, ut inter vicinos populos pax & securitas vigeret.

Cretensium defectio.

1342.

EX Italia in Cretam, gubernante rem Venetã Bartholomæo Gradonico, bellum translatum est. Necesse erat inconstantissimæ gentis ingeniũ, & in dissidia proclive armis retundere. Quamobrẽ Patres robustissimas militum legiones in eam insulam destinarunt. Tripartito agmine terni Duces ex Faleria, Iustinianæa, & Maurocena familiis in rebellantes solverunt. His fortiter juxta, ac fœliciter dimicantibus secunda fortuna occurrit: nam perduellium munitiora castella vi ceperunt, & dirutis ex iis quibusdam, infessisque montium latibulis, ne

re-

receptaculo hostibus essent, circumlatoque passim bello, tantum illis terrorem incussere, ut brevi sedata defectione, sumpto de rebellibus supplicio, tota Insula intestinis purgata discordiis ad vetus imperium redierit.

Iadera defectio octava.

1345.

IAderensium defectiones non semel depressæ, cæsique earum auctores, in alias, atque alias anniversario quodam furore pullulabant, veluti si de occisorum capitum sanguine renascerentur. Subiit confestim Patrum animos ex Principis Andreæ Danduli sententia, eadem, quæ semper cogitatio, non esse diu impunè relinquendum scelus, ne tota provincia conjuratione Iaderensium erecta, occasionem rebellandi susciperet. Navali ergò, terrestrique apparatu urbem oppugnaturi Petrum Canalium, & Marcum Iustinianum eò imperant, ut alter mari, alter terra pugnam rebellibus inferret. Primo accessu Canalius Pagum cepit oppidum, ita & Iustinianus subitaneis aggressionibus Iaderam recepisset, nisi Pannones victoriam remorati essent. Advenere è Pannonia cum ipso Rege expeditæ copiæ: his nostri haud territi obviàm procedentes bellum atrox committunt, quo plures hostium ce-

si sunt. Verùm cùm illud magis recrudesceret, oppidani, qui subsidiariorum fugam turbatis ordinibus conspexerant, ut illis opitularentur è mœnibus turmatim advolantes fortunam, ad nostros jam inclinātem, prævertere; sed non multò post justam belli causam, Venetamq; secuta illa virtutem, rediit: pedestres enim nostrorum copiæ à navalibus sociis opportunè adjutæ, magnam de hostibus stragem ediderunt, sed ea jactura, abundante hostium multitudine, inter damna haud numerata: Dum Iaderæ procedit oppugnatio, in regiis castris non mediocriter annona laboratum, quorum incommodis Venetorum fiducia crevit, Pannonesque rerum omnium egestate coacti bello excedere nostris victoriam reliquere. Hanc breui cumulavit ipsius rebellis urbis occupatio, quæ Venetum robur diu noctuq; perpessa victori, ac domino se demum restituit subjecitq;, impetrata à clemētissimo Senatu scelerum venia, cùm è suis avelli sedibus, ne ampliùs fidem violaret, mereretur.

Bellum Histricum tertium.

1348.

Quasi illud rebellionum, conspirationumq; seculum esset, allatum de recepta Iadera

nun-

nuncium, non tam immanis comitata est pestilentia, quàm certus rumor, Iustinopolitanos defecisse. Illa, non priùs quàm expleta fati rabie, recessit; isti, antequam externarum gentium robora coirent, Marci Iustiniani vigilantia in fidem retracti sunt. Per eos quoque dies, Albertus Carnorum Regulus universam penè Histriam cædibus, & latrocinijs everterat: In eam provinciam exercitum, quo retunderetur illius temeritas mittendum censuit Senatus: & cum primùm armatum se ostendit, hostis perterrefactus, quasi manibus arma decidissent, per devia montium aufugit, nusquam ullo certo ordine, aut spe reliqua resistendi: dispersum palantemque insectatus Venetus malè mulctavit, cepit ducem, & cum eo captivo ad Senatum capta vexilla in victoriæ testimonium præmisit. Porro Albertus audaciæ veniam obtinuit, & libertatem, data fide non ampliùs in Remp. dimicaturum, & aliquot suis in finibus oppida demoliturum, ne ulli in posterum tuti recessus piraticæ genti, ac latrocinantibus barbaris paterent.

Bellum cum Genuensibus sextum
1350.

HVjus belli initium ab interdicta Venetis per mare Ponticum navigatione profectum.

Veni

Versi primùm Genuenses in piraticam, mercatorias naves in Hellesponto prædati sunt. Rei novitas, violataq; inde pax, hanc unam curam injecit Patribus, ut per Oratores ablata repeterentur, & nisi essent reddita, bellum denunciaretur. Non acceptalegatione, sed elato animo repudiata ad arma properè concursum est, parataque præclara classis, quæ sub Marci Ruzini imperio temerarios & turbulentissimos hostes castigaret. Hic celeri cursu tendens in Græciam, à speculatoribus quatuordecim Liguslicas naves Carystium portum ingressas audit. Illarum perdẽdarum concepta spe Ruzinius suas non longè a portu disposuit: nam propiùs accedere obstabat illius vadosum ostium. Nihilominus hostibus in difficilem eruptionem cõjectis haud defuit animus: decreverunt enim ex illis angustiis intumescente mari egredi, etiam cum aperto discrimine; audentibusque ac desperatis favisset sors, nisi Marcus Maurocenus Adriatici Præfectus ex transverso irruens hostiles triremes IV liberè jam egressas intercepisset: quo casu consternatæ reliquæ, circumventæq; à tota classe vicinis littoribus illiduntur, nostrisque in direptionem concedunt. Captivi hostes Chalcidem ducuntur, iturq; ad oppugnandam Peram Genuensium coloniam: at hoc nequicquam tentatum est: idcirco Ligur

animos,

animos, vireſque ſumens, Chalcidem appellit; omniaque replet vago tumultu; direptam ſuccendit urbem, captivoſq; in ſervitutem abducit, reluctari hoſti minimè auſo Thoma Viaro Pretore, quoniã ubi intrat animum pavor id ſolùm metuit, quod formidat. His ultro, citroq; illatis cladibus apparebat bellum hoc diu inter utrumq; populum daturum, neque fine externa ope conficiendum eſſe. Ea propter Veneti cum Græcorũ Imperatore, Aragonumq; Rege icto fœdere validiores in pervicaciſſimam gentem procedunt, ac robuſtioris quàm antea claſſis moderatorem nominant Nicolaum Piſanum, qui continuò è Dalmatia ſolvens Pancratium Iuſtinianum in Siciliam mittit, ut cum Aragoniis ſe conſociaret. Nihilò ſegniores Genuenſes aucta claſſe ſub Pagani Auriæ auſpiciis contendunt in Græciam, circumnavigataq; Eubœa, quà potuere, hoſtili rabie, excurſitarunt, præda Peram reducta. Interim Veneti cum Aragoniis è Sicilia in horridam (futuræ calamitatis omen) incidère tempeſtatem, qua tandem remittente, fracti penitus, diſſolutique Methonem tenuere. Ibidem curato milite, refectiſque navibus Peræ obſidium meditantur. Euntibus in expeditionem Genuenſes maturè & fortiter occurrère in ipſis Boſphori faucibus, in his facilè excepturi noſtros, quia intra eas anguſtias

poterat tanta classis commodè, unoque tempore tota in certamen explicari. Eò igitur loci necessariò concursum est, sed magnis viribus, iratisq; animis: pugnam summo mane initam cadentes tenebræ dirimere non potuerunt, nec priùs quietum ab armis, quàm lux altera redderetur, & una classium victoriam reportaret. Initio malè certavimus Græcorum auxiliis; illi namq; lingua, quàm manu promptiores, tentato, non commisso certamine, ad primas Genuensium impressiones proras suas avertcrunt, Aragonii, qui secundum in congressu locum sustinebant, sive hostis audacia, sive ignavo Græcorũ metu exterriti, & ipsi se prælio subtraxere. Omnis itaq; vis, & conatus in solos Venetos conversus continuataque cæco marte pugna tamdiu protracta, quoad fessi, nulloque recreati subsidio, cederent: obstinatè pugnatum, omnesque victi à victoribus, ob belli pertinaciam, acceptaq; damna iratis cæsi sunt. Occubuere eo prælio cum Iustiniano cõplures patricii viri, perpetua tamen apud posteros victuri gloria, quòd fortiter pro patria pugnando mori maluerint, quàm turpiter fugendo patriæ decus, & avitam nobilitatem commaculare. Iniqui successus fama, non tam timore, quàm pudore affecit Remp. quòd tot validissimarum classium hostis victor abiicisset: sed mox erecta in vindictam

ju-

jubet nulla mora alteras instrui triremes, veteres reſici, et Piſanum iterum expediri. Ille redintegrata, suppletaq; claſſe propè Peram, uſus meliore fato, hoſticas aliquot diſperſit: & cùm certa fama intellexiſſet ab Antonio Grimaldo roſtratas ſuprà XXX Aragonias juxta Cyrnum perculſas eſſe, ità opportunè adfuit oppreſſis ſociis, ut hos præter ſpem erigeret, hoſteſq; inopinato accurſu terreret, quos fugam jam meditantes ferreis quoque harpagonibus remoratus eorum cæde, & multarum navium ſpoliis paulò ante acceptam cladem rependit, & majorem Patriæ, ac ſibi peperit triumphum. Laceri in hunc modum Genuenſes neutiquam ſuperbos animos ad pacem inflexerunt, ſed ut magis nativum in Venetos odium teſtarentur, ipſa neglecta libertate, qua nihil dulcius, Ioanni Vicecomiti Mediolanenſium Duci urbem, ſe, ſuaque omnia ſponte tradiderunt; ut ita quæſito ab invidia hoſte reperiretur qui adverſus Remp. decertaret. Vicecomes dulcedine oblatæ urbis, orantibus præſtò fuit. Hinc Veneti, futurum ſibi belli diſcrimen cum Inſubre rati, confeſtim omnia in continenti oppida auctis præſidiis obfirmant, renovatiſque fœderibus Scaligeros, Carrarienſes, & Gonzagas, veteribus odiis infenſos, illi opponunt: ſic tutum terra imperium cùm videretur, omnis erat ſollicitudo in augenda

R 2 claſſe.

classe. Pisanum igitur tribus aliis, ac XX triremibus præfectum emittunt in Ligurem, qui per eos dies Corcyram nigram, & Phariam tentarat, animique potiùs desperatione, quàm virium robore audacissimè ruebat in omne facinus. Parentium, vi captũ, subjecto igne demolitus est: piratarumq; more Adriaticum vexat. Interim Pisanus universum classicum apparatum in ora Peloponnesi ad insulam Sphagiam, quæ hodie Sapientia est, retinebat. In libero portu, apertoque facilè oppugnatum iri Venetum hostis sibi persuasit, & jam Vicecomitis ope contracta XL triremium classe, portum sine tumultu, perque tenebras, nihil tale nostris cogitantibus intrat, classiarios ignavissimo metu correptos occupat, celerique, & incruenta victoria navibus omnibus potitur unica excepta, quę inter cæterarũ trepidationem casu elapsa aufugit; Pisanus ipse cum quinque hominum millibus Genuam asportatus, hostis triumphum non parum nobilitavit. singulari hoc inexpectatæ calamitatis eventu post integrum belli quadriennium concidisse videbatur Veneti imperii gloria, & vetustissima urbis libertas, si victor victoriam esset persequutus. Patres tamen inflictũ vulnus cautè obtegentes non fortuna, at fraude se victos evulgant, quatuorque triremes privatis sumptibus illicò reparant, quæ à popularibus trie-

rar-

rarchis ductæ in Tyrrhenum proveherentur. Sed ne quidquam ad hostium felicitatem deesse videretur, eam quoque interceperunt navem, quæ furtim à priore jactura evaserat: provectique Gradum, ingentem civitati incusserunt formidinem. Represſit tamen nonnihil hostiles in vicinia insultus Nicolaus Iustinianus, tribusque longis navibus delatus in Histriam, nutantem provinciam confirmavit. Cæterùm non defuere prodigia, quæ acceptas calamitates portenderunt: visi nempe sunt in aere clangentes corvi, atque inter se acerrimè pugnantes, guttæque sanguinis in Venetam classem decidere: conspecta etiam in portu immanis, & monstrosa bellua, quæ casu lapsum in mare hominem protinus voravit; succeſsit demum teterrima pestis, urbisq; ultimum penè excidium; sceleſtiſsima ipsius Principis conspiratione.

Marini Falerii Principis conjuratio.

1355.

MArinus Falerius Princeps, nondum peracto publicæ administrationis anno, ac propè sexagenarius, vel privatis odiis, vel immoderatæ ambitionis fluctibus agitatus, se Venetiarum tyrannum constituere, pluriumque usurpare dominatum nefa-

nefaria cogitatione decrevit. Itaque cum publicã privatamq; salutem negligeret in impii facinoris societatem trahit plures è vulgo, & veluti cęco quodam furore actus, ac sine consilio cum primoribus agit, ut simulato Ligusticæ clasſis propè urbem adventu rumores intempesta nocte spargerent de vicino hoste, & quasi repentino pavore conterriti voces ad arma alternarent; ſcelerique addit commentum, quo populare odium in optimates concitaret, nempe, ut confictis nobilium familiarum nominibus appareret alienas uxores, & filias ad stupra, atque adulteria per viros patricios rapi: Ita igitur evulgato hostium ingressu, sparsaque vanis rumoribus contumelia, condictum erat, ut primi omnium conjurati, veluti ad publicam defensionem, in Curiã properarent, cujus obsessis liminibus, unumquemque patricii sanguinis interimerent. Sanè discrimini maximo tunc objiciebatur res Veneta, nisi à tutelari Numine seruata fuisset. Quidam è conspiratorum ducibus, Beltrandus nomine, Nicolao Leonio, quo viro utebatur familiarissimè, scelus aperit, docetq; conjurationis capita sexdecim esse, singulos duces habere sub se milites sexaginta, & horum omnium antesignanum Principem Faleriũ. Leonius, promissa sceleris impunitate, amplaque munerum largitione, nihil cunctando Patrum seniores

niores adit, coactoq; concilio sub ejus noctis initiũ, quæ cædibus fuerat destinata, suadet tanto malo celeriter occurrendum, statimque mittendos lictores, qui conjuratos vincirent. Huic decreto patrocinata, ut sæpè in similibus, fortuna, captivos dedit perduelles, qui crimen confessi fractis cervicibus occultè necantur. Opprimitur deinde Falerius, detecti sceleris adhuc ignarus, exutusque publicis ornamentis in ipsa curia securi percutitur. Sub hæc quæsitum in reliquos. reperti quadringenti, & plures Falerianæ conspirationis conscii, atq; singuli vel capite, vel exilio puniti.

Bellum Pannonicum secundum.

1356.

DOmesticos ulta Resp. hostes, cum externis etiam nempe Genuensibus, pacem composuit Bernardi Iustiniani opera, & virtute. Non diu tamen vel sub auspiciis fortunatissimi Principis Ioannis Gradonici lætatus est Venetus conservata libertate partaque pace, quia altero anno certus rumor increbuit Ludovicum Pannoniæ Regem in Dalmatiam venisse, numerosissimo exercitu. quo uno eodem tempore Iaderam, Sicum, Spalatum, Tragurium, Enonamque obsedit: utque suum hostem

ſtem diverſis in locis variis bellorum tempeſtatibus jactaret, cum Franciſco Carrarienſi Patavinorum Principe fœdus clanculum percuſſit, jamque Cuneanum, Sacciliumque præter minora alia caſtra, vi ſubacta fuerant. At nihil unquam tam acerbum obtigit, quod non patiens, & æquus ille Venetæ gentis animus tolerando maturaret, tum præſertim adhortante Ioanne Delphino, qui in publica adminiſtratione Gradonico ſucceſſerat. Obſeſſæ in Dalmatia urbes neceſſariis deſtitutæ auxiliis, quia univerſa belli rabies in Italia graſſabatur, Pannoniæ ſe dediderunt: Enona diu Ioannis Iuſtiniani labore defenſa, fame, non ferro, expugnatur: Iadera, arce pro Veneto ſtante, non militum vi, ſed Carrarienſis fraude ſuccubuit. Hæc inter in Tarviſinis noſtri ità ſtrenuè dimicabant, ut ex hoſtibus vix ullus è caſtris erumperet, qui non ſaucius rediret: repulſus tādē ab urbis obſidione ipſe Rex, cęſaq; multa Pannonū millia. At jure in Carrarienſes inſurgēdum videbatur, puniendumque armis ingratum genus, ſed tum placuit cum illis interdici commercia, & Marcum Maurocenum Patavinæ urbis prætorem Venetias evocari. Cæterùm, cum integra periiſſet Dalmatia, Patres ut arduum, & difficilè bellum evitarent, eam provinciam Regi, impetrata pace, conceſſere. Ita Reipublicæ optimè conſul-

tum

tum, quæ viribus, opibusque exhausta, imperium alibi partum longis laboribus, aversa unius pugnæ fortuna deperdere potuisset.

Bellum Creticum in Colonos.

1364.

QVæ in Creta hac tempestate emersit defectio graviùs Patrum animos turbavit, quàm ulla alia, quia à Venetis, eodem in coloniam deductis, emanavit. Hi obliti antiquæ patriæ, gentisque unde habuere initia, jam Græcam levitatem, & inconstantiam induerāt, connixi in semetipsos à Rep. transferre Insulæ imperium. Defectionis causa ea dicta fuit, quòd nullis vectigalibus Cretenses coloni essent obnoxii: & quòd, ità transactum cum majoribus, antequam in coloniam mitterentur, indignè quidem, ac impiè: veluti si dominium Insulæ non ampliùs ad unam Remp. spectaret, nec deberent auxilia quandoque laboranti præstare. Hinc cæperunt rebelles arma distringere, conjectisque in vincula Venetis Præfectis, ipsi Cretam suo nutu regere, omniaque novatis pro libidine legibus susdeque miscere quodque turpius fuit, ut Insulanorū animos faciliùs captarent, Græcus ubique ritus Latinæ & Catholicæ religioni subrogatur, mutato

itaque sacrorum cultu, quæ fides amplius erga Rempub. sperabatur? quippe raro populus Principem fideliter amat, qui ab illius religione dissentit. Revocandos à rebellione animos primùm censuit Senatus per Oratores, misso Andrea Contareno viro facundissimo, ut facinorosos in antiquum obsequium reduceret, aut demum arma minaretur. At cùm obstinatis nihil persuasisset, obtinuit postremò destinatus ad Europæos Principes legatus, ne Venetis in Creta rebellibus auxilia subministrarent. His confirmatis cùm non in alios, quàm in Cretenses bellum esset suscipiendum, omne studium in paranda classe locatur, fuit hæc XL longarum navium, præter onerarias, datusque ei imperator Dominicus Michaelius. Verùm, & maritimo, & pedestri apparatu Creta petenda erat, ob id etiā validissimus conscribitur exercitus, cui præficitur vir impiger Luchinus Vermius Veronensis: Vbi cōparata sunt omnia, Veneti duces in Insulam transvecti Cydonem rebellionis caput oppugnant. Cives continere se muris coacti, neque erumpere ausi, desperata spe pacis, & veniæ, in nefaria consilia se dant præcipites: horribili primùm feritate in eos, qui pro Venetis sentirent debacchantur, deinceps oblata Genuensibus Insulæ dominatione, ad tutelā sibi externam fidem, subsidiaque deposcunt, Ge-

nuenses, pacis cum Rep. memores, remisere legatos spe vacuos, qui, ad suos in Cretam remeantes, capti sunt à nostris & interfecti. Interim dum Michaelius maritimo apparatu Cydonis hæret excidio, pari studio Vermius partes sibi traditas obit in continenti. At rebelles in vicinis montibus latitantes, ex eis plerumq; in incautos prosiliebant. Tandem Luchini constantia, atque in præsens conficta quadam locorum ignorantia eos nihil minùs quàm insidias metuentes suis è latebris extraxit, insecutusque dispalatos insignem pro portis urbis stragem de hostibus habuit. Sic domiti Cydonii deditionis signa è mœnibus publicarunt, missisque qui veniam deprecarentur, eam, exceptis defectionis auctoribus, à clementissimo duce retulere: subdiderunt se, eo exemplo reliqua circùm municipia victricibus Venetorum armis. Porrò interdicta deditæ urbis direptione exasperatur miles, excitatque tumultum in castris: sed Luchinus dexteritate, non vi, lenique oratione continuit tumultuantes; at postea ne talibus assuesceret exercitus, digna in nocentes pœna animadvertit. Receptæ insulæ nuncius summa lætitia complevit Senatum: publicè Deo gratiæ actæ, atque martiales ludi, nunquam alias visi, in Marciano foro commissi. Adversa tamen fortuna ejus victoriæ hilaritatem turbavit, cùm paulò post ipsa-

niet Insula nova seditione agitari nūciaretur. Ioannes Calergius, maximi apud suos nominis, se vindicaturum Cretēses in libertatē profitebatur: hoc nomine fuere plures, qui scelerata consilia, factaque sequerētur, Calergio duce, quà vi, quà fraude, ubique grassabatur perduelliū caterva, Rhitymnæ expugnatione, Venetisq; non uno loco fugatis Rectoribus, quidquid à Thallis ad Cyanū usque promontoriū protenditur à Reip. fide abalienatum est. In impiū, rebellemq; civem Nicolaus Iustinianus, & Dominicus Molinus, delecti vindices, cum selecta equitum, peditūque manu procurrunt, & quidem opportunè repressere Calergii conatus. Sed ille in loca montiū aspera delatus, valida suorum turba communivit juga itineri imminentia; à quibus sæpius subeuntes nostros, aut repressit, aut deturbavit. Interea cùm tota in insula hinc inde furerent populationibus, & incēdiis fœda rei præsertim frumētariæ penuria exoritur. Hæc Lasythanos cū primis, deindè omnem fermè Orientalem tractum compulit ad imperium Reip. Cæterùm contra adhuc obstinatum Calergium sequenti anno progressus idem Iustinianus, ut bello finem daret ad Anopolim castrametatur. ibi tutum ob difficilem accessum se credebat hostis; at ubi occupato itinere, quod unicum erat ad arcem, omnia sibi in dies arctiora fieri deprehendit, nota alia di-

diverticula frustrà quæritabat; distracti in varia cōsilia socii, dum alii per deditionem Venetā clementiā, extremā alii pugnę aleam experiri mallent, quotidie magis in angustias adducti sunt. postremò victi omnes, & cū ipsa arce capti. Illa æquata solo dānatisq; cum Calergio rebellibus capite, exilio, carceribus, universam Insulā à turbis, ac seditionibus purgavit Iustinianus. Integro quinquennio disceptatum est, in primis Laurentio Celso, deinde Marco Cornelio in urbe Principatū gerentibus. Iustinianus in familiæ suæ decus, edomitæq; insulę memoriā ab Senatu accepit ut domestico stēmati, auream adderet Aquilam, quod Gręci Imperii signū in vexillis pinxerat Calergius. Pax deniq; Cretæ ab hoc duce reddita ad hæc usq; tēpora constantissimè perseverat.

Tergestinorum defectio.

1382.

ANdrea Contareno, qui, delatā sibi omniū votis administrationē invitus susceperat, eò quòd funestas Patriæ calamitates prę sagiret, Tergestini primùm defecere. Hi quadā rapti vesania Venetas naves in portu stātes diripiūt, discerpūt custodes ad vectigalia per Histriā excubātes, & pēdētia è turrib. Reip. signa per cōtumeliā evellūt. Nūciata defectio, pari mærore, & vindictæ cupiditate Patres accēdit:

qua-

quare maritimis, terrestribusq; festinatis delectibus missi sunt ad coercendos rebelles Dominicus Michaelius, & Crœsus Molinus, qui ubi in provinciam venere obsidione, & munitionibus adeo circũvallaverunt, & vexarunt hostes, ut succedentibus tandem Paulo Lauretano & Thadæo Iustiniano, novis ducibus, penitus debellarentur. Interim cùm se victos, veniaque indignos agnoscerent, Austriaco Principi se, suaque omnia dediderunt. Ille festinavit, veluti ad prædam, magno exercitu. Veneti vallorum fiducia hostiles copias aspernabantur; ut tamen ventum est ad certamen atrox, ac miseranda ubique rerum facies vulneribus, cædibusque, jamq; apparebant ingruentibus undique barbaris direpta, captaque Veneta castra: porrò Iustinianus accitis properè navalibus turmis, terrestres manus inter pugnæ, fugæq; consilia hæsitantes confirmavit: ita redintegrato, meliore fortuna, bello effectum, ut Austriacus ob acceptas clades de bono eventu desperaret: quamobrem, undè venerat, fugienti similis, revertitur. Exinde cæsis auxiliaribus, datisq; in fugam, Venetus accessione viriũ robustior, Tergestum majore vi adoritur, quod cùm diu obsistere non posset; clementiam victoris, quàm iram experiri maluit. Pacem ergò, veniamque civitati rebelli dedere Veneti, non tam vindictæ appetẽtes, quàm

gloriæ

gloriæ, quod etiam primoribus perduellium ante-signanis saluti fuit.

Bellum Carrariense primum.

1372.

AT quia comparatum est, ut ubi multùm beneficia creverint, pro gratia odium reddatur. Franciscus, hoc nomine primus è Carrariēsibus Patavinorum Princeps benemerentis Reip. hostis efficitur. Hic haud suis cōtentus finibus Venetos attrectare primùm incepit; mox aucto sceleris pondere ipsius Venetæ Vrbis perniciem tentare ausus est: misit enim facinorosos, qui puteos venenis inficerent, certorum optimatum necem patrarent, aliosque data pecunia corrumperent, unde illi sacrosancta Senatus arcana proderentur. Foris ergò arma, intus insidiæ ab ingrato parabantur. In domesticas fraudes, externis perniciosiores, avertendas eumprimis incubuere Patres, repertosque secreta indagine maleficos opportunè mulctarunt: postremò ad persequendas hostiles injurias conversi, cùm frustrà anteà de finibus per vicinos Principes tractatum esset, undique contrahunt copias. Summa ducēdi exercitus cura datur Rainerio Vaschio, qui cum legatis Andrea Zeno, & Thadæo Iustiniano

omnia

omnia hosti turbulenta redderet. Ad Aponi balnea Vaschius castra posuit, sæpiusque deducto milite Patavinos temerè lacessivit ad pugnam obequitãdo, provocandoque. Monitus à Legatis ne tantum periculi ingredi vellet, ne sibi demum cum desperatis bellandum esset, cõsilii impatiens, & ut erat elati spiritus, militaria insigna deposuit. Deserto ab Vaschio muneri Albertus Corregiensis sufficitur, vir æquè, & armis, & prudentia conspicuus. Interim legati, strenuè administrata re bellica, multa à Carrariensium fide oppida exemerunt: turbaruntq; ita omnia hostiliter, ut Franciscus Pannoniæ Regem precibus fatigaret, quamprimùm sibi amico, & cliẽti prospiceret auxiliari manu subitasq; mitteret suppetias: implorantem itaque subsidia adiuvat Pannonius: nec multos post dies Rex ipse cum ingentibus copiis Tarvisinos fines ingreditur, magna nostrorum trepidatione. Irruenti hosti impigrè obiicitur Thadæus Iustinianus, qui propter Plavis ripas prælium iniens de pedestri hostium legione integrã tulit victoriam, sed mox ab equitatu circumventus pugnamque redintegrare coactus, profligatur, cæditurque & ipse vivus in hostiles manus venit. Tarvisium tandem dissipati exercitus reliquias excepit. Post hæc ad Bassianum Patavini agri consedere Pannones. Exinde illos repellere conatus est

Michael

Michael Delphinus; jamq; ei prospera cuncta successerant, cùm Carrariensis inopinantem adoritur, quare cùm viribus inferior esset fuga sibi consulere maluit, quàm reluctando certum periculum subire. Hæc inter alibi feliciùs pugnatum cum Stephano Pannonici equitatus ductore. Is enim pertæsus suæ veluti socordiæ, quòd nunquam provocatus è castris sat dignum pulverem vidisset, aut, non nisi levibus congressibus tumultuaretur magis, quàm decertaret, in apertum martem ciere nostros est ausus. Itaq; cum hoste, pugnandi cupido, Albertus, qui, Legatorum consilio, repellere bellum, non inferre statuerat, manus viriliter in Tarvisinis conseruit. Diu æqua sorte, & multa hinc inde cæde dimicatum est, tandem Albertus cùm ampliùs effrenem hostem sustinere haud posset, ac in solicitudinem vertere fiduciam pedestres milites suspicaretur, jussit ab equis cataphractos descendere, atque unà secum pedibus, manibusque bellum prosequi. Hoc illustri facto, præeunteq; duce, tam acriter certatum accepimus, ut hostes ad satietatem necati sint, captus ipse imperator, rapta fermè omnia insignia, & præ magnitudine cladis Patavium nunciatum, non esse cur alia speraret ab inermi Rege auxilia: Sed qui tristis pugnæ eventus superbum, atque implacabilem Francisci animum non fregit,

ultimum prostravit orta in ipsum civium conspiratio. Vt itaque tutò se eriperet à proditoribus, cum quibus difficilior dimicatio, supplex pacem petiit, datamq; juxta victoris arbitrium, accepit.

Bellum Austriacum primum.

1374.

FAma est Leopoldum Austriæ Ducem in Venetos ab Carrariẽsibus excitatum. Armorum hostilis impetus Tarvisinos primùm corripuit, lataque agri vastatione proximis quibusque oppidis injecit metum: ipsas quoque Venetias Austriacus hic terror afflavit. Inuicti tamen & hac tempestate Veneti, comparato exercitu ruentem ulterius hostẽ pari violentia excipiunt. Ille tum sese objicere parato timuit, declinavitque in Belunenses, quo in itinere nihil reliqui fecit populando, urẽdoq;. Hãc ob causam Senatus Germanos mercatores Veneta sub ditione degentes carceribus destinauit, & publicatis singulorum bonis damna passis restituit. Interea totius belli administratio Iacobo Caballo Veronensi mandatur. Is Tarvisio egressus hostes ad Vnigum cæcidit repulitque, ac fugientibus semper inhærens Feltriæ inclusos obsedit. Suorum periculo, ac propria dignitate excitus Leopoldus, non jã

præ-

prædatoria manu, sed serio ac magno bello obviandum infestæ potentiæ ratus, omniq; opere, & opera decus & famam redempturus, acerrimè in nostros revertitur: quibus cùm tutiora magis, quàm furens Germanorum atrocitas, placerent, direptis oppidi suburbiis, incolumes Tarvisiũ regressi sunt. Ex ea fuga Austriacus dolens sibi interceptam vindictam, prædamque, in Bebianam turrim deſæviit, trucidatis ad unum præsidiariis. Cæterùm, ne hæc arma diutiùs obstreperent, consulente Ludovico Pannoniæ Rege, pactæ sunt in biennium induciæ; deinde firmata pax, apud Venetos in diem duratura, renascente cum Genuensibus bello, quod tamẽ variante diu fortuna, magnaque gestum virtute, Reipublicæ cessit feliciter.

Bellum cum Genuensibus septimum, Clodianum 1377.

TEnedus maris Aegei insula Veneti juris facta bellum hoc, quatuor annis continuatum, cum Genuensibus promovit, cæteris tum rerum gestarum magnitudine, tum fortunæ varietate memorabilius. Metuebant illi Reipub. potentiam, quam nova imperii accessione crescere iniquè ferebant: inde odium & invidia, quæ feros animos in

ejus furiam extimulabat. Venetis eam insulam donaverat Calojoannes Græcorum imperator (non inutili nostrorum opera usus in Andronicum filium, regni competitorem) ut beneficii gratiam rependeret. Eandem ipsius Andronici munere sibi Genuenses vindicare conabantur, quod ut quoquomodo assererent, cum filio rebelle societatem, fædusque jungunt, Venetumque tota Græcia pellere constituunt. Magnum facinus magno firmandum conatu, unde in belli consortium pelliciunt Pannoniæ Regem, Austriæ Ducem, Aquilejæ Antistitem, & Franciscum Carrariensem, ut tot Principum conspiratione nemo rem Venetam, utcumque stabilem, non collapsuram putaret. Erumpunt primi Genuenses furtim Tenedum aggressuri XI triremibus; sed mox recedunt, territi Venetarum navium robore, & numero, quæ in illos audacissimè processerant. Hæc inter Byzantii ab Andronico sævitum in Venetos mercatores inaudita, & corporum, & rerum clade: coactusque Imperator benevolentiã Venetorum Genuensi admetiri. Sed hæc omnia vix è Græcia innotuere, cùm alius rumor insonuit: à finitimis nempe Patavinorum, & Aquilejensium Principibus Venetos fines igne ferroque lacessiri. Tanta rerum discrimina nostrorum animos haud territarũt, qui locata in sola virtute fiducia, spretoq;

ar-

armorum undequaq; furentium strepitu, fortiter, & propriis se viribus tutati sunt. Quoniā igitur maritimū bellū in dies magis, & fama, & periculo crescebat, Victorem Pisanum in Liguflicam orā expediūt Patres. Ille ejus prætemavigato littore plura dissipavit navigia; & conserto apud Antium marte, hostilis belli ducē Ludovicum Fliscum in captivitatē adduxit, eo tamen loci major cum pelago, quàm cū Liguri dimicatio fuit, quæ verò victoria tempestati, & naufragio superfuit, ea pro Victore stetit. Sed illius quasi altera spolia rēpoposcerat, cum paulò post ex Eubœa in Ligusticū tractum denuò reversus est: populatus circùm omnia cū opima prēda suos deinde in Histriæ hyberna deduxit. Hinc alibi apud hostem sūmè trepidatū; quippè quæ Venetæ triremes, novā sponsā Bernabovis Insubrū Ducis filiam Cyprio Regi erant traductuṛe, eędem ferre quoq; opē videri poterant in recuperāda Tamasso, illi jā antea per vim extorta; neq; id perperàm: nā ut nostri Cyprū appulere regiis precibus animati, in eam expeditionem quinque triremes dimittunt; sed harum operā eadem fuit, quæ regiarum copiarum, nā illas Ligur oculis, animoque jam tum sibi præsens, ut vidit, sic profligavit. Melius, relicta Cypro, ad Ascrivium Pisanus rē egit, ubi & mœnia civitatis, & civium animos eadē cōsternatione protrivit, captivorū prædā

mi-

militibus, ut promissa, ita data, ulterioris audaciæ futura eos. Ab Asceriuii Pannonici oppidi eversione in Calabriam transfretavit: audierat in Tarentino sinu stare inimicam classem, cujus oppugnandæ cupidus, omnia maria, & littora vestigabat; sed hęc Venetum adventare monita, extracta in tempus pugna, tamdiu morata est persequentem, quousq; se frustrà adniti Pisanus agnovit, Iaderamque cursu tenuit, ubi cùm nullus portus, nec statio ulla tuta Veneto esset, necessariò, quò venerat, redeundũ fuit. Hæc dum mari fiunt: in Tarvisinos agros, vicosque diris procurrebat vastationibus Carrariensis: sollicitatum ad deditionem Mestrium Francisci Delphini vigilantia in obsequio retinuit. Verùm Pisanus in Dalmatiam regressus domuit Sicum, militique concessit diripiendum: mox Tragurium conversus, in portum, cui hostiles naves incubabãt, non semel tentavit irrumpere, sed inde ab Genuensi prȩsidio compulsus abscedere, Histriam in hyberna divertit: ubi quantùm aeris inclementia, ac pestilens cæli plaga ægram classem confecerit, exeunte hyeme, eo argumento constitit, quòd ex triginta selectarum triremium, remige, ac milite vix duodecim restaurarit; missum igitur ab urbe imminutę classi supplementum, mandatumque Pisano. ut in Cretam navigaret: sed jam iter parantem triste fa-

tum

tum excepit, certumque venturæ calamitatis augurium: refectam enim classem, apparatumque belli omnem in mari aggressa tempestas tam fœda strage laceravit, ut hostilis belli effigiem præberet, planè quasi Genuenses quoddam cum fluctibus, procellisque fœdus adversus Venetum injissent. Duæ, quas ex onerariis in portum Anconitanum incolumes æstus explicuerat, scelere oppidanorum Liguri proditæ sunt: reliquas à pacato mari recollegit Pisanus, opportunè instruxit, iisque est usus dexterrimè, nam quindecim hostium rostratas fugavit, quibus illi profecti in Adriaticum omnia turbabant. In Aegeo mari graviora damna Genuensibus inferebat Carolus Zenus, vnoque propè tempore omnibus locis adesse videbatur. Vsus est fraude sub hæc vafer hostis; nam audito Pisani trajectu ad Polam, ab auerso portui promontorio decem majores naves in insidijs collocavit, totidemque Venetum insecutus est. Victor, harum ducem Lucianum Auriam, ex insolitò certaminis appetentem ut vidit, in audacia fraudem suspicatus, prælium recusavit: propterea à suis timoris incusatus, demum ad pugnam prouocanti occurrit, jussis stare in portu quinque triremibus, quæ tempestiuè succederent, ubi necessitas postulasset. Pugnatum accepimus ita, ut utraque classis, aciem terrestri si-

milem

similem instruxerit. Pisanus fatorum violentia raptus in fallacias ac medius inter hosticas dimicare coactus, victoriam tandem circumfuso Liguri reliquit, nullis subsidiariis, ut credebatur, in usum prodeuntibus. Hujus adversæ cladis rumor in urbe evulgatus, incredibile, quo mœrore omnium animos perturbarit. Illius primùm auctor Pisanus, quòd pugnasset temerè, poscitur; inde perduellionis damnati, qui ducis imperio non paruerant, omnes simul condi carcere Senatus jubet. Hosti, quo plenissimè triumpharet, nihil deerat, præter ipsam urbē. Idcircò, Petro Auria ducente, solvit ab Iaderēsi littore, ac more ignis obvia quæq; depopulatus, Gradū Comaclum, Caprulas incendit: propiùsque ferens hostilia arma, diripit Palestrinam, inde Clodiam mouens omnia circùm evertit, repletque tumultibus. Verùm in unam oppugnandam Clodiam totis animis, viribusq; fœderati omnes suas acies direxerunt: quippe ea capta imperii finem, occasumque urbis dominæ certò sperabant. Maxima itaque vi summoque apparatu premi Clodienses cœpti sunt: aggeribus, munitionibusque oppidum quà terra, quà mari circumseptum, curante sedulò legiones commeatusque Carrariense. Restitit supra vires Petrus Hemus Prætor, elusitque plures dies hostiū territamenta, sed tādem, desperato subsidio, fame,

machi-

ac machinis expugnato defensore, cessit oppidum hostibus, qui immani sævitia tum finem cædibus dedere, cùm deficerent, qui cæderentur. Sex mortalium millia periere, ingens captivorum fuit numerus. Ad nuncium perditæ Clodiæ, publicè statim comploratum est: ob id à Patribus, undique ope destitutis, missi illico Oratores, qui integram tantùm libertatem à Carrariense, & à Ligure quibuscumque legibus impetrarent; At ille pervicaci odio, hic præsenti victoria efferus, eam pacis spem Venetis reliquam proponebant, ut victi libero jure victoribus subderentur. Indignitatis plena responsio ultimæ libertatis admonuit Venetum, in libertate natum, pariterque victurum, atque ut quàm maximè vegeti solent esse impetus pro vita dimicātium, sic plus animi sumptum à populo quasi morituro, itumque in omnem reliquæ fortunæ spiritum, conclamatumque ad arma classico populi, reposcentis una voce Pisanum belli ducem Huic publicæ acclamationi assensum, tanquam arcanæ divinationi. eductusque è custodia Victor, totius belli administrationi, ceu alter Marius, præficitur. Sic civitatis studium fortiter insurrexit, affectante ultrò militiam plebe, ac in usum presenté nonnullis sumptus prebentibus, & navigia privata stipe. At hostes quoque suum studium agebat foris. Metamau-

cum usque provecti è propinquo ultimam cladem non se dedentibus minitabantur. Pisanus recenti classe, & urbanis copiis instructa, moturus in Genuenses, proximum littus munit excubiis, duasque ante portus fauces protendit ferreas catenas, & aliquot ad Popiliã mergit navigia lapidibus plena: ut ita occluderetur libera in urbis aquas navigatio. Sed interim non deerant audentiores, qui minoribus cimbis Clodiam prædatum usque procurrerent. Thadæus Iustinianus ex hostium vinculis elapsus hostilia rostra juxta Brundulum acriter divexabat: pari successu Iacobus Caballus lacessebat in littore Carrariensem peditatum Hæc in futuram spem prosperè in salo patrabantur; in solo turbulentiùs, cùm in lassos, atque districtos gravis alter belli turbo infremuerit. Pannonum arma per eos dies, instigante Patavino, sensere Tarvisini, & de eorum incursionibus fidelissima urbs querebatur. Senatus, qui uno tempore tot bellis sufficere non poterat, per legatos ab Rege pacem petit: at quia iniquæ proponebantur conditiones, rejecta est Ita ex desperatione crescebant animi. & quoniam supremi Ducis præsentia in bello, veluti numen quoddam est, à quo milites alacres, ferocesq; spiritus hauriunt, Patres in eam sententiam ivere, ut penes Andream Contarenum Principem universi

exer-

exercitus regendi esset imperium: & in patriciorũ album redigerentur ii, qui tum privatis impendiis juvassent rem publicam. His prudenter decretis, cæpit fortunam pænitere inflictarum cladium Pręeunte ergò Contareno, nostri visi sunt fortiùs, alacriùsque bellare: vulnera sine mærore accipere, mortem intrepidi oppetere, & illius majestate, qui corpus annis quamvis grave, ingenium tamen prudentia vegetum bello afferebat, nemo militum mandata ducum detrectare. Igitur singuli navium moderatores pari animorum impetu implacabilem asperrimumq; hostem aggressi sunt. Ioannes Barbadicus ex Albani fossa Ligustica præsidia dispulit: Thadæus Iustinianus quotidie magis redeuntis, & reviviscentis imperii spem virtute, manuque dabat: nec hisce, aut cæteris inferior Pisanus in ipsis æstuariis infensissimi exercitus molem mira felicitate sustentabat, nulla non die victor præda, aut incendiis inimicarum navium: Carolus Zenus Ligurem toto Adriatico classe vagum nullibi in tuto consistere patiebatur. Prosperis hisce placatæ sortis prçludiis non levis metus invasit hostem, qui omnia in peius sibi ominari, castris non ampliùs egredi, sua ipsa consilia, conatus, impetus formidare: ità ut desertor ipse suarum munitionum, operumque pavidus, ac tremens Clodia sese clauderet. Illum mæ-

nibus obseratum repentina adoriri oppugnatione à nostris decretum est; idque per principem Contarenum adeo maturatum, ut ante Clodiæ portum priùs constiterit, quàm de accessu quicquam ad Ligurem perveniret. Ad Venetæ classis conspectum, ac si ultima necessitas (solidum quippè ad magna, & fortia incitamentum) Genuenses in furorem verteret, vehementi impulsu suis triremibus nostras naves urgent, initoque acri certamine onerarias, quæ magno erant usui, superant, perforatasq; incendunt, ac reliqua fugata classe, tantum terroris nostris incutiunt, ut apud consternatos jam pro certo periisse libertas videretur. Omnium tamen animos voce, vultuque recreavit Contarenus, ac ostendit calamitosę virtuti fortunã haud defuturã, vanosq; esse eos metus; cùm certam de hostibus victoriam promitteret. Iussit itaque intempesta nocte mergi duas ex semiambustis onerariis in portu, eodemq; astu Biundulum occludi, & reliquos impediri aditus, ne qua hostica classis exiret, atque ita obsideretur. Cognito Venetorum reditu, Ligur priori impetu ad pristinam victoriam in nostros rapitur: sed sensit dolos, cum in ipsas obrutas naves incidisset, incusavitque Auriam, qui suo muneri defuisset, neglecta portus custodia: acrior itaque è vicinia redditus utrimque hostis mutuum cruorem

quo-

quotidianis dimicationibus hauriebat, ingens ubiq; strages, ac ferè æqualis, nisi quòd Ligurem fovebant sociorum auxilia, proinde à Clodia summoveri non nisi multà vi posse videbatur. Magnam interea ad victoriam spem, & momentum attulit Ioannes Barbadicus, qui omnium primus horribile & admirandum in aquis specimen belligerandi exhibuit æneis tormentis, quas vulgò bombardas dicunt. Eorum usus jam antea repertus ad tutanda, quatiendave ignitis glandibus mœnia, plurimùm tunc Venetos juvit. Ille singulos lembos, atque triremes novis iis machinis armatas Genuensium pectoribus objecit: quorum ictibus insolitis, & inevictabilibus miserè discerpebantur. Sub hæc è Græcia cum XIV rostratis accessit Zenus; quarum aliquot Brundulum transmissæ ad Pisanum ventorum vi abreptæ, (sic belli aleam alternante fortuna) vicinis littoribus alliduntur, at laceræ, planeque inutiles fiunt hostium præda: læti eo facto, veluti si pro illorum causa pelagus, venti, cælum dimicaret, duplicem moliuntur eruptionem, alteram ad Lupam, alteram ad Brundulum, ubiq; tamen cũ clade repulsi: propterea aliam effugii viam tentarunt ex transverso enim littoris, quà in mare vergit alterum veluti portum sibi fodere ceperunt magno sanè labore, non tam fugæ destinatum iter,

quàm in obſidentes noſtros viam: maturè eam molem detexit Venetus, certuſque terreſtri manu poſſe diſſolvi, è navalibus copiis expeditum legit militem, qui ſub Caroli Zeni auſpiſpiciis in continentem proſiliret. Ille utraque diſciplina pari laude conſpicuus, pedeſtre bellum ſuſcepit; infeſſamque ab hoſtibus medio littore turrim ſubvertit: & dum victor ulterius procedit, diſturbato opere, armatas offendit acies, quæ turmatim inconditoque clamore Brundulo, Clodiaque in Venetos irruebant. In confertiſſimos hoſtium cuneos penetrat Zenus, nec ducis minus virtute, quàm militis ardore Brundulanas primùm copias in turpiſſimam vertit fugam; mox Clodienſes, occiſo Auria, inſequitur uſque ad pontem, quo in alteram ripam Clodiam verſus trajicitur. Pons à fugatis ex acie, atque à tranſmiſſis ab oppido in ſubſidium, occupatus ruinam traxit præ pondere, in ſubjectaſque aquas mortalium plures dimiſit, ac retinuit Venetum, ne tum Clodia potiretur. Ea prælii calamitas, fractiq; pontis jactura tanta fuit, ut ad tria millia hoſtium interiiſſe dicantur, & capti ferè ſexcenti. Poſt hæc dedente ſe Brunduli caſtro, Clodia terra ſimul, marique obſideri potuit. Incluſi intra mœnia, non armis, non commeatibus egẽtes, quippe ea omnia largus ſuppeditarat Carrarienſis,

 de-

decrevere novo vincendi genere, ſcilicet non pugnando, ſuperare, rati Venetam virtutem, ac patiẽtiam mora, tædioque conſeneſcere. At Zenum nulla ſecuritas poſt victoriam, neque ulla ſegnities inceſſerat: quare à Clodiæ portu circùm ipſam urbem caſtrametatus, illam vallo, foſſa, inductoque mari, caſtelliſque circumdatam ſubjugare non ferro, ſed fame ſtatuit. tanta uſus vigilantia, ut obſeſſi confæderatorum ſuppetias, procedente obſidione, fruſtrà implorarent. Genuam ſubinde it nuncius, qui claſſem Clodiano portu retentam, ſperatã excidiſſe victoriã referret, & alterum navalem apparatum inſtruendum, quo mæſti cives urgenti, ac miſeranda calamitate eriperentur. Ea propter ad liberandos obſeſſos Matthæus Maruffius in Adriaticum tredecim triremibus navigavit: ſed metu Venetæ claſſis, dum ſuam Clodia procul ductaret, in Thadæum Iuſtinianum incidit ex Apuliæ frumentatione redeuntem. Hic conſpecto hoſte in Sipontinum portum deflectit, quem inſectatus Ligur viribus diſparem oppugnat, cõprehendit, atque iterum in captivitatem abducit. Secunda hac pugna Clodiam appellit, ut, ſi quà poſſet, obſeſſis ſubveniret, atque ob id etiam noſtros importunis clamoribus provocabat Piſano immodeſtæ temeritatis, caſtigatio commiſſa, cujus nomine vix audito convi-

vi-

vitiantes turpi fuga, se ejus furori subduxerunt. Cedentes in Dalmatiam Pisanus insequi noluit. cæterùm qui obsidebantur, percepto amicæ classis adventu in usum novorum lintrium tecta, parietesque resciderant, quibus per internas aquas clancùlum delati in mare ad suos profugerent: & effugissent quidem, si Zenum hostile opus, vafrumque ingeniũ latuisset. Is extemplò ad mare accessum prohibuit, parvis myoparonibus, invectusque in fugam molientes, omnes in oppidum rursus cómpulit, succensis naviculis. Ad ultimum extrema defatigati inedia, & ad obscęnos quoq; cibos redacti, non priùs de se dedendis cæpere consilia, quàm auro tentata aliquot Venetorum ducum pro effugio fide. pervenit & hoc scelus opportunè ad Zeni aures, in delatosque reos sub hostium oculis animadvertit, atque exinde majori studio continuata est obsidio. hac demum domiti Genuenses misere legatos, qui nudis tantùm corporibus liberam abeundi facultatem deprecarentur: sed rejecti, repulsique invalescente rerum penuria coguntur sese victorum arbitrio & potestati permittere. Decimo itaque obsidionis mense, non tam armis, quàm, turpe nihil non experti, fame devicti easdem conditiones à victore Veneto accipere coacti sunt, quas illi antea victo obtulerant: haud levi temperandæ victoriæ documento.

mento. Capta Clodia, quatuor hostium millia in publicas custodias data sunt: undeviginti triremes captæ: & biduo integro facta predę licitatio. Quoniam vero nunquam Veneti domitis hostibus victoriam exprobrarunt, qui, nec si vincerentur frangi animo, nec si vincerent, secundis rebus insolescere consueverunt, ideo publicè, privatimque singulari lenitatis exemplo ita habiti sunt captivi, ut non facilè crederes, eum esse Genuensem, qui Venetam libertatem nō ita pridē opprimere studuisset.

Tergestinorum defectio secunda.

Iustinopolis iterum recepta.

1381.

NOn quievere Clodiana clade pervicacissimi Ligures, ne tam virtute, quàm fortuna superati viderentur: prompti igitur ad vindictā XX rostratarum classe non multo post Genua egressi Histriam, & Dalmatiam sollicitant, atque in primis retrahunt à Reip. obsequio Tergestinos. Prona in scelus gens hæc fidem deserit, conjectoque in vincula Donato Throno Prætore fugat ex utraque arce præsidium. Eadem vesania furit Iustinopolis, sed arx Veneto firmius adhæsit. Auctis denique viribus hostis prope ipsa æstuaria rursus stare visus.

Quò circa Zenus adversus iterum insultantem immissus, reddito prius securo ab incursibus mari, in hostile delatus solum, oppida vicosque secundùm Lunæ portum evertit, in eumdem invectus paulo post Pisanus illum Pirano dispulit in Dalmatiam, ubi diu inter scopulos latuit. Verùm ut partæ de Genuensibus victoriæ nihil superesset, Tergestum, ac Iustinopolis rebelles urbes in obsequium erant reducendæ. Decretum itaque primùm Iustinopolitanam moliri oppugnationem, qua peracta prosperè, sperabatur ultrò se Tergestum dediturū. Pisano hæc una commendatur expeditio, qui jam hosti terrori erat. Igitur classe optimè adornata in provinciam delatus, speculatorias, lectasq; turmas præmisit, quæ nocturno descensu pontem rescinderent, qui Iustinopolim jungit continenti, ut ab ea parte rebellibus externa auxilia retardarentur, & summo manè tanta celeritate ad inimicum littus appulit, ut Iustinopolitani, quem venire non senserant, videre se vix crederent. confestim circùm jacentes agros vicosque fœdat incendiis in obsessorum metum; deniq; urbis mœnia omni telorum, pilarumque genere adeò quassavit, ut, tandem oppidani consternati animo iterum in potestatem venerint. Post domitam Iustinopolim Pisanus Ligusticæ classis reliquias insectatus, eas in Pelignis litto-

toribus fœdiſſimè laceravit, ſumpta de Polæ, Arbæque vaſtatione, & de abducto in captivitatem Ludovico Contareno, vindicta. His geſtis, Iaderã tenuit; poſt apud Sipontum correptus lethali morbo interiit, univerſis meritò fortiſſimi viri ſortem collacrimantibus. Sed poſtquam privato, publicoque dolori indultum eſt, Patres maritimis rebus ſumma cum adminiſtratione præficiunt Carolum Zenum. Interea Aloyſius Lauretanus apud Curictam hoſtes dedit in fugam, eoſque toto poſtea pelago Zenus exterminavit, compreſſa quoque illorum audacia, qui circa Anconam in Venetos negotiatores piraticè incurſabant. Ad hæc, modò Inferum mare, modò Superum perluſtrando recentem Liguris claſſem quæritabat, quam per eos dies inſtructam VII ac XX triremibus Genua prodiiſſe audierat. Nec mendax fama, nam illa repentino appulſu Iuſtinopolim denuò ſubjugarat. Carolus non alia vi, quàm facta in hoſtilem provinciam irruptione, abducendum hoſtem ratus, & pari exemplo Hiſtriæ clades in Liguria vindicandas, illùc tota mole converſus, maritimam oram tantis calamitatibus infeſtavit, ut inhærentem, atque incubantẽ alienis rebus militari hac arte retraheret. Ita bis cõtinuato bello Iuſtinopolis amiſſa, bis recuperata. Cum irrequieto ſanè, vehementique hoſte pugna-

tum, qui fortunæ judicium pati insolens, repetitis excursibus, à Pisauro Clodiam usque, mare quasi tempestate denuò præcluserat. hinc à nostris circa urbis portum aliæ erectæ munitiones, dispositi in littore milites, imperatæque naves, quibus per occasionem quæcumque hostilis audacia comprimeretur.

Bellum secundum Carrariense.

1382

Vix sedata maritimi belli procella, altera tempestas ab Carrariensibus aliundè mota perstrepuit, eodem tempore, quo periculosissimis bellorum curis implicabatur Resp. Tarvisium illi affectabant, quamobrem cepere vastatis in confinio agris, positis ad mænia castris, extructisque turribus, quæ murorum pinnis imminerent, urbem diu noctisque fatigare. Et ut brevi illius absolverent oppugnationem interceptis commeatibus, Silim fluvium in diversa diduxerant Tarvisina præsidia non tam hostium metus, quàm rerum omniū penuria incessit, quare ut animis consternatis nostri succurrerent, armatis quibusdam lintribus sibi aperire conantur inclusas aquas; Marci Caravelli ingenio. Is hostiles machinas ab amne revellere aggressus, ab incæpto operâ à Carrariensibus de-

turbatur, incassum è fluminis ripa opem afferente Saraceno Dandulo. Acrius exindè oppugnatum Tarvisium, circumlatisque hostium magno terrore signis, Castrum-francum, munitioraque alia circum municipia Patavinis tradita sunt. Quarè cùm spes omnis retinendi Tarvisii cecidisset, visum est Senatui eam urbem Leopoldo Austriaco Duci tradere, in invisæ gentis contumeliam, & ut Resp. liberata domestico bello, tota in Ligusticum insurgeret, quod fama erat magis, quàm antea eruptu-rum. Carrarienses de Veneti Legati profectione ad Austriacum certiores facti, in Tarvisinos majori rabie concitantur, utq; majorem obsessis metum incuterent alienis calamitatibus, Noalium evertūt, Acelum solo æquant, Serravallium, & Cuneanam arcem deditione capiunt. Adventantis hæc inter Leopoldi ad recipiendum Tarvisium fama cum valido exercitu Carrariensium copiarum ductor, Arcuanus Buzzacarenus exterritus Patavium festinata fuga recessit, reversurus ubi juvisset. At vix Leopoldus, nullo obstante Plavim transmiserat, intraque urbem festis acclamationibus erat exceptus, cùm hostes recollectis in unum copiis ipsum securum inopinato armorum strepitu turbavere. Pavidum, necdum auxiliis confirmatum ingentibus promissis expugnant, ut Carrariensibus

quod

quod ferro assequi nequiverant, auro concederet quæ omnia priùs perfecta, pactaque fuerunt, quàm quidquam eorum geri Venetias nunciaretur. Indignum id facinus nostrorum animis altiùs insedisset, nisi per eos dies pax inita cum Genuensibus, in quā utrumque populum, ac fæderatos Principes sollicitarat Aimon Allobrogum Dux, tanta lætitia Senatum cumulasset, ut tum adversa hæc non sentirentur.

Fœdus cum Mediolanensium Duce in Carrarienses. 1388.

NOndum elapso pacis septennio redit ad arma Franciscus Carrariensis, præsidente Reipub. Antonio Venerio: neque aliam ob causam, quàm quia quietis impatiens, & alieni imperii cupidus. Inierunt Veneti cum Galeatio Vicecomite Mediolanensium Duce fœdera adversus turbidum Principem, ut illo divisim oppugnato, faciliùs à se propulsarent injurias: quarè à continenti progressus in arma Vicecomes Patavinæ urbis exitium omni tormentorum genere prosperè molitus est. Franciscus ut ambitionis, ruptæque pacis daret pœnas in captus Insubriam deducitur, clauditurque angusto carcere, qui paulò antea amplo, & opulento

oppido vix capiebatur. Nostri alibi comparata plurium navigiorum classe ad oppugnandas hostiles in stagnis, ac in fluvialibus ostiis erectas munitiones abeunt, Francisco Delphino præfecto. Post arces, castraque occupata eversaque, ab aquis in solum translato bello, Tarvisinam expeditionem suscipiunt: & quamvis jam fusi, & saucii hostis reliquias adorirentur: non faciliùs tamen domuere, quàm integri, & recentis. Itaque inter varia armorum discrimina Tarvisini Venetæ clementiæ memores sese fidei, obsequioque Reip. alacres tradidere expulsis Carrariensibus: tantaque constantia, ut nec fidelior in posterum reperta gens ulla sit, in summa etiam Venetarum rerum desperatione.

Bellum sociale in Galeatium Vicecomitem Mediolani Ducem.

1397.

GAleatius, præclarissimarum urbium accessione, quippe qui Patavium jam occuparat, jamque Veronam, ac Vincentiam, expulsis Scaligeris, invaserat, tumidus, & ferox dum integras provincias suo addere imperio connititur, sibi finitimorum Principum invidiam cumulavit: inde odium, & reprimendæ cupiditatis consensus, eo

præ-

præcipuè tempore, quo ille cum Bononiensibus, ac Florentinis præliabatur. Ejus belli incendium cùm per viciniam timeretur grassaturum, universi propemodùm Italiæ Principes ad id restinguendum sancitis fœderibus, sociatisque armis conjurarunt. Veneti classe per Padum in Mincium traducunt, quia hostis in Mantuanum socium primò moturus credebatur; & audacissimè Vicecomitem adorti unica dimicatione classicum ejus apparatum profligant, gloriamque confecti belli, servata Mantua, reportant. Huic victoriæ alterum non minus illustre facinius adjungitur. Galeatius Patavium, uti diximus, sui juris fecerat, fuga, cæde, captivitate Carrariensium. Evaserat Franciscus, junior appellatus, atque tamdiu apud Bauariæ Ducem latuerat, donec sibi recuperandæ paternæ urbis occasionem virtus, aut casus dedisset. Accepta itaque Italica conspiratione in Vicecomites, ignoto habitu Venetias venit, exorataque Senatus clementia, Patriæ, ac urbis administrationi restitui impetravit. Beneficio igitur, armisque Reipublicæ iterum Carrariensium familia Patavio potitur, ejusque imperium Franciscus recipit Senatus Veneti munificentia. quæ cùm barbaros & immites quoque animos conciliet, quis credat in Rempublicam arma denuò sumpturos Carrarienses?

Bel-

Bellum cum Genuensibus Octauum.

1401.

PRæerat urbi Michael Stenus, cùm Genuenses rupto fœdere, violataque pace alterum ex præsenti tranquillitate belli turbinem excitarunt, non irritati, sed ipso, quo antea invidiæ æstu, aut morbo dominationis: quasi cum Venetis naturale haberent dissidium. Buccicaldus quidam Gallus per ea tempora rem Genuensem administrabat. Hic cum tribus ac viginti triremibus Tamassum, Cypri urbem, adnavigavit, ut inde, si daretur occasio, in Syria novi aliquid tentaret. primò igitur Berutum oppidum prædabundus aggreditur, ingentes ex eo prædas agit, infestus etiam mercatoriis navibus, quæ Venetorum merces vectabant; nec privatis contentus, fur publicus haberi voluit: ausus etiam Reip. classem apud Methonem populari, quasi certus victoriæ ex sociorum piratarũ numero. Cæterùm Carolus Zenus Genuenses vincere assuetus in temerarium hostẽ strenuè, suoque more detonuit; consilio manuque acris per prætoriam discurrens illud sæpius suis repetebat, nõ multitudine ac ferocia, sed virtute militum ac prudentiã Ducum constare victoriam: At dum quoq; de triumpho hæsitaret fortuna, Hermolai Lombar-

di adventus rem Venetam undecim rostratis ægrè defensam, penèque expugnatam erexit astu usus, cùm plenis velis in hostilem classem, duabus triremibus, impressionem fecisset, jamque inimicas cōtingeret, jussit momentò velorū funes incidi, quæ ventorum vi raptæ unius hostilium navigiorum milites, retis instar involuit, ut omnes ad unum incruēto marte cæciderit, & aliud infesto ictu percussum cum propugnatoribus demerserit. His auspiciis restaurata quasi de integro pugna, Zenus Buccicaldum ita oppressit, ut, quamvis duplici vulnere saucius non priùs ex acie recesserit, quàm victum hostem, omnique penè apparatu exutum in fugam conjecerit. Parta victoria Venetus ad suos lætus revertitur, & quanta illa fuerit, quantùsve Genuēsibus incussus metus ex eo constet, quòd nulla imposterum vis ab ipsis illata Reipublicæ.

Bellum Carrariense tertium.

1403.

MAjores suos imitatus Franciscus junior Carrariensis, atque hæres paternæ ambitionis, dum per omne nefas imperium proferre studet, cōtu macem se quoque, & ingratum adversus Remp. declaravit. Primùm itaque cùm, sublatis veneno

Scaligeris, Veronam occupasset, cæpit armis urgere Vincentiam. Cives tyranni mores detestantes ultrò se Veneto Senatui dedidere. His in patrocinium ac fidem susceptis, ad Franciscum missus nuncius, ut desisteret Vincentinos per injuriam lacessere; & nisi temperaret, bellum indiceret. Ille acceptorum beneficiorum immemor, non modò Venetorum postulatis acquievit, sed legatum per obscœnam turpemque contumeliam violatũ, & irrisum remisit, quarè haud cunctanter in arma à Patribus conclamatum, præfectis terrestrium copiarum Paulo Sabellio, belliq; socio Francisco Gonzaga Mantuano; navalium Marco Grimano, ut non tam terra, quàm aquis sacrilegi hostis temeritatem, ac perfidiã retunderẽt, & castigarent. Grimanus armatis lintribus in Meduacum illatus ex omnibus fermè locis munitiones & Carrariensis præsidia deturbat: Gonzaga cum Sabellio Patavinum agrũ ingressus eadem fortuna circùm omnia subvertit, atque crebris vastationibus, & incendiis quotidie trepidantis civitatis oculos fumo, ac pulvere implebat. Verùm quia faciliùs cessurus videbatur Carrariensis, si divisis armis peteretur, jussus est Gonzaga bellum in Veronensibus administrare, qui ea arte, & solertia arma moderatus est, ut interclusis undequaque subsidiis, ipsa penè, qua-

cæpta est obsideri die Verona capi potuerit: sed nihil æque, atque invisa Carrariensium dominatio, odiumque ob interfectos Scaligeros deditionem maturavit. Nostri urbem adepti, hostium obtruncant præsidia, insecutique Iacobum Francisci filiū clam aufugientem prope Hostiliam capiunt, ac Venetias vinctum duci imperant. Hæc inter Franciscus cum diu labantes in præceps res suas sustinere non posset, ad externa conversus auxilia, Albertū Atestinū Ferrariensiū Ducē in Remp. cōcitavit. At Senatus ut certum, iratumque hostem cum Alberto committeret, illi fratrem Actium exulem opponit duplici injuria metuendum; & libertatem, & Polynesum jure sibi repetentem. Hic effusus cum Venetis turmis in Ferrarienses agros nihil cui ferro, & igne noceri poterat, non fœdissimè vastat. traducta etiam classis per Ioannem Barbum, utrique Padi ripæ adeò se præbet infestam, ut Ferraria ex metu nutaret. Quare cum se inexplicabilibus malis oppressum iri cerneret Albertus, positis armis, a fratre, jussu Senatus acceptis conditionibus, pacem redemit. Sedato hoc motu bellum robustius in Carrariensem revixit, ductore Galeatio Grumello, qui mortuo Sabellio suffectus, ut in hostile solum pervenit, arces & vicos terrore, colles & agros populationibus complevit. Patavium

tan-

tandem promotis castris, cùm aliquot dies machinarum impetu primum illius, & sequentem murum prostrasset; scalis deinde, & irruptione ad portam Sanctæ Crucis peregit excidium. Fugatur in arcem Franciscus; qui, quasi in altero oppido victori diu restitit. hic acriter obsessus, & prope expugnatus hostis, ferociter pro se pacis leges agebat, veluti re integra, ac in ipso interitu superbissimus. Cæterùm Patavini non tam fessi fame & bello, quàm domini pertæsi contumaciam, versa in rabiem fide, Principem in Venetas manus rapuerunt. Hunc in mordum recipitur arx, ipseque captivus, Venetias ductus, digna ingratis pœna, jugulatur. Hoc Patris, et Avi fatum quinquennio post subivit etiam Marsilius, ausus res novas moliri, in quo omne Carrariensis familiæ genus extinctum accepimus, ut nullus remaneret, qui tantorum facinorum capesseret successionem. Ex hoc trium annorum bello accessere Veneto imperio Vincentia, Verona, Patavium, aliaq; complura clarissima oppida; ii namq; solent clementiæ Principum esse fructus: tyrannis autem non diuturni obsequii magistra est.

Bellum cum Sigismundo Imperatore.

1409.

TAndem Iadera non armis, sed auro Venetæ ditioni debebat accedere cũ universo agro, suisque à mari limitibus. Hanc Ladislaus Pannoniç Rex in Neapolitanum Regnum, quod nuper sibi contigerat, profecturus, Reipubl. vendidit centũ millibus nummùm. Ita Venetus, per vicinas, remotioresque gentes, jam manuducente fortuna, diffusus, justis armis, honestissimisque titulis suum imperium auxit, & propagavit. Interim tamen Sicũ, Sebenicum vulgò, plurimùm civili discordia vexabatur, quippe dominante plebe ac Sigismundi Imperatoris studiis animata, nobilium hominum ordo in exilium actus fuerat, hic adversus sordidum vulgus Reip. auxilium obtinuit, & eò promptiùs, quòd si negaretur, rebellionis crimen, quadam veluti contagione, in finitimos erat promanaturum. Confestim igitur expedita, classis, ad Sicensem oppugnationem traducitur, subitaque aggressione tentatur oppidum: at propugnatoribus impigrè erumpentibus diù in obsidione laboratum est. Porrò finem hujus belli urgente Senatu, classico apparatui juncta est etiam terrestris manus sub Ludovico Buzzacareno. Hic hostem jam ter-

ra

ra marique circumfessum brevì ad extrema usque compulit, sed dum ille segniter rem bellicam administrat, ac sine sanguine triumphare studet, obsidionem in alterum annum protrahit,& Sigismundum Imperatorem suis sedibus evocat, qui deditæ sibi plebis causæ patrocinaturus magno equitatu Venetos fines ingressus inopina irruptione terrorem longè lateque omnibus incutit,& expulsis Savornianis,potitur Vtino, adimitque Reip. Beluniū, Serravallium, & Feltriam oppida, non indecora Carrariensis belli spolia. Tarvisium erat reliquum, cujus tum agrum hostis miserrimè prædabatur. Tanti belli incendium furtim enatum repressuri Veneti,tumultuario milite occurrũt Sed,ne latiùs vagaretur,effecit Carolus Malatesta,dum cunctando magis, quàm dimicando, superbientem rapinis hostem integro fermè triennio in Tarvisinis remoratus est. Tandem diuturni belli calamitate utrinq; fatigati animi nihil potiùs velle visi sunt, quàm pacem: sed hujus improbatis hinc inde conditionibus, quinque annorum induciæ pactæ sunt, conventumq; ut interim de Sicensibus Romanus Pontifex arbitraretur.

Vtl-

Utinum cum Foro-julio receptum.

1420.

ELapsis cum Sigismundo Imperatore induciis, repetendi quæ superiori bello erant amissa, opportunam Venetis occasionem dedere Vtinensium discordiæ. Vtino, uti diximus, Sigismundus expulerat Savornianos: hos sibi populares reposcebant: restitui obstabat Ludovicus Tecchius Patriarcha Aquilejensis. Ita in partes discissa urbs Venetos in spem erexit imperii. Profecti itaque in Fori-julii expeditionem Sacilium primò vi, Cividatensium deinde oppidum voluntaria deditione recepere. Hinc bellum ortum cum Tecchio, Cividatensibus irato, quia se dedidissent. Ille suo, & Cæsariano milite innixus, oppidum, veluti rebelle, summa contentione oppugnat. Veneto tamen recepto præsidio reluctatur intrepidè, protrahitq; Tecchium, ut nō tam obsessorum virtute, quàm superveniente hyemis asperitate obsidium intra quintumdecimum diem solvere coactus sit. Veneti ea inter Feltriam, Belunium, cæteraque castra hosti antea tradita pristinæ addunt ditioni. His gestis Foro-juliensis Patriæ ingressi fines, subruta ejus nominis arce, prope Vtinum castrametantur. Ea in urbe domestica protinus arma quievere, ut, de

Vene-

Venetis fama innotuit, in libertatem eos vindicaturis, qui per injuriam opprimerentur. Hæc una moderatio in bello maximum momentum habuit, & hæc Vtinenses Reip. nulla vi obnoxios reddidit tanta Patrum lætitia, ut missa ad illos populos sit legatio, & impetrata Savornianis, cæterisque extorribus patriæ jura, & libertas. Vtinum secuta universa Fori-julii Provincia, sponte Venetam administrationem, Thoma Mocenico Principe, suscepit.

Dalmatia recepta.

1423.

SVb hæc etiam tempora flante à mari prospera fortunæ aura, scelectissima classis Adriaticũ navigavit, quæ, Petro Lauretano ductore, cùm totam Dalmatiam perlustrasset tanta incolas affecit formidine, ut universa ea Regio non armorum impetu, sed ultronea deditione Pannonico jugo excusso rursus Reipublicæ dominationem susceperit, anno quinquagesimo octavo postquam vi barbaræ genti paruisset. Rebus ita feliciter comparatis è Dalmatia fortunatissimus Imperator in Hellespontum trajecit, atque cum Turcicis piratis prosperè conflixit, illosque ad Callipolim memorabili pugna, ac totius penè classis captivitate debellavit.

Bellum Insubricum primum cum Philippo Vicecomite Mediolanensium Duce.

1426.

NEc minori secundarum rerum eventu Franciscus Fuscarus præfuit Reip. sub hoc Duce, qui omnia fortunæ incrementa propriæ virtuti debebat, mirum quàm latè se protulerint Veneti limites; & præcipuè eo bello, quod adversus Philippum Vicecomitem Mediolanensium Ducem gestum legimus, cùm enim ille Florentinos armis fatigaret in immodica affectantis imperia suspicionem venit. Oppressi nostra implorant auxilia: & placuit Senatui opem tantis ferre supplicibus, ac Vicecomiti bellum indicere, quoniam neglectis spretisque legationibus, in eam rem missis, haud cessaret ab injuriis. Declarato hosti junctum cum reliquis Italiæ Principibus fœdus primò objectum est; deinde arma intentata. Exercitus, quem propriis sumptibus Veneti compararant, & in quo tũ XVI equitum millia, peditum VIII fuisse perhibẽtur, uni Francisco Camignolæ, viro strenuo committitur, qui Philippi superbos mores perosus ab eo desciverat, Venetorũq; stipendia sequebatur, ille itaque susceptam expeditionem aliquo egregio facinore auspicaturus, Brixiam aggreditur, quam

tamen

tamen non vi, ſed Avogadræ gentis in Rempub. propenſo ſtudio, obtinet, excepta arce. Recuperatum venit amiſſam urbem Franciſcus Sfortia; verùm inſultanti circa mœnia, omniaque more ignis corripienti ſtrenuè ſeſe oppoſuit Venetus imperator, hoſtemq; fuga dilapſum debellaſſet, niſi illi corporis ægritudo moram injeciſſet. Interim abſente Carmignola univerſæ militiæ præponitur Frãciſcus Gonzaga. Hujus dexteritate, Victoris Barbari ſolertia, & Nicolai Ateſtini virtute effectum, ut intercluſis aditibus nullus in Brixienſes hoſtilib. copiis ingreſſus pateret: neque iis, quas Angelus Pergulanus ab Hetruria deducebat: quamvis auſus (tantùm temeritatis, ex parva noſtrorum dolo fugata manu, conceperat) oppugnare caſtra: ſed exitus incæpto defuit: nam reſtituto ſaluti Carmignola, Brixienſis arcis obſidio efferbuit ita, ut ſe dediturum præſidium proclamaverit, niſi in decimũ diem venirent ſubſidia. hæc ne accederent, repetitis nõ ſemel certaminibus, impigrè diſtinuit dux Venetus, cui tandem facta eſt arcis deditio; Hinc ad reliqua circùm oppida recipienda pari felicitate feſtinatum eſt. Hæc inter ad pacem hortabatur diſſidentes Martinus Pontifex. Verùm dũ ægrè patitur Vicecomes à Veneto ſibi leges præſcribi, recentes utrinque copiæ veteribus additæ ſunt:

terrestrique militiæ adjuncta maritima, ut aquis terraque bellū aleretur. Hostis sub hęc adornata apud Cremonam classe Casale-majus in Padi ripa vi obtinet, aliaque Mantuani agri municipia: porrò quæ occupaverat vix ad famam retinuit; quippe ea subitò Franciscus Bembus, & Stephanus Contarenus Padanę Classis Præfecti recepere tanta vicinarum gentium consternatione, ut indè Cremonę summè trepidatum sit. Hæc urbs incolarum fuga deserta tum primùm Reip paruisset, nisi effusi avidè ad prędas nostri milites in agris subsidissent. Sed mox incuriæ pœnam dedere; nam ab irruente hoste vagi dispalatique magna cæde prosternuntur: Carmignolam interim, Brixię conservandę intentum, crebris incursionibus territabat Pilippus, quem tamē reciprocante industrię, armorumq; ęstu ita elidebat Petrus Lauretanus, ut facilem Cremonę aditum Veneto Imperatori se iterum aperire confideret. Hostis, ubique pręsens, juxta Octolengum parat insidias transeunti Veneto, eoque loci varium iter, multusque labor militum, commoda belli momenta Philippo exhibuit, internecione attritis eo modo nostris, ut vix ullus à ferro liber superfuisset, nisi Carmignola, ejulatibus oppressorum excitus, ad properasset subsidio, reductisque ad signa fugientibus grassātem hostem invicta prope fortitudine

repu-

repulisset. Olio amne deinde ponte superato secus Padi ripas haud longè Cremona metatus est. Ob exercitus viciniam maxima rursum finitimis incussa formido, veluti si omnes uno impetu Venetis armis excinderentur. Ipse quoque Philippus trepidare visus est, cùm publicè indixisset, ut qui proprias fortunas, resque Principis salvas vellent, ipsũ armati sequerentur. Sic innumeras collegit copias, Venetumq; aggredi statuit ad Summum Cremonensium vicum: & ambigua capiundi belli consultatiô ferociç cessit Francisci Sfortiæ: Hic gloriç avidus in Veneta castra promptissimus irrupit, pugnavitque tam strenuè, ut ob id solùm opportuno prçsidio Cremona munita sit. Nostri tandem è munitionibus egressi Maclodium ivere; quo loci sub hostium oculis Veneta signa in Vicecomitum dedecus extulerunt. Hanc ignominię maculam Veneto sanguine eluendam conclamabat idem Sfortia, & Nicolaus Picininus. Quamobrem Carolus Malatesta, cui per eos dies sui exercitus curam Philippus detulerat, in Venetas acies utrumque ducem à frõte prçmisit, ipse à tergo in easdẽ furtim erupturus. Hostilẽ fraudem pari studio elusit Carmignola: Nicolaum enim Tollentinatem cum parte exercitus ad Terẽtianas paludes insidere jubet, & inde non prius exilire in hostium latera quàm

ipse

ipſe cum reliquis copiis Malateſtam à Pompejano caſtro venientem in pugnam evocaſſet. Hoc modo conſeritur utrinque atrox prælium,& poſtquam ad integram agminum decertationem,ex qua omnia pendebant, perventum eſt,Tollentinas acri impreſſione excepit incautos. Ita igitur cùm diu acies æquo marte occiderent, atque occiderentur, in medio pugnantium ardore ſtetere immotæ, quaſi inter ſe conveniſſent: ſed interim deliberabat fortuna quid ageret; repetitis tandem congreſſibus Venetorum victoria fuit. Maclodium, ignobilis antea Cremonenſis agri vicus, tum nobilitatur magnitudine cladis,quæ quanta fuerit,hoſtium captivitas declarat, quorum millia octo,cum ipſo Malateſta,cenſa ſunt, præter bellica omnia impedimenta, quæ in prædam venere. Tanta denique conſternatione affectos fuiſſe conſtat, ut ſi quemadmodum Venetus imperator vicerat, victoria uti ſciviſſet, ejicere principatu Philippum eo die facilè potuiſſet; ſed plerumque victori mentem adimunt læti ſucceſſus, quare Carmignola, & integrum neglexit triumphum, & quod eſt abſurdiùs, Malateſtam cum captivis ad unum, inconſulto Senatu, libertati reſtituit,hæc propter illius ſuſpecta primùm fides apud Venetos.Philippus interim coactus quācunque pacem præſenti calamitati præferre,in eos
con-

conditiones descendit, quibus Venetę Reip. Brixia, Bergomum, aliaque omnia in Cremonensibus occupata oppida jure belli concederentur. Atque ita in continenti Venetæ dominationis termini latiore gloria dilatari cæperunt.

Expeditio in piratas quarta.
1430.

ARdebat cum Vicecomitibus belluni, quando de expugnata à Turcis Thessalonica in Macedonia relatum est. Sed quamvis Patres in Italia gravissimarum rerum serie implicarentur, hāc tamen alteram ineunt expeditionem sub Petri Michaelii ductu in piratas: libero enim maris usui maximum inesse momentum nostris semper est visum, tum ad commeatus in Vrbem invehendos, tum ad convectandos subsidio milites, quibus ea tempestate Resp. maximè indigebat: Classis itaque Præfectus maritima ora perlustrata, munitissima castra Crysopolim, & Cassandrum in Asiæ littoribus eripuit Barbaris, purgatoque mari his infensis prædonibus, Ponti aditum, Venetis antea clausum, aperuit. Post hæc reparatæ auctæque classis Andreas Mocenicus curam suscepit, imperante Senatū, ut Chium Ligurum piratarum nidum, terra marique ob-

obsideret: quoniám verò bellicas machinas munitum oppidum remorabatur; prædabundus in proxima littora discurrit miles omniaque incendiis cædibusq; terret, vastatq; Postremò delegatus in provinciam Silvester Maurocenus infestos prædones debellavit. ille cæptæ expeditioni instans assidua navigatione, & indagine omnes portus, omnesque tum Adriatici, tum Aegei sinus, eò amplius exploravit, ut brevi utrumque mare ab Turcarum, Ligurumque direptionibus tutum, secura pace, reddiderit.

Bellum Insubricum secundum.

1431.

NOn poterat pax cum Philippo esse diuturna, quia solitus jam vivere bello, & aliena concupiscere, iterum arma in Florentinos, Reip. socios, converterat. Hanc ob causam terrestres, & navales copiæ ab Senatu imperatę, ut amicis opitularentur. Classis in Padum agenda Nicolao Trivisano traditur, Carmignolæ pedestris militiæ imperium, atque utrique mandata hostis vindicta, seu solo, seu flumine bellum exposceret. At Carmignolam, cui fervida magis consilia, quàm cauta ex ratione Senatus, placebant, ex levi concepta spe

occu-

occupandæ Soncinæ arcis insidiis circũventum, ac ferè captũ accepimus. Interĩ Philippus ab Genuẽsi Rep. subsidiarias naves, & classici apparatus ducẽ Grimaldũ impetraverat: hisque auxiliis (quæ Senatum in Genuenses, ceu pacis violatores postmodũ commovere) instructus Philippus cataphracto milite insolita in eum diem disciplina naves, armat ac secundo amne noctuque in nostras agit, tam audacter, ut ex metu gravissima consternatione perculsæ fuerint. Trivisanus eam belligerandi novitatem ac monstrum miratus, haud procul agentem Carmignolam monuit certissimum imminere periculum, ni celeri ope levaretur. Hic derisa illius ignavia suppetias negat, interim igitur magis atque magis ab utraque Padi ripa Sfortia, & Picinino pedestri robore urgentibus Veneta navigia multiplici impetu dissipantur, tanta strage & jactura, ut suô naufragio totum Padum cooperuerint. Vix quinque biremes fuga evasere ipso Trivisano incolume: occisa, & aquis obruta VI. hominum millia, nullo, aut saltem exiguo Insubrum damno. Ex illata clade iterum proditionis nomine arguitur Carmignola, cui quoque per id tempus tertiò nocult non recepta Cremona; denegato auxilio Cavalcabovis strenuo militi, qui cum parva manu se unam urbis portam insedisse illi per nuncios significave-

rat. Ex his ab Senatu perduellionis reus judicatus, Venetias per speciem de belli ratione consulendi accitur: ubi venit, obligatur vinculis, & cùm in quæstionem postulatus objectum crimen, redintegratæ cum hoste amicitiæ, fateretur, pœnas perfidiæ capitali supplicio dedit. Vir multis victoriis clarus, & cum primis Maclodiensi certamine, nisi postremò suam gloriam tanto scelere fœdasset. Eo extincto penes Ioannem Franciscum Gonzagam, Mantuanorum Principem Venetarum copiarum cura, & imperium fuit. In hoc statu res erant, tum Venetorum Reipub. tum Mediolanensium Ducis, quando de pace agi cæptum est: hæc utrisq; perquàm necessaria gravi, longoque bello attritis, & facilis, & diuturna sperabatur: at nondum Italia Principum in se delirantium iras, & odia concoxerat.

Bellum cum Genuensibus Nonum.

1432.

QVoniam violata pace favissent Philippo Genuenses, hoc placuit Senatui armis vindicare: Viginti itaque & plurium triremium classe Petrus Lauretanus bellum Genuensibus invexit: naviganti in Ligusticum mare totidem rostratæ ex adverso ad sinum Repaltanum, ducente Fráciſco Spinu-

Spinula, obviæ occurrunt paribus in certamen armis, odiisque: in ipso autem navalis congressus momento Lauretanus militarem astum commentus, fugam simulare cepit, qua credulus hostis in altum, ut contigit, protractus, nostris apertiorem ad ictus viam fecit: pleno namque ventorum afflatu inter medios Genuenses ita impellitur Venetus, ut tota classis hostilis post brevem pugnam conciderit. Ingens ex hoc certamine gloria Lauretano magni nominis duci parta est: quippe multæ Ligurum naves cum ipso Spinula fuere interceptæ, multæ depressæ, exiguo ac prope nullo nostrorum dispendio.

Bellum Volturenum.

1433.

DVm latiùs serperet bellum cum Vicecomite, Voltureni Venetis armis petiti sunt, & eorum vallis occupata Georgii Cornelii virtute. Sed quæ pugnæ initia nostris prospera fuerunt; eadem exitii mox causa. Nicolaus Picininus hostium ductor supra Soricū, ubi lacus angustior est, fabricato ponte munivit utramq; ripam, & ignorantibus Venetis, in vallem suas copias traduxit. Cornelius de ingressu monitus, quà fluit Abdua in Larium, Picininum cum suis ducta fossa circumde-

dit, atque ita inclusum hostem aggressus oppugnavit, fugato duce, qui fluvium, & fossam parva rate trajecit. Secundo hoc pugnæ eventu nostri, quasi nullum ampliùs negotium ad integram victoriam superesset, fluminis, & fossæ custodiam neglexere, quod nō leve mox eis attulit incōmodum: Id enim cùm Picinino innotuisset, contracta Volturenorum manu, qui Veneto nomini infensi erant, eodem in loco nostros obsedit, & nihil tale metuentes aggressus fudit. Occubuit Cornelius, & ex tribus armatorum millibus vix trecenti per saltus evasere. Ara erecta non procul à Dalebio pago Philippus eam victoriam posteritati consecravit, minùs pium Christiani Principis trophæum. At interim ad Padum Legati manibus parentatur Casalis, & Brixili munitissimarum arcium eversionibus.

Bellum Insubricum tertium.

1434.

TErtiò nunc adversus eūdem Philippum Veneti arma moverunt: tam pronum enim semper fuit Reip. ingenium ad tuendos oppressos, quàm ille ad turbas ex turbis serendas & aliorum exagitandas fortunas. Cùm igitur Eugenio Pontifici, atquè Florentinis iterum hostiliter insultaret;

ret, extincta paulò ante bellorum incendia majore flamma erupere. Pax, & fœdera ab hoste toties violata impulerunt Venetos, ut ope egentibus auxilio essent. Erasmus Narniensis, à versutia militari Catæ Mellitæ cognomentum sortitus, Pontifici patrocinaturus in Aemiliam transit, ibi ab Nicolao Tollentinate Florentinorum auctus viribus prope Imolam cum Picinino conflixit, infelici tamen eventu; capto enim socio, ipse cum paucis in hanc provinciam reversus est. Initiis parùm prosperis Veneta constantia opposuit Franciscum Gonzagam Principem Mantuanum. Hic jussus per omnem militarem licentiam fines Mediolanenses invadere nulla avitæ virtutis, justique adversus communem hostem odii protulit experimenta. quare ex clandestina propensione in Vicecomitem jurè diffisus Senatus Principis fide, primùm Federico Contareno Legato: deinde Erasmo summam belli detulit, cùm hic quotidie magis militari disciplina nonminùs, quàm singulari in Remp. studio notior evaderet. Opportunè igitur suffectus non levibus Insubrem damnis affecit, multisque pagis in agro Bergomensi exuit. & per Cremonensem Brixiam iturus Picinini technas diligenti cautione vitavit. Sed nec hostis interea.

rea ſegnior Veronenſem agrum rapinis & incendiis vaſtabat, domitis quoque Lacus Benaci accolis; promotumque poſt hæc in Brixienſes, & ſub ipſam urbem cum Picinino copias jungit deſertor Gonzaga. Mellita ſibi, & rei præſens adventu ſuo Brixiam confirmat: quam occaſionem in victoriæ ſpē traducens Picininus in Camonicam vallem ducit, ubi tamen fidum, valenſque noſtrorum præſidium deriſit appropinquantem, fugavitque: hanc illæ noxam ulturus Rhoadum obſedit, eouſque in incœpto duraturus, donec rumor Mellitam Brixia evocaret. Cæterùm, neque locum habuere fraudes ſtructæ noſtris, per anguſtum iter à montibus in planitiem deſcendentibus. Patuit aſtus Veneti ducis calliditati, & ipſe prior in agmine ſibi inſidiantibus offert, vertitq; in eorum capita fallacias, cùm eos tacito, improviſoque congreſſu conſternaſſet, aperto ſibi reditu in Brixienſes. Sed cum non poſſet ubique ſeſe opponere Picinino, penè volanti, omnia circum oppida hoſtis occupat, cujus conſilium erat, ut Venetæ copiæ circa unam tuendam Brixiam diu morantes, fame tandem conficerentur. Ille, ne ita obſideretur, ferro ſibi viam, quà eſſet opus, aperiens, Veronam cogitabat, ſed Mincii, amnis tumidi fruſtra tentato vado, in montana eōſcendit, in quibus efferam incolarum rabiem expertus

tus est: porrò desperato Duci fatis iter molientibus Petronsis arcis præsidia cōficta fuga in se pertraxit; ubienim illam propugnatoribus vacuam conspexit in insequentes conversus inopinata audacia omnes prostravit, atque sic per vetitum iter nulla ferme suorum jactura Veronam tenuit. Attamen simulac illum Brixia discessisse nunciatum est, Picininus totam belli molem in ejus urbis expugnationem transtulit. Illa civium suorum fide, qua nullum fortius propugnaculum, & invicto Francisci Barbari animo, ac tolerantia, tres menses elusit obsidentū impetus, cùm interim duplici & intestino hoste fame nimirum & pestilentia crudeliter vexaretur. Barbarus laboris ultra fidem patiens tectum, dapes omniaque cum milite prisca fragilitate, communia habebat, rarum hoc nostro tempore exemplum At Picininus in distrahendo obsessis commeatu eò ampliùs in Reip. amicos ferus, Paridem Ludronii Comitem debellat, quem tamen pro viribus ulciscitur Gerardus Dandulus, occisis aliquot Insubrū turmis. Subinde Brixiæ penuria summè laboranti succurritur ex Athesi traductis navibus in Benacum novo ingenio. Præsenti quoque rerum angustiæ affulsit instar benigni sideris Franciscus Sfortia à Vicecomite sejunctus, & per Florentinos ad Reip. stipendia transmissus. Hic sexdecim armatorum

milli-

millibus procurrens in hosticum, Philippi duces è Veronensi agro exegit, ac Picininum fugienti similem in Mantuanos abire compulit: sparso cladis rumore paululum respiravit Brixia; pluraque ex hostium manibus castra in Venetam potestatem reducta. at malè in Benaco pugnatum est: Brixia enim egressus Barbarus cũ classiario duce cõsilium init de comburendis in lacu Philippi navibus; sed intercepto nuncio tempus facinori destinatum innotuit; quare Picininus, & Gonzaga ad assuetos dolos animati, alter à continenti, alter à lacu nostros improvisò adorti facilè oppresserunt, capto Petro Zeno Præfecto, universaque lacerata classe, antequam Barbarus quidquam sciret. consequitur triste infortunium Madernæ quoque arcis deditio. Veneti Patres solita æquanimitate alteram è vestigio classem in Benaco adornãt, auspiciis Stephani Contareni, quam ut pedestri cohorte difenderet, selectus Mellita. Hæc inter Sfortiæ, per Tridentinos saltus, Brixiæ suppetias laturo, occurrunt Picininus & Gõzaga; cõsertaque acriter manu nõ leve hinc inde discrimẽ subiere duces, postremò tamen fusus & profligatus hostis illatam antea Venetis in lacu cladem ex æquo rependit; non priùs enim dirempta pugna est, quàm universis penè copiis nudarentur Picininus, & Gonzaga, qui dum so-

cium

cium captivum liberare nititur, ipse nostrorum fit præda. Atqui nec tanta jactura Picinini ferociã contudit, quín refectus viribus Veronam celeri, ac inopinata impressione occuparit. Cujus rei Sfortia certior factus, aliquandiu stupore defixus hęsit, tandem & ipse pari celeritate usus promotis è Brixiensi agro antelucano tempore castris opportunè accessit, ingressusque per munimenta Sancti Felicis, & Castri-veteris horrisono clamorum, armorumque fragore irruit in hostes, sibiq; illustrem egregia virtute paravit victoriam biduò post quàm ab ipsis urbs capta fuerat. Tam prosperè fluctibus rebus additur Contareni triumphus de universa Philippi classe profligata; maturatisq; Ripæ, Gardæ, & Salodii oppugnationibus; & direpta paulò post per ipsum Sfortiam hostium statione ad Vrceos-novos. Hinc magis irritatus, quàm domitus Philippi animus, nil nisi bellorum æstus concipiebat. Partas eo tempore victorias Senatui gratulatum venit Sfortia, cùm Picininus ex occasione illius absentiæ, haud ignarus fama licet falsa occisi Imperatoris terreri posse exercitum, de Sfortiæ nece mendaces rumores spargit, magnumque ob id tumultum excitat in Brixiensibus: interim ille per viciniam grassatus, cuncta ferro flammisque permiscuit. Fraudis hujus commonitus Sfortia in

provinciam revertitur quàm celerrimè,& debellato,apud Tignanum vicum, Picinino, se vivere, & arma adhuc tractare omnibus ostendit. Cæterùm Philippus novis semper gliscentibus incommodis oppressum se tandem iri veritus, ad pacem prostratum animum inclinavit, anno quinto ab incæpto bello, iis, quibus antea, conditionibus,retentis potissimùm à Veneto Verona, Brixia, Bergomo. Et quia tunc avidiùs fortassis, quàm aliàs, pacis commoda expetebat, Franciscum Sfortiam ex hoste sibi generum fecit, ei tradita filia spuria Blanca, dataque nomine dotis Cremona. Eodem ferme tempore Cata Mellita Senatui mirè commendatus, quòd prudenter potiùs quàm audacter arma tractaret, morbo interiit. Per eos quoque dies Ravennates pulso Hostasio Polentone tyranno, & Cervienses ultrò in Venetam administrationem venere. Tanta nempe fuit semper Reipublicæ existimatio, & legum æquitas, ut etiam spontè populi longè remoti illius fidei, ac imperio sese submiserint.

Expeditio in piratas quinta
1443.

BElla sæpius repetita cum Vicecomite, & quasi continuata quædam aliæ expeditiones, sed maritimæ, exceperunt. Primùm in Cathelanos piratas est destinata classis, at non priùs quàm veteri majorum religione, delata non semel esset ad Alphonsum Regem Neapolitanum querela,& additæ preces, ut ab Apuliæ, & Calabriæ portubus exturbaret prædones; cùm autem nihil profectum esset, exiere in ultionem Antonius Diedus,& Franciscus Quirinus Scodræ Præfectus. Horum alter protinus debellavit vagos homines, & dum Istonium in Ferentanorum ora rapacissimæ gentis asylum omni vi conatur expugnare, exorta repente procella horribili, fædaque cum tota classe hostico littori alliditur, fitque miserabile latronum spolium: verùm jussu Alphonsi cũ triremibus libertate donatur. alter cõuersis proris in Turcas Antibarim, Epyri urbem, commisso non leui conflictu è barbarorum manibus extorsit: & Reipub. addixit. Renascentis inde perfidiæ pænas sumpsit Philippus Cornelius. Hic tanta felicitate pugnavit, ut brevi omne illud piraticum genus longè à maris conspectu relegarit, neque eo

contentus plura eorum subruerit receptacula. Postremò aliæ in prædatorias Turcarum naves instructæ triremes sunt, quibus, auxiliantibus Pontificiis, Aloysius Lauretanus gravi bello Amurathem implicuit, ea ipsa tempestate, qua contra Barbarum Ladislaus Poloniæ Rex arma distrinxerat. Cōjunctis viribus dimicatum accepimus apud ostia Danubii, sed incerta victoria, quamvis referant annales, duo de quadraginta Turcarum millia eo certamine interfecta.

Bellum Insubricum quartum.

1447.

SFortia, celebratis nuptiis, ad recipienda, quæ sibi oppida hereditario jure obtigerant, in Vmbriam profecturus, Cremonam, urbem dotis nomine acceptam, Venetorum tutelæ commendavit. Philippus ob id more sui ingenii paci, ac vicinorum quieti gravis arma corripuit, indignatus se à genero contemni, agrumque Cremonensem fœdè diripuit: Nostri non immemores quid Sfortiæ deberent, illi ultricia arma denunciant, nisi alienis rebus parceret, sed cùm vix audita fuisset legatio, declarato copiarum duce Michaele Attendulo, susceptum est bellum, commissumq;

sumque cum Vicecomite tanto impetu, ut post brevem, at cruentissimam pugnam, castris exutus, desideratisque quatuor equitum millibus, intra oppidorum munitiones repulsus fuerit, nullumque in ea provincia castrum sibi relictum, præter Laudem-pompejam. Auctus subinde Ludovici Gonzagæ copiis Attendulus Abduam traiicit, atque altera ibidem cum hoste inita pugna, victor iterũ recessit. Duplici clarus triumpho majora moliturus, Mediolanum, Ticinumque infestavit excursibus, & ab Abdua usque Comum interjacentia castra vicosque Reip. subegit ea fatorum prosperitate, ut aversa Philippo numina crederentur: Et sanè procedente bello apparebat toto imperio spoliatum iri, nisi Sfortia, Eugenii Pontificis, & Alphonsi Neapolitani Regis, Venetam rem augeri indignantium, secutus consilia, improbè Philippi partibus se addixisset.

Bellum Neapolitanum primum.

1448.

PHilippus Vicecomes Mediolanensium Dux, vir acer bellique cupidus, hoc anno moritur, scripto ditionum suarum herede Francisco Sfortia. Evulgato illius obitu, Alphonsus Rex Neapolitanus,

litanus, tanquam extinctæ Vicecomitum familiæ successor, Mediolanensem dominationem postulabat: sed cùm propriis viribus non posset vindicare sibi hereditatem, in Venetos, opem denegātes, irrupit; cumque armis incassum laboraret, rabiem odiumque evomere voluit promulgato edicto, ut omnes, qui in Regno suo Venetæ gentis forent intra præscriptum diem excederent: impii hujus facinoris ultor Aloysius Lauretanus electus est; at vindictam dies aliquot retardavit de pace missa ab Alphonso legatio: irritatis tamen semel animis bellum nihilò intermissiùs susceptũ, mox à Victore Capellio, qui Adriatico sinui præerat in Neapolitanam oram delatum est. Is plura hostis navigia Orthonem usq; insectatus oppressit, injectoq; igne urbis navale penitus absumpsit, & vicinos pagos populatus est. Neq; his satur Senatus Lauretanũ in Siciliã destinavit. Ille Messanã vi petiit concremata in portu excubitorum navi, quæ regia ob magnitudinem nuncupabatur; parte demum classis relicta ad urbis obsidium, altera totius insulæ maritima loca cùm perlustrasset, quinquagintã, & plures Alphõsi naviculas vel pessumdedit, vel igne corrupit. interea Messanenses juxta portum validas munitiones erexerant, quibus Veneti ulteriùs navigare impedirentur. Porrò

nostri

nostri, dum ipsa propugnacula destruere conātur, navale certamen propugnatoribus indicunt, quod à temerario Siculo acceptatum est, conscensisq; navibus in pugnam itum, ita tamen ut ad prima tantùm signa ille concurreret, Victoria tandem sagaci Lauretani consilio stetit: grande navigium sarmentis, ac tormentario pulvere plenum immisit in hostilem apparatum, quod ubi ignem concepisset, flante vento in portum immissum est, ruptisque repagulis, insequenti Veneto ingressum aperuit. Instabat extremum Messanæ urbis fatum, sed Patres, qualicunque vindicta contenti, Lauretanum in Adriaticum revocant, nec multos post dies firmatur pax cū Alphonso, bellūq; à Tyrrheno pelago in Cisalpinā provinciam reducitur.

Bellum Insubricum quintum.

1450.

PErvaserat jam antea proximas, remotasque provincias, quàm singularis esset Venetæ Reip. humanitas, & æqua imperii moderatio, ut propterea plurimi Italiæ populi mitissimum ejus dominiū subire certatim contenderent. Laudenses in primis, ac Placentini ultrò in fidē venere, pari exēplo Ancona Veneto paruit. Cæterùm Mediolanēses inchoatū à Vicecomite bellū se prosecuturos

Se-

Senatui denunciant, nisi capta oppida, & urbes restitueret. Remissi sunt hoc responso Legati, Venetum se tum omnia redditurum, cùm sibi illud auri pondus persolveretur, quod ab ærario Vicecomitum superbia, & rei alienæ cupiditas expresserat. Quare Mediolanenses evocato ad opem Sfortiæ, mercedem navandæ operæ, Principatum promittunt. dives stipendium extemplò hominem armat in Placentiæ ruinam, cujus præda militem onustum trahit ad Laudem-pompejam, sed dispari exitu. Venetus ea inter circa agrum Cremonensem sub Attendulo luctabatur, magis profectu rus subsidio classis, quam iisdem diebus Andreas Quirinus, & Georgius Lauretanus Legati Pado advexerant: documentum, ut credo, Sfortiæ; nam ille quoque navibus vires suas obfirmavit: sic res terra, aquisque paribus hinc inde artibus stetit, quousque Sfortia suppositis per utramque Padi ripam æneis tormentis & milite, nostram ex insidiis pressit, fugauitque ad Casale-majus, ubi nec ulla reliquæ classi futura securitas, nisi injectis facibus consumpta fuisset, ne audacissimo persecutori cederet. Post hæc in Abduæ Glarea ad Caravagiū posita sunt castra, cui oppido, si vim hostis parasset, subsidio erat Attendulus circumquaque dispo sita manu, qua interdum hostibus terrorem, ac

damna

damna non levia inferebat. Cæterùm Sfortiæ Padana victoria elato terrestris altera accessit: nam cum Attendulo inito certamine, post integri diei prælium, nostros loco cedere coegit, cõjectosque in viarum anfractus, & angustias ingenti occisione debellavit. Fama est, præter acie cæsos, quinque millia fuisse captivorum, cum quibus ille ante Brixiæ mœnia se ostendit, ut oppidani audita clade, visaque suorum captivitate deditionem facerent. Non hæc tamen victrix Sfortiæ fortuna Patrum animos fregit, memores brevissimo sæpè momento res penitus collapsas in integrum rursus restitui. Ad festinandos militum delectus Veronam accessere Legati, qui paucos intra dies majorem exercitum largo stipendio collegerunt. Verùm quia Sfortia se demum quietè toti Insubrię credidit imperaturum, socio, amicoq; Veneto, Mediolanenses incusare non servati promissi, imminutæ bellicæ administrationis, nihilque sibi spei ampliùs in Principatu. At revera detersit pudorẽ imperii libido, cùm ad Venetos his conditionibus defecerit, ut, quidquid ultrà Abduam, Padumq; caperetur, ipse haberet: quidquid citrà, Respub. Consociatis in hæc fœdera armis, breuì sequentibus se victoriis Mediolanensium oppida, & urbes penè omnes in deditionem receptæ sunt. Inter-

venerat pro Insubribus Allobrogum Dux. hunc tantisper morantem victorias Bartholomæus Coleonius juxta Sicidium amnem profligavit: atque ita summoto auxiliario Mediolanum obsideri cæptum; jamque portis hærebat Sfortia, cùm Veneti Patres suspicati unius ambitione Italicam libertatem posse pessumdari, conantur, injecta pacis mentione, Sfortiam conciliare Mediolanensibus: sed quia potens, ac suave est ad excelsa incitamentum felicitas, eam ille rejecit. Senatus ob id immisso exercitu, commeatuque in obsessorum auxilia sibi curæ fore eorum res declaravit. Vano tamen eventu omnia cecidere: vir enim ille, cujus virtutem sors comitabatur, parui duxit, non tam frequentes erumpentium oppidanorum injurias, quàm Sigismundi Malatestæ, Veneti imperatoris, crebra in apertum bellum irritamenta, quia tutiùs existimavit, continere se castris, nec alia vi urbem expugnare, quàm constantissima obsidione. Porrò & illi pronior fortuna præter opinionem fuit: nam Mediolanenses, turbidè rē suam administrantes, atque in ipsos auxiliarios Venetos contumeliis, ac cædibus feroces, citiùs quàm quisque credidisset, in Francisci Sfortiæ dominationem corruere. Sub hæc, vel metus crescentis potentiæ, vel invidia adversus novum Me-

dio-

diolani Principem armavit Alphonſum Neapolis Regem, Ludovicum Ducem Allobrogum, & Guilielmum Montis-ferrati Marchionem. Verùm dum ſinguli per ſe vicino, & robuſtiſſimo hoſti videntur impares, in unum ſocia arma contrahunt: & quia adhuc ſuffecturo etiam conjunctis, & affectanti adhuc alienas ditiones longè maximis viribus obviam eundum ducebant, Venetos iteratis ſæpè legationibus in eamdem expeditionem ſollicitant: itaque adhæſerunt ſocietati, ut bellum Italicæ pacis cauſa gereretur: primique omnium adverſus Sfortiam inſurrexere. Hic Florentinorum opibus, & Mantuanorum amicitia ſubnixus ad arma conclamata ſe vertit intrepidè, & ubicumque ea perſtreperent audacter ſeſe expediit. Soncinum intereà oppidum, quia noſtris diu reſtiterat, mulctatur mœnibus: noxam ulturus Sfortia in apertam cum Veneto concertationem procurrit, ſed hìc æquo exitu, parique clade pugnatum eſt. Hinc hoſtis ad tutelam Cremonæ converſo agmine, ſtuduit in poſterum potius cauti, quàm pugnacis militis famæ. Crebriores ſub hoc tempus fuere inteſtini conflictus, quàm caſtrenſes, ſectis in Venetas, aut Sfortianas partes oppidanis, populiſque, qui intereà fædis ſeſe factionibus maculabant. Mantuani etiam irruptionibus à Venetis

hoc eodem tempore caſtigati, uti Sfortianarum partium. A majoribus tandem cladibus temperatum, quaſi conſtituta pace ad Conſtantinopolitanæ urbis perceptam everſionem. Illuc vires ducendæ omniũ Chriſtianorum Principum videbãtur, alioquin ea calamitas totius Orientis imperium Turcico Regi Mehemeto brevì eratparitura.

Bellum Conſtantinopolitanum tertium.
1453.

CONſtantinopolis Orientalis caput Imperij, & ſedes poſtquam à Conſtantino Magno conſtituta ſtetiſſet annis MCXXII à Mehemeto Turcarum Rege alteri Conſtantino eripitur. Cùm itaque fama vulgaſſet Conſtantinopolim Turcicis armis oppugnandam eſſe, jamque barbarum Regem formidandis terra, mariq; viribus applicuiſſe, Veneti, proprio, & totius Chriſtiani orbis periculo moniti, confeſtim diſperſa alibi arma contrahunt in hanc perquàm neceſſariam expeditionem, quia Turcarum ingluvies, non uno ſatura imperio, toti Europæ inhiabat. Quamobrem nec minor cura ſollicitabat reliquos Italiæ populos, qui primi ab Turca erant invadendi, Romani, Genuenſes, & Neapolitani. Interim adver-

versus Mehemetum Regiam urbem obsidentem, viginti rostratarum classem traducunt Veneti: iis totidem onerarias adjungunt confęderati. Totius rei maritimę imperium Iacobus Lauretanus omnium consensu accepit: in altum provectus naves præmisit, quę urbis portum defenderet: ipse cum reliquo navium apparatu in hostilem incidit ad Hellesponticas fauces: aggreditur audacissimè, oppugnat, turbatque barbaros, sed integram nostro duci victoriam intercepit subita illorum fuga. Palæologus ad hanc famam, cùm nimis properè vellet hostium trepidationem in sequentis victorię omen convertere, dato terrestris eruptionis signo, Turcarum invadit stationes; sed suo tandem fato experitur, non ubiq; locorum eandem stare fortunam. Incredibile dictu, quibus copiis terra consederit Mehemetus; CCC armatorum millibus urbem vallaverat, eamq; jam irrequieta LX dierum oppugnatione fatigarat. Hic hostis cunctatione erat vincendus, ut immane corpus sua ipsius mole concideret. Sed quo tempore Palæologus è continenti raptus est in hostes, nostri mari eosdem insectabantur. pugnatum iterum strenuè fuit; at postremò justa causa malignæ sortis arbitrio succubuit: quippe fortuna in imperia idem habet jus, quod adversus imperantes, fatalesq;

lesque sunt rerum humanarum interitus. Victis igitur profligatisque fœderatis, Constantinus ut honestiùs occumberet, claroque exitu vitam cum imperio clauderet, inter confertissimos hostes dimicando cæditur. Capta Constantinopoli, Turcæ, Regio neglecto titulo, in posterum dici Imperatores voluerunt. Quadraginta mortalium millia è nostris periisse fama est: innumeros fuisse captivos, eosque inter septem ac quinquaginta patricios Venetos. Ad hos redimendos legati nomine Mehemetum adiit Bartholomæus Marcellus: hic ab Turca præter captivorum corpora, eorum quoque bona humanissimè recepit, tulitque pacem. Verùm huic non acquievit Senatus, turpe se facturum existimans, si cum hoste haberet amicitias, cum quo necessariò depugnandum, ne religio, quam ille persequitur, unà cum fortunæ bonis profanum servitium patiatur.

Bellum Insubricum sextum.

1454.

PRivata Principum Christianorum odia Mehemetum Constantinopolitana victoria ferociorem reddidere, ac si non timeret Italiam, quoniam inter illius Proceres vigerent perpetuæ

lites,

lites, & concertationes. Spes erat communi omnium conspiratione ingens bellum Turcis fore inferendum: sed magis per ea tempora in Cisalpinis invaluerant irarum discordiæ. Quamobrem Turcæ, non tam sua virtute, quàm nostra æmulatione vastum illud Orientis imperium sibi compararunt. Sfortia, tanti mali fomes, oppida, arcesque Brigantinorum montium Veneto erepturus, Abduæ transitu, rescisso ponte, illum prohibere conatus est. Ex his haud inscius Senatus quòrsùm tenderent hostis machinaméta, cùm etiam per eos dies Rhoadum, & Vrceos expugnasset, bellum totis ani[illegible]is arripuit, breviq; temporis momento Genti[illegible] [illegible]eonesio duce sub signis XX armatorum mil[illegible] recensuit. Pro Insubre stetere in armis Florentini, & Renatus ex Aragonia familia, ut Veneto peracto bello, Neapolitanum Regnum, mutuata ope, sibi ex Alphonsi obitu adstrueret. Hostis horum auxiliis Brixienses, ac Bergomates agros vastavit, sparsaque circum castra partim vi, partim deditione subegit. Veneti retinendis urbibus intenti, postquàm illas præsidiis confirmassent, more velitum nulli hostium rei parcentes, hinc inde excurrendo militari licentia omnia rapinis, cædibusque miscebant. Mediolanum, cujus crebrò ad portas procursum erat, ea formido pauorque invase-

vaserat, ut in anceps adductum periculum aliquandiu in Sfortiana fide nutaret. Tandem iratos animos opportunè Christianæ tranquillitati conciliat Nicolaus Pontifex, qui optabat hos duos potentissimos Italiæ Principes adversus Turcam armatos. Pacis conditiones pro Venetis eæ fuere, quibus illis, præter Adduæ Glaream, redderentur quæcumque oppida in Brixiensibus, ac Bergomatibus Sfortia cæpisset. Hæc deniq; pax, ut Divino Numini, placuit, diu firma, ac stabilis perduravit: Mediolani imperium Sfortia retinuit longa posterorum serie propagatum.

Finis Libri Secundi.

IOAN-

IOANNIS BAPTISTÆ VERI

RERVM VENETARVM

LIBER TERTIVS.

Bellum Turcicum secundum.
1463.

PArtam terrestri bello quietem navalis in Turcas turbavit expeditio, altero Christophori Mauri Principis anno. Tunc in Peloponnesum descenderat Mehemetus Secundus Turcarum imperator, totamq; pene provinciam sui juris fecerat, fraterno in illa regnantium dissidio. Contendebant inter se de finibus Thomas, & Demetrius fratres Palæologi: & dum alter sucumbere alterius viribus timet, tyrannum sibi auxiliarium deposcit, impetratq;. Turca instructo exercitu ad prædam, non ad opem supervenit, atq; vtrumq, more latronis regno exuit: expulso Thoma, Demetrium redegit in servitutem: atq; sic tum primùm, & per scelus Othomannicæ

tyrannidi cessit Peloponnesus. Veneti circa littora præclara quædam oppida retinebant, quibus dum etiam inhiat Barbarus, ex Senatus consulto robustissimæ octoginta navium classi datur Præfectus Victor Capellius. Hic, obsecundante pelago, provectus Isthmum, in quo bimaris Corinthus, opportunis firmat munitionibus, & porrecto muro in utrumq; fretum, ne Turcæ ab Achaja irrumperent: nihil interim movet armis, donec etiam ad opem accederent pedestres copiæ. Interea hostis, quę in Isthmo erant, munitiones subruere connixus est, sed magna strage repellitur: terga danti insistunt nostri, & dum ille in tutiora dilabitur, Spartam celebrem olim urbem rebus pace, belloq; gestis, occupant. Verùm non multò post apud Corinthum accepta calamitas illam nobis victoriam imminuit: tanta quippe, ex conserta pugna, nostrorum fuit clades, Bertoldiq; Atestini, peditum summi ductoris cæde in primis conspicua, vt ex tribus armatorum millibus vix unus superstes profligati exercitus nuncium afferre potuerit. Hinc à classiariis terrestris suscepta expeditio. Argos vetustissimum oppidum diripitur, in penitiora Peloponnesi procurritur, obvia quæq; vastantur: subinde á Turcis circumventi Naupliam repelluntur. Refectis postremò viribus in bellum rursus redire pla-

placuit: repetti sunt hostes, quasi planè vicissent, lætabundi, incompositi, prædæq; intenti; quarè ex inopinatò petiti maxima sternuntur clade, fuganturq; Methonem usq; ubi ab erumpentibus oppidanis penitus deleti sunt. Variis hisce eventibus veluti de industria spectante, ludenteq; fortuna pugnabatur: Interim in Coroneum agrum effusi Barbari tantis illum direptionibus, & incendiis fædârunt; ut nihil residuum crudelitati fuerit, quacumq; hostilis illa tempestas intonuit. Igne, ferroq; vastatam, deprædatamq; Peloponnesum reliquit: tandem immanissima gens, quando scilicet non habuit unde ampliùs cupiditatem, atq; iram saturaret. Iuncum arx, à nostris roborata præsidio, restitit oppugnantibus; sua tamen prædia, circumq; patentes agros direptos, inflammatosq; misertimè prospexit. Post hæc Veneti per Arcadiam liberè decurrentes, ipso Turcarum more desævierunt; hosti enim molestissima quæque vis inferenda est (non tamen perfidia, & dati jurisjurandi violatione) ut ita tuis animos addas, illi detrahas.

Tergestini debellati.

1464.

SAtis constat, quàm invicta semper, & maximè in adversis constans fuerit Venetorum

fiducia, & animus. Gravem belli molem in potentem, ac asperrimum hostem Turcam susceperant, cùm tamen ausi in diversa prospicere, & vires suas aliò convertere. Iustinopolitani per ea tempora querebantur de Tergestinorum injuriis. Hi, permittente Federico Imperatore, ad nundinas suam in urbem Germanos negotiatores alliciebant, ut ita Tergestinum totius Histriæ emporium esset. Quoniam verò hujusmodi antiqvum jus servandum erat Iustinopolitanis, ex decreto Senatus procesere armati in Tergestinos Sanctes Gavardus, & Antonius Martianus, de injurioso populo vindicias exacturi: alter proximos á mari agros rapinis exhausit, & hostium plures confondit: alter, ubi copias Vtino deductas circa mænia diposuit, tripartito agmine molitus est oppidi expugnationem. Ab hac ut deterrerent oppidani, crebrò turmatim in castra fecere impetum: sed illam animantibus legatis Vitali Lando, & Iacobo Antonio Marcello, tanta milites incesserat obstinatio, vt tandiù circa vrbem hærere decreverint, si donec, nó machinis, saltē annonę inopia hostes caderent. Ita sanè cōtigit: debellatiq; sunt data Tergestini. his tamen extremas merentib⁹ pęnas pax est, precib⁹ Pii Secundi Pōtificis, qui Episcopus Tergesto olim præfuerat, ea lege, ut nihil novi deinceps in Iustinopolitanorū fraudem molirentur.

Bellum Turcicum tertium. 1466.

ITerum Turca per Peloponnesum volitabat infestis agminibus, compluribusq; fortunatis congressibus nonnullas Græcorum, nostrorumq; copias deleverat, suis & numero, & audacia impares: neq; ulla jam urbs, aut castrum à barbara sævitia immune, præter Methonem, quæ diu Venetæ fidei adhæsit. Hexamilum murum, ut uocant, in Isthmo, à nostris magno sumptu, longoq; labore refectum Turca á fundamentis destruxit. Vt verò aliquam hostilibus victoriis remoram injiceret, Sigismundus Malatesta milite stipatus eò appulit, moxq; cum classe Aloysius Lauretanus, post servatam Lemnum, quam Veneto subjecerat Cominius Princeps, tentatamq; Mitylenen per Vrsatum Iustinianum. Hic prenavigare jussus audacter portum intrat, & permisso classiariorum descensu totam insulam, & ejus nominis oppidum aggreditur, ita ut brevi appareret obsessos, aut deditione, aut vi ac impetu in nostrorũ manus casuros: verùm contra Venetos pugnabat fatum urbium, & insularum orę illius: à superueniente enim barbaro perturbatur obsidium, atq; ex eis ad tria millia cędun-

tur

tur. Non perterruit hęc clades virum magni animi Vrſatum, qui denuò reſtauratis viribus utroq; marte Mitylenem invadit, attamen nihilo meliorem expertus fortunam cum cęde rurſus repellitur: ſed neq; terga vertiſſet, niſi vocatus in Euboeam adverſus Othomannicam claſſem, quam proſperè, retenta, munitaq; inſula, disjecit. delatus poſtea Methonem, ibi prę animi mœrore occubuit, dum ſecum plus nimio conquereretur de triſti apud Mitylenem eventu: Defuncto ſubrogatus Iacobus Lauretanus, cui in Gręciam naviganti occurrit nuncius, & acceptę cladis ab Andrea Dandulo juxta Mantiniam Arcadię, & Rhodiorum in nonnulla noſtrorum navigia inſultus: quarè ab his primùm decrevit illata damna repoſcere; mox per Helleſpontum in Callipolis oram irrumpere. Vtrumq; peregit feliciter. Interim Malateſta reperit Itallam, poſtquam multa virtutis militaris exempla in Gręcia reliquiſſet. Spartam ab hoſtium manibus eripuit, ac deinde ſæpius prelia detrectando ſumma dexteritate, & ingenio, quàm dimicando barbarorum conatus, viresq; infregit: ita reliquos docens exultantem, ac ferocientem hoſtem non audacia, nec viribus, ſed conſilio, & cunctatione plerumq; vinci. Ad hęc maritimis rebus iterum pręficitur Victor Capellius. Accepta claſſe in Euboeam ex Metho-

Methoneo littore defertur, inde in hostes, á quibus Aulidem recepit: ad Pireum appulsus Athenas Græcarum urbium antiquitate, & doctrina quondam celebres impetu facto, capit, spoliatq;, divisa militibus præda: postremò Corinthiacum sinum emensus, Patras oppugnat: sed in expositos milites Turca victor irruit, dum illi agrum populantes dispersi vagantur. Non hostium virtuti, sed suarum temeritati jure eam stragem adscripsit Capellius: nec cùm in ipsam quoq; expeditionem alios immitteret, eandem patitur sortem. Patræ nihilominus audacissimè sunt expugnatæ, & cum Turcis dimicatum sæpius. Porrò dum aliæ insuper, & aliæ penè innumerabiles supervenuint hostium legiones, sternuntur ingenti occisione Veneti. Capellius, re malè gesta, Chalcidem Eubœæ, hodie Negropontum, tenuit; ibiq; pari cum Iustiniani fato, præteritarum cladium, atq; bellicorum eventuum infelici memoria expiravit.

Aenum à Venetis captum: Chalcis à Turcis expugnata.

1469.

PIus Secundus Romanus Pontifex, à pio bello pontificatum exorsus, Mantuæ conventum

indi-

indixerat, ubi fermè tota confluente Europa de profectione in Turcas actum, proposito periculo, quod Christianorum cervicibus imminebat. verùm, Deo ita volente, quicquid Catholicus Orbis in communem hostem paraverat, id brevi post evanuit, Pontificis obitu. Vna Venetorum Resp. tantam belli molem non abjecit, transmisso Nicolao Canalio in Eubœam, ut evus auspicio classis regeretur. Vbi appulit, cum viginti triremibus prçternavigata insula Thermaycum ingreditur sinum, factaq; descensione in Thessalonicensem agrum, continuò vastat omnia, fugat ubiq; Turcas, & Aeni munitissimi Thracię castri oppugnationem molitur. Summo mane in oppidi conspectum totam classem exposuit, admotisq; repentè scalis intrò militem jussit descendere, tantoq; silentio, ut priùs perfractæ portæ essent, cęsiq; vigiles, quàm sentirent oppidani, se in manus hostium venisse. Incruenta quidem & insignis fuit victoria, sed ultrà jus uictorię sęvitum legimus, plusquàm Turcica barbarie, quod scelus Chalcidis expugnatio, & Veneti imperatoris exilium expiàrunt. Direpto, combustoq; Aeno in Lemnum navigat Canalius, quo tempore hostica classis ab Tenedo in Eubœam promoverat, jamq; expositis turmis ad fatale Chalcidis excidium constiterat. Trecentarum na-

vium

vis apparatui terrestre robur par erat: viginti quippe hominum millibus mœnia circumsepserat Othomannus, ut nulla deinceps esset reliqua obsessis annonæ, & auxilii spes. Chalcis, Eubœæ præcipua urbs ab Aulide, Beotiæ portu, euripo dividitur: hujus angustias tenebat Canalius; crebrò per occasionem lacessebat hostilia castra; atq; ita impigrè tractabat rem bellicam, ut sua, & erumpentium oppidanorum virtute territus Othomannus non semel de tollenda obsidione cogitârit. Hæc tamen stetit fatorum obstinatione, adhortanteq; Asiaticæ oræ Præfecto, ut per noctem terra, mariq; totisq; simul viribus obsessi, nulla quietis mora, vexarentur: nihil tam arduum, quod patientia non superet. Igitur Chalcidenses oppugnabantur acerrimè, & Canalius ad subsidia pervicaci supersedit animo, cōsulentibus respondens, tum certa se in hostes victoria iturum, quando altera classis appelleret, decreta ab Senatu, ad quem jam illius urbis necessitas perlata erat. Ita quasi plus in imperio esset, quàm in victoria, omnem rei benè gerendæ occasionem rejecit Canalius. Hæc propter obsessi omni desperato subsidio, pòst irrequietam sexaginta dierum oppugnationem in barbarorum prædam, & captivitatem venere, vulneribus, inedia, pervigilioq; adeo confecti, ut in miserandas corporum reliquias nemo, præter Turcam,

desævisset. Canalius, ut se negligentia purgaret, Othomannicam classem Chium navigantem insequitur, sed iterum ab egregio facinore illum invida, vel potiùs ludibunda fortuna avertit, oblata recipiendæ Chalcidis spe. Conversis itaq; proris in Eubœam redit, illudente à tergo hoste, se satis hospitaliter à Veneto acceptum eo in itinere; ac terrestri, maritimoq; aggressu, unaq; simul impressione oppidum tentat; sed quoniam à pedestribus copiis nimis properanter in expeditionem proceditur, in destitutas à reliquis erumpentium Turcarum fit impetus, & cædes tanta, ut consternatæ navales manus trepidè in proximam Aulidem confugerint. Ad novam expugnatæ Chalcidis famam lacrimabilis mæror Venetiis oboritur, & acris indignatio adversus Canalium, qui maritimo exutus imperio confestim in perpetuum exilium amandatur. Per eos quoq; dies, Turca ad pacem inclinabat, ne ob illatam nostris cladem in se armaret Europam; sed cùm Venetis legatis Nicolao Cauco, & Francisco Capellio eæ dicerentur conditiones, quæ minimè è Reip. dignitate essent, à Patribus repudiantur, ultima pati potiùs cupientibus, quàm antiquum decus, & Veneti nominis existimationem alicujus turpissimæ pacis nota commaculare.

Socialis

Socialis expeditio in Turcas.

1470.

CHalcidis Turcico imperio subactæ fama, atq; constans cum Veneta Rep. bellum, cæteros Italiæ Principes, & in primis Sixtum Quartum Pontificem summè commovit, concussitq; Neapolis Regem Ferdinandum, quia Apuliæ, & Calabriæ maritima ora insaturabili hosti nimium exponebatur. Hi ergò communi consilio, & ope parandam cum Venetis classem decernunt: Pontifex viginti quatuor triremes in bellum contulit: totidem Rex: quinquaginta Veneti, sub quorum auspiciis cæteri succurrerent. Dum à sociis complentur promissa, mittitur in Persidem Catharinus Zenus ad Vsumcassanum Regem orator, ut impio Turcę hostis etiam extra maria quæreretur: & Canalii dignitas Petro Moccenico defertur. Hic Cyprii Regis, & Rhodiorum comparatis auxiliis in Aegeum navigat primùm: mox per retentas in fide minores insulas transit in Ioniam, & Passagium oppidum, Orientalis negotiationis emporium diripit. Relata in naves opima spolia, delataq; sunt innumera Turcarum capita, pro quorum singulis totidem aureos nummos receperunt interfectores ex imperatoris classici decreto. Ab hoste recedens classis Gnidum Carię appellit, præda-

tum immittit equites, & everso eo oppido, contenta Methonem navigat, ut ibidem opperiretur Pōtificiæ classis ductores. Horum demum adventu in majorem rei bene gerendæ spem erectus Mocenicus Athaliam Pamphiliæ urbem adoriri deliberat, factus est omnium Ducum in eam sententiam concursus, atq; illico missus cum decem rostratis Victor Superantius, qui portum occuparet, ita contigit, pariq; eventu Stephanus Maripetrus cum terrestri manu in hostium loca penetravit; non tamen oppidum simul oppugnaturis eadem fortuna arrisit: duplici quamvis muro potiti in internas tamen munitiones descendere prohibentur, quia scalarum, quoniam illæ breves, nullus fuit usus, & irrita quoq; murorum demolitio subterraneis dolis. Quoniam igitur obsidioni parum tuta erat scopulosæ Pamphiliæ ora, conclamatis vasis, Rhodum petit Mocenicus. Vtinam in mari ea facinora gessissent fæderati, quæ in continenti Rex Persicus; quippe erepta Turcis Armenia, præclara legatione universos Christianos Principes in Othomannum animare studuit: proh dedecus; cùm nullo sollicitante nos plusquàm satis adversus Barbarum deberent impellere & acceptæ clades, & adempta regna, & quod profitemur, nomen, ac religio. Hinc fortasse aliquo affectæ pudore Veneta, & Pontificia classes, quòd nihil adhuc præclarè

gessis-

gessissent, Smyrnam invadere decrevere: quo autem animi ardore in expeditionem se contulerint, id facilè indicat; quòd unicà impressione munitissimam illam arcem ceperint, & expugnârint, deletis propugnatoribus, ingentiq; abducta præda. Inde majores de barbaro hoste victorias animo concipiebant: verùm ille nunquam ex Bosphoro in Aegeum prodire ausus est. Post hæc Pontificii in Italica hyberna recessere, Veneti in Peloponnesiaca, quo tempore venerunt è Perside legati ad Nicolaum Thronum Principem, quibus Vsumcassanus bellica tormenta, atq; alias id genus postulabat machinas, in Turcam exercendas. Regi perhumaniter satisfactum, & cum armis illustria dona transmissa, erga illum amicitiam, & munificentiam cum primis Venetæ Reip. testantia.

Bellum in Cilicia.

1471.

Veneti, ne Ciliciæ Reguli inopia, auxiliorumq; cunctatione ad Turcas deficere cogerentur, Mocenico imperant, ut in subsidium transfretaret, maritimaq; Ciliciæ, nunc Caramaniæ, oppida hosti eriperet. Profectus cum classe dux Venetus, Corycum æneis machinis prostratum, Seleuciamq; ur-

bem,

bem, suo satis conditore illustrem à Turcarum manibus extorquet. Hanc natura, & opere probè munitam Nasambegus Bassa regebat: sed ut Mocenico constitit á meticulóso præside gubernari, caduceatorem præmittit, qui oppidanis, nisi se dedissent, vincula, cædes, extremaq; omnia denunciaret. sed cùm eos à deditione alienos esse intellexisset, castra circùm disposuit; Orontem fluvium classe obsedit, atq; ad primos tormentorum ictus nudavit defensoribus mœnia: tunc machinarum strepitu territus Nasambegus, urbem tradit oppugnantibus: sicq; integra Cilicia suis dominis restituitur. Mocenicus acceptis à grata Principum manu muneribus, proras in in Cyprum direxit.

Bellum in Lycia.

1472.

Verùm ne in pacifica Cypri statione torperet otio miles, adhuc bello intactam Lyciam petere voluit. Naviganti in eam provinciam Mycera munita arx primùm occurrit: ut cæteris Venetę virtutis daret experimentum: ita si hęc caperetur, cùm sufficere ad reliquarum deditionem speraret Mocenicus, repentina terra, mariq; aggressione eam vexat, tormentis quatit, & proxima quęq; loca

deurit,

deurit, ut pejora timerent obsessi, ni sese traderent. Egregiè tamen restitit Mycra, fiduciamq; oppidanis fecerat nuncius, haud procul inde abesse Ajasbegum validi exercitus ductorem. Venienti revera hosti obvius it Peloponnesiacus eques, initaq; manu certamen miscet, quod diu de victoria utrimq; duces habuit sollicitos: porrò cadente Turca, projectoq; in Mycrę muros occisi Ajasbegi capite, in voluntariam deditionem confestim venere cives, hostiumq; pręsidia: attamen ad exemplum, direptionibus, ac flammis vovetur arx. Dum interim continua felicitate per alia Lycię castra Mocenicus victricia arma fulminat, in Ciliciam litteris Catharini Zeni apud Persas legati vocatur: siquidem in minorem Asiam suas copias traducere Vsumcassanus adversus communem hostem cogitabat. Attigit ob id iterum Cilicum littus, & Mirenęos agros populatus, inde Turcas expulit. Sed cùm nondum pro certo constaret de Regii exercitus adventu, ex ea provincia minùs tuta nostris placuit recedere.

Scodra, & Haupactus Turcica obsidione liberata.
1473.

SCodra non ignobile quondam Liburnię oppidum, Scutara recentioribus, in arduo monte collo-

collocatum à natura munitissimum habebatur. Eo diruto Othomanus ad occupandam Epirũ, Illyricumq; nobiles provincias facilem sibi aditũ aperiebat: quare illius expugnationem centum armatorum millibus aggressus est. Mocenicus ad famam properè conversus è Peloponneso Corcyram venit, consuluitq; de movendis illicò in hostem armis. Concutiebantur subinde Scodrenses muris jugi machinarum verberatione;& per Antonii Lauretani Pręfecti virtutem, ac vigilantiam nihil interea artis, aut industrię omittebatur, quin diruta mœnia statim reficerentur, & defenderetur Scodra impigrè. Ex alia parte classiarii, ascito in belli societatem Illyrico Principe, quinque rostratis Drilonem fluvium, Lyssamq; Scodrę proximam arcem munivere. Ex his crebra fuere cum hoste certamina, & in primis singularis ea pugna, ad Bolianam commissa, qua Turca multa clade fusus, fugatusq; est. Cęterùm adhuc fatigabatur oppugnatione oppidum, dirutisq; propugnaculis, muri quoq; planè conciderant, Turcęq; per ruinas tentabant irrumpere: at oppressi, audaciam spiritusq; ex periculo sumentes, duce Lauretano, barbaris ingruentibus oppôsuerunt corpora tanta pertinacia, ut obstupesceret Othomannus, quòd sibi non minus negotii videret cum semidiruta Scodra, quàm fuerit cum integra. Strenuè quoq;

navales

navales turmę adoriebantur aliquando Turcicas stationes. Verùm hæc inter Resp. à Matthia Pannoniæ Rege fœdera impetravit & auxilia, quę per annua stipendia magno usui fuere. Igitur cùm primùm Rex in Thraciam auxiliares copias immisit, Scodra liberatur, tertio, postquam obsessa fuerat, mense, duobus oppidanorum millibus amissis. Abiit inde Othomannus ne dum uni castro inhæret, integram amitteret provinciam. Post hæc Mocenicus in patriam rediit opportunè, de rebus à se prȩclarissimè gestis suprema munera recepturus, dum concordi Patrum consensu in Nicolai Marcelli locum Venetus Princeps declaratur: virtus quoq; Antonii Lauretani dignitate crevit. Accepto enim rerum maritimarum imperio in Aetoliam divertit: evulgata Naupacti obsidione affuit in tempore, & obsessis necessariam opem tulit, & auxilia, quibus strenuè illi se tutabantur, sumebantq; animos à fortunatis plerumq; velitationibus, quas crebrò classicus milex cum hoste conferebat. Quatuor menses duravit obsidio, in qua cùm Turca nihil proficeret, fatigatus bello, non animo, turpiter recessit. Dum tamen opinatur Venetum plures dies reficiendo oppido intentum, ipse Lemnum traducit, hanc insulam veluti per otium occupaturus. Rei moditus Lauretanus celeri navigatione, & vix barbaro credita, apparuit, obsessoq;

 Coccino

Coccino castro suppetias importavit. Tandem non pugnando, sed sedendo hostem vicit, cùm ille militum curationem, quæsitam ordinandi certaminis moram interpretaretur.

Croja à Turcis capta.

1475.

Rempublicam regebat Andreas Vendramenus, cùm parùm prosperè terrestri bello pugnatum est. Crojam Chaoniæ montanum oppidum, quod sine grandi obsidione capi non poterat, numerosissimo exercitu conclusit Othomannus. Veneti subinde importato commeatu, submissoq; milite, spem, auxiliaq; dabant oppidanis ad repellendam vim: sic erumpendo sæpius omnia hostilia machinamenta turbabant: nec minùs classiarii oppugnando Turcica castra ea moliebantur discrimina, quæ hostem, majora timentem, summoverent. Porrò in planitie Tyranna (locus omen calamitati fecit) fortunæ tyrannidem experti sumus. Congressi nostri obversas copias multa cæde profligârunt: mox insecuti, quò quemq; fuga rapiebat, in ipsa castra feruntur: hæc cùm cepissent, prædaq; impedirentur, omnes à tergò ingruentibus barbaris, uno relicto cladis nuncio, internecione mactantur. Ita partam victo-

riam

tiam avidissimus avaritia, prædandiq; libidine: & hanc postremò adauxit calamitatem Crojæ deditio, domita tamen non armis, sed rerum biennium egestate, fameq;, cui nullum invictum mortalium opus resistit.

Turcicæ irruptiones in Forum-julium 1476.

NOn Crojæ fœdior clades ea, quę irrumpentibus Turcis Foro-julio illata est. Patriæ Foro-julienses fines decem Turcarum millia intrârunt Asnarbejo duce, ac tumultu omnia, terrioribusq; complêrunt: populati locupletem provinciam, ad Sontium amnem, ductasq; per Aquilejenses paludes extruunt munitiones, atq; Italiam, cui Othomannus inhiabat, ex tam vicino loco hostis vehementer conterruit. Sed non alius, nisi Venetus, opponitur tumultuaria manu, quâ primùm Hieronymus Novellus ductor statuerat intra castra rem Venetam defendere, non eam aperto discrimini committere. Sed missis ab urbe copiis, mutato consilio, extra prosilire decrevit, quacumq; hostis occurreret. Vnius audaciam secuta sunt aliorum consilia: tutiùs tamen hostile robur mora frangere, post ruinam creditum fuit, quàm viribus adhuc vegetum in se convertere,

Asnarbe jus quasi præsagiret nostrorum inscitiam, trajecto Sontio, expeditissimas turmas, quæ Venetos ad pugnam elicerent, immisit. Concurrentibus, & castra obequitantibus arreptis continuò armis nostri eunt obviam: at vix benè inter inimicas acies conseritur prælium, cùm Turcæ, simulata fuga, recedunt: insistunt illi fugientibus, timore hos cedere rati: verùm ita in paratas ad Licinisium montem insidias pertrahuntur: in incautos prosiliunt latitantes, & redintegratâ pugnâ prorumpunt. Nostri astu, casuq; circumventi quaquaversum profligantur. Cecidit Novellus, & complures alii honesti viri. Hostis victoriæ usum rapinis, incendiisq; ad desolatione provinciæ finiit. Attamen ut aliis Barbarorum incursibus tutiora objicerentur impedimenta, placuit validioribus præsidiis jam extructa propugnacula firmare, & castra ut in posterum cautiùs defenderentur, Carolum Montonium seligere. Hæc vix in hunc modum disposita, cùm Turcæ opulentissimæ regionis uel non obliti, vel quòd verius ab Othomannio immissi, ut Veneta arma retraheret ab Scodra, iterùm in Forum-julium venere, & majori quàm antea numerò consedere inter Sontiacas, & Gradiscanas munitiones. Hìc explicata acie importunè obstrepebāt, & Venetos ad bellū proclamabant præteritæ victoriæ, nostræq; dementiæ memores.

At Montoniüs acceptam à Novello cladem secum revolvens, de procaci hoste cunctando maluit triumphare. Quarè edocti Turcæ cum alio duce sibi fore pugnandum, non multos post dies moræ pertæsi, suborienteq; commeatuum penuria exhausti, victis penè pares, abscesserunt.

Scodra Turcis tradita, Pax.
1478.

SCodræ arcis obsidio, jam antea infeliciter tentata ab Othomanno, adeo Barbari animum lancinabat, ut insignem gloriæ suæ maculam inustam putaret, si eam imperio suo non adjungeret. Alterá itaq; parat expugnationem majori vi, odioq; in quam delecti sunt Alibegus, & Solimannus viri truces, ac bellicosi. Horum sub imperio quindena mortaliüm millia transmissa legimus, murales insuper machinas penè innumerabiles. Tanto armorum, militumq; apparatu expugnanda erat Scodra, quæ à duobus propugnantiū millibus defendebatur: atq; sic illam Turcæ circum circa vallaverant, ut non nisi à Cælo venturo auxilio aditum reliquisse viderentur. Hoc pacto repetita est obsidio, & oppugnatio ita promota, continuataq; ut ex solis missilibus, machinarumq; pilis in deturbati muri locum obsessi

agerem contra extruxerint. Interim ad stuporem hostium intrepidè pugnabatur: cumq; his per disjectos muros tentaretur irruptio, horrenda Turcarum strages est edita, oppidi Præfecto Antonio Legio rem bellicam administrante ita ut barbari duces non tam Scodrensium virtutẽ, quàm Veneti hominis cõstantiam pertimescerent. Novissimè ipse Turcicus Imperator obsidioni, quæ ultra opinionem protrahebatur, interesse voluit, ut sua præsentia, propositisq; præmiis milites animaret. Hinc facti omnium periculorum immemores pertinaciter nostrorum propugnaculis sic inhærebant, ut certum mortis discrimen subeundum esset obsessis, si vellent insistentibus diutius resistere. Sed omni neglecto metu per tela, per hostes ruunt, magnaq; clade, & ignominia irrumpentes repellunt. Fassus est Othomannus se pugnare cum hoste, cui esset propositum malle mori, quàm cedere. Perseverante autem obsidione, nec fati malignitate remittente, vicina expugnantur municipia: captivi fermè trecenti omnes ante Scodræ mœnia in duas partes secantur: vallato deniq; fluminis ostio binis arcibus nullum amplius subsidium importari potuit. Tot itaq; angustiis, & adversæ fortunæ calamitatibus conflictati Veneti, post sexdecim annorum, quod cum Turco gesserant, bellum, de pace agere cœperunt, quæ hisce conditionibus firmata est,

ta est,

ta est, ut Respublica Othomanno cederet Scodram, Lemnumq; ; hic Ponticam navigationem nostris negociatoribus immunem, tutamque relinqueret. Evulgata pace, Scodrenses, detestati Turcicum dominium, solum patrium ad unum deseruere. In eos, qui Venetias commigrârunt, se præbuit Senatus longè gratissimus, ac summa protulit benignitatis argumenta in fœminas, quæ obsessa Scodra pro mœnibus steterant, & quæ tanta in urbe vastitate, excelluisse dicebantur, ut celebris cujusdam pudicitiæ famam, & nomen in hodiernum usq; diem retulerint.

Bellum Ferrariense secundum sociale cum Insubre, & Aragoniis in Venetos.

1482.

PAcem maluit necessariam inire Resp. quàm armis cum potentiore decertare, & omni externo auxilio destituta Turcico furori tradere oppida, sibi reliqua in Græcia. Non sine insigni Christianorum Principum dedecore id factum, qui non modò Venetis, aut nullas, aut exiguas aliquando suppetias contulerant, verùm etiam eos revocârant in Italiam, primùm pro Florẽtinorum libertate implicitos, mox Ferrariensibus armis lacessitos. Florentinum bellum

Junnino ad montem Sperellum Perusini agri prælio confecit Robertus Malatesta, fuditq; hostiles copias, interceptoq; militari apparatu amico populo pacem reddidit. Sed Ferrariensi vix aliud antea gravius gessere Veneti: hoc tamen eò alacrius susceptum, tractatumq; quòd per eos dies, frustra tentata Rhodo, interierat Othomannus. Ab Hercule Atestino Ferrariensium Duce profecta est belli causa, dum rerum novarum cupidus, ac regiæ Aragoniæ gentis affinitate tumidus, Venetum Magistratum, Vicedomini titulo Ferrariæ jam multos annos constitutum primò negligere, contumeliisq; afficere cæpit: mox Reip. limites hostiliter vexare, peccare in fœdera, atq; amicitiam à suis majoribus sanctè cultam contemnere. Ut injuriis abstineret, ab Ioanne Mocenico Principe non una missa legatio, quibus cùm nihil profectum esset, confestim indicta sunt arma, & ictum fœdus cum Sixto Pontifice, qui æquè Atestinorum domitam temeritatem, correctamq; superbiam peroptabat. Itaq; in juratum hostem proficisci duplici classe decretum est: Padana altera, ut à flumine Ferrarienses agri vastarentur: altera maritima adversus Ferdinandum Neapolis Regem, si quid à pelago, ut fama erat, in affinis opem tentaret. Conscriptæ sunt etiam terrestres copiæ, & his duo fortissimi viri, ambo Roberti nomine, præfecti.
tml Seve-

Severinas, qui circa Padum curaret rem bellicam; Malatesta, in Flaminia hostiles adversus Pontificem conatus, si qui forent, reprimeret. His tam prudenter decretis, Severinas cum Antonio Lauretano Legato exercitum per Tartari fluvii stagna in hostem traduxit, & ad depopulandam provinciam, & ad oppugnanda municipia subitò conversus, omnia pavore, strageq; complevit, pluraq; castra, aut deditione, aut vi Venetæ ditioni subjecit, quibus & Ficariolum quoq; munitissimam arcem per eos dies adjunxisset, nisi ab Federico Urbinate Atestinarum copiarum ductore circumventum iri dubitaret, qui occupata Hostilia, in extrema agmina impressiones faciebat: Sed ut hinc inde distraherentur hostium vires, Christophorus Amulius copias movet in Adrieses minoribus navigiis; datoq; certamini signo, unica hora universa ferè Adria conflagravit: tanti impetus causa fuit cædes Dominici Ericei, qui primus vim intulerat, cujus mors nostros milites adeo irritavit, ut ejus manibus oppidi, arcisq; eversione parentadum jurarent. Comaclum, audita Adriensium desolatione, spontè Veneto se dedit. Damianus quoq; Maurus Padanæ classis Præfectus prosperè ad Pilosellam conflixit: ibidem Atestini communiverant utramq; amnis ripam, Padumq; extructis miro ingenio castellis, productisq; per medias aquas

 repa-

repagulis, ne ulteriùs adverso flumine Veneti agerentur: in eamdem curam expeditissimi equites per anfractus riparum brevioribus semitis occursantes invigilabant. Maurus, impavidus vir, invectus in obversas machinas, non tam fluviatiles dissipavit munitiones, quàm terrestres fugavit copias, imperataq; per vicinos agros decursione opimas prædas navalibus sociis revexit. Hac animatus victoria Ficariolum adnavigavit, quod castrum à Severinate oppugnabatur, summo tamen labore, cùm vix impedire posset, ne Vrbinas necessaria inferret obsessis: attamen ille obviam ire cuiq; volens, per abrupta tormentis mœnia irruptionem molitur, quamvis hostes armati ruinis superstantes munimenti loco se se opponerent; sed tandem Veneti ducis virtute & audacia captũ oppidum, dirutaq; propugnacula fuerũt, atq; inde tutiùs per Polynesium discursum, subactaq; Rhodigini agri municipia, adjuvante cùm primis Jacobi Laurentii Avantii studio, ac militari solertia, qui propterea ab Senatu summis honoribus, & dignitatibus auctus, tandem immissis ab hoste sicariis ob incontaminatam ejus in Rempublicam fidem fuit trucidatus. Dum hæc in Ferrariensibus: ab Alphonso, Ferdinãdi Regis filio vexatur armis in agro Veliterno Pontifex: ad opem jussus est accurrere Malatesta, & Romanis quacumq; necessitas postula-

ret,

ret, præsto esse. Hic ut in provinciam venit, Alphonsum vidit explicatis signis bello promptum; at ubi primùm conserta est manus, Aragonii victi, fugatiq; sunt: nec parum nostram illustravit victoriam fama superati validissimi exercitus à paucissimo milite: non diu tamen tantæ suæ gloriæ supervixit vir strenuus. Cùm igitur pro asserenda Pontifici dignitate præliaretur, in Apuliam transfretavit Victor Superantius; eamq; regionem, & proximam ei Calabriam agrorum, vicorumq; depopulatione maximè deturpavit: postremò è maritimi in fluviatilis apparatus imperium traductus, non minori fortuna Venetis navibus Padi aditũ aperuit ad ripas usq; Lacus, quem dicunt Obscurum; & ulteriùs progressus ad res hostium intercipiendas milites ablegavit. Hi tamen ad prædam veriùs, quàm ad pugnam profecti, inopinato Sigismundi Atestini adventu fœdissimè appetuntur, sed accurrẽte propere Severinate intercepta sunt spolia: fugatiq; Ferrarienses spem nostris fecere occupandæ Ferrariæ, cùm nullo obice per patentes campos volitarent, sæpiusq; prodirẽt, refracto Parei muro, in urbis conspectum ordinatis agminibus. Cæterùm cùm ea se potituros crederent, inexpectata Pontificis aversione decipiuntur. Ille, qui primus bello huic faces subdiderat, ab Veneta tunc divulsus societate, cum hostibus in Remp. percusse-

rat fœdera, edictumq; ut quod illa bellum in Ferrarienses tractaret, impium esset, & injustum; ac anathematis fulmine feriebatur, quæ sua jura tueri nitebatur. Verùm ne publicæ dignitatis ratio parvi duci à Patribus videretur, nihil tot minis, & conspirationibus de bello remissum est; quinimò ad majora facinora elati sunt animi; contendente per ea tempora Galeatii Mediolani Ducis uxore cùm Ludovico Sfortia, qui sub specie tutelæ nepotis invaserat principatum. Severinàs cùm parte copiarum è Ferrariensibus in Insubriam, superato Abdua, castra ad Trecium locat. Hinc in hostium fines continuæ actæ impressiones, & superata castra: territi, ac perculsi populi, convasatis rebus, fortunisq; suis trans Alpes aufugerunt. Interim Ludovicus in Cremonenses venit, conjunctoq; cùm fœderatis exercitu adoriri Venetas stationes decrevit. Consilii monitus Severinas Bergomum adit, ne viribus impar uni variantis fortunæ aleæ cuncta exponeret. At ubi audiit, hostes liberè discurrentes ad deditionem compulisse quicquid Brixiensium inter Mellam jacet, & nouos Vrceos, longioris moræ pertæsus egreditur, & Venetas ditiones ab Insubrum incursibus, & imperio vindicavit. Hæc agebantur in continenti, quando à mari affertur, Ferdinandum Neapolis Regem cum instructissima classe Dalmatiam tenuisse.

Vt hosticas inde detruderet cùm suis triremibus extemplò navigat Iacobus Marcellus; at dum plus nimio in re navalis curanda moratur, in suspicionem cadit, quominus Aragonios prope Corcyrā nigram non profligarit. Illius tamen partes explevere optimè Georgii Viari, & oppidanorum virtus fidesq; hostibus tota insula expulsis. Post hæc Marcellus Callipolim Calabriæ advectus pristinam, si quę erat, infamiæ maculam, proprio sanguine delevit: quippe inchoatam ejus oppidi oppugnationem tanto spiritu prosecutus est, ut dum se antesignano, cæteros ad irrumpendum invitat, tormenti globo ictus ceciderit. Classica administratio ob Marcelli interitum Dominico Maripetro obtigit: tum opus tali quidem duce fuit, qui post captam Callipolim, Aragoniam temeritatem coerceret, multis illatis cladibus, occupatisq; oppidis in Calabriæ, Apuliæq; littoribus. Quapropter Ferdinandus, ne ulteriùs in sui Regni viscera penetrarent Veneta arma, unà cum fœderatis ad pacem deflexit. Venetæ tamen ditioni accessit Rhodigium, totumq; Polynesum. Verum hanc pacem, è Reip. dignitate firmatam, non nihil mœstam reddidit subsecuta pestilentia, & nuncius direptarum à piratis in Britannico mari navium, quas Bartholomæus Minius onustas mercibus in eas insulas advehebat. Porrò hæc est humanarum

rerum

rerum conditio, ut nunquam solida, vel perpetua obveniat felicitas.

Bellum Rhaeticum Austriacum ij. 1486.

PRomota de finibus controversia ab Arcuanis Comitibus adversus Ripenses, Benaci accolas, ortaq; inter utrosq; lis de argenti fodinis, quæ in Noricis, tum Veneti, tum Austriaci juris hebebantur, præsentis belli semina extitere sub principatu Augustini Barbadici. Sigismundus Austriacus Tirolensium Comes in armis primus visus est; & Roverense oppidum per crebros insultus lacessivit, Gaudentio Amasiano duce: illud tamen strenuè multos dies defendit Nicolaus Priolus Præfectus. Sed cùm interim Resp. se parat ad bellum, militumq; habet delectus, quos ductore Iulio Camerto Rhætis opponat, Priolus, qui non satis virium ad majores conatus haberet, imminuto subindè præsidio, ac territis, qui supererant, militibus novo pilarum ignitorum, seu verius fulminum genere, oppidum deserit, ac in arcem profugit. Crescente in dies bello, novas quoq; copias cóscribebat Senatus: & quamvis crederetur, præteritis jam bellis fractus nó posse robustiori diutiùs resistere, nihilominus fletit periculis audacior,

cior, ipsiq; profuit communicata Roberto Severinati cum Camerte rei bellicæ administratione. Addidit animos Hieronymus Sauorgnanus, qui Germanicas aliquot turmas, Carnicos fines populantes, vel cæcidit, vel in effusam fugam conjecit. Attamen hæc inter Roveręti arx bellicis machinis passim diruta, neq; ullum oppugnatis speratum auxilium, Præfectum in deditionem compulit. Sub hæc etiam cœpere tumultuari Germani milites, & quia deficerent commeatus, & quia stipendia non solverentur. Hac de re Amasianus, ne à propinquis Venetis insignem aliquam cladem reportaret, cùm præsentissima exitii auguria sint in exercitu discordię, motis repentè castris, incensoq; Rovereto, Tridentum petit. Severinas, cui, ægrotante Camerte, totius belli summam detulere Lucas Pisanus, & Hieronymus Marcellus Legati, hostis abeuntis terga insecutus, Tridenti obsidionem parat. verùm, ne quid hostile post se relinqueret, ad expugnandam Petram arcem selectos milites præmisit. Hi ponte Athesi transmisso, contra quàm ille mandaverat, cœpere dulcedine prædæ vagari incompositi: interim perlata Tridentum inopinatę rei fama, conclamatur propere ad arma, quod majorem, quàm pro re, terrorem ea in urbe excitavit. Egressæ duæ equitum turmæ, collectaq; in unum agrestium manus, sua multitu-

titudine non contemnenda, facto impetu, quà effusa populatio nunciabatur, nostros jam trepidos, & dispalatos fœda clade, turpiq; fuga opprimunt, repelluntq; Severinas opem laturus oppressis advolavit, dumq; objurgando, hortandoq; sustinere hostem, & suos continere conatur, ferox prælium orditur. Verùm nihil ducis imperium, nec majestas, aut exemplũ valuit: ipse namq; à fugientibus,& suo fato raptus in amnẽ dejicitur,in eoq; vir clarus periit. Hinc animosiores Germani urgere aciẽ,micare gladiis, persequi nostros, qui raptim ad pontem confluebant, ut eo superato fugæ finem, & corporum securitatem invenirent. Sed ille antea fuerat rescissus legatorum jussu, quia spèrabatur ex necessitate virtus, ut sublato effugio milites acriùs in hostes converterentur. Non admisit consilium timor, quin potiùs in flumen præcipites ferebantur, & paucis in alteram ripam natando devectis, plurimi aquis absorpti sunt. Vnus postremò Guido Maria Rubeus Parmensis Germanos undequaq; instantes parva manu summovere potuit, ac sternere: nec dubium erat, si nostri parum resistere valuissent, hostes terga daturos. Senatus decrevit, ut Arcium municipium suscepti belli causa deleretur: jamq; conversum ad legendas recentes copias Innocentius VIII. Pontifex hac pacis condi-

tione mitigavit, ut restitutis damnis nihil ampliùs de finibus cum Rep. innovarent Austriaci.

Cyprus Veneto imperio adjecta.
1487.

CYprus, felix quondam insula, inter majores mediterranei maris locum sibi vendicat. Hæc Græcis ab Richardo Britanniarum Rege erepta, cùm Europęi Principes ad Sacrum bellum confluerent, Guidoni Lusiniano Gallo tradita est. Hujus posteri per annos propemodum trecentos regnum in Insula obtinuere, sed variis subinde fortunæ casibus agitati, Ianus prælio navali cum Aegyptiis commisso in potestatem Barbarorum venit, qui tandem, ut se captivitate redimeret, ingenti auri vi, & annui solutione tributi ab Soldano victore insulam cum administratione recepit. Huic Ioannes filius iisdem legibus successit, qui ex Helena Palæologa conjuge unicam suscepit filiam, nomine Carlottam, Ludovico, Allobrogum Ducis Ludovici secundo genito, desponsatam: ex concubina Iacobum habuit, quem adhuc juvenem, Nicosiensi Archiepiscopatui destinavit: mortuo Ioanne, nec aliis post se liberis relictis, Allobrox in spem novi Regni erectus, Cyprum uxorio nomine sibi postulabat. Cyprii Iacobum,

nulla ejusdem regni lege imperio prohibitum, deposcebant Patri successorem. Inter dissidentes non leve exarsit bellum. Verùm cùm Iacobus ægrè Allobrogem depellere posset, ad Soldanum profugit, cujus tributaria erat insula: ab eo exceptus impetrat libero jure totius regni administrationem: reversúsq; eum auxiliis competitorem, & asseclas tota Cypro exterminat. Ita Iacobus pacatæ Insulæ salutatur Rex: in uxorem postea sibi delegit Catherinã Marci Cornelii patricii Veneti filiam, ab Rep. quoq; filiali solennitate adoptatam per Nicolaum Marcellum ejus temporis Principem. Tandem vita excessurus Rex fœtam conjugem cum posthuma prole Regni heredem supremis tabulis reliquit: atq; interim tutelæ, ac Veneti Senatus patrocinio commendavit. Porrò defuncto Rege, continuò repentinis tumultibus insula vexari cæpta: & primò eã turbavit Iacobus apud Ferdinandum Neapolis Regem Orator, dum se actūrum pollicetur, ut notho sui Regis filio pariter filia Iacobi spuria nuptui, atq; adeo dotali nomine Cyprus Aragonio daretur. Placuit regiæ cupidati consilium, & ut promissa adimplerentur, illico in Cyprum cum armatis triremibus remittit Legatum. Hujus adventu in Reginam, ejusq; familiares oritur conjuratio, qua illius patruus cum primis, Andreas Cornelius opprimitur. Sceleri additur postea vio-

lentia

lentia, coacta Regina, ut ad Petrum Mocenicum, sub id temporis Venetæ classis imperatorem, scriberet, Cornelianam necem inde emanatam, quia præsidiariis denegasset stipendia: simili titulo ad Senatum decreti Oratores. cæterùm in hac rerum perturbatione ratas nuptias legatus paciscitur: interim fraudis per occultos nuncios certior redditus Mocenicus, è vestigio Victorem Superantium cum selectis navibus præmittit. His auxiliis exhilaratur Regina, ac in pristinam quietem, securitatemq; traducitur. quia expositis ad Tamassum copiis jam indictum perduellibus bellum videbatur: sic illi armorum fama, classisq; conspectu perterriti se mulctant voluntario exilio, & Cypro optata pax restituitur. Hoc pacto excitatas turbas compescuit Venetus anno MCCCCLXXj: neve ampliùs, aut tam facilè emergerent conspirationes, annitente Regina, destinavit, veluti Præfectum Insulæ, eundem Superantium; & sic integris sexdecim annis Cyprus mansit incolumis, ac omni metu secura: quo demum tempore, quia ferebatur Bajazethus Turcarum Imperator insulæ animum adjecisse, timeri cæptum est, atq; tum major injectus timor, cùm idem barbarus comparatâ valida classe, in proxima maria ducenda, ab Senatu commodum Cypri appulium petiisset. Verùm Patrum constantia omnem metum excussit. ne-

gatus est enim Barbaro accessus, novaq; classis instructa, ac Francisco Priolo demandata Insulæ propugnatio. At quoniam ab externo non solùm hoste, sed etiam à domestico timendum erat (adhuc enim remanserant, qui Aragoniis, Allobrogibusq; faverent) ex Senatus consulto Georgius Cornelius, Reginæ frater, Cyprum navigat, ei persuasum, ut permissa Reip. Regni sui gubernatione, ipsa, tum parvulo filio orbata, vellet in patriam transire, tutiùs victura in natali solo, quàm in rebelli Insula, tamq; remota, & circumdata ab immanissimis hostibus. Illa fraternas adhortationes lubens admisit. Venetiasq; subeũti totus Senatus fit obvius, qui nihil ad summos honores, & verè regios in ea excipienda, colendaq; omisit. Mortua tandem Regina, Cyprus in Venetam provinciam redacta est. Turcæ nunc paret, inani potiùs, quàm speciosa Christiani Principis contentione, cùm priùs vi, quàm jure, ac titulo asserenda videatur ejus possessio.

Bellum Gallicum ad Tarum.
1495.

IVra sanguinis, ac pietatis officia violavit Ludovicus Sfortia regnandi libidine: datus enim tutor Ioanni Galeatio nepoti, hunc in primis corruptissimis

mis moribus curat instituendum, ne unquam Mediolanenses vecordem, & improbum Ducem sibi exoptarent; mox ne ille unquam sui principatus administrationem reposceret, eundem non sine veneni suspicione de medio sustulit. His sceleribus addendo scelera, ut etiam defuncti nepotis deleret affines, adversus Ferdinandum, & Alphonsum Aragonios, in Italiam Gallos promissa ope, tanquam Neapolitani regni dominos, pellexit. Hanc igitur ob causam Carolus Octavus Gallorum Rex Italiam per Cottias alpes ingressus, tanto cum exercitu Neapolim festinavit, ut horrendo omnibus terrore, quacumq; pergeret, incusso, brevi regnum illud fermè totum in deditionem reciperet, rebus supra vota fluentibus. Tam repentini, ac prosperi Gallorum successus metum, odiumq; apud Italicos Principes, liberasq; civitates injecerant, quòd ad totius Italiæ imperium tendere crederentur: concitavit itaq; in eorum perniciem universam propemodum Europam, percussis fœderibus cum ipso Ludovico, quem jam pænitebat suorum consiliorum, haud ignarum, ut ea sæpe sunt perniciosa, ita in auctorum capita plerumq; recidere. Confœderatis aciebus datur imperator Franciscus Gonzaga Mantuanorum Dux, qui cum Veneto præcipuè, ac Sfortiano exercitu Regis in Galliam reditum intercluderet. Carolus per

eqs.

eos dies, superato Apennini dorso in dexteram Tari amnis ripam juxta Forum-novum descenderat: ibi Gonzaga, Marco Antonio Mauroceno, & Melchiore Trivisano, Venetis legatis, pugnam dissuadentibus, quòd non dum omnes copiæ adessent, Gallos aggredi designat. Diviso itaq; equitatu in quinque turmas, ipse cum selectiori flumen trajecit, alteras ordine submittere, pro necessitate, jussus est Rudolphus Gonzaga. Rebus ita compositis, Regem ultra amnem jam progressum insectatur, majore quidem animo, quàm consilio. Petitos n. à tergo Gallos, adeo irarum plenos in se convertit, ut inter utraq; agmina, eodem fermè numero & armis paria procedente certamine, dubium aliquandiu prælium fuerit: interim secunda equitum ala in subsidium immissa est, quę recēs, & integra plurima strage hostiles cuneos dissolvit, verùm certa nondum victoria, & audentibus favisset sors, nisi illam nostris indignè eripuisset Francisci Severinatis mora, qui in præmissarum turmarum opem, tertiam submittere recusavit. Ille Sfortiani militis ductor, vel non est ausus tentare vada fluminis, suborta pluvia intumescentis, uel monitus à Ludovico, suspicante ex prospera illius certaminis fortuna, Venetam gloriam, & potentiam nimis auctam iri, subsidium affere neglexit: hocq; apertiùs comprobatum, cùm idem

Ludo-

Ludovicus Bernardo Contareno interdiceret, ne abeuntis Regis extremam aciem carperet. Subinde pugna obstinatione crescebat, & nostrorum numerus imminuebatur, qui tandem speratis auxiliis frustrati, loco moveri ceperunt, undè Galli acriùs, vehementiùsq; insurrexere, atq; ita unius ex fœderatis invidia conversa ad hostes fortuna plures egregios viros protrivit, aut dedit captivos. Illud Venetæ virtutis, & constantiæ speciosum argumentum, quòd eorum nemo ex eo prælio vivus in Gallorum potestatem devenerit. Tria hominum millia interfecta dicuntur; uterq; exercitus victoriam penes se stare profitebatur: necessario fortasse commento, ne superstites copiæ terrerentur: dubio tamen procul nostri vicissent, si fati necessitas humanis consiliis abrumperetur, aut comes virtutis livor non esset. Tradunt annales Venetos superiores extitisse, quòd hi bellica omnia impedimenta interceperint, opimaq; præda abducta coegerint Regem præ timore subsequente nocte sub dio agere, fugamq; moliri victo similem. Asta fugitivum excepit, nec nostris defuit animus, quòminùs altera die terga dantem lacesserent, eaq; in urbe obsiderent Ludovicum Aurelianensium Ducem, qui, ut cum suis tutò in patriam rediret, crebas eruptiones faciebat: sed mira in cohibendo hoste Contareni solertia effecit, ut

extre-

extrema pene fame maceratus, & ad ſordida quæq; alimenta compulſus in eas pacis conditiones venerit, ut Novaria Sfortiæ reſtitueretur. At Reſp. quæ Gallos cupiebat penitus ab Italia ejectos, non tam terreſtres, quàm maritimas vires ad Ferdinandum tranſmiſit, ut iis pulſis Regnum recuperaret. Cùm claſſe ſolvit in Apuliam Antonius Grimanus, cujus adventu, & ope in regnum integrè reſtitutus, auxilianti Reip. tradidit Aragonius Thranum, Hydruntum, ac Brunduſium oppida, quoad expenſum in ea expeditione aurum rependeret. Per hæc Carolus conquiſito celeriter regno, pari celeritate ſpoliatur. tanta nempe fortunæ vis eſt, ut ſæpe unico momento ſimul parta, & ſperata decora evertat.

Bellum Piſanum cum Florentinis. 1496.

VIx ſe Gallici furoris metu liberam credebat Italia, cùm nova in Hetruria exarſit bellorum origo. Piſanis Carolus libertatem magno auri pondere vendiderat, dum ubiq; locorum victor Neapolim proficiſceretur. Illi ne ſemel excuſſum ſervitutis jugum iterum ſubirent, extrema quæq; pati malebant; qua de cauſa adverſus præpotentem Florentinorum Remp. Romani primùm Pontificis, mox

Cæſa-

Cæsaris, postremò Ludovici Sfortiæ, ac Venetorum auxilia implorârunt. Sed non ab aliis promptiora, firmaq; magis obtinuere Pisani subsidia, quàm à Venetis, qui ut amicorum libertatem sartam, tectamq; conservarent, arma in Hetruriam intulerunt, atq; in eo bello, quod varium, diuturnumq; fuit, ita se gessere, ut pro libertate propria pugnare viderentur. Itaq; post multas acceptas clades, mersas disjectasq; naves, commeatus interceptos, oppida direpta, Florentini, ne pejora in dies paterentur, Gallorum Regem supplici legatione orârunt, ut denuo transiret in Italiam, justæ eorum causæ opem laturus. Constans fama erat, Carolum hanc in provinciam alteram parare expeditionem: Sfortia igitur veritus ne imminens illa ab Alpibus tempestas in se unum caderet, demissè admodum cum Venetis egit de accersendo Maximiliano Cæsare, qui Gallo, Italiæ hosti, opponeretur. Cæterùm ille, qua pollebat perfidia, venientem Cæsarem dicitur allocutus, idq; unum ei persuasisse, ut se Pisanæ controversiæ judicem constitueret, antequam Veneti aliqua magni momenti urbe in Hetruria potirentur. Acquievit Maximilianus consiliis, sed nihil sua majestate dignum imperando profecit: Illi namq;, qui spem omnem recuperandæ urbis in Carolo collocârant, arbitria respuebant. Nostri verò, ut apertiùs

constaret, nulla ampliandi dominii cupiditate Pisa-
nis auxilia praestitisse, per Franciscum Foscarum le-
gatum suscepti belli rationem Caesari aperiunt, sua-
dentque, ut, cum certa Italiae tranquillitate, discrepan-
tes inter se populos componeret: ad id non defutura
navigia, quibus ille Pisas veheretur, nec arma, qui-
bus contumaces domarentur. Sic Venetis rel
conciliatis Maximilianus in Hetruriam fertur, Pisa-
nos, & Florentinos ad concordiam hortatur: verum
quia dum his omnia irrito eventu procurata, eosdem
armis terrere statuit: Iunctis itaque cum Venetis ar-
mis, Liburni portus, & oppidi imperat obsidionem;
quae cum concepta spe diuturnior evaderet, ille mo-
rae impatiens, pertaesusque se rem cum pervicacissima
gente molitum, ex ea provincia suas in sedes remi-
gravit; nullo ibi relicto tanti nominis egregio faci-
nore. Veneti nihilominus susceptum bellum pro-
sequebantur, illudque ad optatum finem perduxissent,
nisi Sfortiae ingenium, ad dolos, fraudesque na-
tum, Reip. decus illud invidisset, aut illius dignita-
tem laesisset Hercules Atestinus: alter enim qua vi,
qua dolis nostrorum conatus debilitavit: alter vero
datam fidem non praestitit. Pisani ultro Veneto Se-
natui se dederant, acturi quae ipse sentiret, modo ne
iterum inviso populo succumberent; hac una condi-
tione firmanda pax erat, quae ab Atestino promissa,

sed non servata; Pisas in pristinam obedientiam redegere Florentini; Veneti verò nil præter ejus belli impensas receperunt; cùm possent usq; in Ligusticum mare nomen cum imperio protendere.

Bellum Turcicum quartum.

1500.

CAroli Octavi repetendæ Italiæ consilia mors intercepit; ea tamen Ludovicus duodecimus Regno potitus non distulit, quin & in ipso initæ publicæ administrationis die fœdus cum Rep. ictum in Ludovicum Sfortiam Mediolanensium Ducem publicaret; eo jure, quòd defuncto Philippo Vicecomite, res Mediolanensis ad Valentinam, Ioannis Galeatii Duci filiam, sibiq; aviam spectaret. Veneti coivere in societatem ob furtim per eos dies ereptam Cremonam: atq; hæ erant conditiones, ut Rex, ejecto Sfortia, Mediolanensem obtineret principatum: Resp. Cremonam, totamq; Abduæ Glaream. Itaq; Aubignio, Trivultioq; ducibus Gallica tempestas in Alexandrinos primum perstrepuit; ac uno velut impetu ex ejus nominis oppido, deinde ex reliqua Insubria Sfortianos depulit. Venetorum non minus armorum fragor circa Cremonam intonuit tanto strepitu, ut è vestigio consternati cives,

& circumjacẽtes incolæ pristino obsequio se addixerint, Ludovicus Sforzia tot malis undiq; circumdatus, frustra & à Venetis, quos toties deceperat, injuriam deprecari, & litem de Mediolanensi ditione cum Gallo componere per conditionem annui tributi conatus est. Hinc certus periculi, inopsque consilii properè in Germaniam profugit, ut Maximilianum Augustum in Gallos concitaret, cùm in Venetos jam hostem Bajazethum, Turcarum Imperatorem impia legatione quæsiisset. Utrumq; his persuasionibus ad bellum promovit, quòd nempe Galli, Venetiq; post subactam, divisamq; Italiam, illi Germaniam, isti Asiam evertere meditarentur. Hanc unam ob causam rediit in Græciam Turca, quem discordia Christianorum Principum, ac sæpius eorundem in Remp. florentem invidia concitavit. Quem igitur terra, mariq; militarem apparatum sub id tempus instruxerat Bajazethus, brevì omnem in Venetos ferebatur moturus, eo prætextu, quòd illi Principes Illyricos adversus Turcica arma defendere statuissent. Cùm autem in dies magis belli fama cresceret, missus est Andreas Zancanius, qui Bajazethi animum erga Remp. exploraret. Regressus orator hoc Barbari responsum attulit: illum pacta cum Venetis à Mehemeto fœdera non esse violaturum: sed quæ fides penes infidum, & barbarum hostem? Ne itaq;
terre-

terrestre imperium, maritimamve oram præsidiis vacuam inveniret hostis, omnia necessario firmantur milite; & præter copias, quæ Forum-julium servarent, instructissima CC pene navium classis paratur, quæ, imperante Antonio Grimano, Turcicæ opponeretur. Hæc dum Venetiis expediuntur, Turcas extra suos fines exiisse, Jaderæ, Siciisq; agros populatos esse, ac abductis ex tota Dalmatia prædis, universam provinciam vastasse, nunciatum est: classemq; Deuthe Præfecto in perniciem Reip. Hellespontico mari egressam. Hac rerum fama satis claré apparebat rupti fœderis indicium, illatumq; prius, quàm indictum bellum. Quapropter jussus Antonius Grimanus, ut in hostem collectis undequaq; viribus iret, acceptasq; clades ulcisceretur. Sed in Peloponnesum navigans, Turcis obviam factus, incertum, cur superior viribus non conflixerit. Subinde opportuniorem alteram rei bene gerendæ occasionem declinavit apud Sporadas insulas, incautos dubio procul facilè oppressurus. Fatendum certè cum Veneti ducis inertia pugnasse Bajazethi fortunam. Aegrè tamen ferentes tantam incuriam Albanus Armerius, & Andreas Lauretanus trierarchi, barbaros suis triremibus adorti, unam præcipuè navim immensæ magnitudinis, in qua mille Turcæ præliabantur, sub ipsius Grimani conspectum ferreis

har-

harpagonibus ita alligarunt, ut desperati hostes, ne tandem in nostrorum manus venirent, ultro excitarint incendium, quo victi, victoresq; simul conflagrarunt. Eo spectaculo alii perterriti nihil interim moliri ausi sunt. Vnus quoq; Vincentius Polanus sua navi in hostes delatus, plures eorum rostratas tormentis dissipavit, multosq; è barbaris occidit, ac reversus ad suos incolumis proprio experimento ostendit, fortibus viris omnia cedere. Per hæc odio, & còviciis exponitur Grimanus, qui tãdem certior factus, alia adventare sibi auxilia, Zacynthum divertit, ut ibidem Rhodias naves in supplementum acciperet, auctusq; viribus cum Turca tutius confligeret. Ille tum juxta Tornesium conversis in mare proris littori hærebat puppibus, veluti, in tristem navalis pugnæ eventum, terra fugam cogitaret. Processum est in certamen, & aliquandiu prosperè dimicatum. postremò continuante vel classiarii ducis infortunio, vel navium præfectis minùs opportunè jussa exequentibus, Turcæ metum discutiunt, & ulteriùs transgressas naves, reliquis auxilia remorantibus, facilè oppugnant, capiuntq;, ac deniq; per apertum mare Naupactum versus dant vela. circa eam urbem jam antea constiterat Bajazethus pedestri robore, quæ, ut primùm cæpta est premi, nostræ classis desperans opem, deditionem facit. His omnibus

aliis cum ingenti mœrore auditis, Grimanus classis imperio privatur; venientiq; in patriam gravatis vinculis causam dicere ob rem turpiter gestam, injungitur, mox irrogatur exilium; cum ea interea Melchiori Trivisano navalis administratio demandaretur, & Turca victorias cumularet victoriis, qui Naupacto adjecit in Epiro Dyrrachium, & insulam Cephaleniam. Noster tamen increvit metus, cum recens nuncius afferret, hostes in Forum Julium, & inde in Tarvisinum agrum populabundos irrupisse: Decem barbarorum millia altissimis superatis fluminibus in feracissimam regionem effusa, nullo resistente, licentiosissime grassabantur: in victoria usi non ferro, non igni parcebant: plena tumultu vicina oppida, & urbes metuebant: hinc vidisses trepidantes ad incendiorum flammas volare currus; qui infelicissimos incolas in tutum deveherent: tantaque denique trepidatio nostris fuit illata, quam immanissimi Turcæ prope in civitatem illabi visi dicerentur: dispersi super Tiliaventum per ripas, captivorum, quos gravior ætas præpediebat, ad quatuor millia trucidarunt. Profectus hac inter in Græciam Trivisanus, dum præclari alicujus facinoris famæ studet, vindicandæ scilicet ab hostibus Cephaleniæ, sibi ex vano conatu interluuni & hosti parat commoditatem appellendi Methonem, quam per eos dies Bajazethus à terra obsederat.

rat. Audacter nihilominus, ac fortiter Methonæi Turcas non semel inter murorum ruinas repressere: unde in propugnantibus nata spes omnino fugandi hostis, etiam modico nostrorum auxilio. Tunc Trivisani locum ex turmarum consensu obtinebat Hieronymus Contarenus. Hic, relicta Zacyntho, ut oppressis afferret opem, cum Turcica classe confligit, spectante Sphagia insula: & in hostilia rostra sine metu concurrit, & pro se, prospera flante fortuna, ab initio apparebat stare victoriam, sed orta extemplo (ut omnia barbaris favere crederes) maris tranquillitate, navium onerariarum usus illi eripitur, quę mole sua stantes, quasi torpedine præpeditę loco moveri nequiverunt: & ex his tota belli alea pendebat; quarè qui antecesserant, diffisi, ob earum tarditatem, auxilio, remis institerunt festinanter, ne præda essent hosti. Contarenus duabus ex infausta decertatione amissis navibus, alterum fortunæ momentum experturus, tribus rostratis hosticas impavidè prætervehitur, & Methonæis arma, commeatusq; suppeditat. Verùm urbis interitus ab ipsa ope promanavit: oppidani.n. mœniumq; quotquot erant propugnatores, ut citiùs inferrent necessaria, simul omnes ad portum cucurrere. Hostis interim opportunitate usus, scalas admovet, mœnia custodibus vacua ascendit, & in oppidum diversis partibus irrumpit.

rumpit. Ita capta est Methone totius littoralis Peloponnesi munitissima arx, non virtute, sed casu; quoniam in fatis erat, vt superba, & contumax Grecia aliquando Barbaris deserviret, & cum religione mutaret imperium. Civium captivitate, rerum omnium direptione, Veneti præsidii cæde absterritos Coronæos, & circum sparsos populos sponte obtinuit Bajazethus. Nauplia non semel machinis ita concussa, ut de deditione cogitaret, sed Prætoris opera, ac vigilantia per eos dies fidem retinuit. At dum hostes libera populatione per Peloponnesum excurrerent, Benedictus Pisaurus, rerum maritimarum electus Imperator, Corcyram applicuit: & per Senatum missi Oratores, qui Christianos Principes de Turcicis victoriis admonerent. Hæc propter in Bajazetho metus suboritur, crevitq; diversis rumoribus, famaq; ex longinquo aucta, Hispanos, Gallos, atq; Italos in communem hostem facta cōspiratione validissimas parare classes; quamobrem in Thraciam suas reduci jubet tum pedestres, tum maritimas vires. Pisaurus ex hac Turcarum trepidatione Aegium petit, interfectisq; occulta machinatione præsidiis, oppidum Reip. rursus addixit: Mitylenen, Tenedumq; prædatus opulentissima spolia suis militibus distribuit: ulterius progressus extremum hostilis classis agmen, nondum Hellesponticas fauces in-

gressum cum clade excepit turbavitq; plurimis intercęptis navigiis hostium, quos ad unum resticulis suspendi jussit: deinde etiam Samothraciam, maris Aegei insulam in voluntariam deditionem recepit; direptaq; Carysto Euboeæ multa dives præda Naupliam repetiit. Videbatur non alium coercendis tantis hostibus idoneum magis imperatorem hucusq; elegisse Resp. quæ subinde auxiliari Hispanorum classe, ductore Cōsalvo, cui Magni cognomen militaris virtus attribuit, validiorem Turcæ, veluti torrenti omnia disjicienti, obicem posuit. Pisaurus recreatus recenti ope, Cephaleniæ oppugnationem decernit, pergensq; sine mora in expeditionem Insulæ utrumq; portum majoribus rostris obsidet: imperatoq; militum descensu cuncta replet ruinis, volitantes hostium cuneos reprimit, atq; tandem ita cum subsidiariis Hispanis se gessit, ut post præclara integri fermè triennii facinora Cephaleniam recuperārit. Plurimum in repellenda ab Insula Barbarorum colluvie Consalvi robur, & ingenium profuit, quem postea Senatus Neapolim reverētem abundanti gratiarum, ac munerum largitione honestavit. Solus deinde Pisaurus in bellum incubuit, qui monitus à speculatoribus Turcicam classem in Ambracio sinu morari, ad illam oppugnandam festinavit, & selectioribus præmissis navibus in pugnam traxit, contra Turcæ

non

non armis, sed arte rem gerere malebant: at ille, cognito astu, vehementiùs in obversas puppes insurrexit, & de hoste, non prælio magis, quàm suamet consternatione turbato victoriam reportavit: captæ undecim triremes, totidem submersæ, laceratæ plurimæ hanc victoriam ad Prævesam, antiquis Nicopolim, insigniter nobilitârunt. Cum his deductus Leucadiam dux Venetus, totam insulam, in uno expugnato ejus nominis oppido, superavit. Utinam Galli, qui altero anno ex hybernis in auxilium venerant, eadem circa Mitylenen moliti essent. Sic Pisaurus, rerum gestarum fama, gloriaq; notissimus, Bajazethi fregit audaciam, superbumq; in hanc pacem deflexit: ut Cephaleniam Venetus haberet: ille Leucadiam reciperet, arma terra, mariq; retraheret; captaq; oppida cederent victoribus.

Bellum Faventinum.

1503.

MOrtuo Alexandro Sexto, cujus Pontificatus insignis Italiæ fuit ob gravissimos bellorum motus, omnis penè Aemilia, Flaminiaq; illustres provinciæ, ejectis Cæsaris Borgiæ præsidiis, & excussa tyrannide, aut in libertatem, aut in benigniorem administrationem transiere. Ariminum nomine

Pandulphi Malatestæ Venetæ dominationi tradidit, Galeottus Gualdus: quem virum & Principis, urbem dedentis, affinitate, & vetusto generis splendore clarissimum eo publicæ munificentiæ testimonio excepit, dimisitq; Senatus, ut ad rei famam alia circum præstantiora oppida in ditionem ultrò venerint. Ipsa quoq; Faventia, quamvis essent, qui illam Hectori Manfredio assererent, sanctum & augustum Reip. imperium amplexata est. Ad urbem hanc recipiendam, tuendasq; pro Veneto arces missi legati, non tamen recepti sunt, scissis in diversa civibus, ac patrocinantibus Manfredianæ factioni Florentinis, non aliam ob causam, nisi quia Veneti tanta potiti urbe, totam deniq; Flaminiam facilè essent adepturi. Exinde cum Florentino, declarato hoste, sæpius commissa manus, editæ clades, & diu, multumq; circa Faventiam elaboratum: postremò, impigrè administrantibus rem bellicam Christophoro Mauro, & Nicolao Fuscareno legatis, urbs subruta muralib⁹ machinis, subterraneisq; dolis eversa Senatui Veneto paruit, atq; in certę fidei, ac obsequii testimoniū oratores Augustino Barbadico Principi destinavit. At quia nullū illustre facinus mutationis, aut livoris dētib⁹ immune, ęstuātib⁹ invidia vicinis Principib⁹, sævaq; ludente fortuna, nō diu Resp. aut Faventiæ, aut aliarū in Flaminia urbiū accessione gavisa est.

Bellum Austriacum tertium.

1507.

QVàm sanctè coluerint Veneti initá cum Gallis fœdera satis constat, denegato pluries Maximiliano Cæsari transitu per Reip. fines: suspicati, ne, conficto Romam versus itinere, Gallos Mediolanensi Principatu exturbaret; quia majoribus, quàm opus esset, exercitibus iter suum adornabat: hæc propter non semel Cæsareo Legato responsum, Maximiliano non nisi cum justis ad præsidium turmis liberam futuram viam per Venetas ditiones: quamobrem ille, minatus sibi iter aperturum vi, ferroq;, Vincentium Quirinum Oratorem ab se dimittit, infestisq; armis attentat, quod bellum indixerat. Resp. tunc provocata accingitur ad vindictam, destinatis in bellicam procurationem Andrea Grito, & Georgio Cornelio, quorum alter in Rhætos missus, alter in Carnos, ubi primũ Germanici tumultus turbo auditus est; deinde majori quàm alibi fragore in Tridentinis faucibus. Terrestribus copiis præficitur cum summo imperio Nicolaus Vrsinus Petiliani Comes. hic Cæsareas turmas per valles Athesis irrumpentes repressit, expugnavitq; Petrensem municipium. Subinde etiam Bartholomæus Livianus vir fervidi, & audacis ingenii, qui secundus ab

Vrsi-

Ursino militares obibat vices, alteram Germanorum manum per nivosa Carnorum juga ita repulit, cæciditq;, ut exinde ei facile contigerit Cadubrii munitissimi castri oppugnatio. Ad hæc illato armorum metu complura nobilissima oppida in deditionem venere, & fusus est hostis in Tarvisino agro. At quia bellum non uno loco grassabatur, Livianus superatis montium jugis, Tergestum rebellem urbem obsedit: adjuvante mari Hieronymo Contareno, ita pedestres copiæ ad aggressionem, irruptionemq; animatæ sunt, ut illam paucos intra dies domitam, captamq; Veneto juri reddiderint. Rebus tam præclarè gestis illustrior factus Livianus æquali honore, pariq; auctoritate jungitur Petiliano. Interim Cæsar, cui res parum prosperè successerat, rejectis incerti belli consultationibus, cum Veneto per legatos de pace egit. Verùm Patribus placuit, procurante Zacharia Contareno inducias in triennium pacisci. Postremò ad hunc, (quod nunquam antea auditum) virum privatum peculiari legatione Ioannem Raublerium destinavit Maximilianus, rogatum, ut quemadmodum paulò antea inter se, & Remp. induciarum auctor extitisset, ita & pacis foret. Tantam apud exteros, summosq; Principes existimationem sua virtute, integritate, ac prudentia sibi Contarenus conciliaverat. Porrò Ludovicus Gallorum Rex

conqueri, tum graviter cepit, quòd nulla sui recordatione nostri cum Cæsare transigissent. Hæc una parvi momenti caussa, quærenti novitates oblata est, ruptisq; indignè fœderum, ac amicitiæ vinculis, primò cum Rege Ferdinando in Liguria de invadenda Rep. Veneta consilia iniit: postremò sollicitatis reliquis Italiæ, ac fermè totius Europæ Principibus, Cameracensem illam conflavit tempestatem, quæ multos annos sub principatu Leonardi Lauretani supremâ propè clade Venetam Remp. anhelantem prostravit.

Fœdus Cameracense in Venetos.

1508.

VEneta Resp. quæ propagatis longè lateq; terra, ac mari imperii sui finibus, multis florebat opibus, auctoritate, & fama, non tam finitimis populis, quàm etiam longinquis odio & invidiæ fuit, præsertim per hæc tempora, ut Cameracensi fœdere omnino debilitanda crederetur, futuraq; cæteris exemplo, humanam potentiam fatales habere limites. Verùm hæc religione, justitia, & moderatione firmata, quæq; semper artibus pacis magis, quàm belli studuit, cum orbe est perennatura. Cameracæ itaq;, quod est in Belgis oppidum, contra Venetos

percussum fœdus, quod primùm apud Savonam Ligurum Ludovicus xij Gallorum Rex cùm Ferdinando Hispano contraxerat: adhærere huic Iulius Secundus Romanus Antistes, & ipse Maximilianus Cæsar, tantoq; silentio societas hæc per legatos sancita dicitur, ut cùm demum ejus suspicio emanaret, Venetiis nequáquam crederetur. Porrò tam diræ conspirationis famam intrepidè Resp. excepit: & quis crederet conjurantibus in unum tot Regibus illam propè parem extitisse? Se adversus tot hostes, tantis florentes exercitibus, armavit animavitq; una ea cogitatione, non fore diuturnam concordiam, quæ constaret dissimilibus animis; neq; prolixum bellum, quod à multis, iisq; variantibus inter se susciperetur, quando primos impetus uel propulsaret, vel parùm sustineret. Belli causæ hæ publicatæ. Singuli ex fœderatis repetebant urbes, & oppida, quæ tunc à Venetis aut jure belli, aut voluntaria populorum deditione legitimè possidebantur: Pontifex imputabat, quòd Ariminum, Faventiam, aliaq; in Flaminia Romanæ Sedis castra occuparent: queretebatur Maximilianus, se potissimùm Verona, ac Patavio contra fas spoliatum: ægrè ferebat Gallus Cremonam Mediolano detractam: Hispanus haud integrum sibi contigisse Neapolitanum regnum, cui deessent maritimæ aliquot urbes ab Aragoniis Veneto

neto oppignoratæ. Cameracensi quoq; vinculo devinciebantur Ferrariensium, & Mantuanorum Principes, ut & hi suis ditionibus redderent, quæ oppida in Mantuano, Ferrariensiq; agro tenebat Resp. Dux etiam Allobrogum ob Cyprium regnũ conjuraverat, nec non Britanniarum, & Pannoniæ Reges, ut nullus propemodum in Europa extaret, qui contra Venetos non sentiret. Turca solus repertus, ad notãdam cæterorum perfidiam, & dedecus, qui memor datæ pacis non modò servaret fidem, sed etiam indignè oppressis auxilia offerret. Verùm, ut Christianam decebat Remp. ea fuerunt rejecta, victoria enim maximè sperabatur à Divino numine, violatorum fœderum ultore certissimo.

Bellum cum fœderatis hostibus ad Caravagium. 1509.

LVdovico Gallorum Regi prima inchoandi, peragendiq; belli alea obtigit: illud superbè, ac minaciter denuncianti hoc Venetorum fuit responsum: non adeò humilem rem Venetam, ut suis hostibus per summam licentiã despectui, & prædę futura sit: adesse arma, & dextras, animosq;: neq; uirtute, & fortunam justis, neq; Deum ultorem fœdifragis defuturum. Subinde festinato militum delectu, bre-

vi enumerata sunt in castris XXX peditum, equitum vij millia; tantisq; copiis præfecti Nicolaus Vrsinus Petiliani comes, & Bartholomæus Livianus, viri ambo experimento celebres: datiq; sunt procurationi bellicæ legati Andreas Gritus, & Georgius Cornelius. Hæc inter Galli, superatis Alpibus, cæpere omnia infesta reddere, Carolo Ambosio duce: hostium irruptionibus levissimis quidem pugnis reluctati sunt Veneti: at deniq; gliscente bello, multa clade, & oppidorum direptionibus certatum. Gallus Trivilium secus Abduam occupat: Franciscus Vrbinatium Dux Pontifici, cui militabat, Ariminum, & Faventiam conatur vi asserere: Gonzagianæ turmæ Casale in Padana ripa castrum recipiunt: atq; ita pluribus in locis oppugnatur res Veneta. Cæterùm recuperandi, si quæ amisissent, spes omnis erat Patribus in eo florentissimo collocata exercitu, qui in Abduana Clarea contra Gallos stabat. Et cùm hostium numerus, ipso adventante Rege, augeretur, cui erant in armis XXXX hominum millia equestris ferè ordinis, accesere terrestribus nostris maritimæ etiam vires, plurimis comparatis naviglis, quorum alia adverso Pado deduceret Sebastianus Maurus: alia deduceret in Benacum Zacharias Lauretanus. Interea vltra Abduam arma transferenda clamabat Livianus, ut regii exercitus transitu prohiberentur:

atque ob id susceptam Trivilii oppugnationem peregit egregiè, recepitque Asulam ingenti Mantuanorum cæde & captivitate, ne post se hostile aliquid relinqueret. cæterùm in his tanta interjecta mora est, ut tandem ipse frustaretur, quominus Gallos à flumine arceret. Transitionis fama admonuit Livianum præteregressos hostes illico invadendos esse, & eò promptiùs, quò lætiores redditi nostri ex primis successibus, non tam sibi ominabantur Reipubl. tutelam, quàm securitatem Italicæ libertatis. Constat ex alacritate Veneti exercitus trepidasse Ludovicum, & relicto bello voluisse iterum pacisci fœdera: sed erant, quæ Venetus lueret. Rex suorum animo in paratam expeditionem factus acer, quas præmiserat Helvetiorum phalanges, tranato Abdua, sequitur. Livianus dum repellendi hostis consilium rejicit in alteram diem, tam densa caligo campis incubuit, ut ne cæcus in temeritatem rueret, à proposito abstinuerit. Subinde ratus Gallorum machinamenta adversus Cremonam diligenti celeritate posse anteverti, aggredienda eorum castra, aut in illos aperto mare procurrendum censebat. Secus Petilianus, qui mora frangi Gallicum robur; nihilque in re bellica cunctatione melius, nihil audacia deterius. Hæc ducum disceptatio, aut æmula orta priùs simultas Remp. in perniciem trahebat. Nihilominus pugnæ

avidus Livianus cum suis certamen aggreditur, primoque ipso conflictu viro audaci arridere visa est fortuna; quippe victor, turbatis, quæ anteibant, Gallorum aciebus, ad ipsa usq; Regis castra penetravit: postea illa suo more instabilis falsò evulgat per infidos Veneti equitatus ductores pene fusas, profligatasq; esse pedestres copias: ea credita fama Gallos confirmavit, & Petilianum subsidio retinuit. Quapropter urgere hostes, & nostros loco exturbare cœperunt, versosq; in fugam palantes atq; dispersos occidere, aut rapere captivos, inter quos ipse Livianus, amisso ex vulnere altero oculo. Hac funestissima clade desiderati optimi quique duces, cæsa militum X millia, vastata castra, direpta impedimenta; illustratusq; Gallorum victoria Aignadelli apud Caravagium vicus ignobilis. Fuit ea nostrorum veluti suprema calamitas, vulgò ad Gieradaddam dicta, modico Gallici sanguinis impendio: unde meritò dici potest nobis inauspicatiùs Abduam fluxisse, quàm Romanis quondam Alliam: non ita tamen Venetias allatus cladis nuncius perterruit Senatum, ut animum abjiceret. Decrevit itaq; extemplo legatos Christophorum Maurum, & Petrum Duodum, qui Brixiam, Veronamq; adproperarent, vagos milites colligerent, recentesq; conscriberent largo stipendio: Et quoniam magis in justo bello fortunæ vices pen-

tandæ, cùm ea haud in optimis consistens, ad pejora sine judicio deflectat, datæ sunt publico nomine litteræ ad Dominicum Grimanum, & Marcum Cornelium Cardinales, ut Iulium Pontificem conciliarent Reip. atq; ut inde Flaminiæ oppida reciperet: ab urbe etiam discessit Antonius Iustinianus ad Cæsarem legatus, ut pacem impetraret, restituto Tergesto. At quia omne tùm cum Romano Præside, qui nuper Venetos sacris interdixerat, tùm cum Augusto, qui Forum-julium, & Histriam vexabat, irritum fuit obsequium, creditum est non fuisse superis curæ securitatem Venetam. Cùm interim continentis urbes adventantis cum terrore hostis impetum, aut ipsam urgentem famam haud sustinere posse viderentur, prudentissimo Senatus decreto, omnes à præstito jam fidei juramento liberantur: atq; ita momento temporis terrestri imperio cessum est, quod desudantes majores vix annis centum maximis artibus, domi, belliq; administrata Reip. civitati omnium nobilissimæ adjecerant. Vtinam tamen in Foro-julio & in hac nostra provincia Tarvisium, plebejo studio animatum, Venetam fortunam sequi voluit, dum ejus libertas extremum penè spiritum traheret.

Pata-

Patavium, receptum à Venetis, frustra à confœderatis oppugnatur.

1509.

VEnetus, qui non ita pridem de imperio, & salute publica desperare visus est, oblata rei bene gerendæ opportunitate, Patavium recuperat. Cùm enim pro explorato habuisset Andreas Gritus, Germanos, quibus se dediderant Patavini, torpori ac vino deditos minùs cautè tueri urbem, delecta equitum peditumq; turma, noctu Tarvisio egreditur, confectoq; per tenebras itinere haud procul cõsistit in insidiis: actum paulò anteà erat cum aggrestibus, quorum studium singulare erga Venetos, ut portæ urbis, quæ Cauda-longa dicitur, pons obversio de industria fœni plaustro impediretur: itaq; patrati astus opportunè monitus Gritus è latebris celeriter adeo, ac inopinanter, occupata porta, irrumpit, ut in foro priùs Veneta signa conspecta sint, quàm ullus hostium præsenserit. non in alios sævitum, nisi in cives, qui alteram defectionis suspicionem de se fecerant: arx insequenti die recipitur, eam dedente Cæsaris præfecto Leonardo Trissino. ad Patavii recepti rumorem plurima circùm municipia Venetæ dominationi ultrò adhæserunt: jamq; satis persuasum erat, fortunam hanc primam præ pudore languen-

guentis clarissimę Reip. viam ad pristinam assequendum imperium aperuisse; cùm etiam Serravallium, Lemniacum ad Athesim, aliaq; praeclara oppida reciperentur, pulsis inde Germanis, fusoq; Atestinorum equitatu. Sub haec Pontifex morari nostrorum victorias fucato pacis titulo excogitavit: nempè ab se inter Caesarem, Venetosq; compositum, ut hi, restitutis recenter occupatis oppidis, Tarvisium, & Forum-julium libero jure possiderent. Interim Senatui has conditiones examinanti nuncius è Pannonia retulit, Romanum Praesulem, & Galliae Regem summè eniti, ut Pannonius districtis nunc in Remp. armis, opportunè suo regno redderet ademptas sibi urbes in Histris, & in Illyrio: attamen nihil illum motorum, redolentibus perfidiam postulatis. Exinde omnis Patrum cura in communiendo Patavio locata est, mandatumq; Petiliano, ut cum selectiori exercitus parte eamdem in urbem rediret, ad cujus expugnationem propediem venturus erat Maximilianus. Haec inter ingruentes in provinciam Germani, fugatis ex Alpium arcibus praesidiis, direptis, incensisq; Carnio, ac Feltrio agro, Tarvisinum populabundi sua multitudine operiunt: Christophorus Maurus primam hostium irruptionem parùmper sustinuit. Interim Franciscus Gonzaga Mantuanorum Dux, Verona ad Caesareana castra iturus apud insu-

lam

lam Scaligeram opprimitur, extractusq; è latebra, agresti exploratione, Venetias captivus deducitur. Sed Maximiliano Patavium obsessuro jam quoq; accesserant Pontificis, Galli, Hispaniq; Regum auxilia: jam Alphonsus Ferrariensium Princeps, multis nominibus Reip. infensus, majora tormenta, & innumerabiles pene machinas ad belli usum suppeditaverat. Quoniam verò constabat urbem facilè capi posse, si ea fluminis pars, quæ Patavium influit propè Liminis arcem, in alteram derivaretur; capta arce, abscissionem, deductionemq; inchoant Germani milites, summo quidem labore: idem opus in Bacchilionis alveis commissum, ne quis illorum amnium aquæ obsessis esset usus. Hostes tamen ab incæpto desistere coacti sunt, acriter à nostris, frequentissimè erumpentibus, divexati. Nihilominus expugnato Ateste, in Montem-silicem per saltus, crepidinesq; irrepserunt Hispanorum virtute; quæ docuit nullum oppidum, vel natura munitissimum, capi non posse. Visus est denique proprior ad urbis mœnia stare Cæsar, & eò iratior, quod per id tempus Belunum, Feltria, & in Noricis præstantiores aliæ munitiones, Hieronymi Savorgnani robore, Venetis essent restitutæ; suoq; in exercitu octoginta mortalium millia censa dicuntur. Tantis viribus oppugnandum erat Patavium adversus Venetos, qui pro tutela

suis

suis in stationibus equitum tria, peditum millia XV adnumerabant, præter primarios ex patricio ordine adolescentes, ferè ducentos, singulari in Remp. caritatis exemplo. His potissimùm data cura præcipuis in locis vigilandi, ne qua dolosa hostium fieret irruptio: propterea & Venetias evocati suspectæ fidei cives, jussiq; non recedere durante bello. Subinde Patavium ex ea parte, quæ Septentrionem respicit, ubi quondam Helenæ fanum, urgeri, & concuti cœptum est; jamq; muri ad tormentorum jactus corruerant, & per aperta mœnia Germanus miles ingressus esset, nisi Petilianus supremo virtutis bellicæ opere militarem excitasset aggerem per totum ferè urbis ambitum, quà modò videretur hostes facturi impetum, adjecta extrinsecùs profundæ altitudinis fossa. Extructæ molis propugnatio uni præ cæteris viro armis præclaro Citolo Perusino demandata est. Illam Galli, Germaniq; Cæsaris pollicitationibus animati junctis viribus demoliri aggrediuntur: sed cùm irrito conatu opus tentassent, turpissimè deturbantur: Hispanis igitur eadem aggeris expugnatio committitur, quorum audaciam, impetumq; dum Citolus eludere meditatur, disposita in vallo idonea igni, fumoq; excitando materia, intra munitiones selectiores milites, quasi in insidiis, collocavit. Hispani interea continuatis probris, & ad felium venatio-

nem jocis militaribus irritati non magis, quàm Augusti præsentia incensi, aggerem, turres, murumq; ea alacritate, fortitudine, odioq; superant, ut, duobus ibidem fixis vexillis, spem certam in oppidū irrūpendi facerēt: at ubi sat hostium irę, vindictæq; explendæ in muro, & in ipso vallo cōsistere Citolus conspexissent, occultum succendit ignem, & fumum maximum excitat, cujus vi, & fœdo nidore miseri consternati, excæcatiq; non ordines, non ducum imperia observare potuerunt. Exiere confestim cæteri è latebris, advolavitq; Petilianus, & in quos flamma, vaporq; non sævierat, ferrum distrinxerunt. Miseranda continuò strages, & effusa ubiq; trepidatio exoritur, qua usus Ludovicus Malvetius urbe egreditur, & pervadens Cæsareana castra reluctantiū cęde, hostilia configit tormenta, revehitq; in tutum stipendia, quæ Patavium mittebantur, decepta Hispanorum phalange, in contrariam curam excubante. Nulla posthac dies prætetibat, qua nostri frequentissimis insultibus non fatigarent obsidentes, & non nisi victores, multaq; onusti præda reverterentur. Hi rerum eventus palam demonstrabant Cæsarem deinceps ea in oppugnatione nihil aut armis, aut dolis profecturum: propterea vir, alioqui bellicosus, & in dubiis ausibus plerumq; pertinax, post quàm Hispanos à nostris repulsos vidit, & inexpectata obrutos

tos

tos clade, ab ultima certaminis alea temperandum sibi duxit. Quadragesimo itaq; obsidionis die, Octobribus Calendis, sublatis castris Meduacum trajecit, & per Vicentinos re infecta raptim, exemplo improsperi successus, Alpes transmisit.

Vincentia recepta.
1509.

REgresso in Germaniam Maximiliano, quæ fiducia succreverat in Venetis, brevi se pristinæ dignitati restituendi, dies aliquot elanguit Petiliani interitu: confectus curis, vigiliis, ætate, Vir spectata militia clarus, magno, ac publico Senatus mœrore, occubuit. Quamobrem Andreas Gritus bellica constantia, ac disciplina haud impar jubetur exercitibus præesse. Hic animosè sibi fidens, veluti omnes interceptas urbes certò recuperaturus, per magnos imbres, difficiliaq; itinera Vincentiam signa primò intulit, atq; ex inopinato irruptionem parat. Dionysius Naldus primipilus mœnia conscendit, & penetrare in urbem potuit, repulso impigrè Gaspare Severinate, Cæsareanorum prefecto: exinde reliqui hostes pacti sunt deditionem, qua liberi, & immunes à cæde recederent. Et quia proxima quæq; victoria instrumentum sequentis esse debebat, Vero-

nam ſubitò mota ſunt caſtra, ut urbs celeritate magis, quàm contentione caperetur. Præmiſſo equitatu cæpere nutare oppida, & quædam Veneto duci ſe tradidere, hoſtilium præſidiorum internecione. Interea noſtri obequitando, provocandoq; ſæpius cum exeuntibus Germanis velitârunt; ſed cum à transfugis, captiviſq; relatum eſſet urbem magnis teneri præſidiis, maluit Gritus ſuos tutos in Patavinos reducere, quàm viribus diſpares certo deſtinare periculo. In reditu Montanianum vi obtinet, ultrò in fidem recipit Ateſte, aliaq; caſtra, exturbato hoſte, qui ea pro Cæſare tutabatur. Sub hæc etiam affertur Aloyſium Delphinum, in Foro-julio legatum, robuſtam Germanorũ alam, in Liburnia graſſantem, compreſsiſſe, & ab Angelo Triviſano flumen, in Hiſtris municipium, igne conſumptum, quoniam incolæ Reip. inſignia laceraſſent.

Bellum tertium Ferrarienſe.

1509.

Alphonſus Ferrarienſium Dux, qui vna cum aliis in Venetæ Reipublicæ damna conjuraverat, cæteroſq; commeatu, armis, req; omni bellica adjuvârat, quo potiſsimùm tempore Patavium obſidebatur, Patres illatæ injuriæ vindices habuit. hi, quod

quod perstrepente eo bello distulerant, nunc perse- qui voluere, ulturi hostem eò magis infestum, quò reliquis vicinior esset. Hac itaq; de causa classem viginti rostratarum, plurimarumq; biremium Angelus Trivisanus ex Senatus decreto in Padum traduxit, subitamq; hostilis agri direptionem imperavit. Alphonsus auxiliaribus copiis succinctus populantem Venetum aliquandiu cohibuit, duasq; triremium ignitis machinis laceravit. Ea propter Classiarius Præfectus, reducto navali apparatu ad Pilosellam, forte ibidem propugnaculum erexit, ac ita insequentem moratur hostem. Tutius nostri rem gerebant ab altiore aggere, & ausum quandoq; subire Alphonsum intra suas stationes cum clade sæpius repellebant. Hæc agebantur, cùm expeditæ equitum turmæ in auxilium classis venere, quas Trivisanus transversis triremibus, veluti facto ponte, in hostilem agrum trajecit: omnis illico circum regio miserrimè vastata, ita ubiq; flammis, ac militari licentia debacchatum, ut Senatui necesse fuerit suis imperare, abstinerent à vastatione, & incendiis. Sed horum extitit ultor Hippolytus Cardinalis, Alphonsi frater, dum insignem facinus felici ingenio peregit. Perforato siquidem perpetuo Padi aggere, majora tormenta in singulis foraminibus eo modo disposuit, ut à nostris non observata in certum classis detrimentum statuto

tempo-

tempore disploderentur; Dolò ipsa quoq; fortuna favit, cùm repentino imbre auctus amnis, summas planè ripas adæquaret, suoq; incremento Venetas triremes ita eveheret, ut commodè machinarum pilis objicerentur. Noctu ergo, nihilq; tale suspicante Trivisano, subitaneis, ac frequentissimis ictibus pulsatur classis, tota corrumpitur, infandaq; strage dissipatur. Ille inopinato casu perterritus, ægrè ab internecione se subtraxit, vixq; integro navigio Venetias delatus est; ac Atestini Duces quindecim triremes, demersis reliquis, atq; omnia classica instrumenta Ferrariam justo cum triumpho abduxerunt. Hæc ruina non parùm turbavit Remp. Angelus Trivisanus toto procul dominio amandatur, quia præcipuè tumentis fluminis aggeres non abscidisset, certa illuvione castra, hostiliaq; machinamenta obruturus.

Promiscui bellorum successus.

1509.

Alternabat fortuna res Venetas modò prosperis, modò adversis successibus: Ob inflictam in Pado cladem animosiores, qui Veronæ præsidio erant, hostes, urbe sese effunduut, & nonnullas nostrorum cohortes ad pagum Martinianum malè excipiunt,

cipiunt, lateq; circùm agros, vicosq; populantur, quia concessa illis præda pro stipendio erat: atq; ob hanc causam concubia quandoq; nocte per oppidi plateas, viasq; decurrentes Reip. nomen collaudabant, conclamabantq; Venetos intra mœnia esse, ut erga illos civium voluntatem hac fraude noscerent: quare cùm iis acclamationibus hilariter à plurimis responderetur, pertæsis barbaræ gentis imperiū, singulas eorum domos, è quibus credulæ voces emittebantur, per tenebras obsignantes, oborto sole ad unam hostiliter exhauriebant. Adrienses sollicitati ab Alphonso, ut in sui obsequium redirent, Veneto auxilio hosti strenuè restitere, quem in fugam actum Ioan. Paulus Gradonicus non tam astu, quàm virtute profligavit. Inito enim à nostris ex industria tumultu magis, quàm prælio, compositaq; fuga universæ hostiles acies suis è munitionibus prosiliere. has demum Venetus ductor non dolo, sed aperta vi debellare voluit; proprio igitur exemplo suos ad pugnam hortatus, omniū primus in eas impetū fecit, atq; ita se gessit, ut ex æquo Padanam cladem rependeret. Auxit mirum in modum victoriæ gloriam captivorum numerus, præda ingens facta, & obtentæ munitiones. Sub id tempus Veronæ occupandæ spem dedere cives, qui non amplius exteriorum injurias ferre poterant: cùm itaq; oppidanorum studium

dium

dium in Venetos conversum esset, hi nocturna metatione prope urbem insedunt cum ea exercitus parte, quam non multitudo, sed virtus commendaret: interim moniti de vigiliarum obtruncatione, tacito agmine pergunt ad facinus, quod scalis erat perficiendum, quæ ut muri altitudine breviores repertæ sunt, alteram alteri jungendam dum curant, ex temerè percepto strepitu, se detectos ab hostibus timentes, in castra rediere inglorii, & laudabili incæpto frustrati. Patefacta audacia majoris curæ admonuit præsidiarios, cæterosq; milites, qui subinde aucti viribus Lemniaci oppugnationi se instruunt. Tantæ arcis tutelam Gritus Vanisæ Dalmatæ commiserat. Is hosti, antequam accederet, obvius, tam acriter reluctatus est, ut nullo è suis desiderato, integram Gallorum cohortem deleverit. Per eos quoq; dies Alphonsus libero transitu in Rhodiginos potitus, occisis fluminum custodiis, alteram sui exercitus partem ad agrorum ruinas, alteram ad urbis excidium destinat. Viso hoste Venetus Prætor sibi timens, quia inferior viribus, tuto potius, quàm decoro consilio Rhodigium deserit. Ex eo videbatur Patavium iterum periclitari posse, quamobrem Grito Senatus mandat, ut inter eandem urbem, & Vicentiam castra ponat, ut pro opportunitate utriq; datis auxiliis prospiceretur. Etiam Francisco Polano, Histriæ

Histriæ Præfecto imperat, ne suis navibus Clodiæ deesset, in quam moturum apparebat Atestinum ex incenso Laureti pago. Hac veluti Venetorum trepidatione Galli omnia audentes, Vincētinum agrum excursitant, ac liberè tandem ubiq; bacchantur, Veneto præ metu cis Meduacum regresso. Vincentini, destituti auxilio, Gallis se dedidere, empta auro corporum incolumitate: verùm paulò post ab Germanis violata fide pessimè excepti sunt. expilatæ namq; sunt domus, in captivitatem ducti cives, & qui in proximas cavernas, antraq; se abdiderant, canum sagacitate conquisiti, flammarum fumiq; vapore barbarum in morem necati. Post captam Vincentiam, subactaq; in confinio castella, incitante Alphonso, Galli Montem-silicem expugnant. Prosperè per Venetos alibi pugnatur. Fori-julii Præfectus Aloysius Delphinus è Gradiscano præsidio cum expeditioribus egresus plures Cęsareanorum manus, subjectam planitiem more latronum infestantes, oppressit, auxiliaresq; copias, quæ vindictæ avidæ accurrebant, celerrimè tranato Sontio tanto tempore remoratus est, vt sui, numero impares, intra munitiones integri recipi potuerint. In Patavinis quoq; plerumq; fortunato eventu conserta manus; non continuè tamen, neq; junctim, sed prout hostes lacessebant. Tandem Galli rursus, ductore Carolo Ambosio,

Lemniacum adoriuntur, ponte Athesi superstructo: huic expeditioni Alphonsus interfuit, cujus ope, productis Ferraria æneis tormentis, tanta vi quassati sunt muri, totq; in partes disjecti, ut præsidiarii animos ob terrorem despondentes, se cum oppido & arce victoris arbitrio permiserint. Post hæc in muniendo Patavio omnis Senatus cura, suspicantis iterum illud obsidione tentandum. Tarvisium quoq; ad belli subsidium necessaria comportantur. At cùm diu dubitatum esset, quò se potissimùm verterent hostiles acies, quæ tum xij armatorum millibus constabant, tandem in Montem-silicem grassantur, à nostris paulo pridem receptum. Vniuersis hinc inde viribus eam arcem obsepiunt, ac post varios insultus occupant, diripiuntq;. Prædantibus cessit Sebastianus Naugerius Prætor, quem dum Hispani suum esse captiuum asserunt, Germani eundem sibi deberi, miserrima præda inter rixantium manus laceratur, voveturq; flammis oppidum, & castra, quæ essent Atestinorum ditionis, Alphonso restituuntur. Hæc non procul Patavio improsperè gesta: intra alpes feliciùs. Aloysii Mocenici obstinata vis Bellunum expugnat. Non multo post reversa hanc in provinciam fortuna, visa est per tot vicissitudines constantiori animo vultúq; rei Venetæ consulere. Vincentia imminuto Germanorum præsidio rursus

Reip.

Reip. obsequium induit, nec secus omnia fermè Patavini agri municipia ejusdem leges, & gubernacula amplexantur.

Fœdus cum Julio Secundo Pontifice.

1510.

POst receptas Flaminię urbes Iulius Pontifex non nihil de odio in Venetos remisisse videbatur, haud ignarus, quònam tenderent externa arma, & cum primis Gallorum, qui amœnissimam hanc provinciam occupare nitebantur. Hinc prudentissimum Leonardi Lauretani Principis consilium: ut de Romano Antistite Venetæ Reip. conciliando quamprimum ageretur. Confestim itaq; Hieronymo Donato Oratori injunctum, ut Iulii animum omni obsequii genere placare conaretur, ageretq; ut contractis fœderibus, conjunctisq; armis Italicæ prospiceret libertati. Pontifex generosum hunc & pium Reip. animum libentissimè amplexatus est, & interposita fœderum sanctitate cum illa in gratiam amicitiamque rediit, indicto quoq; Ferrariensibus bello, si deinceps rem Venetam infestâssent. Novæ hujus reconciliationis, societatisq; famam ægrè ferentes reliqui fœderati Principes, arctiùs ob id sese colligãt, & se Pontificio quoq; hostes declarant, atq; omnium

primus Rex Galliæ cum Ateſtinos defendendos ſuſciperet. Quamobrem Iulius, & Veneti bellum adverſus Gallos præcipuè, & Ferrarienſes geſturi, x Helvetiorum millia ſocia in caſtra traduxerunt. Gens hæc, inter ferrum & arma nata, invictiſſima ſemper eſt habita, & iis, quorum fidis, ac promptis ſtipendiis militat, perſæpè impendio ſui ſanguinis inſignes victorias peperit.

Irrita Veronæ oppugnatio.

1510.

AD primas Helvetiorum irruptiones hoſtilia arma cæpere imminui, ac ſeparari, vt quiſq; propriæ occurreret neceſſitati. Cùm autem frangi facilè poſsit quidquid divulſum eſt, jam viciſse ſibi videbatur Reſp. cùm in partes hoſtem diremiſset. Vt igitur fama increbuit Gallos ſecus Abduam ab Helvetiis eſse fuſos, Andreas Gritus, & Lucius Malvetius (hic exercitus imperatór declaratus, Legatus ille) in ſpem omnino debellandi fugientes Gallos erecti, ad Larium lacum ſimul movêre, prudenti ſanè conſilio, ut illos incluſsos commodiùs opprimerent: ſed utinam pari mente pugnâſsent, accenſis cum primis peditum animis, & rem integro prælio decernere cupientibus. Sibi tunc minùs decorè temperârunt

runt Veneti duces,& eos,quos in fugam datos à fronte adoriri debebant,à tergo perſequi maluerunt,atq; etiam ita cunctando, ut diſperſi antea in unum poſtea coirent, & Veronam ſine metu ſe reciperent. Malvetius præ pudore irarum plenus conſurgit in Veronenſes muros, & ſic eos muralibus machinis concutit, ut brevi introeundi viam ſterneret militibus, ad omnia impigris. Quoniam verò fortuna ad primum conſpectum ignorata, ſæpe non reditura præterfluit, fruſtra bellica inſtrumenta admota ſunt, vaniq; omnes conatus fuerunt cum inſigni noſtrorum jactura, dum cadit Citolus Peruſinus, vir militia incomparabilis, qui ad repentinam hoſtium impreſſionem ſuſtinendam, ne ſui cæderentur, ſolus accurrerat. Vagatus deinde rumor adeſſe Gallos, qui ſua multitudine obſidentes appeterent, Malvetium in ſtationes Martiniani vici reduxit, indignante milite, qui certam potiundi oppidi ſpem ſuo uigore,& alacritate conceperat. ſic quandoq; imperatoris præſtantia in militis ſtrenuitate deſideratur, cùm aliquandò fortuna ducum tarditate neglecta effugiat, ubi ſeqventes non uideat.

Bellum

Bellum quartum Ferrarienſe.

1510.

EX icto fœdere cum Iulio Pontifice Venetam classem in Liguſticum mare duxit Hieronymus Contarenus, ut Gallos Genua expelleret, quod ſummè erat in votis Romano Antiſtiti:& in Alphonſum, diris devotum, traduxit per Padum navigia Ioannes Maurus, edictumq; publicè eſt, ut cuilibet in hoſtili ſolo prædari liceret, quare ducentæ,& ampliùs privatorum naviculæ repertæ, quæ Ateſtinorum res majorem in modum affligarent. Ad hæc Pontificiæ copiæ oppugnationibus cuncta penè continentis oppida, Veneti claſſiarii omnia ſecus Padum, ac præſertim Rhodigium, occupârunt. Non eadem tamen maritimo prælio felicitas. Genua enim hoſtium oppugnationibus ſtrenuè reſtitit, licet eam vir infracti animi Iulius ſemel, & iterum, terrâ, mariq; aggreſſus eſſet: Cæterùm Alphonſus, adjuvante Gallo, incendit naves, quæ Padi cuſtodiæ à Mauro datæ erant, & per campeſtria diffuſus, unà cum ſociis, effuſi amnis inſtar, ſingula ſibi obvia proſternit. Occurrens Andreas Gritus, ut obicem poneret, nutantia primùm caſtra confirmat, mox hoſtibus citrà Atheſim, rupto ponte, ne fugerent, certamen obtulit, eorumq; magnam partem cecidit. Sed, ut Alphonſus majo-

res

tes daret pœnas illatarū injuriarum, Patres gravissimi belli mollem transmittunt in Franciscum Gonzagam, quem, Iulio Pontifice deprecante, captivitate liberaverant: & Mauro injungunt, classem rursus conscendere. Hic nulla mora Padi ostium, Vatrenum appellatum, ingreditur, & solo adventus sui nomine fugavit hostiles biremes, quæ piratico more crebrò illàc navigantibus insultabant. eo quoq; tempore Gritus una cum Paulo Capellio equitum ductore Rhodiginos fines denuo percurrens, hostium expugnat munimenta, incolas redigit in potestatem, Ferrariamq; præ metu non parùm consternat. Verùm hæc urbs timore demum liberata est, cùm Venetus Bononiam pergere jussus, ad famam Gallicæ expeditionis in Pontificios, qua Bentivolis illud oppidum asserendum ferebatur. Ob id etiam Grito imperata nova militum conscriptio, dataq; literæ ad Gonzagā, ut muneri suo nō amplius deesset. Is Mantuæ detinebatur quibusdam veluti præstigiis uxoris, quæ non tam maritum retrahere, ne adversus fratrem Alphonsum militaret, quàm, ut Capellio, Padum transeunti, armis reluctaretur, conata est. Interim Galli, receptis, nostrorum absentia, in Ferrariensi agro municipiis, in Bononiensem postremò latè ruunt. Hinc Iulius in primis studens, ne Bononia cederet Bentivolis, quibus major civium pars,

præ-

præsente Gallo, favebat, Venetos moræ incusat, sed tandem Capellii adventu recreatus, viribusq; actus, hostium conatus infringit, & urbem retinet in obsequio. Post hæc conversis Mutinam signis eo oppido, Rhegioq; Lepidi Alphonsum spoliat, Gallis non una arce exturbatis. Cæterùm præclarissimè enituit Capellii virtus in Mirandulæ expugnatione, quam ipse Pontifex sua præsentia, atq; constantia illustravit. Ob captam munitissimam arcem nostri, ac Pontificii milites concepto belli ardore se majoribus victoriis accingunt, & rursus in Ferrarienses ruunt, cunctaq; luctuosis direptionibus complent, non tam è continenti, quàm à flumine, reversa in Padum classe, quam denique multa divitem præda Maurus ad fluvii ostia Volane, & Primarium revexit, cùm frustra hostes in perforatis Padi aggeribus tormenta iterum dispofuissent, recenti memoria decepti aliàs Veneti ductoris ea fraude. Sub id tempus Andreas Gritus hostiles munitiones circa Lemniacam arcem invadit. Hæc in vicina provincia: Cùm ea inter in Aemilia Bentivoli Bononiam occupâssent, nuncius Patres admonuit, copias intra oppidorū propugnacula redigendas esse, ne victor, & superbus hostis, qui ubiq; ferebatur cum impetu, illas in campestribus morantes, parùmq; munitis in stationibus lacesseret.

Bellum

Bellum in Foro-julio, & Histria.

1510.

BEllum adversus Ferrariensium Ducem obstinatione, & odiis adhuc invalescebat, cùm Veneta arma alibi etiam contra fœderatos distringerentur. Ioannes Delphinus Feltriæ Præfectus, contracta indigenarum manu, Cæsarianos aliquot pagos prædis mulctavit, factisq; per Tesinos agros populationibus, vix rapinis suffecere rapientûm manus: ita ex æquo vindicavit quę damna priùs Germani illi populo intulerant; congressusq; cum spolia reposcentibus, omnes in fugam versos, ac intra specus, cui Covoli nomen est, actos compulit in deditionem. Postea ab Alpibus in Forum-julium terror hostium illatus, nulloq; resistente, tota fermè eam provinciam ingruentibus patefecit. Vtini Præses Aloysius Gradonicus ad famam vicini hostis prę sidium sibi in fuga comparat, deserto oppido. Eo potiti Cæsariani Foro-juliensem Patriam circumeundo rapinis & incendiis cætera castra, hominibus præ timore vacua, usq; ad Liventiam amnem facilè consequuntur. Verùm neq; ullum extitit fugæ solatium indigenis, nam qui in propinquas Tarvisinorum collium silvas profugerant, ab Gallis ex altera parte, de industria eos quæritantibus, aut cæsi, aut in

captivitatem abducti sunt. Subinde Patres ad nuncium subacti Sacilii Carnici auxere milite Gradiscarum præsidium: at ubi semel pavor timidorum animos invadit, irrita cedit omnis diligentia. Vix hostes ejus oppidi mœnibus insultârunt, cùm illico in eorum deditionem venit. Osopium, castrum in monte situm, diu frustra, & blanditiis, & minis tentatum, unicum in Foro-julio mansit Reip. Illi præerat Hieronymus Savorgnanus, fide erga Venetos singulari, & propterea à Senatu in patriciorum album relatus. Per eadem tempora in Histriam quoq; impetus armorum factus. Christophorus Frangipanius Mugiam, propè mare municipium, aggressus, sub primis velitationibus saucius rejicitur; demum reversus robustior obsidione ipsis portis inhærens, muralibus machinis diruto muro irrupturis facilem aditum patefecerat: sed opportunè adveniens Iustinopoli Andreas Civranus obsessorum recreavit animos, imperataq; eruptione vertit in turpissimam fugam obsidentes. Indurato tamen animo Frangipanius tertiò adfuit, verùm eundem propugnatorem Civranum iterum in se concitavit acriùs vehementiùsq;, ita ut acceptis vulneribus, projectisq; insignibus cum ignominia bello excesserit. Sub hæc Ioannes Victurius Goritianas turmas ab Cremonse maximo animi robore dispulit: at dissimili sorte

circa

circa Gradiſcas Gradonicus pugnavit: defenſores .m alacriter ſe tuentes exprobabant, tunc propugnari oppidum non à meticuloſis, quales eſſent Veneti: ſcirentq; peſſimum urbium, atq; arcium cuſtodem, timorem eſſe.

Variæ hinc inde hoſtium expeditiones.

1510.

POſt receptam à Bentivolis Bononiam, Iulius Pontifex ex Aemilia Romam trepidè conceſſerat: quomobrem ſatis conſtabat ſolos Venetos victori hoſti relictos in prædam. Veronæ præſidarii tam crebro ex urbe erumpebant, ut auderent etiam noſtra caſtra in Leonicenis agris adoriri. Coactus Gritus ad Ateſte metari, Veronenſis agri oppida, & proxima quæq; caſtra, veluti contagio quodam correpta in hoſtium manus corruiſse, ſummo animi mœrore audiit. In vicina quoq; provincia omnia erant adeo plena hoſtico tumultu, ut in ea trepidatione integram de fugientibus victoriam reportâſſet, niſi objecta præda inſequentes morata fuiſset. Patavium, Tarviſiumq; tumultuario milite, annona, omnibuſq; ad bellum neceſsariis confeſtim munita; atq; juſſum, ut alteri urbium ipſe Gritus, alteri Ioannes Paulus Gradonicus cum imperio præſiderent;

delecti etiam patricii plures, qui ad illarum tutelam excubarent. Hostes interea ducti à Palicia Gallo, viro audacissimo Vincentiam cum primis obtinuere: postea direpta civitate in proxima loca dispersi, cuncta lacrymabili vastatione ita fœdârunt, ut nihil reliquum crudelitati fecerint: in captivos barbarè sævitum: domus, templa, aræ, viciq; passim rapinis, furore, incendio afflicti: triste mortalibus spectaculum exhibebat Vincentinus, ac reliquus in confinio ager: & hæc inter gravis cura angebat Senatum, quemnam potissimùm imperatorem suis copiis deligeret. Tandem cunctis suffragiis in Ioannem Paulum Baleonium sententia Patrum inclinavit, virum armis præstantem, & quod est in bello magni ponderis, summè militibus carum. Hæc domi, forisq;: cùm inde arrepta occasione Atestini Venetos fines circa Padum iterum turbant. Igitur expedita classis à Clodię portu ad Vatreni ostium navigat, hosticasq; biremes profligat, ac ingentem reportat prædam: clara quoq; victoria potitur Federicus Contarenus, & opimis locupletatur manubiis: cùm enim neq; dux militi, neq; miles duci deesset, quingẽtos equites delevit, eripuitq; victis spolia, quæ pro primitiis Paliciæ afferebantur: in alteram quoq; expeditionem profectus Castrum-francum Gallis eripuit intromisso milite per ardentes unius portæ ruinas

tas. Eodem tempore Germani prædatum ultra Plavim ierant, conquerente Gallo, qui à sociis tranato amne, ac in patriam quodammodo tendentibus, deseri suspicabatur; quare collectis in unum copiis, Patavium inter, Tarvisiumq; metatus, utramq; urbem quadam veluti obsidione tenebat, & dubio procul unam, vel alteram expugnâsset, nisi sæpius à nostris exturbatus, interceptaq; fuissent ad belli usum necessaria. In primis, qui erant Patavii Legati Veneti cùm ab exploratoribus renunciaretur, magnas equitum cohortes è Suavio Veronensis agri castro in Tarvisinum profecturas, extemplo virum acrem deligunt Guidonem Rangonium, ut eas in itinere ex insidiis dissiparet: sed ille audax, nocturnum ingressus iter, Suavium, quò loci morabantur, prima luce scalis, & irruptione adoritur, ac interfectis vigiliis irruit in incautos, eosq; cum ipso municipio feliciter capit. Profligati auxilii nuncius reliquos Gallos trans Liquentiam fluvium adegit: verùm liberò secus ripas ad maritimum usquè litus divagati omnia rapinis infestârunt: ille tamen tractus à populationibus vindicatus esset, si destinata in latrocinantes navigia celeriter applicuissent: postremò conjuncti Germanis in Tarvisinas stationes rediere, nec multò post Vincentiam, desperantes Tarvisii expugnationem. Itaq; illis abeuntibus cuncta pene in Carnis oppida,

 & in

& in Ferrariensibus Rhodigium, Venetorum justitiam benignitatemq; experta alias, iterum eorum publicam administrationem recepere.

Brixia recepta, mox amissa.

1511.

IVlius interea Romanus Pontifex nihil non meditatus, ut extra Italiam Gallos ejiceret, Ferdinandum Hispaniæ Regem, & præcipue Maximilianum Cæsarem Venetis reconciliare, ictisq; fœderibus contra Gallos conjungere plurimum nixus est. At non omnia impetravit ab Senatu, Cæsare cum primis Patavium reposcente: cum Hispano igitur amicitia inita est, renovatumq; fœdus cum Helvetiis, quibus in Italiam venturis Augustinus Maurocenus publico nomine commeatus, bellica tormenta, ac quingentos equites promiserat. Hæc nova fœdera Pontificis auctoritate, & odiis potissimum confirmata, ut ad aures Ludovici Regis pervenere, omnem pene Galliam uno quasi impulsu in conjuratos excitarunt. Tum Gasto Foxius, Nemorosi Dux, militiæ monstrum, cum prius imperare exercitibus, quam tractare arma novisset, in Italiam innumeris comitatus legionibus advenit. Hoc duce in Bononiensibus primum Gallica procella deferbuit, tanto impetu om-

nia quatiens, ut momento temporis, servata Bentivolis urbe, Pontificios, Hispanos, Venetosq; eam tum obsidentes milites ad unum me∫∫uerit. Hæc in Aemilia: verùm in Transpadana regione Aloysius Avogadrus Brixiam ab externo servitio liberaturus, illius occupandæ Venetis ducibus affert occasionem; modò clam Venetæ copiæ accederent. Andreas Gritus factæ spei monitus intempesta nocte cum suis affuit, frustrà tamen, detecto Avogadri facinore. Cæterùm vir pius in patriam oppido furtim egressus, maximam sua auctoritate contraxit agrestium manum, vertitq; in hostes, ita ut iterum Grito commodum faceret potiundæ urbis, sponderentq; fortunatum exitum civium animi erga Remp. Itaq; secundo movens, & quidem nocturna expeditione, Brixiam tutò accedit, portas ferreis machinis convellit, præeunteq; Avogadro urbi se immittit. Inopinatus hic ingressus valdè hostes exterruit, & cum tumultu in montis arcem fugavit, quam evertere Gritus non potuit, quia majora tormenta, quibus tum opus, secum non attulerat. Bergomates ad eam famam, recepto in Prætorem Antonio Iustiniano, Gallica præsidia expellunt: sed quia ingentis felicitatis ferè semper aliqua insignis calamitas comes est: Foxius, percepta Brixiæ defectione, violento fulmine rapidior è Bononiensi per Mantuanum agrum

tanta

tanta celeritate se proripuit, ut suæ profectionis nuncium anteiret. Nec defuit properanti amica sors; cùm Veronenses ingressus fines Baleonium Veneti exercitus imperatorem, ad Villam-francam cum universis fermè copiis sedentem, improvisa pugna debellâsset. Hoc obsequentis fortunę auspicio, Brixiam accessit, & à suis in montanam arcem receptus est. Porrò Gritus, & si sæpius ad expugnandam arcem petitas machinas nunquam ab Senatu acceperat, urbis tamen defensioni probè intentus, ne qui secum erant pedibus, sed virtute auxilia quærerent, oppidi portas occludi jubet; & ad excipiendum hostem jam jam erupturum disponit militem. Dum parat hæc Venetus, Dux Gallicus altero sui adventus die, excussæ sagittæ instar, in subjectos ruit; quippe illum præter virtutem, fortunamq; adjuvabat copiarum numerus, locusq; superior: igneæ faces, pilę, hastæ, bellicaq; omnia non tamquam ex æquo missa vana cadebant, sed suis librata ponderibus certo ictu infigebantur: diu Veneti sustinuere Gallorum impetus, & præclara invicti animi argumenta, adversante licèt fato, dedere: non.n., nisi omnibus interfectis, aut captis, Galli urbe denuo potiti sunt. Gritus vivus ab hoste retentus in Galliã ducitur, Avogadro medio in foro caput abscinditur: cruentissima edita est oppidanorum strages: direptæ tum profanæ, tum

tum sacræ domus, nulli sexui indultum, & ita ubiq; sævitum inhumaniter, ut nobilissima ea urbs horridi veluti deserti faciem præsetulerit. Gasto tanto elatus facinore, qua venerat pernicitate in Aemiliam reversus est, ibi suo interitu Brixiensium manibus parentaturus: nam immoderatæ virtutis juvenis post expugnatam Ravennam dum concitato equo in fugitivos hostes rapitur, ut integram sibi victoriam asseret, à gregario milite cæsus occubuit.

Gallorum fuga ex Italia.
1512.

NVlla unquam major calamitas, metusque perturbavit Senatum, quàm præreptæ sibi Brixiæ casus, cæsiq; exercitus strages: insuper augebat publica damna indigna Pontificis obtestatio, qua se Remp. deserturum minabatur, nisi illa cum Maximiliano, jam dictis conditionibus, conveniret. Attamen ea fuit prudentia Patrum, quæ præsentes minas contineret pollicitationibus, nihilq; magis curaret, quàm ut iterum Brixiam sui juris faceret. Cæterùm hanc parantibus expeditionem repugnat Pontifex, Alphonsum Atestinum rursus bello petiturus. Obtemperandum fuit, ne hominem bello magis, quàm paci natum, ab se periculosissimo tempore distrahe-

rent: ingens telum necessitas: quarè decretæ naves in Padum, quæ multùm Pontificiis conatibus profuere. Verùm moras trahente bello, & tota circa Brixiam pendente Rep. Alphonsus Rhodigium suæ dominationi restituit, & Pontificios milites, nostramq; classem deturbat. Hinc itaq; arbitratus Iulius nihil se profecturum, nisi Venetis conjuncto Cæsare, fœdus, pacemq; inter utrosq; stabilire nititur, hisce legibus, ut Verona, & Vincentia Maximiliano cederent; Patavium, Tarvisiumq; Veneti possiderent, auri summa persoluta: de Carnicis verò oppidis ipse arbitraretur, quibus potissimùm illa adjudicanda. Respuit Senatus, uti incongruas, eas conditiones: & ex his quis nō admirabitur insignem in tot adversis fiduciam, & singularem animum, ac spiritum Veneti Senatus? Porrò, ut aliquid obtinuisse Iulius videretur, inducias cum Maximiliano in proximos decem menses pepigerunt. His ita compositis, Cardinalis Sedunensis opera Helvetii suis ab sedibus denuo evocati, per Tridentinos saltus in Cisalpinam Galliam decurrunt: hi Venetis copiis associati in Gallos, nostram provinciam occupantes, magnis animis, majoribusq; odiis feruntur. Exercitum Reip. deduxit, promovitq; Baleonius, atq; simul cum extera militia hostes adortus, illorum memorandam stragem edidit, ultus ad satietatem,

quam

quam cladem ille pridem juxta Villam-francam acceperat. Qui ab Athesi, Oleo, Abduaq; fluminibus cædi superfuere, Ticinum ingressi sunt, & à persequentibus nostris eo in oppido obsidentur. Quare Palicia non ausus obluctari, cùm à fœderatis, trajecto amne, urbem corona cingi, sibiq; intercludi aditum animadverteret, in rem nato consilio usus, fiduciariis suorum posthabitis auxiliis, cum superstite funesti exercitus turba clam raptimq; sese in Galliam proripuit. Cæsis in hunc modum, dilapsisq; Gallis, Iulius Pontifex Helvetios Romanæ Sedis propugnatores appellat, sibiq; soli, communem aliàs cum Venetis, liberatæ Italiæ titulum adscribit.

Brixia Hispanis prodita.
1512.

SOluti Gallico metu Veneti, quamvis adhuc hostilibus ejus gentis præsidiis captæ urbes tenerentur, alacriùs ad expugnandam Brixiam parantur. Itaq; contractis undiq; copiis, ut primùm se ostendunt urbi, & majoribus machinis rem agunt, passim concidunt muri, ruinis implentur fossæ, & irrupturis non uno loco aperitur aditus: sed nihilo segnior erat oppidi propugnatio; nam vibratæ faces, emissæq; telorum veluti nubes, tota penè castra horrore,

& incendiis complebant: nunquàm tamen summoti Veneti, imò audaciores inflictis vulneribus reddebantur. Spem interim Brixiæ citiùs obtinendæ non tam circumjacentium municipiorum voluntaria deditio (unde illa arctiùs obsidebatur) quàm Baleonio dabat Bergomensis arcis occupatio, receptaq; Crema: unde præclara habebat exempla, quæ sequeretur. Cæterùm cum proximè capienda esset jam armis & fame lassata, venere in nostras stationes Hispanarum copiarum ductores Prosper Columna, & Raimundus Cardonius, ut data ope maturarent oppugnationem: at Cardonius, vir subdolus rem Venetam se curaturum dum profitetur, tacitis nunciis Gallorum ducem Obignium, se dedere meditantem admonet, ut Brixiam Hispanis tradat, & cum suis, factaq; præda innoxius inde abeat. Gallus non tam compulsus necessitate, quàm opportunitate usus serendæ inter fœderatos discordiæ, Hispanos, palam exclusis Venetis, in urbem arcemq; admisit. Cardonius in eo fuit datæ fidei custos, concessæ nempe potestatis, ut rapinas, quas ingentes capto antea oppido Galli fecerant, domum revertentes liberè asportarent: si quid residui erat, illud postea Hispani radicitus messuere. Cùm igitur Raimundus Cardonius Brixiam, uti suo Regi adquisitam, indignè ac pertinaciter retineret,

pro

pro hoste est habitus, & ab Hispana societate jure recessum.

Fœdus Venetorum cum Gallis.

1512.

E Docti experientia Veneti Hispanos, sub honestis fœderum nominibus, hostilem, & alienæ rei appetentissimum tegere animum, suæq; tantùm consulere utilitati, confestim insidorum hominum amicitiæ, ac societati renuntiârunt. Sed non tam intercepta Cardoni fraudibus Brixia commovit Senatum hoc tempore, quàm Pontificis, nulla honestate sua consilia metientis, recens odium. Venetis indignatus, quia pacem ab se cum Maximiliano pronuntiatam adhuc respuerent, iterum vehementioribus irarum motibus æstuans adversus Remp. concitat, præter Germaniam, Hispaniamq;, ipsam toto orbe divisam Britanniam. Cæterùm opportuna mors eripuit meditantem turbulentissimis bellorum procellis totam concutere Europam. Italia tamen nondum sua scelera, multo quamvis effuso sanguine, luerat: denuò .n. quassatur, vastaturq; cóversa ad Gallos Republica, & proclivi in concepta fœdera Leonis Decimi ingenio, qui Iulii, non tam successor in Pontificatu, quàm odii in Venetos hæres extitit. Hęc

inter,

inter, ut quod suum erat ab injustis possessoribus vi extorqueret Senatus, per Andream Gritum, qui cum Bartholomæo Liviano in Gallia captivus detinebatur, cum Rege de pace agit, initq; amicitias, opportunam nactus occasionem, cùm subinde Rex consilia agitaret, quonam pacto Mediolanensem Principatum reciperet, Helvetiorum auxiliis Maximiliano, Ludovici Sfortiæ filio restitutum: Gritus magna dexreritate omnia perfecit, pacisq; & fœderum sanctionibus Veneto Regem conciliavit, easq; gerendi belli conditiones statuit, ut primùm Gallo in Mediolanensi expeditione auxiliaretur Resp: Ipsa deinde, adjuvante Rege, obsessas ab hostibus urbes haberet: præterea captivi omnes libertati restituerentur. His ita constitutis, Rex suis exercitibus Tremolium, Trivultiumq; clarissimos duces præfecit: Veneti è captivitate revertenti Liviano novas copias cum nova belli mole & imperio tradidere, electo Grito, ut legati officio in Gallicis castris fungeretur. Ille, ut sui muneris accepit insignia, lustravitq; exercitum, summa felicitate Veronensium castra pertentavit, majoraq; moliturus, per medias paludes, & Tartari amnis loca invia Cremonam adortus est, eamq; dedentibus se civibus, Venetæ addixit majestati. Sub hæc circum stantes Novariam Galli, congressi cum hoste læti principii tristem exitum sortiuntur:

tiuntur:

tiuntur: sub primis enim impressionibus, veluti prospero belli preludio, erumpentes fundunt Helvetios: tandem redintegrato conflictu, ut sunt incertæ bellorum vices, vincuntur, qui vicerant, cæduntur que ab effuso undique hoste, fugantur que insigni castrorum direptione. Novariensi huic pugnæ Gritus spectator fuit. Porrò clades, quæ initio certaminis solet sociorum animos distrahere, minimè incostantem Venetum reperit, illamque Livianus celare, quoad potuit, summè contendit: verùm tandem certis auctoribus quotidie magis evulgata, ipse Cremona excessit, stipatisque agminibus Brixiam prætergressus, territavit non parùm hostica præsidia: mox Veronam prolatis tormentis veluti obsessurus, conabatur hunc in modum dissipatos Gallicæ stragis rumores comprimere, aut certè ostentare hosti, neutiquam ob inflictum vulnus animum, viresque abjecisse. Eadem Liviani consilia secutus Baleonius, ipso transitu, Lemniaco depulit audacter Hispanos: strenui nempe ducis est, ut suos confirmet se nullo teneri metu illis ipsis persuadere.

Venetorum clades ad Creatium.

1513.

PRofligatis ad Novariam Gallis, Hispani cum reliquis in Rempublicam fœderatis hostibus.

Vene-

Venetam ingressi provinciam in omne scelus per militarem insolentiam feruntur. Livianus victoribus occurrere prudenti consilio non ausus, relicta Vincentia, alteram exercitus partem Patavium, alteram Tarvisium cum Baleonio reduxit. Vix hæc disposita; cùm Raimundus Cardonius, & Prosper Columna rejecti ab Cremensi oppugnatione, Laurentii Ceritis virtute, post latè circùm direptos agros, haud procul Patavio castrametantur: at nihil, productis etiam machinis, proficiunt in urbis incommodum: emissæ subinde à Liviano expeditæ equitum alæ, delectæq; militum turmæ, omnia hostilia debilitabant, infestabant populatores, & in ipsas munitiones quotidiana exercitatione irrumpebant: ita hostibus propiùs neq; accedere permissum, neq; complere aggerem, per quem tutò irent sub mœnibus, subrutisq; cuniculo, intrarent oppidum: præterquàm quòd certo semper eorum damno majora tormenta disploderetur. Igitur tentato nequicquam Patavio, desperatoq; in agrum Venetorum descensu, in proxima quæq; oppida villasq; rapacitatis ac furoris impetum effuderunt: quippe tanquam impii belli sacramento obstricti obvia quæq; flammis absumebant, ac prophanis divina miscentes cuncta populabantur promiscuè; miseros quoq; mortales ad lanienam conquisitos trucidabant, cædibus addentes

ludi-

ludibria, & diris ubiq; vastationibus, ac barbara prorsus immanitate grassabantur. Meduaco tranato in suburbano nostro littore Venetæ nobilitatis, regio sumptu ædificata palatia, plenas deliciarum ædes, igne, & ferro, solo æquarunt. Tota quaquaversus regio ardentibus ruinis operiebatur, spectabanturq; incendia ex urbe ab ipsis Patribus: nec majori unquam rabie ante debacchatum, sævitumq; legimus, quia potissimùm Hispani vicere Hunnorum furorem: sed neq; teterrimos hostes, quos jam præda certè expleverat, satiavit adhuc feritas animi; cùm .n. ad Margheriũ maritimum oppidum pervenissent, eo fine contenti, ipsa interveniente natura, prospectantes brevissimo maris interjectu Venetam urbem, contorserunt in aquas tela, & in contumeliam invisæ gentis plures tormentorum pilas exonerârunt. Non tulit ulteriùs tantam ignominiam infracti animi Senatus, quominus è vestigio imperaret Liviano, non secus æstuanti in vindictam, ut nulla mora moveret in hostes, unaq; cum Baleonio acceptas injurias ulcisceretur. Nullus gratior nuncius Veneto Duci pugnandi cupido, & cùm primùm Patavio in ulteriore Meduaci ripa locata sunt castra, hostili vastitati modus imponitur. Ille, qua in metando usus fuerat celeritate, Hispanum præcipuè turbavit, cui fluminis transitu jam intercluso ut qua-

vis ratione connitentem repelleret propere advolavit Livianus, præoccupatis etiam proximorum collium angustiis, & communito Vlmo, Vincentini agri pago, quà hostes necessario erant transituri, si amnem superâssent; nulla enim commodior via relicta videbatur, quæ illos Veronam deduceret. Interim haud longè à Venetis castris considere coacti sunt, & totam proximam noctem agere in tenebris, ne destinatis tormentorum ictibus peterentur. Summo mane protecti densissima caligine retrocedunt Bassianum, ut declinata cum fervido duce pugna per Tridentinos saltus, etsi longiori via, tuti Veronam intrarent. Nebula erat adhuc ad multum diei, densa adeò, ut propinquo etiam congredientium inter se conspectui visum eriperet. Edoctus Livianus eo fortunæ munere tectos hostes abiisse, hos cunctationis impatiens, neglecto acierum ordine persequi voluit, tanta victoriæ fiducia, quasi pavidum gregem insectaretur. Ventum est igitur ad Creatium, quò loci ille quadrato incedentes agmine adoritur hostes, qui eo alacriùs suscepere oblatum bellum, quò tumultuosiùs nostri ferebantur. Inito congressu, Bernardinus Antiniola, Liviani nepos, postremum agmen cum suo equitatu jussus invadere, prevalente Hispano, momento temporis dissipatur, ac in fugam dissolvitur. Victo avunculus addit animos

unàq;

uniaq; restaurant certamen, pugnantq; ex integro ingenti contentione, pariq; contumacia. Sed si militares ordines servâsset Livianus, aut sibi tum ex opinione anteactæ virtutis in præcipiti festinatione victoriam non esset ominatus, utique hostes deleti fuissent, nec Veneti eam cladem accepissent, quorũ illi tantam multitudinem interfecere, quantam per integrum diei spatium licuit; cùm non nisi ingruentibus tenebris fusorum, ac palantium cædibus temperatum sit: sic itaq; infelici nostrorum clade nobilitatum Creatium. Execratus numina Reip. ac Italico nomini nimium infensa Patavium se recepit: Gritus hærentem tergo hostem declinavit, funibus intra Vincentinos muros tractus: capitur Baleonius: & Andreas Lauretanus, legatorum unus ab altercantibus de præda obtruncatur. Hoc vulnus rei Venetæ illatum omnes Livianæ temeritati adscripsere: at ludente in humanis fortuna ea plerumq; exequi coginiur, quæ infausta sunt, ac periculorum plena.

Crema obsidione liberata.
1514.

CReatiana clades, qua nulla unquam Venetis contigit, vel exitu fœdior, vel hostium incommodo levior, Sfortiam, Mediolani Ducem

in lassos fractosq; alacriter impulit. Vocato itaq; in subsidium & opem Prospero Columna Cremam Venetis auferre nixus est. Verùm ea urbs non tam arte munita, quàm incomparabili Laurentii Ceritis vigilántia, & fortitudine defensa, universos obsidentum insultus elusit, quibus ille, crebrò per intempestam illunemque noctem erumpens, non modicas intulit clades; quodq; fuit illustrius, præteriens ipsa hostilia castra, Bergomum usq; progressus est, & oppidum, jam Hispanorum spolium invasit, & Regii quæstoris ædes populatus, reversus Cremam, prædam militibus distribuit. Columna tanti viri virtute fractus, soluta obsidione recessit inglorius.

Marianum proditione amissum.

1514.

FActa inter Maximilianum Cæsarem, & Senatum Venetum armorum vacatione, ut interim de componenda inter utrosq; pace Romæ ageretur, malè rebus nostris consultum est, proditione occupantibus Germanis Marianum oppidum intra Aquilejenses paludes. Præerat illi Alexander Marcellus, cujus intimus quidam familiaris, obtentis unius portæ clavibus, ut de more sub prima luce venatum iret, Christophorum Frangipanium, non procul ex com-

composito in insidiis abditum, intra mœnia facili astu admisit, deditq; in captivitatem Marcellum. Proditi castri nuncius Patrum auget mœstitiam, quia loci natura nimiùm opportuna erat alendo bello prope Vrbem. Maturè itaq; decretum, ut quàm maximæ terra mariq; copiæ contraherentur: classi Franciscus Mustius, pedestri exercitui Balthasar Scipionius, & Hieronymus Savorgnanus præpositi. Intereà Frangipanius robusto milite castrum muniverat; unde posteà tum maritimas, tum terrestres nostrorum vires infregit. Mariani quippè oppugnatio paludibus undecumq; septi haud facilis cedebat; quamvis enim classiarii non semel, quacumq; spreta difficultate, audacter in muros scalis evasissent, non ita commodè pedites auxilio in tempore esse poterant, & aliquando, his ob viarum angustias præpeditis, navales manus rejectæ sunt, fugatæq; cum cæde, & unius triremis jactura. A pugna rediit vulneratus Scipionius, ac inde tanta in militibus orta confusio, ut obsidionem de repentè solvere tutius à ducibus consultum sit. Vltio interim de capto proditore habita, in frusta populari rabie dissecto, omnium animos paulùm à tristitia revocavit.

Bellum

Bellum alterum in Foro-julio.

1514.

Rejectis de pace conditionibus, adhuc durante exigente Maximiliano, qui saltem Vincentiam Reip. adimere conabatur, Pontificeatq; Hispano auctoribus, omnis nostrorum cura ab oppidorum munitionibus pendebat, cùm tot adversis rebus minimè frangi didicissent. Patavium in primis, Tarvisiumq; cōscripto etiam Venetiis milite confirmant: jamq; Livianus satis amplas bellatorum manus in speciem justi exercitus coëgerat. Hæc inter Cardonius cum reliquis hostium ducibus in Patavinis consistit, Ateste diripit, urit circum agros, liberaq; vagatus populatione, Rhodigium capit. misso deinde exercitus non infirmo robore in Forum-julium, omnia illius regionis oppida terrore percussa recipit, præter Osopium, quod unicum & hoc tempore Veneto paruit obsequio, Savorgnanorum fide, & constantia. In eam provinciam repressurus Hispani ductoris insultus adproperat Livianus, & extemplo ad Pordenoni oppugnationem dirigit acies. Ex arce, qui erant præsidio, quotidiè pabulatum exibant, atq; per occasionem cum nostris crebra inibant certamina: sed Livianus, ut eos in integram dimicationem pertraheret, cataphractam Malatestæ Baleonii co-

hortem

hostem propiùs jubet excurrere, eamq; si hostis adoriretur, veluti meticulosam effugere ad insidiarum loca: Germani, viribus & numero inferiores nostros universis penè eductis copiis invadunt, illi callidè cedentes incautos in insidias adducunt, ubi subsidiaria manu adjuti, frontes obvertunt, ruentes excipiunt, opprimunt, fugantq; capto eorum duce Rizanio. Palantes reliquias insectatus Livianus oppido victorem exercitum applicuit, & cùm nulla deditionis signa acciperet, integra unius noctis expugnatione obstinatos fregit, redegitq; in arbitrium, concessa militibus præda. His actis, Tilavempeum superat, ut Osopienses à Frangipanio durè vexatos liberaret. Hostis metum adventantis sensit: referre itaq; signa placuit, ne in incertæ pugnæ discrimina suum committeret agmen, jam victum fama Liviani. Verùm cùm segniùs hæc Frangipanius exequeretur, tergo hærentem Venetum experitur, quare in turpissimam fugam se dat, relictis etiam impedimentis, quò expeditiùs evaderet. Cæterùm insequente Provinciæ Legato Ioanne Victurio nihil ei profuit effugium, atq; municipia, quæ metu, aut vi Cæsari antea obtemperaverant, nunc denuò in Venetam transeunt obedientiam. Sub hæc Victurius, inexplorata ingressus itinera, hostium fit præda, parùm sua sorte lætatus, cùm paulò pridem circa Gle-

monæ saltus, virum summè infensum Veneto nomini intercepisset, Christophorum Frangipanium: At Livianus oppugnandis arcibus intentus, Goritiam, & Gradiscas, omnium munitissimas, aggreditur: sed, ut indè Venetum ducem auerterent Hispani, unà cum Cæsarianarum copiarum parte ad rapinas, vastationesq; in Patavinum agrum rediere.

Rhodigium Hispanis ereptum.
1514.

CVm de incursionibus hostium quererentur Patavini, Livianus prætermissis in Foro-julio expeditionibus, oppressis laturus auxilia, festinanter advolat, & ad pagum, cui Brentellarum nomen est, tutissimam sibi stationem erigit, monitus ab aperto bello, memoria præteritarum cladium, abstinere: quotidie tamen hinc inde excursitabatur, ac impigrè se gerente Mercurio Bua, plures hostium cunei dissipati, Ateste nocturna aggressione captum, tentatumq; Montanianum, Cardonii ibidem sedentis, atq; præ timore pugnam detrectantis objurgata socordia. Postea Venetus imperator, Athesi trajecto, in Padanam insulam silentio transit, nihil æquè animo volvens, quàm ut illatas sibi ab hostibus injurias ulcisceretur, tunc præcipuè offensus Antiniolæ ne-

potis

potis captivitate, direptoq; municipio, quod Cittadellam vocant incolæ: quippe sciebat res humanas, sicuti perpetuæ nunquam felicitati, ita nec adversis semper infortuniis patere. Hæc cogitantem non deseruit fortuna: profecturus itaq; in Rhodigii expeditionem, milites sui consilii ignaros esse voluit, indicto in Vincentinos itinere, ea propter per tenebras movit castra, indigenas, & obvios quosq; cæpit, non tam ut hostes celaret adventum suum, quàm ut, quid de ipsis foret, exploraret: tandem imperavit, Malatestam Baleonium cautè obequitare Rhodigium, admonuitq; ut nullibi, nisi quantum cogat necessitas, se belli fortunæ committeret. Hic Hispanos, qui in aliam partem conversa audierant Veneta signa, metu vacuos, solutis neglectisq; excubiis torpentes, apertasq; ob nundinas oppidi fores reperit: tantam nactus opportunitatem celeri, ac peracri impetu perrumpit, nulloq; resistente penetrat in medium forum: è vestigio itaq; turbat ibi omnia, imparatos prosternit, ac demum superveniente Liviano, hostes omnino cedere, ac sese dedere cogit, armis turpiter projectis: ipse verò præsidii dux Garçias Mericus Venetis carceribus mancipatur. Recuperato Rhodigio, facilè cætera illius Peninsulæ castra Reip. restituuntur: pari ferme astu, ac sollicitudine per eos dies eripitur iterum hosti Lemniacum.

Cremia rursus servata. Bergomum recuperatum, repente deperditum.

1514.

QVantæ molis sit in bello Ducum solertia, ac in instruendis hostibus insidiis ingenium, Laurentii Ceritis facinus in primis docuit, qui rursus à Sfortia, eodem Columna duce, Cremæ inclusus, iterum quoq; magna sui nominis fama urbem liberavit obsidio: cùm.n. hostium molestias amplius ferre non posset, audaci consilio eos summè afflixit: disposito namq; pyrio pulvere, qui ad tempus ignem conciperet, ligneis tubis, ollisq; testaceis, perrexit tacitus in hostilia castra, in eaq; prospero eventu paratos dolos contorsit: cùm igitur concepta flamma tentoria statim corripuisset, & vagum passim, furensq; incendium concitâsset, volantibus undiq; flammarum globis, nemo loco consistere audebat, & quisq; in fœdam subito trepidationem, fugamq; rapiebatur. Cerites hostes probè confusos, consternatosq; aperto marte aggressus internecione profligavit, castris exuit, & multa dives præda in oppidum rediit. Exinde majora animo concipiens, & Bergomum concubia nocte progressus, receptusq; à civibus, nimia Hispanorum superbia & avaritia oppressis, præsidium inexpectata irruptione pepulit:

Hæc

Hæc fama excivit è vicinis munitionibus Cardonium, & Columnam: proterea Cerites urbem, quò validior esset adversus totam ingruentium Hispanorum vim, novis machinis, muris, aggeribusq; obfirmare omni ingenio studuit: Verùm cùm illi rem bellicam, & oppugnationem sedulò tractarent, & per diruta tormentis mœnia non uno loco pateret oppidum, Cerites impetrato sibi, ac suis libero in Cremenses transitu, obtentaq; civibus rerum, & corporum incolumitate, Bergomum Hispanis ducibus reliquit: qui promissorum immemores, causatiq; militum indignationem, ob interdictam prædam, Bergomates pecunia mulctant: inde in Livianũ vertunt agmina, qui horum adventum præsagiens, novo, & à nullo antea tentato itinere è Lemniaco per limosas, difficilesq; paludes exercitum ad Caput-aggeris; mox Patavium, deluso hoste traduxit, qui Venetum ducem si in veterem Brentellarũ stationem rediisset, aut fluminibus inclusum opprimere, aut omnino bellicis spoliare apparatibus certò se posse arbitrabatur.

Helvetii victi ad Marignanum.

1515.

VIta functo Ludovico xij Gallorum Regi successit Franciscus Valesius, hoc nomine pri-

mus, qui ubi primùm Regni habenas suscepit, extemplo suas & ipse vires, conatusq; omnes in Insubricam expeditionem convertit, renovato cum Venetis fœdere. Quamobrem Maximilianus Sfortia perpendens, quanta sibi calamitas impenderet, imploratis Maximiliani Cæsaris, & Leonis Decimi auxiliis, Helvetiorum penè innumerabiles manus accedentibus Gallis opponit. Sub hæc Raimundus Cardonius, & Columna Pontificio exercitui modò datus imperator, ut aliquo belli terrore nostros ab Gallis sejungerent, uno eodemq; tempore Vincentiam, & Patavium simulata oppugnatione perterrefaciunt. Porrò in Vincentiæ propugnationem è præsidio venerat Cerites, Patavium Livianus: Omnibus autem militum præfectis constans erat consilium, ab oppidis propulsare hostem, non in apertam pugnam descendere, donec accederet Galli, ut deniq; conjunctis exercitibus ex æquo ulciscerentur injurias, quas superioribus annis Veneta Resp. fraudata victoriarum parte, deceptaq; ab Hispanis potissimùm, acceperat. Cæterùm nihil aggressi sunt hostes in hac provincia, ad obstruendos solùm montium aditus delati, ne Galli descenderent. Sed hi copiis ingentibus instructi, equitatu in primis ornatissimo, Palicia, & Humbercutius duces in Italiam per Liguriæ fines venere. Ingressi bello destinatam regionem ad Villam-

lam-francam agri Veronensis invadunt Prosperum Columnam, Sfortiæ auxiliarium, victumq; deletis, aut interceptis Pontificiis turmis, in Galliam captivum mittunt. Sub id temporis Cerites, in Cisalpinos reversus, Mediolanenses diris vastationibus territaverat; & Odethus Lautrechius, magnæ existimationis dux, Novariam occupârat: Postremò ducente Rege validiores copias ad Marignanum, quod Mediolanum, ac Laudem Pompejam interjacet, castra promota sunt: haud procul Regiis stationibus jussus est consistere Livianus cum exercitu, qui ex fœdere constabat X armatorum millibus, atq; in id sua vigilantia incumbere, ne cum Helveticis reliquæ fœderatorum hostium legiones jungerentur. His ita dispositis, Mediolanum urgeri cœptum est: nam primaria urbe capta, cætera in deditionem ventura credebantur. Ex eo oppido Helvetii confertis agminibus non minùs, quàm arroganti Novariensis pugnæ recordatione in Gallos procurrunt, qui sedentes adhuc in castris, & inopinatò petiti facilè sub primis congressibus loco dimoventur: sed ubi Rex affuit, suosq; sustinuit hortando, pollicendoq; omnia prædæ victoribus futura, redintegratum est certamen: Helvetii tamen tanta pertinacia, & vincendi spe dimicabant, ut iterum ab Gallis trepidatum sit: producta nihilominus usq; in alteram diem cruentissima dimica-

dimica-

nificatio, ad quam postremò vocato in defessorum subsidia Liviano, Rex maximum suis rebus, & summæ demum victoriæ momentum attulit. Venetus imperator cum levis armaturæ equitibus trecentis è Laudensi agro, in hostiles acies velocissimè supervenit, suos hortatus, ut se, in contrarias phalanges ex transverso irruentem, sequerentur: quare ea vi, atq; impressione Helveticos cuneos adortus est, ut hostes in se Venetas omnes turmas uno eo impetu motas crediderint: ob id cæsi, fugaq; dissipati; memorabili atq; illustri exemplo, quo superba Natio intellexit, quantum Itali virtute, ac generositate præstarent. Mediolanenses XV Helvetiorum millibus desideratis, ne quid deterius ab irato victore acciperent, veniam & pacem maturata deditione impetrârunt: urbis arcem, dies aliquot oppugnatam, ipsius Sfortiæ captivitate Rex obtinvit, breviq; totam sibi subegit Insubriam: attamen insignis de Helvetiis victoria Liviani virtute parta, suo auctori minùs læta obtigit: Nunquam is bellorum laboribus intermissis, fessus, ætateq; gravis, ut potè sexagenario major, paulò post ex febre interiit: vir omni bellica laude dignus, & quo nemo meliùs militares leges percalluit; si frequentiùs in ipso expeditionum cursu bona sors illius consiliis, factisq; respondisset.

Brixia, Bergomum, Verona à Veneto recepta. 1516.

BArtholomæi Liviani manibus non tam exercituum, quàm Patrum lacrimis diu parentatum est. Corpus Venetias delatum, in Protomartyris æde honorificentissimè conditur: & quia nullo unquam tempore de se benemerentibus ingrata fuit Resp. tanti ducis memoriam, erecta ibidem marmorea statua, nostra hac tempestate posteris renovavit. Extincto Liviano nemo alius repertus, qui dignè succederet, quàm Ioannes Iacobus Trivultius: igitur per Senatum ab Rege impetratur, ut ille susceptas expeditiones compleret. Hæc inter Georgii Hemi Legati imperio ductus miles omnia fermè Veronensis agri nobiliora municipia Reip. acquisivit: & ubi Trivultius exercitibus imperare cæpit, circùm Brixiam militares ordines distributi sunt, erectæ munitiones, concussa tormentis mœnia, & pluribus in locis tentata irruptio: cæterùm validos globorum jactus solidæ murorum structuræ, ac præsidiarii militis vigor, aspernabantur, unde cùm nihil vires bellicæ, artesq; profuturæ viderentur, ipse Trivultius diutinam obsidionem dehortatur. Porrò mens Regis, in Remp. grati, ea erat, ut illa in pristinam sui status majestatem rediret: dato itaq; supplemen-

Brixiæ acriùs insistitur, frustrà tamen: & cùm dies aliquot mœnibus demoliendis nequicquam concertatum esset, omnium ducum sententia ea fuit, ut impeditis itineribus, interceptisq; commeatibus fame & inedia assequi conarentur, quod armis difficile videbatur. Sub hæc suos in obsidentes eduxit Cardonius, & excitata fama accepti ab Germania subsidii eos ab inceptis deterruit. Hinc turpiter mutatis terrore animis Brixiæ terga verterunt: Galli Mediolanũ festinârunt, quasi vocati ad opem adversus hostiles acies, quæ dicebatur eam urbem oppugnaturæ: Nostri, qui soli robustissimas copias sustinere non poterant, eosdem sequuti sunt: hunc Gallorum, Venetorumq; recessum pro apertissima fuga accipientes Hispani, Mediolanensem agrum urere, vastare, & diripere cœperunt; eoq; atrociùs, quòd nihil usqam adversum hasce calamitates provisum fuerat, & quia pronum ad obsequium credebatur Mediolanum. At fœderata nostrorum agmina, in se ipsa reversa, tantarum injuriarum ultricia arma in hostes cõverterunt, pugnandoq; eo redegerunt Cardonium, nimium sibi fisum, ut proxima nocte bello excederet, aliis futurus exemplo, quòd nemo celeriùs opprimitur, quàm qui nihil timet. Repressis Hispanorum insultibus, Gallisq; constantiùs adjuvantibus, Odetho Lautrechio duce, Veneti alteram moliuntur Brixiæ

expu-

expugnationem, & hanc peragere voluere non quidem machinarum impetu, & irruptionibus sed impedita cibariorum invectione, interceptis auxiliis. Obseptæ sunt igitur, observatæq; viæ, ac jugi patientia toleratæ hostium impressiones: tandem ut ad fœda sordidaq; ventum est, quæ in cibi usum necessitas vertebat, neq; ulla commeatus, aut subsidii spes appareret, de deditione actum, ea lege, ut nisi in posterum diem afferrentur suppetiæ, exiret militari more præsidium, & urbs non Venetis, sed Gallis traderetur, à quibus illam Hispani acceperant. Assensit quibusq; conditionibus Andreas Gritus, & innatum ei genti fastum sprevit, modò Brixiam obtineret: fortiores subinde manus imperavit, quæ attentiùs observarent aditus, & obsessis annonam, subsidiaq; intercluderent; hac diligentia maturatur deditionis dies, & omnium primus Lautrechius urbem ingreditur, eamq; ab Hispanis receptam subsequenti Grito restituit, tanto civium applausu, & renovati obsequii alacritate, ut inde satis constiterit, firmissimum illud esse imperium, quod populi ultrò amplexantur: pari studio circumjacentia oppida; Bergomumq; exturbatis præsidiariis, Venetorum leges & administrationem læta receperunt. Verona clara urbs ad victoriæ, imperiiq; dignitatem restabat. Hanc Cæsareo nomine defendebat Marcus

Antonius Columna, qui ut ejus obsidionem impediret, præmisso equitatu munitum pagum Valegium pro statione sibi occupat, atq; in primas Venetorum acies, remorantibus Gallis ob non soluta stipendia, erumpens, Gritum ultra Mincium propellit. sed ubi sociis satisfactum est, & in unum contractæ vires, nostri obversis frontibus loco Cæsarianos deturbârunt, eosq; insecuti intra oppidi munimenta rejecerunt; eo tamen facto non ita ducem terruerunt, quin Vincentiam nocturna aggressione prædaretur. sed interim majoribus tormentis ita quatiebatur Verona, ut per amplas murorum ruinas irrumpi intra mœnia posset: at hostes, animante Columna audacter obstabant, neq; ullus erat propugnatoribus vacuus locus, summaq; celeritate novus pro diruto murus objiciebatur. Ipsa deniq; fortuna obsessis visa benignior, cùm, sive casu, sive dolo id acciderit, quicquid sulphurei pulveris in urbis expugnationem à nostris paratum erat, illud totum unico temporis momento concepta flamma conflagrâtit. Hinc hostibus data quies, donec ad castra major ejusdem pulveris vis convecta est, instaurataque oppugnatio: at tandem Grito visum est non esse ampliùs irruptionibus tentandum oppidum, neq; cum desperatis agendum armis, sed fame, quæ omnem audaciam prosternit, eos domandos esse: &

Cro-

Crovariam, ad ripas Athesis arcem expugnandam, ac Vincentinos colles obsidendos, ajebat: non enim aliunde hostibus importari necessaria. Galli verò ad omnes impetus proni, crebrò sibi per diruta mœnia aditum quærebant: at quia nulla murorum pars sine præsidio, aut vacua machinis, fere semper maxima subeuntium strages edebatur, neq; alia spes apud inclusos, continuante obsidio, quam propria animorum virtus & constantia, præeunte Columna, ut verè dictum appareret, tanti æstimari exercitum, quanti ducem. Postremò, ut placuit, diuturno huic bello, maximisq; ærumnis finis impositus, pace Bruxellis inita inter Franciscum Gallorum Regem, & Maximiliani Cæsaris nepotem Carolum, quem mox Quintum appellabimus: cum Venetis pactæ sunt induciæ, ut interea sanctiùs de pace firmanda agi posset; quarè tandem Rege hortante, in eas conventiones cum Carolo itum, ut persolutis ducentis aureorum millibus Respublica Veronam haberet: Quoniam verò hæc pactio aliquam Imperatoriæ existimationi maculam irrogare videbatur, Brixiæ exemplo, Verona Gallo, non Veneto, permissa est. Senatus nullas non æquas conditiones duxit, modò optatissima urbe potiretur. Hanc Grito cessit Lautrechius, sibi priùs à Cæsarianis consignatam. Et hic fuit exitus Cameracensis fœderis in

Remp., belliq;, quo jam octavum annum Italia misere deflagrabat. In eo quis fortunæ, & humanorum eventuum vicissitudines satis miretur! Vna singularis Veneti Senatus in turbidis rebus constantia, atq; prudentia, in se converso totius Europæ impetu repulso, amissa recepit, pristinumq; imperii decus cum dignitate consecuta triumphavit.

LIBRI TERTII Finis.

IOAN-

IOANNIS BAPTISTÆ VERI

RERVM VENETARVM

LIBER QVARTVS.

Bellum Insubricum septimum.

1527.

PAx, quæ in Italia diu integra sperabatur, sopitis jam tum bellorum incendiis, mutua æmulatione & odio duorum potentissimorum Principum; Caroli Quinti Imperatoris, & Francisci Primi Gallorum Regis, disrupta est. Ille sibi Mediolanensem Principatum, quem Cæsarum appellabat patrimonium, ereptum; hic se Neapolitani Regni hæreditate spoliatum, contra fas, acerbissimè querebatur. Hæ causæ bellum concivere toti Christiano orbi luctuosum: nam per ea tempora dissidentium nostrorum Principum ambitu & pervicaciâ, altiùs erexerat animos Solymannus, Turcarum imperator, civilesq; Christiani populi discordias in sua commoda vertens; haud

cun-

cunctanter arma sumpserat; & ea bellorum tempestas Venetam quoq; Remp. involvit, lassam adhuc Cameracensi vulnere. Porrò ut in parta tranquillitate Italia tantillùm conquiesceret, Leo Decimus Pontifex cum Gallo primùm, mox cum Veneto Senatu, quem Italicæ libertatis assertorem nuncupabat, fœdus contraxit in Carolum: ne si armatus, ut fama erat, hanc provinciam ingrederetur, confirmatæ pacis gaudia ab ea repelleret. Igitur ex fœdere conjunctis in unum copiis, dum adversus ferocem hostem pugnandum erat, sese aperuere Leonis consilia, Parmæ, ac Placentiæ dominationem affectantis: cùm enim eas urbes suæ familiæ acquirere Gallorum amicitia desperaret, in Cæsarianas partes, ceu quæstuosiores, & in fœdus iis legibus deflexit, ut Cæsar expetita oppida sibi traderet, ipse verò Neapolitanum Regnum occupáti addiceret. Tanta rerum animorumq; subversione commota Resp. confestim per suos Oratores admonuit Pontificem, majoribus, quàm antea, calamitatibus, bellorumq; turbinibus patere Italiam, imò totam subjacere Europam; cùm jam pridem, evulgata Caroli & Francisci discordia, Solymannum ad arma conversum certi afferrent nuncii. Cæterùm, ut primùm in Gallos fœderatorum erupere odia, funestissimis bellorum incendiis Insubria potissimùm miserè jactari cæpit; Veneti san-

sanciti cum Gallo fœderis tenaces, Lautrechio, septem armatorum millibus, parant auxilia. Parma belli prima sedes à confœderatis hostibus destinata est: illam Prosper Columna Pontificii ductor exercitus aggressus, tanta Gallorum, Venetorumq; consternatione cœpit, ut omnes simul copiæ veluti unica impressione simul fusæ viderentur. Oppugnatæ, ac domitæ urbis rumor ad sui recuperationem mirùm quàm sollicitârit Lautrechium. Is submissis Mediolano exercitibus Parmam altero defectionis die & obsidione cinxit, & recepit, incredibili apud omnes admiratione. Post hæc magni nominis dux, Helvetiis obstaturus, ad Oleum amnem victrices copias deduxit. Ea Natio uno, eodemq; tempore Cæsarianis Gallicisq; stipendiis merebat, & in se invicem ferebat signa: sed apud venalem gentem fas, ubi merces major: in Brixiensibus ad Octolengum omnia turbabat, horrenda in omnem sexum, ac humanas sacrasq; res grassatione, fœderum sanctitati prælata pecunia: cùm tamen è primis velitationibus animadverteret Lautrechius superare hostes numero, Mediolanum signa retrahit: & Venetos ad ferendam Laudi Pompejæ opem destinat: verùm inde recedunt haud pares propugnationi adversus Columnam, toto exercitu circumvallantem oppidum; quo tandem etiam potitur, & pleraq; alia castra

conse-

consequitur, quæ nulla prorsus vi expectata, defecerunt. Sed ubi ad manus ventum est juxta ignobile municipium, Piccocam appellatum, infelicissimo Gallorum exitu, tota visa est tremere Italia, veluti externæ gentis dominio paritura. Exinde cùm omnia magis arderent bello, & quilibet terrore tum præsentium, tum jamjam imminentium malorum metu trepidaret, Veneti, qui numquam antea non auxilia suis fœderatis suppeditabant, ut ob id Gallicæ fortunæ individui comites appellarentur, sibi tandem unis rati finitimorum Principum, ac nobilissimæ provinciæ securitatem concreditam, in Cæsaris amicitiam societatemq; transiere, suadente Andrea Grito, qui rediviva semper virtute se ipso major clariorq; per id tempus ad clavum publicæ administrationis sedebat. Videbatur abundè satisfactum Gallico fœderi, malebatq; Senatus Venetus invidiæ objici, quàm communi deesse causæ. Tanta novitate iratus Franciscus, Insubriam summa vi pertentat, duce Guilielmo Gauferio, qui, regia arma quò circumduxit, omnia ad deditionem prona habuit, Novariam, Laudem Pompejam, & proxima quæq; oppida: sed hæc prima Gallorum brevissimi temporis felicitas; ab Cremonensi enim oppugnatione Gauferius Venetorum constantia repellitur, fugaturq; demùm ab Cæsarianis memoranda strage.

Rex

Rex suorum internecionem ubi audiit, & quàm verè diceretur Italia Gallorum esse sepulchrum, ipse sese hostibus, ac Regiam opponere majestatem decrevit, eóq; citiùs ob delatam Caroli Borbonii defectionem: sic in dies magis magisq; gliscentibus bellorum seminibus, Italia, facta veluti decertantium arena, tot tantisq; repletur copiis, ut universi orbis imperium tenere iterum potuisset, si illa, non in sua viscera, sed in imminentia barbarorum capita convertisset. Vt igitur per Taurinos regia castra movere, et insonuere armorum strepitus, adfuit præsens fortuna Gallorum conatibus: Mediolanum repente subigitur, vicina castra, urbesq;, dato quasi signo, victoribus se prosternunt, indecora fuga è munitionibus propulsantur nostri, atq; intra Ticini, Laudisq; Pompejæ mœnia arctissimè sepiuntur. Interim tamen fregit Regis consilia ineluctabilis fatorum vis: nam cùm divisis hinc inde armis, quæ in una Ticini oppugnatione simul coire debuerant, hostes variè distractos, implicitosq; tenere voluisset, erumpente cum Cæsarianis Borbonio, Gallorum stationes minùs defensæ, vacuæq; necessariis præsidiis occupantur, ingenti illorum strage, ac ipsius Regis prędà, qui, cùm nemo ingruenti undequaq; hostili agmini frontem obverteret, suffosso semel, atq; iterum equo, pedestre certamen inire cogitur, captivusq;

traducitur in Hispaniam. Hac infanda expeditione, ac lacrimabili pro Gallis pugna, octo eorum millia cæsa dicuntur, cuncta bellica impedimenta amissa, & quod majus, tota Insubria Carolo restituta: nullus tamen finis oborto bello dari posse videbatur, nulla Italiæ quies, vel capto Rege, vel Cæsare victore. Hic rebus tam prospere gestis audax, feroxque animum ad altiora, & non concessa portendere visus est, spretaq; initorum fœderum sanctione Franciscum Sfortiam in Mediolanensi arce clausum obsedit: & quia non alia pacandæ Italiæ spes confœderatis reliqua esse videbatur, nisi Sfortia in pristinum statum restituto, nova Principium societate Cæsareæ ambitioni erat obstandum. Venetus prudentissimis consiliis eò inclinabat, ut amplectenda censeret ea pacta legesq;, quæ tutò Italicam securitatem promitterent: quamobrem cum ejus temporis Pontifice, Clemente Septimo, cum Florentina Rep; cum ipso demum Gallorum Rege devincitur, qui Hispanica captivitate liberatus, se iis conditionibus haud teneri profitebatur, quas non voluntas, sed necessitas expressisset. Fœdus in Coniaci oppido icitur: decretumq;, ut constitutæ societatis auspicia ab liberatione obsessi Sfortiæ inchoarentur. Ad hæc expedit Carolus Legatum, qui Pontifici, Venetoq; denunciet, se & ad pacem, ad arma paratum: alterutrum

elige-

eligeret, qui aut quietem mallet, aut incommoda. Constanter, ac unanimiter responsum: à tot Principibus itum esse in fœdera, vt Italica libertas sarta, tectaq; foret: ab illis haud recedendum, nisi communi consensu, & certa cujusq; patriæ incolumitate. Interim Venetæ, ac Pontificiæ manus Petro Pisauro duce Laudem Pompejam vi capiunt, captamq; haud minori postea solertia Malatesta Baleonius retinuit. Summa tamē auctoritate Franciscus Maria Feltrius, Vrbinatium Princeps præerat exercitibus, ac præsertim Veneto, qui inter cæteros decem armatorum millibus constabat. Hoc robore Mediolanum petendum erat, & Sfortia eximendus obsidione: at dum cunctando res agitur, nec præsto essent Helvetii, quorum novem millia Reip. impensis erant conscripta, Sfortia, cui jam alimenta, & auxilii spes deerant, arcis deditionem facit, una pro conditione Comum sibi pactus. Hæc inter Baleonius vi Cremonam obtinuerat, quam ex fœdere Sfortiæ tradidit. Mutuæ interea singulis fermè diebus fiebant urbium quassationes, deditionesq;, & interdum uno, eodemq; die ab hoste captæ à nostris recipiebantur. Procedente bello, cujus molem sola Veneta Resp. sustinere videbatur, satis apparebat, pacta fœdera plus auctoritate & fama, quàm viribus valuisse. Gallica enim tardabant auxilia, Helvetii in castra

ſolutis ordinibus deſcendebant; ac per eos dies Pontificiæ opes acriter à Columnenſibus, Cæſareanarum partium fautoribus, ſollicitabantur. Hæc propter Venetus ſuorum finium propugnationem Feltrio imperavit; quare nihil amplius tentatum, ſed aucto milite, urbibus, caſtris, populorumq; tutelæ proſpectum, prætermiſſaq; à noſtris Mediolanenſis expeditio, ne dum aliena curarent, propria perderent. Cæterùm Carolus Borbonius, aliò converſis armis, Romam contendit, atq; in nomen juſti belli adverſus Pontificem attexit denegatum ſibi tranſitum in Neapolitanos, quos per id tempus maritima noſtrorum claſſis exagitabat. Aggreſſus ille temerario auſu Romanam urbem, quaſi ſuo fato obſequeretur, dignum expeditionis fructum conſecutus eſt; ſub mœnibus enim, dum inter primores pugnam ciet, glande plumbea percuſſus interiit; vir tanto exitu clarus futurus, ſi pro ejuſdem urbis defenſione concidiſſet. Milites cædis ſui ducis ignari, concepto impetu fervidi, Romana mœnia expugnant, captamq; urbem Hunnis ac Vandalis ſæviores diripiunt, tanto ſacrarum rerum perſonarumq; contemptu, tam promiſcua miſerorum civium cæde, ut nulli ætati nulli ſexui, nulli deniq; ſacrilego facinori parcerent. Romanæ calamitatis fama, totum Chriſtianum orbem pervagata, vniuerſos Principes ſummè commovit,

movit, atq; in primis confœderatos; ita ut illico missis vltrò, citroq; legationibus, immortali penè odio simul in Cæsarem accederentur, renovatisq; fœderibus indigni sceleris vindictam exposcerent. Dum igitur ultioni, ac Romanæ sedis patrocinio parantur exercitus, atque adeo jam Lautrechius, auxiliario Veneto, Buschum, Alexandriam, Ticinumq; occupasset, Clemens parùm decoris conditionibus ad Cæsareos inclinavit, vel captivitatis impatiens, vel vindictæ avidus in Florentinos, qui tum à suis desciverant, ejectisq; Medicæis, popularem statum instituerant. Exemplum secutæ ferè omnes Flaminiæ urbes in diversa studia proscindebantur: Gervienses, ac Ravennates non aliis, quàm Venetis obtemperare decreverant, eorum dominium ipsi libertati præferentes.

Bellum Neapolitanum secundum.

1527.

Mari quoq; adversus Carolum Quintum, Italicæ quietis perturbatorem, hoc tempore pugnatum est: & quidem ex condicto cum Gallis fœdere, primùm navigauit in Tyrrhenum Aloysius Armerius viginti rostratarum classe, & cum Prorege Neapolitano navali certamine tam prosperè conflixit,

flixit, ut ob partam de eo victoriam, & insignem hostium jacturam, Galli iterum ad Regnum Neapolitanum animos erexerint. Prope Sestrium in Genuensi orâ primò commissa pugna, mox datus classi Legatus Augustinus Amulius; demãdataq; terrestrium copiarum cura Petro Pisauro, & Andreæ Civrano, Neapolitanam provinciam unà cum Gallorum ductoribus Veneta agmina terra quoq; invadunt. Expugnatis primò Puteolis, reliqua secus littus oppida facilè capta sunt; eademq; armorum felicitate in mediterranea penetrantes, edita Surrentinorum clade, quia restiterant, universum Samnium subjugârunt. Post hæc, suppleta classe, Petrus Lando è Corcyra in Campaniam trajecit, ibique, missus ab Rege, Lautrechius etiam affuit, ut junctis simul terrestribus maritimisq; viribus oppressi adhuc Pontificis vindictam, & Italiæ libertatem reportaret. Quamobrem Gallus, Veneto ubiq; socio, Genuam, & Liguriam omnem Regiæ potestatis fecit: Venetus, favente Gallo, Molam, Polignanum, & Monopolim, vrbes, quæ jampridem moderato Reip. imperio assuetę, ab Hispanis cupidissimè rebellârant, in deditionem accepit: ac consequentibus sese victoriis, Brundusium, omniaq; Calabriæ, Apuliæ, ac Salentinorum municipia occupâsset Landus, nisi ex Senatus decreto Gallis obsecutus, Neapolim cum

classe

classe excurrisset. Ea urbs obsidioni, ac expugnationi destinata, dies aliquot in summa rerum penuria ac desperatione hostes morata est. Landus, cùm primùm applicuit, omnem mari commeandi facultatem sustulit, eandem terra Galli eripuere: inde obsessi brevi erant se dedituri, recasuraque Neapolis in Gallorum dominationem, victis maritima decertatione hostibus haud procul Salerno; at interim pervalgata exercitum lues, extinctus Lautrechius, dissipatâq; procellis classis, & oppressæ immodico æstu Gallorum reliquiæ, Neapolitanum obsidium fregere, quasi tot erumnis fortuna edicere voluisset, Italiæ imperium Gallis non esse decretum: neq; Venetæ Reip. sub Apulo Cœlo vitium suarum propagationem.

Bellum Insubricum octavum.

1530

DElata ad Cæsarem Gallorum, Venetorumq; impressione in Insubriam, ac Neapolitanum Regnum, extemplo Henricum Brunsuicensium Ducem cum exercitu ad ultionem properare jussit in Italiam, quæ nondum fatorum rabiem tot continuatis calamitatibus exsaturaverat. Hostis, qui famam sui adventus prævenerat, ab Tridentino jugo

in

in Veronensem agrum diffusus, villarum incendiis bellum primò miscuit: pòstremò ad oppidorum conversus expugnationes, Pischerium, aliaq; circa Benacum fortia munimenta in Cæsaris obsequium vi traxit. Pejora moliturum Germanum hominem cohibut Franciscus Maria Feltrius, Vrbinas, Veneti militis imperator, qui motis è Bergomatibus castris insultanti fit obvius, & commissis per occasionem certaminibus eo penuriæ, metusq; adegit Cæsarianum ducem, ut nunquam ausum è stationibus egredi, fame, ac militum fuga inermem prope redderet. Profligato, atq; ita imminuto hoste cuncta deinceps prospera fore videbantur, modò Antonio Leva, Hispanarum acierum ductor Mediolano pelleretur. Huic Feltrii sententiæ adhæsit Franciscus Borbonius, ab Rege per eos dies Lautrechio in bellica administratione suffectus. Sic ad animorum concordiam accedentibus fœderatorum Principum viribus. Ticinum, paulò ante receptum ab Hispanis, nostrorum validæ oppugnationi primùm succubuit: oppidum enim corona cinctum, & majoribus tormentorum machinis diu concussum, obsidentibus tandem patuit, cùm per abrupta mœnia cæteris antesignanus Feltrius ad interiora penetraret. Hac victoria, quæ ad totius Mediolanensis Ducatus occupationem erat instrumentum, incertum cur noluerit uti Borbonius,

suscepta

susceptа tunc in rebellantes Ligures expeditione. Victoribus nihil pręter Mediolanum reliquum erat, quo subacto jam neminem vinci puduisset. Verùm abeuntem Gallum à tergo insecutus Leva, noctu, ac omni interdicto militari strepitu, ut illum falleret, circa Landrianum repertum, malè mulctavit. Exinde Hispanus, concepta spe nostri etiam dissipandi exercitus, nulla mora cis Abduam castra disposuit. Feltrius insectantes hostiles manus simulata fuga decipiens, compositisq; dolis, ad peditum duo millia trucidavit, atq; Levam veluti è naufragio fugientem cum paucis Mediolanum usq; persecutus est. Sub hæc certis nunciis evulgabatur Cæsarem in Italiam venturum, totisq; viribus oppugnaturum Remp. quę una illi rerum Italicarum fortunas interturbabat. Nō usque adeò ducebat eam famam Venetus Senatus, jam professus se omnia Carolo redditurum infesta, modò Gallis eadem cura esset: qua de causa facti novi militum delectus, firmioribus præsidiis munitæ Apuliæ urbes, adjutus Sfortia pecunia, & milite, quo impigrè bellum suos in hostes capesseret, recentesq; ornatæ classes, ut nemo non ad stuporem miraretur Venetam Remp. ex Cameracensi conspiratione adhuc anhelantem, tot cogere exercitus, tot in locis resistere vi, atq; constantia, ac reliquis Italiæ Principibus optatam provincię quietem per se solàm

Vu restі-

restituere potuisse. Versabatur in hoc rerum statu Italia, atq; in dies magis, magisq; terrebatur adventu Cæsaris, cùm nuncius de pace affertur, sed muliebri firmata ingenio, Margaretæ scilicet Austriacæ, & Ludovicæ Gallia Reginæ; eaq; Cameraci sancita, exclusis cæterorum Principum Legatis, Carolo tantùm & Francisco prospiciebat; Nobis verò nihil consultum, sed quid boni sperari ex ea urbe poterat, ex qua paucos ante annos omnium miseriarum colluvies emanaverat: Meritò igitur commota est Resp., quòd nulla sui mentio esset habita; quare Gallorum societate rescissa, omnia devovit Sfortiæ, ne avito spoliaretur imperio, atq; in novum belli apparatum summa cura incubuit. Tandem, Deo propitio, ad pacem animum adjecit Carolus, in Pannonia per ea tempora Turcicis armis divexatus. Igitur in Bononiensi conventu decretum est, ut erogatis Cæsareæ majestati centum aureorum millibus Veneta Resp. quascumq; urbes, oppida, castra, juraq; obtinuisset in continenti, liberè deinceps, ac pacificè possideret, Pontifex Flaminiæ civitates reciperet, occupataq; Regni Neapolitani municipia restituerentur: ita denique Resp. pacem cum dignitate, ad quam semper sua consilia viresq; direxerat, nacta est post diuturna, ac gravissima tot annorum bella, tantasq; calamitates, quas non sine Divino numine illatas

V

putan-

putandum, veluti in experimentum Venetæ virtutis & constantiæ.

Bellum Turcicum quintum.

1539.

DUm in Italia, rerum quondam domina, Christiani Principes, satisnè, an invidia, odioq; inter se, tum de gloria, tum de potentia præliabantur, alibi barbaræ gentes nostrorum sanguine squallebant. Heu quantum cruoris hausit Solymannus, Belgrado expugnato, vastatis Pannoniis, occupata Buda, Viennaq; obsessa: nec minùs formidandus maritimis viribus, capta direptaq; Rhodo, atq; inde pulsa Hierosolymitana Religione, passim direptis, ac incensis oppidis, ac populis immanem in modum cæsis. Hisce cladibus & injuriis excitati Clemens Pontifex, & Carolus Imperator in unum coëunt, ut effrenem & barbarum hostem repellerent, & ita, quam Cæsari pacem communium sacrorum religio suadere non potuit, extorsit Turcarum metus. Interim Solymannus accepto decretæ in se expeditionis nuncio, Chariadeni celebris piratæ opera Tyrrhenum littus populatur. ut à Barbaro illata damna reponeret Andreas Auria, jussu Cæsaris, in Græciam solvit, repulsoq; ex Ambracio sinu Himerali, Otho-

mannicæ classis præfecto, Coronem, Patrasq; in Peloponneso obtinuit. Sed non defuere præclara ingenia bellis tum maritimis, tum terrestribus enarrandis, quæ per ea tempora inter Cæsarem, Turcamq; commissa sunt. Quòd verò attinet ad Venetos: instructis sexaginta triremibus cura, ac imperio Vincentii Capellii, insularum, urbium, littorum subditorumq; defensioni consultum est. Cæterùm per occasionem belli, quod inter Cæsarem, & Turcam gerebatur, reperti sunt qui piraticum in morem nostra maria infestarent. Prædonum ultio Francisco Dandulo, Adriatici Sinus prefecto mandatur. Hic ad Sasonem in Epiro latrocinantes insequitur: at numerosiores aggredi non ausus, versusq; in fugam eorum fit præda, atq; Constantinopolim deportatur, posteaq; è captivitate reversus, Iaderæ ob rem turpiter administratam mœrore contabuit. Haud multò post Maurus Alexandrinus, ex Coronensi obsidione solvens in Africam, Hieronymum Canalium, classis legatum, apud Cretam offendit: Noctu id accidit, atq; uterq; diu inter se falsa de hoste conjectura dimicavit, Venetus quos obvios habuit, piratas; quos Turca, Hispanos esse suspicatus: superante Canalio Maurus, totis pene suis exutus viribus, captus est: attamen statim dimissus, cùm nomen ediceret, expeditaq; ad Solymannum lega-

tio,

tio, quæ nocturnũ facinus excusaret, ne Venetus peccasse in fœdera crederetur. Sub hæc, fugato Chariadeno, Carolus Quintus Tunetum recuperat, & precarium regnum Muleassi reddit. Moritur interim Romæ Clemens Septimus, eiq; Paulus Tertius sublegitur; quo tempore ex Francisci Sfortiæ interitu, noviq; Pontificis electione, aliæ spes, alii hominum animi, fortuna quoq; alia Italiæ videbatur, dum ex publicis perturbationibus privata commoda sibi astruit ambitio. Absente Carolo, Franciscus Rex ad veteres redit inimicitias, quia continuum inter æquales discordiæ malum. Allobroges primi omnium Gallica arma sensere: eorum veluti contagione infecta est Insubria, longoq; temporis tractu pestis illa in Italia morata est, occupatione munitioneq; castellorum, captisque semel, ac iterum à diversis unis iisdemq; urbibus. Postremò resedit morbus, Regisq; cupiditas restitit, cùm ad suos conatus trahere nequicquam Venetum tentasset, qui ex instituto Italicæ libertatis vindex acerrimus non aspernenda militum manu res Mediolanensium tutabatur. Hinc indigno Christianissimi Regis consilio apud Solymannum criminatur Rempubl. quod cum Cæsare sentiret, quodq; tandem conjunctis viribus Græcia petenda esset. His querelis Barbarus in nostram perniciem extimulatur, unde illud bellorum erupit

incendium, quo multos annos grassante pene conflagravimus: impia igitur disseminante Oratore Gallico, æstuanteq; in Turca latiùs dominandi libidine, advenit Constantinopoli legatus, sciscitatum, an quem socium, vel hostem haberet Solymannus, eundemne Resp. esset habitura, utq; ea de re Senatus pronunciaret. Hic quamvis se amicum, fœderatumq; Othomannicæ domus assereret, atq; amicitiam sanctè amplius culturum, nihilominus proposito edicto Veneti mercatores ubiq; locorum Turcicæ ditionis cum mercibus intercepti sunt, interfecti plures, captivi pessimè habiti; eductæ regia urbe ducentæ naves; Luphtibejo & Aenobarbo ducibus, atq; terra innumerabiles legiones ad Aulonem profectæ. Tanti apparatus fama expeditiores ad bellum Venetos reddidit, extemplo festinati delectus, adornata centum triremium classis, quam moderarentur Hieronymus Pisaurus, & Ioannes Victurius: hisq; imperatum, ut alter Corcyræ, alter sinus Adriatici curam, propugnationemq; susciperet, sed neuter eorũ nisi provocatus in pugnam iret. Porrò Turcica rabies per id tempus in Hispanos effunditur. Barbari nostra prætervecti maria inoffensi, cùm militaria amicitiæ signa edidissent, in Salentinorum oras grassationibus, & incendiis desævìere. Tandem impotenti odio conversi in Venetas ditiones omnia hosti-

hostiliter agere, prædas abducere, rapere mortales in servitutem, tentare oppida. Incitatus præter destinationem in Remp. ferebatur Solymannus quorumdam nostrorum ducum temeritate, quoniam regium sibi captum navigium, interceptam onerariam, ejectumq; Adriatico Ianusbejum trierarcham conquerebatur. Hæc propter ab Senatu missa legatio, quæ Barbarum deliniret, sed omnis sollicitudo, studiumq; incassum adhibita: hostilis itaq; classis, Hydrunto egressa, Corcyræ parat expugnationem, adjuvante terrestribus copiis Chariadeno: porrò hostium consilia maturè detegens Pisaurus, utramq; oppidi arce validissimo præsidio roboravit, admonuitq; subinde Patres, Turcam non nisi pari virium robore debellari posse: propterea in societatem adversus communem hostem reliquos Italiæ proceres facilè pellexit Resp. Ea Romæ initâ, atq; in primis contractâ cum Cæsare, intentiori curâ se bello expedit Venetus, eoq; alacrius, cùm nullus in urbe esset, qui non opes, corporaq; ultrò proferret. Interim Solymannus Corcyram toto invaserat bello, arcteq; vallaverat: sed obsessi, Aloysii Ripæ, & Simeonis Leonii Venetorum excitati virtute, erumpendo sæpius, æneasq; displodendo machinas, hostiles undiq; vires debilitaverant, adeo ut tandem renunciato oppidi munimento, situq;, ac experto propugnantium

um robore, hostis re infecta discesserit. Verùm dum Constantinopolim repetit, in ipso transitu Buthrotum, in Communitia castrum, occupat, asportatis in servitutem incolis. Hæc Turca agebat, cùm Pisaurus, in Adriaticum deflectens, Venetis obtinuit Scardonam, opportunam ad invadendam hostilem regionem arcem, non procul à Sico. Victurius quoq; Obroatium vi subjugavit, oppidumq; tamdiu retinuit, quoad postea Liburnorum, seu Uscochorum, adversæ nobis gentis auxilio, Præfectiq; incuria, amissum sit. Solymannus ex his confirmato odio majus bellum coquebat, ut exinde Cassiho, & Chariadeno præciperet, oppugnandū quidquid Venetorum esset; itaq; per Cassinum Nauplia, & Epidaurus oppugnantur, irrito tamen conatu; alibi eversa Aegina insula est, Paros subacta, Naxus facta tributaria, atq; Chariadeno, quacumq; ductabat classem, reliquæ è Cycladibus paruere. Perturbatæ tot ærumnis Reip. major accessit trepidatio, cùm fama per Italiam augeretur, Solymannum præsenti anno MDXXXIX Cretam insulam aggressurum. Hinc nullam sibi moram attulere Patres, quin explicato jam bello adversus Tyrannum, Cæsaris, ac Pontificis auxilia festinarent. Nulli non metuendus erat hostis, nec nisi robustissima vi coërcendus, Itaq; ex fœderum legibus maturantur suppetiæ, summaq;

maq;

maq; maritimarum rerum cura; ac in cæteros navium ductores imperium uni Andreæ Auriæ, Cæsarianarum virium moderatori, confertur: Nostræ classi Vincentius Capellius: Pontificiæ Marcus Grimanus, Patriarcha Aquilejensis præerat; totusq; apparatus CC fermè triremibus constabat. Nondum tamen Venetus classiarius urbe solverat, cùm jam Chariadenus, Aegeum permensus, atq; in eo sparsis potitus insulis, Cretam applicuit C, ac L. navibus. Porrò in Rethymnum agrum temerè suos exposuit, quia supra fidem durè nimium ab exeuntibus oppidanis, excipiebantur: sed ab Suda Cydonem usq; tutiori descensu quidquid obvium habuit Barbarus more suo afflixit: urbis deniq; attentans excidium ab Andrea Grito Præfecto summovetur parva Italorum manu, totaq; postremò ab insula turpiter ejicitur. Interea Cassimus Naupliam in Peloponneso rursus invadit, Nadinum, & Vranam arces evertit, & ulteriùs inferens arma tanto terrore corripuit Illyricum, ut momento videretur Turcæ cessurum, nisi Sicensium constantia in toleranda obsidione eam provinciam confirmâsset, solertiq; patientia docuisset, nullo metu consternari libertatis custodiam. Hic rerum erat status antequam ex compacto convenissent Capellium Corcyra in insula Pontificii Hispaniq; classiarii: & ubi de belli ratione condictum

est Grimanus Ambracii sinus municipium, nomine Nicopolin, Præversam hodie, Pauli Iustiniani virtute prope captum, omnino subjugasset, nisi dissipatus in vicinia rumor Nicopoleæ oppugnationis finitimos barbaros ad opem concivisset: quare ille, à validioribus turmis petitus, obsidionem solvere coactus est: ita invidente fortuna egregii ausus laude fraudatur Pontificius ductor. Terrestris potissimùm ea erat expeditio, quæ nunquam Auriæ placuit, qui Turcam navali tantùm pugna delendum opinabatur, ideoq; supervacuum ducebat circa arces, murosq; immorari. Mari ergo rem statuit decernere: eadem in hoste videbatur uoluntas, qui ex Epiri faucibus in apertum classe promotus, nostris pugnandi copiá exhibuit, & insigni quidem audacia, quia majori pollebat vi, sed certamen haud detrectavit Christiana classis. Capellius primum aciei locum, Grimanus postremum obtinuit. Ille hosticam, quo fremebat irarum æstu, impetuq; adortus, victoriam juxta Auriæ dictum retulisset, nisi è vestigio Veneti ducis nomen, & virtutem reformidans Chariadenus notas angustias, latebrasq; captâsset, & obversis puppibus in Ambracii sinus anfractibus sese abdidisset, ubi aut omnino perdi, aut exitu prohiberi potuisset, si eadem Auriæ sententia fuisset, qui patenti tantùm æquore cum Turca pugnandum

dum inclamabat, frustra conquerente, ac objiciente Capellio, Christianorum esse, aut generosè vincere, aut pro patria, & pro ipsa religione gloriosè occumbere. His tandem victus Auria, bellum, uti Veneto placuit, imperat: sed cùm sub initiis nequicquam fortuna votis respondisset, magis in arctas fauces penetrante hoste, palam Cæsarianus dux se subducere, prælii metuere discrimina, angustias declinare, timere insidias, declinandis, quàm cótemnendis hostibus melior. Turca victus haud dubiè foret, si nostri ausi essent vincere: quare illi increvit audacia, atq; erumpens è faucibus fœderatam carpsit classem, eiq; duas onerarias, totidem majores naves, triremes quatuor ademit: propterea ob suspectam Auriæ fidem, restinctus in cæteris ducibus generosi animi ad gloriam impetus elanguit. Ex hac veluti fuga Corcyram proræ conversæ: ad proximam insulam Paxum vectus Chariadenus, ut exprobraret, traheretq; in pugnam meticulosos. Corcyræ hybernatum est: deinde educta classis per Rhizonicum sinum ad Neocastri oppugnationem. Hanc præcipuè moliuntur Veneti magnis curis, animisq; ut acceptam superiori anno labem obliterarent: in muros munitissimi oppidi compactis ad scalarum usum remis conscendunt, tutioremq; expositis postremo loco Hispanis, reddunt accessum; sic mari, terraq; re

satis gesta feliciter; Neocastrum capitur, ejusque arx, quæ quasi altera civitas reluctabatur, triduò post domita est. Oppidum conjunctim subactum, ex formula fœderis Venetæ Reip. debebatur: illud tamen Hispani, quibus dudum familiare omnia recta; & honesta negligere, dummodò potentiam consequantur, suo juri asserunt, præsidio imposito. facinus, uti erat indignum, ita acerbè reprehendit Capellius, atq; Auriam, hominem Ligurem, antiquum Veneti nominis hostem execratur, cùm quæcumq; ageret, ad unius Cæsaris utilitatem revocaret. Ejusdem quoq; vel ignavo, uel maligno consilio effectum, ne, post debellatum Neocastrum, penitus etiam mari deleretur Chariadenus, quem capti oppidi famâ properantem ad subsidium fæda tempestas aggressa ad Sasonem insulam totius ferme classis jacturâ strageque exarmaverat. His de causis, & quia suam Auria maturavit in Siciliam profectionem, odisse cæpit Venetus Hispanorum ingenia, imperii avida, infidaq;, cùm præsertim Neocastri, ejus gentis, præsidium in Ascrivienses qnoq; crebrò per scelus insiliret. Itaque averso à societate animo, inducias à Solymanno petendas in spem futurę pacis decrevit. Attamen ille ferox; furensq; amisso Neocastro, recollactis in unum viribus bellum, vindictamq; sollicitabat, deductisq; in Peloponnesum

copiis

copiis Naupliam, Epidaurumq; acerrimè premebat. Sub ea quoq; tempora Dragutes, classis præfectus, nostra maria bello, quasi tempestate, præclusit, Cretam attrectavit, atq; imminuta Francisci Paschalici classe trium captivitate triremium, Cydonium agrum populatus est: urbi demum imminentem militare Antonii Calbi Prætoris robur depulit. Ad hæc Chariadenus reparatis naufragio navibus, Neocastrum vi petit. Obstinati hostis metu perculsi Hispani, Veneto illud idem municipium tradere peroptabant, sed quæ debita ex fœdere sæpius antea petita nunquam obtinuit, tum eadem, & importuno quidem tempore oblata recusavit. Cùm itaq; dies aliquot concussum esset oppidum, Turcę iterum patuit, præsidiariis aut occisis, aut in servitutem raptis. Finitimæ gentes, quodam veluti morbi contactu, barbaro manus dedere victas: concidit eo pacto Rizanium: stetit Ascrivium Matthæi Bembi constantia. Hæc agebantur, cùm Petrus Landus eo tempore Princeps ad Turcicum Imperatorem Legatos mittit, ut quæ pacis studia Venetus animo volvebat, eadem apud Solymannum perficerentur. Thomas Contarenus Barbarum cum primis frustra adiit, iniqua flagitantem; mox Aloysius Baduarius. Cupiebat Resp. se novennali bello, eoq; gravissimo, explicare: experta erat, nullum ex ictis fœderibus

fru-

fructum percepisse : suspectam esset Hispanorum fidem in se deniq; unam belli prima vulnera, damnaq; ultima intentari. Pensitabat ad hæc consilia de præsentis rei frumentariæ summa penuria : & quod commeatus ab confœderatis Principibus denegati, iidem, à Turcico Mesiæ prefecto concessi uberrimè in urbem comportarentur. Igitur eò citiùs ablegatus Constantinopolim Baduarius, ut pacem pecunia redimeret : sin id parum procederet, quovis modo obtemperaret secretioribus mandatis, quibus injunctum, ut ex necessitate, Naupliam, Epidaurumq; Turcæ publico nomine offerret. Non defuere perfidi cives, qui rem hanc sacrosancto juratam, actamq; silentio detegerent, unde Baduarii in regiam urbem ingressum prævenit prodita fides. Quarè constantissimè neglecta ab Solymanno loco expetitarum urbium quævis pecuniæ summa; atq; ita in eas pacis conditiones ire Venetus Orator coactus est, quas Turca maximè optabat. Non alio modo firmata pax, cujus nuncius Venetias allatus, & si omnium ordinum sui expectatione erexit animos: ubi tamen de conditionibus est relatum, mirum, quàm acerbus dolor, ac veluti stupor universam civitatem occupârit. Proinde in Baduarium fremere vulgus, jactare convicia, illum postulare ad supplicia : sed demum proditione detecta, sumptaq; de

rebel-

rebellibus pœna, viri illius nomen, famaq; illustrior emersit, ac gratior pax extitit, quæ cuivis bello, etiam justo præferenda est: oportet enim quandoq; de jure cedere, ut illius diuturnitate fruatur Respublica.

Receptum Marianum.

1542.

MArianum, Fori-julii oppidum, Venetis cohærens æstuariis, Reip. Cameracensi conjuratione sublatum proditione, hoc anno Ferdinando Austriaco Romanorum Regi subtrahitur Beltrandi Sacchiæ Vtinensis astutia. Hic cum sibi notis, fidisq; sociis mercatorem ementitus intrat oppidum, Germanaq; præsidia aggressus ex eo ejecit: sed vocato Petro Strozzio, Florentino exule castrum Gallis acquisitum voluit, erectis regiis vexillis. Molestus Senatui hic nuncius fuit, quia ob id Austriacis videri suspectus poterat: cæterùm se fraude liberum, fœderumq; cultorem publicavit, mulctatis carcere Sacchiæ affinibus, subrutisq; munitionibus, quas Strozzius mare versus extruxerat. Sed proximum interea bellum urbi apparebat futurum, & ejus in Remp. exarsuras faces, cùm jam invicem committerentur Gallus, & Germanus. Ille Marianensibus importabat

tabat auxilia: hic non tam à terra, quàm ab aquis oppugnationem moliebatur: maritimas quidem vires impediebant Veneti, ne ullum sibi jus Ferdinandus acquireret in Lignano portu, quò Tergestinæ naves ad obsidendum convenerant. Subinde à Strozzio venit legatio, qua se penes Mariani dominium regia Francisci donatione fateretur, illudq; Reip. vendidturum; sin minùs illa recusaret emptionem, non deesse præpotentem Principem, cui quovis ære placeret oppidum. Patres haud ignari eum esse Turcam: atq; cùm nihil acerbius ducerent, quàm in Venetarum ditionum visceribus, in conspectuq; ipsius urbis inspectare Barbaros, pecunia oppidum redimere statuere, numeratis Strozzio trigintaquinque aureorum millibus. Propterea decreti sunt Oratores ad Ferdinandum, qui exponerent, non tenuis potiundi castri libidine, sed necessitate compulsum Senatum, minitante Gallorum duce Strozzio, se Turcis illud traditurum, Castrum coëmisse: Nihilominus quæ dissensio suboriri poterat inter Austriacum, Venetumq; prudenti Senatus consilio discussa est, non modica alia nummûm erogatione Germano Principi: atq; exinde in Marianensibus suum jus quietè in hunc usq; diem Resp. tuetur.

Vscochi

Vscochi primùm compressi.
1546.

Liburnia supra intimum Adriatici sinus recessum, vel ipso antiquitatis testimonio latrociniis infamis, ab sævo, prædæq; assueto populo incolitur. Veluti è Narentanis cineribus enata gens, que iterum rapinis, fraudibusq; rem Venetam turbaret. Perditis, furiosisq; latronibus, quos Vscochos vocamus, audaciam dabat alieni belli tumultus, implicatâq; gravissimis curis Rep. impunè grassabantur. Etiam ausi non semel Turcicas ditiones prædari, Solymannum in ultionem sæpius provocâssent, nisi memor pacis, Senatum prius admonuisset, ut infensos latrones reprimeret, ne sibi demum necesse foret classem ablegare in Adriaticum adversus rapacissimam gentem. His querelis non minùs, quàm acceptis incommodis jussu Patrum in grassatores multis biremibus procursum est, atq; ita primùm ejus gentis strage, fugaq; compressi impetus, solum, salumq; truci prædone purgatum, Turcica ira discussa.

Expeditio sexta in piratas.

1548.

PIratæ plures annos hæc maria veluti obsessa tenuere, ut nihil tutum restaret ultro citroq; commeantibus: direpta navigia, intercepta corpora, furta, cladesq; Venetiis quotidie ferme exaudiebantur. Humani generis hostes, mandante Senatu, Laurentius Amulius persequitur. Hic dum toto errat Adriatico, ut grassantem pestem extingueret, Sabbam piraticum caput cepit, & occidit. Rustenus, digresso in Persidem Solymanno, Constantinopolitanus Præfectus, viri sibi amicissimi necem armis ulcisci parabat; quamobrem ad placandum Rusteni animum, ne alieno tempore in se periculosissimum bellum converteret, Resp. maris imperium Amulio abrogat, imperatq; exilium, donec sopita Barbari indignatione patriæ, ac pristinis honoribus restitueretur. Quartodecimo post anno invalescentem magis piratarum injuriam coërcuit Antonius Canalius, qui latrocinantes insectatus ad Picentûm littora fugavit: illi in continentem pro effugio dilapsi, malè ab incolis excepti sunt. Sub idem tempus etiam Christophorus Canalius haud procul Cephalenia pari exitu prædantes oppressit, & ad Sasonem quinque piraticas adortus, aut captivitate, aut

fuga

fuga debellavit, duabusq; in potestatem reductis, reliquas intento quàm maximè remigio insecutus pessumedit, ultimo tamen fato, cùm ex acceptis impigrè vulneribus Corcyrę occubuerit. Altero ab inde anno Philippus Bragadenus adversum idem barbarum genus, in Apulam oram effusum opportuna ad ultionem classe navigavit. Res prosperè navata est propè Sipontum, ubi, quos cum infami biremium apparatu non castigavit occisione, prædaq;, vivos ad vicinarum gentium rabiem propulsavit; ùt enim attigere solum à convolantibus undiq; agrestibus necati sunt. Eadem ferme tempestate cum Dragute, qui oppugnatis, captisq; juxta Aenariam insulam, aliquot Christianorum navibus Aegeum repetebat, Petrus Thronus Cretici maris custos congreditur. Victus, trucidatusq; hostis est, licèt se non piratam, sed Solymanni militem assereret: verùm regi frænis nequit ira, victoriaq; feroces primos impetus habet. Delatam in hunc modum viri necem graviter adeo tulit Turcicus Imperator, ut illam se bello vindicaturum denunciaret, nisi à Veneto sibi ex æquo satisfieret. ea propter Senatus in Thronum animadvertit exilio, quòd pacis violasset conditiones; quibus cautum, ne in Turcas milites à certamine superstites capite sæviretur, sed vivi Byzantium in custodiam remitterentur: sic punitâ Throni audaciâ, adjuvan-

teq; apud Solymannum Danielis Barbadici Legati dexteritate, irati Principis animus resedit. Postremò varios in dies congressus nostri Classiarii committebant cum effera ea prædonum colluvie, rapinarum, ac sanguinis auida, commixtis in unum Turcis piratis, Vscochisq;, qui tum ab corporum, naviumq; pernicitatem, tum astum in exercenda piratica nunquam penitus extingui potuere. Sub hæc tempora Equites Rhodii magna sui nominis invidia in nostros non dissimili arte involuti fuere: nam primùm duce Capuano Priore, Rhodiæ naves per Aegeum, & Lybicum mare infestis prędis agebantur, nec Turcarum manubiis contentæ, Cyprios etiam, & Cretenses populabantur: in hos incruento bello animadversum est, evulgato edicto, quo Hierosolymitanæ Familiæ opes, quæ in Reip. ditionibus locupletissimæ sunt, sequestra inhibitione servarentur, quousq; per Rhodiorum Magnum Magistrum damna, ut factum est, dominis pensarentur. Eosdem, ad Chisamum quatuor triremibus similia ausos, Philippus Pascalicus, Cretensis custodiæ Præfectus potenti, ac irata classe turbavit, captis ratibus, & viris: Vltio hæc per Europam mira prævaricatione Venetæ sinceritatis notata est; verùm ubi Reip. studium, maritimæ quieti intentum innotuit, eandem ab omnis labis macula liberavit.

Bellum

Bellum Turcicum sextum Cyprium, Nicosia subacta.

1570.

SElymus ad Turcici imperii gubernationem evectus, mortuo Solymanno patre, dum latiùs dominandi cupiditate flagrat, ac legi in primis optat inter ditiones, tituloſq; ſuos Cyprum, in ejus insulæ opes impetum machinatur: ita nulla alia caúsa, nullaq; justa belli occaſio unquam prælata, quaſi ex arte novi Imperatoris eſset pejerare, reſcindere fœdera, omniaq; agere ad voluntatem. Accedebat Mustaphæ aulici magnatis aſsentatio, potentiam, vires, majorumq; exempla cupido Principi commemorantis, Christianorum quoq; diſcordias, civiles pervicacias, & inertiam: diſserebat contra verbis, & gratia Mehemetus Præfectus Prætorius, quem Barbari Viſirum appellant, ſupremæ apud ſuum Regem dignitatis. Omnia hæc litteris Marci Antonii Barbari, Legati ùt afferebantur, ſic credita: neq; enim quæ ſecretò etiam agitabâtur diu vigilem miniſtrum latere poterant: cùm & per id tempus nonnullæ mercatorum Venetorum onerariæ diducerentur, quaſi iis opus eſset regio uſui ad res omnino diverſas, & diſſitam alio orbe expeditionem. Igitur prætexentis fraus Turcę diu Senatum in ſuſpenſo haud habuit:

cæpti

cæpti delectus, omnisq; Illyrici, & Epiri, futuris incursibus patens ora, valido præsidio, & commeatibus instructa: Legato Ioanni Legio injunctum, ut navibus, Iulio Savorgnano, ut terrestribus copiis eam provinciam, quà opus, tutaretur: in Cretam abire jussus Laurentius Amulius ad supplendam XX triremium classem, Lucæ Michaelio Cydon demandata, Sebastiano Venerio Corcyra: Franciscus Duodus majoribus triremibus xj, minoribus LXXX nauticæ peritissimi cives prefecti sunt: navium procuratio Petro Throno, nuper patriæ restituto, commendata, & his omnibus injunctum, ut parerent Hieronymo Zannio, totius classis Imperatori, quæ erat triremium LXXX, quinqueremium xj, onerariarum navium x, & myoparone ingenti uno. Sfortiæ verò Pallavicino omnis rei terrestris summa administratio commissa. Quoniam autem instantis belli graves procellæ non solùm Veneto imperio, sed cæteris quoq; nationibus præsagia inconditi periculi ex alto ferebant, nullâ morâ visum est impendentis ruinæ admonere in primis Romanum Pontificem, Pium Quintum, per Michaëlem Surianum. Ille ad certissimæ calamitatis famam excitatus, & ad Venetæ existimationis memoriam, & beneficia in Sedem Romanam promptus, licèt inter purpuratos Patres obloquente Granvellano, studio Hispanica-

rum

rum partium, nec meritis Reip: nec officio defuit suo. Iam primùm statutis per vota Cardinalium subsidiis, quem vicinæ sortis contagio cauturum sibi inter alios Philippum Hispaniæ Regem noverat, Ludovico Torreo Oratore hortatur ad fœdus, in quam curam Leonardus Donatus jam tum à Rep. eòdem fuerat ablegatus: Maximiliano Cæsari ad hæc per Ioannem Michaëlium, Caroloq; Gallorum Regi per Aloysium Contarenum est significatum, in quid Selymus incumberet, dum sub alieni belli tumultu, Venetæq; ditionis aviditate, impunè orbem Christianum sibi provinciam destinaret. At ille induciis cum communi hoste jam antea pactis; hic provincialibus turbis, suorumq; dissidiis à tam gloriosa, & necessaria ope indignè sese excusârunt: Thamasum Persarum Regem aliæ rationes, & rerum momenta distraxerunt: cùm sedulò eum quoq; bello huic implicare, nobisq; addicere studuisset Vincentius Alexander, fidelis industriæ civis, & orientalium linguarum peritissimus. Emicuit sanè promptum juvandæ Reip. studium Italorum Principum. Interim dum Senatus per diversa negotiorum hoc modo diducitur, Turcæ in Illyrici, atq; Epiri regionem latrocinantes erumpunt; nostrorumq; naves, & mercimonia horribili furore diripiunt, hæc damna ut humanæ societatis hostes pari vice pensarent, omnes Ve-

tiis

tiis degentes Turcas, eorumq; merces publicæ custodiæ Patres subjecerunt. Sed per eos dies magis procax Turcarum insolentia emersit, cùm Hibraimus à M. Antonio Barbaro Cyprum peteret. Prætextus regiæ libidinis erat, vel fiduciarium jus Aegyptiorum Regum in Othomannos transfusum; vel quasi per nefas favisset aliquando Cyprus piratis, hoc armis esse vindicandum. At Venetus Legatus, cùm & fidem conventionum, & jura fœderis sanctè à nostris observata argueret, neq; ullam, subesse justi belli causam, nihil aliud tum apud perfidos, quam ad moram intervallis uerborum profecit, ut interim, dum Cubates Zausius, orator Turcicus Venetias cōmigrat, Senatus accuratiùs expediendi belli tempus nancisceretur. Cubati, Cyprum poscenti, armaq; sui regis minitanti, ni pareat Resp. maturè responsum, Venetæ dominationis eam insulam esse, quibus animis Patres illam susceperunt defendendam, iisdem ad necem usq; retenturos: adesse Deum immortalem, qui justæ causæ patrocinetur, & eundem, fœderum ruptorum ultorem, scelestis non defuturum. Subinde Hieronymo Zannio mandatum ad Iaderam operiri L triremes à Philippo Rege submittendas. Hoc temporis momento pessima lue, fœdisq; morbis ad excidium pene corripitur Veneta classis, & hæc rei gerendæ occasio traxit hostes

stes in agrum Sicensem, ubi Retbilizū, & Daslena oppida, illius provinciæ quasi assurgentes speculas multa strage, hominūq; captivitate expugnāt, & populātur: parumq; abfuit (nempè dissentientibus nostris per militares prætextus tribunis) quo minus ultra pergerent ad occupandum Sicum, nisi irrumpentes fortium fœminarum continuisset audacia, quæ, vacua, alibi intentis viris, urbe egressæ, tandiu naviculis, pilis, saxisq; sinum, & portus fauces tutatæ sunt, donec Petrus Pisanus Cæstæ promotorii custos auxilio veniret, ac muliebrem vim fugientes hostes, quà cęde, quà vinculis debellaret. Pari fortuna captum, & exustum Dobrovodum, Turcicæ ditionis municipium, duce Alexandro Donato Antibaris Prætore. Sub hæc revertitur Byzantium Cubates cum Veneti Senatus responso, quod, vix dici potest, quàm superbum Regem, omnia suo fastu complexum, pupugerit: prohibitus ob hoc M. Antonius Barbarus Legatus, custodia apposita, domo exire, idemq; in alios Alexandriæ, & Asyriæ Venetos Consules statutum. Iussus Amurathes cum XXV triremibus subsidia Cypro avertere, & Pialis cūm LXXV reliquam Mustaphæ manum ad Rhodum expectare. Ita seriò per hostes evulgatum est bellum, dum interim apud nostros cōtentionibus ad ignaviam certabatur, subsidente more sui ingenii Auria, qui ambigua Philippi

auxilia nostris copiis adjungere, obtentu regii mandati, sese posse negabat. Marcus Antonius, Columna Pontificiæ classis ductor cum xij triremibus Veneto agmini adhæsit fideliter. Cæterùm otii, quietisq; impatiens Sebastianus Venerius; ac sua incensus virtute in proximum continentis Chaoniæ oppidum, Suppotum nomine, montanum, & celebrem latronum piratarumq; nidum evertit. Verùm, quoniam sine accolarum studio cogitata haud ita facilè cessura videbantur: mixta donis ingentia promissa, pertæsum jam inde etiam Turcici dominatus Epirotam in nostras partes traxere, atq; sic jurejurando, & datis obsidibus firmata societate in hostes promotus à classe miles acriter bellum miscuit, diuq; tentatam, & impetu, & tormentis alpinam sedem, scalis ultimò ad irruptionem aggressus est, omnia ferro, & flamma, si votis cederet, vastaturus. hoc postquam incluso hosti perspectum est, noctu ille muros transgressus per scopulos, cautesq; vitam fugâ redemit: nostri sub auroram vacuis mœnibus potiuntur: quo terrore pleraq; circùm loca Veneto adhæserunt. Dum hæc fiunt, Turcis multum, & anceps fuit de belli primordiis consilium: quidam infestandum Adriaticum mare, alii prohibenda in Cypro subsidia, nonnulli Cretam hostili motu terrendam, suadebant, at avido Regi insedit desiderium ipsam, qua

insa-

insaniebat, insulam adoriendi: ita obtinuit, ut Chium peteret quamprimum Pialis, eoq; loci omne futuræ expeditionis robur cum Mustapha expectaret: Principis nutú cósecuta extemplo sunt pospera facta. Rhodum cum CCC navibus in unum collecti hostes appellunt, in Cyprum inde pro commodo trajecturi. Vbi in publicam vocem tantorum motuum fama erupit, Zannius, ut venienti bello occurreret, tempestiuè in Cretam transfretavit: ibi navalium sociorum jacturam partim voluntario remige, partim invito, & ex hoste adjacente tracto, redintegravit. Hispana classis per eos dies regio jussu Venetæ jungitur. Sic sociatus miles, quo ad subeundum laborem inertior, eo ad discordias promptior, inanibus primum jactantiis, mox frivola rerú circumspectione, & vano cósilio, classiariis Turcicis aggrediendæ expeditionis tempus fecit. Interim Mustaphás, & Pialis de Christianorum gestis edocti, nihilq; ultrá nec verendum, nec cunctandum rati, securo tandem cursu Cyprum tenuerunt. Calendis Quintilibus è Papho Barbara classis conspecta, inter Curium promontorium, & Limissum subsedit. Circumferebatur interea, quàm maxima poterat, in omnem partem, & in universam insulam diligens cura Reip. tum subvectando intra oppida, & arces commeatu, tum opportuno milite, & opere dubia firmando,

passimq; & naviter ad tantę molis experimẽtum diducta, & circumfusa auxilia. Nestori Baleonio supremo castrorum Præfecto Regni sedes Nicosia, antiquis Trimethus, demandatur. Marcum Antonium Bragadenum Tamaso, recentioribus Famagustæ, adsistere placuit. Nicolaus Dandulus, per Venerii absentiam, totius insulæ imperium vicario honore suscepit. Deliberatur inter belli duces de omni fortuna: & in primis sparsa circa Nicosiam loca, viciq; complanati, quò prospectus in hostem liberior ad omnes casus pateret. Porrò nihilo æquè statura Cyprus videbatur, atq; robore, nervisq; militum Italorum, sed fœdum, & atrox exitium intra eos dies ita miserum vulgus putri morbo, & sævà lue confecit, ut per summam vastitatem nullus omnino par hosti numerus superfuisset, nisi ex sociorum delectu utcunq; in præsens suppleti ordines fuissent. Meliore fato Othomannicarum partium proceres momenta rerum captabant: nam cùm alibi Petrus Rondacius, Epirotarum ductor infestiorem iis in terram redderet descensum; versis navibus ad Salinas, securo patentiq; littore concedunt, nostræq; admirabundi segnitiei, nullo obsistente XX peditum millia exponunt. Vbi igitur solitudinem vident, certiq; nullum subesse dolum pari clamore, & impetu res Cyprias invadunt, omnes circum incolarum

opes,

opes proterunt, fruges & agros ferro, ac igne corrumpunt, diripiunt vicos, passimq; omnis crudelitatis, ac ferociæ edunt argumenta. Hæc inter à ducibus agitatum; placeretne primum Nicosiam, an Tamassum adoriri. Pialis, cui prius hæc pulsanda videbatur, situm urbis natura, & arte adhuc debilem extollebat, & imparem obsessorum numerum, ac proinde minores animos: exemplo demum ejus loci cessura per metum reliqua. At Mustaphas in Nicosiam, ceu belli caput ingerenda spicula disseruit; plus meticulosæ turbationis inter plures esse, imò plura laborum præmia ex ingenti, & diuturna felicitate divite oppido. Sic decretum, eductaq; in eam expeditionem L peditum millia, & quingenti supra duo mille equites: simul armatorum IV millia, cum recentissimis equitum adversus Tamasum immissa; una cum impedimentis auxiliorum, cæterisq; usui cessuris. Igitur ad Nicosiam hostiles ostentatæ vires, explicata nullo obstante castra, omne tormentorum genus aggestum, militariq; vallo circumdata urbs. Hæc ut procul à Dandulo, Regni Præfecto visa sunt, ingenti formidine trepidare, pavore concuti, omnia desperare, ut paratissimum quemq; exemplo pessimo, quasi certi exitii præscius consternaret. Tamaso ob id in spem subsidii evocare placuit Baleonium, & admonere periculi morantem

in

in Creta Zannium: at Bragadenus virum, quo sibi tum opus erat, neq; dimittere potuit, neque navis speculatoria, mali nuncia, impediente Turca, optatum tenere cursum. Sic desperatis rebus, quam Dandulus ignominiam, & labem abolere humana virtute, & virili manu poterat, votis, indictaq; prece conatur avertere. Pium populi studium mira Francisci Contareni, Paphii Antistitis religio excepit, & promovit. At hostes prosequi valdè oppugnationem jugi tormentorum verbere, fesso per diem militi nocturnum subrogare, nihilq; penitus omittere, quod propugnaculi Constantini, & Podocatari excidium maturaret. Ea necessitas, seu fortuna nostros quasi lapsos ultima lege restituit: obfirmati enim inter se denso procursu excepêrunt Turcas, meridiano labore, æstuq; torpentes, consternatisq; nostri instare, sternere obvios, palantes occidere, tormenta clavis configere, metum cæde miscere. Hæc leta initia hosti esse potuissent fatalia, si equitum phalanges monitu Danduli martem æquâssent: at ille solita excors ignavia ab egressu cupidos, vel propria manu, retraxit. Sic ubi timidissimus imperator neglexit fessos, & sole & pugna juvare milites, sub ipsis portis à recollectis hostibus mactantur, scelere ducis exclusi. Hinc Nicosiæ mœnia quanto minus spei obsessis ad præsidium, tanto

plus

plus fiduciæ Barbaris ad victoriam dabant, qui proinde clade sua cauti ultra instare, oppugnationem firmioribus operibus; vineis, & cuniculis properabant; jamq; legiones hosticæ fossis oppidi, & propugnaculis hærebant: quin etiam pone instantium ictibus cesserant defensores. Ex his languere palam Cypriorũ animi omni opis spe frustrati, cedere labori, & fortunæ visi sunt; nisi quos, aut deditioni proposita spes, aut sanè præclaræ mortis solatium animabat. Non jam amplius clausorum languidæ vires, Turcas morari poterant; quo minus vallum subruerent, effoderent Podocataram munitionem, quaterentq; portas, gladiisq; & securibus captivæ urbis aditum sibi aperirent. Irrupere ergo armatæ cohortes, in sævitiam, & cædem, supra quàm credi possit; ubi quidquid inter castra, forumq; vacui, immodica strage, & varia ubiq; cadentium forma, ac omni imagine cladium completum est. Mustaphas post hæc cruentam urbem ingressus, primùm edixit, ut ab armis, necibusq; cessaretur, promissa inermibus salute: facinori fidem suo jussu addidit Dandulus, utq; arma abjicerentur in spem vitæ cavit. Tum verò securitate corruptior hostis militari licentia ubiq; grassabatur, non dignitas, non ætas, non aræ protegebant: & matronæ, & religiosissimę virgines, & sexus omnis ferro, ac stupris fœdatus. Nicolaus ipse Dandulus,

 Con-

Contarenus Paphi Pontifex, cæteriq; magistratu, & fama clari contrucidati. Inde facibus sævitum, quas, ubi prædas extraxerant, in vacuas ædes, et inania tecta, jaculabantur. Hunc Nicosia habuit lacrymabilem omni ævo exitum: XX hominum milla eo die cecidisse constat. XX. ex primoribus tantum superfuere exitio patriæ. Destinata barbaro Regi opulentissima spolia Constantinopolim cum veherentur, arsere ingenio memorandæ Virginis Cypriæ, pudicitiam, & suorum cineres novo igne vindicantis. Tamassum inde pernicibus armis, ventisq; promotum XIX Cal. Octobr. ubi, ad terrorem, Danduli rescisum caput Bragadeno ostentatum, ne quam ultra spem foveret. At ille verso in virtutem metu, urbi sibi commissæ undequaq; prospicere, duces stimulis gloriæ, milites fiducia excitare, atq; in omnium aspectu perfici rem sacram jussit, jurejurandoq; fidem à paratis civibus tulit, in omnes casus duraturam. Emissæ nonnullæ leves turmæ non inutili velitatione hostes ab operibus bellicis distinuere, cum interim murales quoq; machinæ in subeuntes non sine strage immitterentur. Quare majoris periculi pavens Mustaphas, inclinante jam etiam anno, castra dimovit Tamasso. Discedentium stationes aggressus Baleonius solo complanavit, non paucis à tergo cæsis fugitivorum. Sed nulla longi temporis felicitas: et hæc dum fiunt,

varia-

variatum non leviter inter nostros classiarios duces in Creta de auxiliis maturè defendis. Auria, causatus hyemem, & imminutam lue classem, cessit tandem Zannii consilio, ut in hostem iretur. dictâ profectionis die, ad Heracleam, nunc Sitiam, jungi classes convenit. Hinc cùm ad Chelidonium promontorium è regione Ciliciæ transportarentur, subortâ tempestate Pontificiæ ac Venetæ triremes portum ejus provinciæ, incolis Vathium, ingressæ sunt. Auria sub anchoris in alto stetit. Sic morantes infelix Nicosiæ nuncius, heu nimium tardos excepit: singulos duces pudor, & conscientia desidiæ mutuis obtutibus arguebat: præclarum fuisset, & utile, ut, quicquid irarum in castris conceptum erat, in hostium capita continuò effunderetur; quia puncto sæpe temporis maximarum rerum momenta vertuntur: unum Cypriæ salutis auxilium in celeritate situm erat. Verùm Columna, & Auria muneris sui obliti occidētem solem deliberato in hyberna animo spectaverunt: ita, proh nefas, continuata socordia, Veneti quoq; relictâ Ciliciâ, Cretam repetiere, quò tuta omnino Turcæ triumphatori Byzantium pateret via. Levia exinde, ac permixtæ sortis prælia, ad Parum insulam gessit Vincentius Maria Priolus, & ad Pargam Franciscus Cornelius: Ille de speculatoriis hostium navibus, vel in morte victor; hic illu-

 strris

ſtris jactura oppidi, atq; adeo in ipſo quidem aſpectu Corcyræ claſſis notus. Interea perculſus improſperis ſucceſſibus Senatus Zannio diem dixit, ſummumq; maris imperium meliori ſpe Sebaſtiano Venerio commendavit, deſignatis in bellicam legationem Marco Quirino, & Petro Throno, ut vel ſic cum ducibus fortuna tandem mutaretur. Pium quoq; Pontificem non levis publici excidii angebat cura, nec prorogandam cenſebat hoſtium vindictam, cùmq; non poſſet ab uno Veneto imminens Chriſtianæ Religioni ſervitium repelli, ſalubri, conſtantiq; opus eſſe fœdere. In hoc dum ſummus Antiſtes Hiſpanum acuratè concitat, Granvellanus ambitioſâ controverſiâ cuncta ſuo Regi deferens, ſocietatem nobis cum pernicie, ſibi cum fortuna ſecuritatem depoſcebat. Cæſarem haud oblitum induciarum memoria octennalis pacti: Carolum Gallorum Regem inteſtina diſſidia nunc etiam à laude, officioq; continuere.

Tamaſſus expugnata.

1571.

QVaſi non eſſet uſquam dimicatum ſic arma rurſus præſenti anno tractata, licèt Turca, ut Barbarus, Venetus legatus nunciabat, belli calo-

calores difflaret mendacio pacis. Primùm Marcus Antonius Quirinus copias auxiliares xij triremibus cum supplemento Tamassum festinare jussus: & secuta consilia ducis est mitior aura, quæ intra quintum diem classem in portum dedit, ubi desidia, & securitate effusos hostes circumvenit, eosq; cum insigni navium clade disjecit, ac suos annona juvit. Verùm qui per belli compendia Epidamnum tentabat Venerius, modica fama, & exitu nullo Corcyram discessit, ut Pargam muniret, cui, fuso id temporis Emanuele Murmuro, Turca imminebat. Pari fortuna acta res apud Alexium Scodræ munimentum per Iacobum Malatestam, rebus tamen adversis laudatum, quòd à suis desertus caperetur. Subinde in maximam spem belli, lætis ubiq; omnibus, Venetiis nunciatum est, fœdus Romæ sancitum inter Pontificem Pium, Hispaniarum Regem, & Venetum Senatum: in legem mutuæ fidei CC triremes, naves C decretæ, quibus L millia peditum Europæorum. IV equitum, & quingenti cum valido apparatu per Ioannem Austriacum summũ totius classis Præfectum in hostes quamprimùm moverentur. Sed hæc Principum Christianorum studia cito occursu eludenda sibi ratus Selymus imperio maris Pertaum acrem virum suffecit, abrogato Piale, qui per ignaviam, Cypro superiori anno digrediens, Venetis

Cilico littore, jactatis pepercisse ferebatur. Halis quoque destinato cum milite per Lybicum mare, adscitis sibi in itinere Epidauriis, & Mytilenæis auxiliis, in Cyprum primo vere trajecit. His auctus Mustaphas, positis confestim operibus Tamasum circumsedit; at iterum Bragadenus contracto militum robore cum Baleonio insultantes Turcas ingenti animo, & civium fide sustinuit: plura ausurus, si de suppetiis Nicolai Donati constitisset, quem mari orta tempestas in Cretam denuo rejecerat: eoque loci maximam belli famam agebat. Pertaus circa Cydoniam urbem, ferro & flammis in obvia quæque sæviens: erat eâdem in orâ Quirinus xxx triremibus, & in oppido Lucas Michaelius incolarum fido robore subnixus. Hi dispositâ classiariorum, & civium opera ingruentem tum maximè Turcam à portis cum strage repulere. Hæc propter ille in Rethymnam trahitur prosperiore eventu; cùm inde egresus Hieronymus Iustinianus cum parva suorum manu in tutiora loca viam sibi aperuisset, densatos hostium cuneos cædendo: Ita in vacuam urbem translata sunt arma, militibusque permissum vastare, urere, agere prædas atque etiam desævire in sepultorum cineres insigni flagitio, quod tandem post diro naufragio strageque non modica eadem in insula castigatum accepimus. Parem barbarorum insolentiam, furo-

furoremq; Cythera, Aegialia, & Zacynthos persensit; nonnullæque nostrorum naves fraude deceptæ in arbitrium hostium venere, at vix integræ, propugnantium fortitudine: Ioannis Thomæ Constantii virtus florenti adhuc ætate, & pro religione consecrata captivitas nulla privata laudatione indiget. Omnia Senatui à Venerio nunciabantur: quamobrem illi Patrum responso injunctum, ut relicto ad Corcyram opportuno præsidio ad Messanam Siciliæ urbem se Pontificiis, & Regiis conjungeret, communibus consiliis in posterum usurus. Digresso Venerio, amor potiundæ Corcyræ hostes invasit: quare in provinciam reversi, & ex insperato aliquot nostrorum triremes adorti, Franciscum Thronum trierarcham in ipso portu in vincula conjecerunt: ad hæc, dilapsis in fugam reliquis auxiliaribus, Pargam occuparunt, conversisq; proris, viribusq; Suppotum primum vi, inde Olchinium deditione ceperunt, paciscente Hieronymo Venerio urbis Prætore corpora, & vitam: sed nihil in barbaro milite sancti: pro genio, odioq; gentis debacchatum: turpis exempli, similisq; exitus contagium contraxit Alexander Donatus, & Augustinus Pascalicus: hic Butuam fugæ reliquit hostibus; ille, quamvis incitante Ioanne Bruno præsule, ut pensitaret quid patriæ, quid sibi deberet, Antibaris extitit inutilis Prætor: Elati

suc-

successibus hisce Barbari, & Adriaticũ ingressi Vluzzalio duce cum Lx triremibus Corcyram nigram (ea hodie est Curzula) invaserunt: non fortior hîc Rector, neq; robustiores oppidani, qui cum Antonio Balbo Prætore conjugum ac liberorum immemores silentio noctis in specus, & latebras abierunt. Memoriam apud posteros æternam assecutæ sunt mulieres, quæ armatos, & incubantes urbi Turcas fugientium virorum armis aditu prohibuere, vigilias, stationes, & si quæ alia præsens usus exegerat viriliter inter se partitæ. Ad nuncium intimæ classis, mediterranei quoq; hostes in Epiro, atq; Illyrio in fines Reip. irrupere, Salonamq; & Saxum castrum subverterunt: Spalatum in fide mansit. Sævum hoc cladis miserandæ fatum vix verbis exprimi potest, quàm Patres, & cives, intumescente magis, magisq; hostilium victoriarum cursu, torserit: etenim cum de unius remedio consultaretur, alia superstabat calamitas: quin etiam credebatur strui uim, qua, domita Histria, excidio urbs ipsa Venetiarum destinaretur. Verùm nihil omissum in ancipiti hoc Reip: statu; volutatisq; rationibus placitum littora communiri solertia Vincentii Mauroceni, & subinde Iulii Savorgnani præsidio firmari. Sensit hostis ex metu vim, & socia arma citiùs opinione sua parari, & ideo reditum in Hellespontum occludi posse:

itaq;

itaq; neglecto Ascrivio, Aulonem primùm, inde curata classe Corcyram latus est, haud læto exitu. Animũ ab ipsa necessitate mutuatus Aloysius Georgius, cęsis, qui per imam planitiem obstabant, cęteros omnes suburbiis fractos, & nihil pręterea ausos in classem rejecit: illi fœdata incendiis insula, Naupactum navigârunt. Hæc inter legati ab Senatu missi fœderatos ad bellum, & ad opus tempestivè ciebant, ne si diutius protraherentur suppetiæ, Tamassus belli causa per cunctationem hostibus cederet: itaq; effectum, ut maturatis plùs solito rebus, Barchinone tandem Ioannes Austriacus Genuam, inde Neapolim solveret, ubi XIX Cal. Septembr. fœderatę militię signa solenniter suscepit: hinc digressus Messanam pervenit, festivis à classe acclamationibus, & omni genere cultus à ducibus Columna, & Venerio exceptus. Porrò, dum hæc ad Messanam, in Cypro Tamassum sua fata agebant. Huc enim intentus Mustaphas, & accelerandæ victoriæ intentior tractare omnes oppugnationis vias, & quatuor erectis munitionibus, XXIV magnis tormentis, suffossis utrimq; ad tutos remeatus aggeribus, mœnia certissimis ictibus verberabat, ita pluribus diebus hostium assiduitas egregiæ disciplinæ ducem Baleonium non sine aliquo damno fatigavit. Orta sub hæc à milite sæva lues promiscuis morbis urbem miserabiliter afflixit,

quæ

quæ res non leviter Bragadenum exercuit, coëgitq; inutili plebe, ceu pestis esca, urbem exonerare. Cæterum Turcæ stratis viis, congestisq; telis augere obsessis pericula; & propinquo terrere discrimine, amoliriq; defensores. Nostris haud absimili vigore reddebant intorto igne inimicas vices, simulq; ultionis, & gloriæ avidi perfidos hostes pilis eminus fundebant. Sed & apertæ vi occultos etiam dolos Turcis addere visum est: subterraneis .n. cavis indiderunt tormentarium pulverem, qui concepto igne ita repente solum, urbisq; muros elisit, ut horribili fragore tota insula, quasi suis sedibus avulsa, contremisceret, disruptæq; ingentis ponderis moles urbem, ceu quodam destinato fulmine, ferirent. Hinc Mustaphas hortatur suos, ut in denudatas phalanges impetũ facerent, viamq; strage Venetorum in mœnia capessserent. Sic plerosq; irruptionem conantes Nestoris Martinengi, & Herculis Malatestæ occurrens virtus continuit. Turca, quia tum non vicisset, quasi pro victo esset, ad tertium Id. Quintil. oppugnationem aliquanto atrociorem, quàm ante aggreditur. Eo die pro fato concursum, utrisq; necessitas aderat. spes hosti in sua virtute, salus ex victoria Veneto erat, cui expectationem externæ opis per id tempus imminuerat nuncia è Creta navis. Igitur hostis inaudito stratagemate urbem aggreditur: pice illitas fron-

des

des, & sicca virgulta, & si qua materies apta alendo, fovendoq; igni, ad mœnia coagmentat, farcitq; stupa & plumis, qua inflammata tantum repente, mixta caligine incendium excitatum est, ut miseri cives fumo, et nidore propè suffocarentur, aucto etiam per eos dies ventorum impetu, quo tetra illa nubes faciliùs sese in miserabiles animas insinuaret: hisce tenebris addita frequens oppugnatio, quę continuos dies, nocteq; summa laborum, & cladium specie durata est: emissæq; è muralibus machinis horridæ grandines: quantoq; conspicui minùs propugnatores, tantò pluribus vulneribus obnoxii. In hunc modum promotæ vires, artesq; in III Cal. Sext. ubi displosis primùm omnibus æneis tormentis patentes ruinas corona adorti, per summam contentionem muris hæsere, aut mortem, aut victoriam eo momento reportaturi. Prioris voti compotes fuere primi murorum inscensores, acriter, & ab invicto hucusq; Bragadenio, & Baleonio accepti missilibus flammis, quibus ita temperatum legitur, ut sub hanc diem in summa copia tres tormentarii pulveris cadi obsessis solùm superessent. Et erat ea Veneto duci mens commissæ sibi vrbis ruinæ immori, nî Mustaphas mentione colloquii civibus fiduciam vel pacis, vel vitæ intulisset. Simul itaq; primores civitatis Prætorem circumfusi orant, ne, si ergà

Remp. Venetam sat fidei, & sanguinis datum ab omnibus insulæ ordinibus constaret, Tamassum mallet imminentis excidii triste bustum, quàm vivam communis constantiæ, & laudis imaginem: hæc gemitu & lacrimis omnium, & maximè futura volventis Baleonii hortatu, ferebantur. Itaq; sibi ipsis permissi cives deditione mi cum juraro Turca his pactis præscribunt, ut militi, & si cui alteri magis liberet, discessus ex insula tutus esset: incolis futuris libera religio, integræ fortunæ, utq; omnis injuria plena pace sopita foret. Mustaphas judicium in præsens haud aspernatus, primos congressus Bragadeni, Procerumq; mira lenitate captavit, non vultu alienatus, non verbis, ita iram barbarus condiderat: vagis deindè sermonibus Prætorem criminatus, contra fidem suprema nocte ducentos Turcas in arce necatos arguit: neganti accusationem vincula, & contumelias adjecit Mustaphas; prolapsumq; ad pedes ambabus auribus obmutilari jussit, mortem quoque minitatus. Itali sub id & Græcorum plures à juris humani ignaris occisi: inde in publicam ferociam itum, solo & parietibus erutę humanorum corporum reliquiæ, objecta feris cadavera, aræ, & Divini numinis majestas sacrilegio fœdatæ, versæ in superstitionem impii ritus sacræ ædes, totaq; civitas cruore, & probris commaculata. Bragadenus duo-

decimum post diem hostilibus castris extracto, ubi nequicquam blanditiis ad novam gentis, cultusq; insaniam pellectus esset, vivo detracta pellis, acerbissimo genere mortis, laceræ carnes bestiis projectæ sunt, fartamq; palea cutem ad vivi hominis simulacrum per vicos & urbis compita barbarus miles, perq; Cilicię atq; Syriæ littora circumtulit Turcica classis, vt sic mortuo etiam per scelestum ludibrium illuderent hostes, utq; nullus extaret locus, in quo crudelitatis ac perfidiæ impressa vestigia non inspicerentur. Hæc Tamassi, celeberrimæ in Cypro urbis, expugnatio fuit: hic totius Insulæ occasus: spoliis, viris, terris ingens victoria Barbaris, quorum evertendo imperio utiq; suffecturæ essét Christianæ vires; sed dum inanibus titulis hac tempestate jactamur, ab iis contenti non lacessiri, paci, belliq; momenta expectamus, ac interea nostris vitiis, & sua virtute, felicius Turcis imperium sternitur.

Navalis de Turcis victoria ad Echinadas.

1571.

CÆterum hunc ipsum annum omni posteritate memorandum effecit navalis de Turcis victoria: Ne igitur fœderati imperatores cunctando semper Mesanæ desides hærerent, lustrata classe

Corcyram xv Cal. Octobr. adnavigârunt pari consilio, animisq; ut quamprimùm prælio cum hoste decernerent. Ubi illum Naupacti sinum CL. navibus tenere cognitum est; Uluzzalium Methone commeatus aliis L. procurare, tum in altum provecta Christianorum classis, quæ CC erat triremium, quinqueremium majorum VI, navium verò XXV, & complurium minoris formæ, post varias in rem præsentem consulationes, Nonis Octobr. sub primam lucem ad Echinadas scopulos, Acarnaniæ adjacentes ex adverso ostii Acheloi fluminis, vulgò Curzulares, subsedit. Hîc hostem in conspectu habuit auctum robore, suffultumq; triremibus CCXXX, biremibus LX, quamvis errore speculatorum utrimq; pauciores crederentur. Interim numero suorum Halis falsò confisus è portu Corinthiaco solvit, sinuataq; in medium orbem fronte Galatam tenuit, postridie ad libitum nostros, ut rebatur, invasurus: proinde fœderati in Corinthiacum, tunc vacuum, sinum proras & ipsi obverterunt, inter quas freti fauces cùm laxare commodis intervallis non possent remorum ordines, superatâ portus angustiâ hostem non plus millia passuum XV. cominus obvium conspexerunt, cùm subitò consecutâ maris tranquillitate, sudum cœlum factum est, ut Superos præsentis naumachiæ spectaculum duxisse fatereris. Ioannes Au-

striacus

ſtriacus præſentium rerum momento quàm maximè permotus, celoce hinc inde pernix ſingulos duces militeſq; virtutis admonuit; atq; ex ea acie cunctis aut compedes, aut certè direpti poſſeſſiq; maris ingentes manubias pendere: nec minùs Venerius maritima noſtræ gentis trophæa, & in hos ipſos hoſtes olim illatas ſtrages, & communia libertatis hucuſq; jura proponebat. Sed & ipſi Turcæ diverſis ducum verbis incitati vocum ſtrepitu, armorumq; tumultu truces, more gentis, perſonabant. Cùm intra teli jactum remigio hinc inde proventum eſt, Halim ferunt non mediocriter defixum hæſiſſe, ubi expeditas ad prælium noſtrorum vidiſſet naves, quas fugam meditari opinabatur, imagine ſtationis ab Auria in altum effuſæ. E quinqueremibus in proximum, procacemq; hoſtem in primis detonuit Franciſcus Duodus, ſimiliter cæteri myoparonum præfecti jaculabantur glandium nubes, quas dum exterriti Turcæ per citatos remiges, & à fronte, & à tergo, & à lateribus ingruentem declinare ſtudent, in diſpares intricatoſq; giros diſſipatur navticus labor: ita per confuſos circuitus niſuſq; ſtatis ordinibus erratum eſt, incæptam auxere turbationem noſtri, majorum minorumq; tormentorum jugi ac horribili exploſione, quæ circum jacentibus ſcopulis & anfractibus repercuſſo gemitu terras, & maria concutere ruina

gravi,

gravi, & cœlum ipsum largo fragore subvertere videbatur. Nec segniùs ignibus suis furebant barbari, dispare tamen clade: quippe eminentes suarum triremium, naviumq; proræ elatiores ictus projectabant, quàm ut submissas nostrûm puppes contingerent: nostræ rectâ, nec incassum unquam in hosticum apparatum collimabant: sic non paucæ perforatæ, contusæq; sub initium aquis demersæ sunt: atrox exin de pugna, & promiscuæ clades, nunc hos, nunc illos impellente fortuna. At spem pugnantium augebant ipsi Imperatores Austriacus, & Venerius, qui in triremem Halis vivido conatu delati, ipsum belli caput adfectabant: & hìc acerrimus quisq; novissimam vim parabat: nec minùs effusis hostibus ad tutelam acrior impetus, & jam nostros ab insessâ puppe exturbaverant. Porrò nova acie impetitus Halis plumbea glande corruit, & imperatoriam navem nostris, vitamq; simul deseruit: Halis præcisum caput in nautico conto omnibus statim ostentui fuit. Postmodum altera capta navis, qua vehebantur classici ducis liberi, atq; venere in potestatem Pertai, & Caracozæ tribunorum triremes, momentoq; ipse Pertaus, in fugam actus, Naupactum se recepit, Caracoza in prælio cecidit. Sic media acies vno conatu profligata est, cùm interim ex alia parte XXX rostratæ in cuneum strictę à reliquis fuga disjungebantur.

tur. Non tulere incruentam hanc hostium fugam legati Antonius Canalius, & Marcus Quirinus, persecutiq; fugientes crebris tormentorum ictibus disjecere. At verò in dextero cornu horribilis armorum erat facies, & aliæ super alias cædes impigrè utrinq; geminabantur. Vluzzalius in XV fœderatarum, quæ spatio à cæteris avellebantur, libero illatus cursu, cùm viribus & numero impares invenisset, pessimè turbatas habuit, culpâ plus justo distantis Auriæ, qui tamen ratione callidioris disciplinæ exinde vitium texit, quasi in restrictos, & circumventos hostes incitatiore à tergo impetu fuisset recursurus. Cæterùm Vluzzalius, cùm ob hæc & scissum agmen, & fractos ordines signorum, & surdas ad imperia suorum aures, & in se properos hostes videt, è re periculum instans cavit, cursuq; celeri per hosticam lapsus classem, obversis in Echinadas proris rapitur effusa fuga in Corinthiacum sinum: cæteri hostium suo fracti periculo nostris concesserunt. Hoc maximè modò ad Echinadas à confœderatis Principibus navali prælio pugnatum est, quo fusus Turca documento fuit Barbaros vinci posse. maximum ad victoriam momentum fuerunt Venetæ majores quinqueremes sex, vulgò galeatiæ, quæ solido robore longè alias naves, & usu tormentorum, judicio ipsius Austriaci præstiterunt. Certatum est à decima septima diei

ad

ad vigesimam secundam, obtentaq; victoria, quam Pontifex verè Pius certam à Deo fuerat pollicitus; ejusq; lætus, ac felicissimus exitus non per homines, sed per cœlestes nuncios eidem allatus dicitur ipsamet die, qua contigit, Nonis Octobr. martyri Iustinæ sacris; ad cujus templum quotannis ob id Senatus reddendarum memor gratiarum accedit. Atq; in eâ celeberrimâ pugnâ alter ducum alteri ita profuit, ut di judicari vix possit uter utri virtute anteferendus. Pontificius, Hispanus, & Venetus laudatis facinoribus se gessere. Nullus de loco, summis ut antea simultatibus, contenderat: singuli privatas controversias pro Republica, tunc periclitante, in hostes vertere, tanto virtutis consensu, quantum præteritis annis fortasse fuerat inter diversos moribus, & æmulatione dissidium. Captæ triremes ferme CC: ad XXX Turcarum millia extincta: VI millia captivitati tradita: Christianorum XV millia servitio exempta: ducta ingens præda: nec ulla re magis hostium strages, quam sub vesperam patuit, cum per infectum sanguine, & spoliis æquor sex millibus passuum victrix classis veheretur in portum Petalam: unde divisis predis, et jam prematura hyeme, Austriacus Messanam, Columna Romam abierunt. Nostris per varias impressiones acta hyems est, Malgaritinum in Epiro funditus excisum, duce Venerio:

Sup-

Suppotum à suis metu derelictum flammis exustum: Leucas terrâ mariq; nequicquam tentata per Iacobum Superantium, imbribus, & hostium disciplina nostris infausta fuit.

Varii cum Turca conflictus. Pax.
1572.

MAjus videbatur imperium suum Selymo, quàm quòd ullis externis viribus debilitari posset: pertinacem itaq; animum in nostros sua armabat rabie; nec cunctanter quidem Vluzzalio ferocia pro virtute erat. Is anno insequenti summus classis imperator cum C & X triremibus, compluribusq; aliis navibus Hellesponto egressus nostrorum cogitationes, & consilia non parùm acuebat: & multum sanè Reipub. decessisse videbatur morte Pii Quinti, etsi in Gregorio xiij idem studium revixisset, ut communibus viribus, renovato inter Christianos Principes fœdere, communis hostis penitus debellaretur. At dum plus nimio ab Hispanis mora trahitur, Senatus veritus, ne quid Austriaci tarditas præsenti rerum statui imminueret, Iacobum Fuscarenum, Venerio legatum datum, jubet cum Marco Antonio Columnâ, iterum in expeditionem destinato, Corcyra per Ionium in Turcas quàmpri-

mum solvere. Classis, quæ erat CIX triremium, præter alias omnis formæ naves, & myoparones, ad Comenitias primum delata à speculatoribus intellexit hostem in Argolico sinu tutum, nec propelli natura, & situ loci, nec in pugnam trahi posse: quare ad Maleam visum est abire, ut vel sic aperto mari ultro prorumperet. Ita elatæ aliquot hosticæ triremes cum in Colubrarias insulas eveherentur nonnullis tormentorum ictibus in certamen sollicitabantur. Vluzzalius victricis classis impetum retardare contentus, cunctando, fugiendoq; novis artibus nostrorum conatus elusit. Ejus tum impetum veritus ad Cytheræ littus suas naves inducit cauta vafritie; ut eodem tempore quinqueremium fulmina evitaret, & simul ubi res suaderet, facilè in terram è propinquo exiliret. Dolus Legatum haud latuit: ille continenti prior succedens hosticas in agmen trahere connixus est: at hostis nostrarum machinarum, fumum & atram caliginem tormentis suis excitans, cùm jam etiam tenebresceret, nocte & astu cum tota classe ad Tænarium promontorium confœderatorum ictus & oculos pariter evasit. Illi fugientem aliquantisper insecuti sera nocte Cytheram reversi sunt: neq; hìc diu hæsitatum, quin altera suborta luce Turcam excirent. Hosti nonnihil increvit audaciæ, pugnamq;, ubi necessitas postulâsset, non detre-

detrectando, erupit, paratisq; in dimidiatę lunæ formam puppibus, veterem ignominiam abliturus, in certamen processit. è vestigio adfuit à dextero cornu Iacobus Superantius, jugiq; machinarum verberatione momento ferme perturbatum Turcam obliqua strage pressit, & molientem fugam dissipavit. Plurimum nunc quoq; nostrorum ducum virtus in media acie potuit, ubi Vluzzalius dirè exagitatus cunctari, subsistere, nec sat mentem, & arma expedire, undiq; hostili captus manu. Hanc properè conficiendi belli occasionem cernens Fuscarenus in desperatos, & jam cedentes vocavit Columnam: hic verò, nescio quid causatus, subsidens, hosti, proh nefas! commodam præbuit fugam: atq; ita Vluzzalius cito remige, sed magis nostris dissidiis, vitam tulit. Exinde, surgente Notho, cùm nihil aliud posset, nostra clasis Cytheram delata est: At verò Nicolaus Surianus, Adriatici sinus Præfectus ignitis artibus, & valida oppugnatione Scardonam novam aggressus, eandem scalis admotis hosti extorsit. Interea Austriacus cum Hispanorum classe Corcyram venit, cui obviam universæ fœderatorum turmę socias jungunt puppes: & visum est præter cætera Fuscareno cum toto apparatu C C navium in perturbatos hostes ferri, qui, ut habebatur, imminutâ multùm inconditâ fugâ, & pestifero morbo clase, partim ad Pilum,

partim ad Methonem auxilia expectabundi morabantur. Hos adoriri placuit, indictaq; acie Vluzzalius per multas horas evocatus, cùm prælium detrectaret, Coronem nostri deferuntur, cujus periculo excitatus Turca, relicta Methone classe, in eam oram duo millia peditum exponit, Austriacus totidem Hispanorum: ubi dum levibus dimicationibus pugna lacessitur, fœderatis animus subit Pilum, vel Methonem oppugnandi. negotium Alexandro Farnesio cum sex millibus demandatum exitu nullo; patentibus quippe campis, nec materiam circa Pilum munitionibus aggeribusq; aptam suppeditāte humo, in naves truditur aperta strage. Quibus difficultatibus pressi Austriacus, & Columna, nullo alio memorabili facto, in Italiam, non sine aliorum querelis, & propria nota maturârunt. Qui recessus, ut aliàs, multùm Patres perturbavit: hos nempè esse socios, qui ne bellum tolerarent, rixas induerent; quorum pars amica parùm Venetis, pars amica tantùm nomine; nulla boni spe classem ab ultimo oceano evocatam tempus itineribus, non bello terere, & ubi manus miscuerint cuncta sibi prætendere; ab hoste securitatem haberi post pacem; ab infido socio nec in pace quidem; tandem præteritam victoriam divinitus contigisse. At non cunctabatur Selymus: ad CCCC varii generis naves, duce eodem Vluzzalio,

ſio primo proximi anni vere educturus nunciabatur: qui ingentes apparatus cùm reciproca claſſe, & opera excipiendi forent tempeſtivè, nihil tamen aliud parabatur apud ſocios, quàm ſocietatis, & fœderum ſplendida nomina; & leves arrogantiæ tituli: immutato jam tum etiam Pontificis per nonnullos animo, in quo ſalutis cardo verſabatur. Videndum itaq; prudentibus erat, qua potiſſimùm via bellum omne Veneta Reſp. conficeret: eam ſanè Purpuratorum unus Mehemetus Legatum docuit. bellum pertæſus, ruinas, & incertos exitus, & quam, vel maximè Selymus oderat, navalem noſtrorum gloriam, concordiæ nomen per internuncios cum Barbaro Veneto Oratore attrectavit. Quare, ne Veneti ſemper externæ opis indigerent in communi malo, ne vita populorum per incerta maris, & tempeſtatum ſine lucro, ſed cum cæde volveretur, ne urbium, & provinciarum copiæ civibus turbas, non ſalutem parerent, Patres ſub principatu Aloyſii Mocenici pietatem ſuam adhiberi paſſi ſunt his conditionibus, ut Suppotum Turcis reſtitueretur, poſſeſſa ante bellum in Epiro, atq; Illyrio oppida eorum eſſent, quorum tunc temporis in poteſtatem devenisſent, redderentur utrimq; quæ bona negotiatoribus nondum erupto in pugnam diſſidio, adempta fuiſsent.

Vſco-

Vscochi denuo repressi.

1576.

QVamvis composito Turca maritimos turbines sustulisset, nondum tamen ad quietis stabilitatem profecerat Venetus, cùm fomes quidam, & quotidianæ turbationis causæ, Vscochi, superessent: & ut illi discretis variisq; prædationibus maria turbaverant, sic à nostris quoq; imperatoribus, non continuè, & cohærenter flagitii pœnas persolvebant. Primùm sub hæc tempora, Sebastiano Venerio Duce, in eos classem intulit Hermolaus Theupolus, cùm illi piraticam rabiem per finitimos Turcas, Venetosq; pari crudelitate exercuissent: jámq; videbatur ipsum Hydræ receptaculum & fons Seniæ, arctissimâ fame casura in dies, ad tantæ pervicaciæ internecionem, nisi diligens Maximiliani Cæsaris cura latronum pœnis, satisdationibusq; nostros per dilationem tantisper exarmâsset. Nec diu apud assuetam latrociniis gentem, & jura gentium, & leges sui Principis potuere: inscendere enim biennio post myoparones suos, & Illyricum subinde præternavigantes, primùm Turcici juris Macarscam furtis facibusq; inde Venetæ ditionis Sicenses, & Almissanos pudendis damnis perculerunt: Etenim cùm Rudolphus sua successione per eos dies nihil præter bonam

men-

mentem turbatis rebus, severitatis verò, & modi in suos expers imperium attulisset, Aloysio Balbo jussum, facinus piratarum acerrima obsidione, & quovis genere cladium vindicare: at non est morituris durata necessitas, versa in rabiem fame, inventâq; ex aliis latebris insolenti eruptione in Narentam amnem, ubi navigium Venetum multa ac preciosa merce dives per scelus raptum est, & viginti Turcæ occisi. Non Senatus ultra, non Præfectus maris vim extremam differendam censuere, conjectantes præcipuum argumentum magni & implacabilis Turcici motus, si, ut aliæ gentis cædes, hæc quoq; Amurathi, fervido dignitatis suæ assertori, nunciaretur. Rudolphus igitur, quantò summæ belli propior, tantò impensiùs pro pace niti cæpit: itaq; Carolo Archiduci nõ jam levem rei circumspectionem soliti moris, sed finem tam nocenti malo, solidamq; vicinorum requiem demandavit. Latrones perlato certæ mortis supplicio paulum ficta obedientia siluerunt. Sexennio quievere: ac tandem rediit mos crimini suus, excursumq; frequenti rapina mare, non sine gravissimis Turcarum dispendiis, & querela. Hermolaus igitur Theupolus rursus classi præficitur cum mandatis, ut bellum ad internecionem in perfidos fures administraret: eoq; necessitatis compelleret altrices impiorum terras, Seniam, Fluminis Vinadoliq;

liq; fauces, ut sua vastitate apud posteros fidem facerent nefarii et execrandi hospitii. Theupolus, ut jussus erat, per continentis oram, ultra, citraq; scelestos nidos igne ferroq; populatur. Serisam etiam, & præsidia castri aggressus, loci Præfectum trucidat; turres quondam perfugia latronum solo coæquat, famem intentat, omnia vltimo excidio depressurus: & jam ipsa vis dubios oppresserat, cùm ad nuncium Turcicæ expeditionis circùm Vbizam, quæ ad Seniæ littus protrahenda à Turcis ferebatur, victoria dirempta est: quippe Senatus reliqui maris tutandi cupidus vincentem Theupolum, & extrema prælii meditantem ad Ascrivium cum classe ablegavit. Non ideo tamen tot cladibus pressi latrociniis diu abstinuere: seu levibus stipendiis, seu prædæ dulcedine permoti, rursus in furta sua, & in suas naves resiluerunt, & rapaciùs, & latiùs quàm ante; nam Pharo, Brachia, & Corcyra nigra insulis expilatis, obvia quæquè, tum Christianorum, tum Turcarum navigia, & merces depopulabantur: & jam labem, omnibus portubus incubantem, Amurathes in perpetuum volens exinguere, instructo apparatu Seniam cogitabat, nisi singulari consilio Marci Venerii Oratoris prospectum esset, ne classis emandaretur jure sancitæ pacis, et obtentu præstandæ in posterum per Venetos maritimæ securitatis: Et severiora

qui-

quidem remedia temporum, ac pietatis conditio abhorrebat, infesâ Pannoniâ, Mysiâ, & Liburniâ: nam metus incesserat diffluere Turcâ odio Austriaci Principis, maximè quia Clissam astu militari ra-puerat per Vscochos in nostrorum confiniis, in quibus nihil movere fidei & quietis ad communem Italiæ tutelam intererat. Profectus tamen in Illyricum Benedictus Maurus est, ut jam ausuros populares vicino successu in officio contineret: nam erat animus comprovincialibus juvare Clissenses; sed eos exterruit Maurus, huc illuc ferens arma, & Vscochos, nostris maribus auxilia comportare ausos, opportuna classe cohibuit, quæ res Clementem VIII non mediocriter affecit: sed omnia tentare præstat tuendæ Reip. causa, & etiam barbaris servanda sunt sua fœdera. Cęterùm anniversarii hostes, nec ob id suarum artium obliti ad longum tempus sunt, Rovinii namq; portum in Histria ingressi nocturna manu mercatorias omnes diripuerunt: cumq; Hermolaus Theupolus sceleratos ad ultionem quaquaversum inquireret, ipse in acuratissimo conatu vitam fato reliquit ad maximam perfidorum licentiam. Illi metu soluti, quingenti Curictam delati, trecentis, qui facinus jam tum inibi expectabant, junctis, in ipso portu quinque Epirotarum longa navigia, & duas triremes invadunt: Epirotas, infesta sibi nomina,

ad unum omnes trucidant, cæteros miserrima clade conficiunt: idem ausuri in Albonam, si per Marini Molini, tunc loci Prætoris, violentiam licuisset. hæsit tamen in Flanona barbaries, occisis incolis, occupatoq; castello, ubi probro Venetorum Cæsariana signa extulerunt, extorto etiam per vim ab oppressis oppidanis sacramento fidelitatis. Neq; atrocitas hęc per oratorem Ferdinandi Archiducis Iosephum Rabatam excusari, aut componi potuit apud Venetos. Concitus per hæc Nicolaus Donatus non modò Seniam, conterminosq; tractus, sed etiam ipsum Tergestum acriter insedit, in prædones ubiq; intentus; erectis duabus munitionibus, quà transitus fœdæ genti patebat. Non tamen animus pervicax ob id cessit, non quidem fiduciâ virium, sed quia extremâ mole bellum pariter liberis, conjugibusq; ingrueret, & quia maximè vegeti solent esse impetus pro vitâ dimicantium. Igitur insuetum iter in Histros per abrupta montium juga, & confragosos plerumq; saltus, qui Germaniam disterminant, ingressi omni genere populationis in provinciam feruntur, vulgus trucidatum, ira & fames sanguine & rapinis satiata, annonam ex victoria retulere: & jam omnia circumfusi prædonis famam horruerant, & infestum agris agmen fugiebant vicinæ gentes, cùm Franciscus Cornelius furorem latronum pari motu, reciprocisq;

damnis

damnis continuit in pessimam Austriacorum perniciem, quæ demum populorum miserandis ejulatibus adacta, aures Cæsaris Matthiæ, & Ferdinandi allisit, ut incisis mali fibris orbi Christiano medicatum vellent: nec distulit Iosephus Rabata in sontes, qui totis fermè viginti quatuor annis res alienas sollicitârant, ultimam supplicii legem: securi enim in prædonum duces, & capita ad cæterorum terrorem severa animadversione detonuit, & ipse infami latronum manu mox inhumaniter trucidandus. Sic nonnihil paci consultum est.

Expeditio septima in piratas.
1601.

AT sub hæc non semel ipsi Neapolis, & Siciliæ Proreges conjuncta classe maria ad quæstum fœdârunt: nec dubiè Franciscus Superantius Orator Philippo Regi facinus detulit: sed hujus litteræ suorum damnantis furta magis apud Senatum optimæ voluntatis fuere testes, quàm apud prædatores imperii notæ. proinde majoribus etiam remediis, & navibus Reip. sibi prospicere ad repellendam vim placuit. Nec minus furor Australis hæc nostra littora afflavit quinquennio post: cùm circa Corcyram in nostrorum navigia sęviissent quinque Numi-

dicæ triremes, missûs est Augustinus Canalius classis Legatus, qui deliberato rei gerendæ momento cum Sinus Præfecto Francisco Molino, ita bipartito excursu in fugaces delatus, ut ultimam hosticarum ad primos appulsus tormentis disjecerit: nec segniùs in primam Lucę Pisauri puppem effrenis hostis mortem trudebat, dilabentibus aliis, cùm sibi integram victoriam eripi latronum fugâ putaret. Legatus incitato remigio fugitivis insistit: Ferebâtur in singulis Numidicis pręter socios remiges militum C. & XL. Nostris in robore constabat virtus: itaq; rates hostiles vel latè conquassatæ sunt, vel alto demersæ, fures aperta strage trucidati. Sic per extremã connixum improbum genus alienum æquor suo sanguine infecit. Dragutes Archipirata Peloponnesiacus Canalii, quantumvis saucii, manu confossus interiit. Eandem virtutis gloriam brevi post adeptus est Antonius Civranus, qui in Meli portu aggressus piraticam pestem, unà cum infamibus lignis, furta latrocinantibus extorsit, & scelestas Barbarorum animas ad Orcum detrusit.

Inter-

Interdictum Pontificium in Venetos.
1605.

A Piratico bello ad contentionem ventum est, scribendi apparatu & licentiâ summam, sed exitu levem. Hoc enim pomposum inter togatos Principes dissidium non tam momento suo, quàm ratiocinio populorum ęternitati mādatum est. Imminutæ Pontificiæ auctoritatis suspicio Paulum Quintum Burghesium in Venetam Rempubl. concitavit. Ille, veluti acerrimus sacrorum defensor, irritum volebat omnino quidquid in Ecclesiasticos viros, eorumq; bona decretum esset. Nostri majorum suorum statuta, legesq; ne subditorum contumeliæ impunes essent, civiumq; patrimonia distraherentur, asserebant, & temporis, & usus firmata privilegiis. Nihil tamen profectum apud Pontificem, à quo properè in universam Remp. sacræ districtæ secures, interdicta urbs, & subditi diris exe-crationibus devoti. Patres communi sententia interdicto obrenunciārunt: litteras quocumq; locorum suæ ditionis Leonardi Donati Principis nomine, transmiserunt, ut populi in fide manerent, orbemq; publicis programmatis docuerūt de Pontificis facto, suoq; jure. Res interim eò loci erat, urgentibus hinc inde partibus, ut sine ferro, & incendio, sævissi-

moq; bello componi haud posse videretur. Tandem Christianissimorum Principum interventu, ac in primis Gallorum Regis Henrici IV. per Franciscum Ioieusam purpuratum Præsulem hæ Italiæ turbæ rixæq; inter pium Patrem, & carissimos filios è medio sublatæ sunt.

Bellum Austriacum quartum.

1615.

PRæter efferos nativæ ferociæ spiritus hoc tempore Vscochi aulico quoq; favore lasciviebant. Nec dubium erat Iosephi Rabatæ cædem, ab ipsis manifesto læsæ majestatis crimine commissam, apud Ferdinandum imputari aperto Venetorum studio. Vnde egregii quasi facinoris ministri, nostrorum accusationibus inconcussi regnabant. Quid igitur mirũ quòd Georgio Dannicicchio duce Hieronymum Marcellum, pro maris libertate excubantem inopinata perfidia ad Bescam vinculis gravârint? quòd per summam superbiam angore simul & cominis contumeliosè cruciatum Seniæ ad ludibrium nationis luserint? quòd Christophorum Venerium in Mandra, Pagi insulæ portu, incautiùs cum sua trireme agentem interceperint, coxerint, ac devorârint? Inhumana hæc cladium series altiùs exasperârat

râtat Patrum animos, quàm ut solitis antea lenitatis, & gratiæ formulis impunes belluæ grassarentur. Hinc moderante rem Venetam Ioanne Bembo vindicta gravior hoc anno ad Gradiscas erupit; ultrò etiam per hęc lacessente Volfgango Tersacii comite, facinorosum antesignano. Hunc propria immanitas, & majoribus quondam suis possessa Curicta, & nuper cum Benedicto Legio victor animus ad prædas per Histros in Forum-julium egerat: simulq; cuncta prospere per inermes acta, vstis expilatisq; provincialibus, hominem erexerant, in societatem flagitiosissimo quoq; assumpto, cui ob egestatem & odium Veneti nominis vehemens perfurendi libido esset; jamq; petebant Montem-falconium, cùm legiones Palmâ, Vtinoq; excitæ, quas Franciscus Ericeus, & Silvester Maurocenus Provinciæ Præsides festinata conscensione objecerant, impetum importuni prædonis arcuerunt: præmissusq; cum delecta manu Pompejus Iustinianus Genuensis, qui navandæ operæ avidus inconditæ oræ pagos, vicosq; omnes, qui finium in ea regione extremi erant, & futuris rebus idonei, occupavit. Augebantur ergo utrinque copiæ vicinarum partium, ùt nondum aperto marte, ita incerta diligentia Austriacorum, quos inter de certo bello ambigebatur, dissimulante iras suas Veneto, quas cùm ingen-

tibus

tibus primùm armis, concursuque ducum, & nationum exinde robore perarmâsset, tandem solutas in Gradiscas potentissimo apparatu, & ruina gravi torsit, docuitq; quàm perniciosum esset tutamen scelestorum, & quàm decora libertas, quamq; potens lacessitæ Reipubl. mora. Sic dissipata Austriaca subsidia, & machinationes. Vrbs sola Gradiscana, ne venirer in potestatem, à pacis concordiæq; magnis demum arbitris impetravit, quos secuta est optimi Senatus libens inclinatio, qua se non tam vacuum gloria æstimavit, ut post compressos fures, & extortam bello maris securitatem, inane Ferdinandi Archiduci oppidum, ceu virtutis suæ præmium mallet, quàm sinceram famæ laudem, & quietis tam optatæ suavitatem.

Cæterùm hæc erant sub prælo, cùm egregium Antonii Marini Capelii facinus toto terrarum orbe pers[illegible]: sed neque illustres deerunt scriptores, qui ejus integrum de Punica Piratarū classe triumphum commendet æternitati: neque ultricia Numina, quæ Barbarorum minas & furorem compescant. Sufficiet nobis præclaras hucusq; Venetorum res gestas rudi quidem, sed simplici stylo contraxisse, nihil tamen inter infensos, vel obnoxios Patriæ dictum extra fidem gliscet posteritati. Vetera quidem supergressa sunt vitium obtrectationis ipsa sua antiquitate, &

con-

concordi ſcriptorum teſtimonio: in præſentibus precium hęret veritatis, quæ proinde ad alia nobis carior eſt, quàm ut iis, quę nuper geſta vivorum adhuc conſcientia variantur, invertere velimus conſtantiam reliquę noſtrę ſcriptionis.

FINIS.

Poſteriores duo Libri excuſi ſunt
PATAVII, TYPIS SEBASTIANI SARDI. 1638.
Impenſis Typograph. Cribellianæ.

Errata inſigniora ſic corrige.

Pag.	lin.	Err.	Corr.	Pag.	lin.	Err.	Corr.
10	19	Gradentium	Gradenſium	231	11	e maritimi	è maritimo
15	14	que	quæ	233	3	navalis	navali
18	23	739	839	243	25	crebas	crebras
20	10	poſſet	poſſit	245	14	alterum	alteram
21	1	operire	opperiri	246	24	ipſæ	ipſe
25	22	prætente	præeunte	259	25	Camerae	Cameraci
72	1	admovit	admovet	263	22	mare	marte
72	17	Pirurunenſi	Pſiuronenſi	267	1	priſtinam	priſtinum
78	2	quæ	quo	270	7	conſpexiſſent	conſpexiſſet
122	10	promovet	promovit	272	15	flumen	Flumen
132	7	vexat	vexavit	330	14	Lando	Landus
158	4	auſpiſpiciis	auſpiciis	346	1	eſſet	eſſe
166	25	in captus	captus in	351	3	peſſumedit	peſſumdedit
182	ult.	eos	eas	352	6	ab	ob
185	25	Cavalcabovis	Cavalcabovi	356	18	ſuſceperunt	ſuſceperint
191	15	fragalitate	frugalitate	373	9	nocteq;	nocteſq;
197	7	traiicit	trajecit	376	14	ſpeculaturum	ſpeculatorum
219	22	Haupactus	Naupactus				

Reliqua, quæ occurrent, litterarum inverſarum, exſuperantium, deficientium, atque interpunctionum errata,

CANDIDE LECTOR

per te emendabis.

ad unum omnes trucidant, cæteros miserrima clade conficiunt: idem ausuri in Albonam, si per Marini Molini, tunc loci Prætoris, violentiam licuisset. hæsit tamen in Flanona barbaries, occisis incolis, occupatoq; castello, ubi probro Venetorum Cæsariana signa extulerunt, extorto etiam per vim ab oppressis oppidanis sacramento fidelitatis. Neq; atrocitas hęc per oratorem Ferdinandi Archiducis Iosephum Rabatam excusari, aut componi potuit apud Venetos. Concitus per hæc Nicolaus Donatus non modò Seniam, conterminosq; tractus, sed etiam ipsum Tergestum acriter insedit, in prædones ubiq; intentus; erectis duabus munitionibus, quà transitus fœdæ genti patebat. Non tamen animus pervicax ob id cessit, non quidem fiduciâ virium, sed quia extremâ mole bellum pariter liberis, conjugibusq; ingrueret, & quia maximè vegeti solent esse impetus pro vitâ dimicantium. Igitur insuetum iter in Histros per abrupta montium juga, & confragosos plerumq; saltus, qui Germaniam disterminant, ingressi omni genere populationis in provinciam feruntur, vulgus trucidatum, ira & fames sanguine & rapinis satiata; annonam ex victoria retulere: & jam omnia circumfusi prædonis famam horruerant, & infestum agris agmen fugiebant vicinæ gentes, cùm Franciscus Cornelius furorem latronum pari motu, reciprocisq;

damnis

damnis continuit in pessimam Austriacorum perniciem, quæ demùm populorum miserandis ejulatibus adacta, aures Cæsaris Matthiæ, & Ferdinandi allisit, ut incisis mali fibris orbi Christiano medicatum vellent: nec distulit Iosephus Rabata in sontes, qui totis fermè viginti quatuor annis res alienas sollicitârant, ultimam supplicii legem: securi enim in prædonum duces, & capita ad cæterorum terrorem severa animadversione detonuit, & ipse infami latronum manu mox inhumaniter trucidandus. Sic nonnihil paci consultum est.

Expeditio septima in piratas. 1601.

AT sub hæc non semel ipsi Neapolis, & Siciliæ Proreges conjuncta classe maria ad quæstum fœdârunt: nec dubiè Franciscus Superantius Orator Philippo Regi facinus detulit; sed hujus litteræ suorum damnantis furta magis apud Senatum optimæ voluntatis fuere testes, quàm apud prædatores imperii notæ. proinde majoribus etiam remediis, & navibus Reip. sibi prospicere ad repellendam vim placuit. Nec minus furor Australis hæc nostra littora afflavit quinquennio post: cùm circa Corcyram in nostrorum navigia sçviissent quinque Numi-

dictæ triremes, missus est Augustinus Canalius classis Legatus, qui deliberato rei gerendæ momento cum Sinus Præfecto Francisco Molino, ita bipartito excursu in fugaces delatus, ut ultimam hosticarum ad primos appulsus tormentis disjecerit: nec segnius in primam Lucę Pisauri puppem effrenis hostis mortem trudebat, dilabentibus aliis, cùm sibi integram victoriam eripi latronum fugâ putaret. Legatus incitato remigio fugitivis insistit: Ferebatur in singulis Numidicis prçter socios remiges militum C. & XL. Nostris in robore constabat virtus: itaq; rates hostiles vel latè conquassatæ sunt, vel alto demersæ, fures aperta strage trucidati. Sic per extremã connixum improbum genus alienum æquor suo sanguine infecit. Dragutes Archipirata Peloponnesiacus Canalii, quantumvis saucii, manu confossus interiit. Eandem virtutis gloriam brevi post adeptus est Antonius Civranus, qui in Meli portu aggressus piraticam pestem, unà cum infamibus lignis, furta latrocinantibus extorsit, & scelestas Barbarorum animas ad Orcum detrusit.

Inter-

Interdictum Pontificium in Venetos.
1605.

A Piratico bello ad contentionem ventum eſt, ſcribendi apparatu & licentiâ ſummam, ſed exitu levem. Hoc enim pompoſum inter togatos Principes diſſidium non tam momento ſuo, quàm ratiocinio populorum ęternitati mãdatum eſt. Imminutæ Pontificiæ auctoritatis ſuſpicio Paulum Quintum Burgheſium in Venetam Rempubl. concitavit. Ille, veluti acerrimus ſacrorum defenſor, irritum volebat omnino quidquid in Eccleſiaſticos viros, eorumq; bona decretum eſſet. Noſtri majorum ſuorum ſtatuta, legeſq; ne ſubditorum contumeliæ impunes eſſent, civiumq; patrimonia diſtraherentur, aſſerebant, & temporis, & uſus firmata privilegiis. Nihil tamen profectum apud Pontificem, à quo propere in univerſam Remp. ſacræ diſtrictæ ſecures, interdicta urbs, & ſubditi diris execrationibus devoti. Patres communi ſententia interdicto obrenunciârunt: litteras quocumq; locorum ſuæ ditionis Leonardi Donati Principis nomine transmiſerunt, ut populi in fide manerent, orbemq; publicis programmatis docuerũt de Pontificis facto, ſuoq; jure. Res interim eò loci erat, urgentibus hinc inde partibus, ut ſine ferro, & incendio, ſæviſſi-

moq; bello componi haud posse videretur. Tandem Christianissimorum Principum interventu, ac in primis Gallorum Regis Henrici IV. per Franciscum Iojeusam purpuratum Præsulem hæ Italiæ turbæ rixæq; inter pium Patrem, & carissimos filios è medio sublatæ sunt.

Bellum Austriacum quartum.

1615.

PRæter efferos nativæ ferociæ spiritus hoc tempore Vscochi aulico quoq; favore lasciviebant. Nec dubium erat Iosephi Rabatæ cædem, ab ipsis manifesto læsæ majestatis crimine commissam, apud Ferdinandum imputari aperto Venetorum studio. Vnde egregii quasi facinoris ministri, nostrorum accusationibus inconcussi regnabant. Quid igitur mirũ quòd Georgio Dannicicchio duce Hieronymum Marcellum, pro maris libertate excubantem inopinata perfidia ad Bescam vinculis gravârint? quòd per summam superbiam angore simul & minis contumeliosè cruciatum Seniæ ad ludibrium nationis luserint? quòd Christophorum Venerium in Mandra, Pagi insulæ portu, incautiùs cum sua triremе agentem interceperint, coxerint, ac devorârint? Inhumana hæc cladium series altiùs exasperârat

râtat Patrum animos, quàm ut solitis antea lenitatis, & gratiæ formulis impunes belluæ grassarentur. Hinc moderante rem Venetam Ioanne Bembo vindicta gravior hoc anno ad Gradiscas erupit; ultrò etiam per hęc lacessente Volfgango Tersacii comite, facinorosûm antesignano. Hunc propria immanitas, & majoribus quondam suis possessa Curicta, & nuper cum Benedicto Legio victor animus ad prædas per Histros in Forum-julium egerat: simulq; cuncta prosperè per inermes acta, vstis expilatisq; provincialibus, hominem erexerant, in societatem flagitiosissimo quoq; assumpto, cui ob egestatem & odium Veneti nominis vehemens perfurendi libido esset; jamq; petebant Montem-falconium, cùm legiones Palmâ, Vtinoq; excitæ, quas Franciscus Ericeus, & Silvester Maurocenus Provinciæ Præsides festinata conscensione objecerant, impetum importuni prædonis arcuerunt: præmissusq; cum delecta manu Pompejus Iustinianus Genuensis, qui navandæ operæ avidus inconditæ oræ pagos, vicosq; omnes, qui finium in ea regione extremi erant, & futuris rebus idonei, occupavit. Augebantur ergò utrinquè copiæ vicinarum partium, ùt nondum aperto marte, ita incerta diligentia Austriacorum, quos inter de certo bello ambigebatur, dissimulante iras suas Veneto, quas cùm ingentibus

tibus primùm armis, concursuque ducum, & nationum exinde robore perarmâsset, tandem solutas in Gradiscas potentissimo apparatu, & ruina gravi torsit, docuitq; quàm perniciosum esset tutamen scelestorum, & quàm decora libertas, quamq; potens lacessitæ Reipubl. mora. Sic dissipata Austriaca subsidia, & machinationes. Vrbs sola Gradiscana, ne venirct in potestatem, à pacis concordiæq; magnis demum arbitris impetravit, quos secuta est optimi Senatus libens inclinatio, qua se non tam vacuum gloria æstimavit, ut post compressos fures, & extortam bello maris securitatem, inane Ferdinandi Archiduci oppidum, ceu virtutis suæ præmium mallet, quàm sinceram famæ laudem, & quietis tam optatæ suavitatem.

Cæterùm hæc erant sub prælo, cùm egregium Antonii Marini Capelii facinus toto terrarum orbe personuit: sed neque illustres deerunt scriptores, qui ejus integrum de Punica Piratarū classe triumphum commendet æternitati: neque ultricia Numina, quæ Barbarorum minas & furorem compescant. Sufficiet nobis præclaras hucusq; Venetorum res gestas rudi quidem, sed simplici stylo contraxisse, nihil tamen inter infensos, vel obnoxios Patriæ dictum extra fidem gliscet posteritati. Vetera quidem supergressa sunt vitium obtrectationis ipsa sua antiquitate, &

con-

concordi ſcriptorum teſtimonio: in præſentibus precium hęret veritatis, quæ proinde ad alia nobis carior eſt, quàm ut iis, quę nuper geſta vivorum adhuc conſcientia variantur, invertere velimus conſtantiam reliquę noſtrę ſcriptionis.

FINIS.

Poſteriores duo Libri excuſi ſunt
PATAVII, TYPIS SEBASTIANI SARDI. 1638.
Impenſis Typograph. Cribellianæ.

Errata insigniora sic corrige.

Pag.	lin.	Err.	Corr.
10	19	Gradentium	Gradensium
15	14	que	quæ
18	23	739	839
20	10	posset	possit
21	1	operire	opperiri
25	22	prætente	præeunte
72	1	admovit	admovet
72	17	Pirurunensi	Psiuronensi
78	2	quæ	quo
122	10	promovet	promovit
132	7	vexat	vexavit
158	4	auspispiciis	auspiciis
166	25	in captus	captus in
182	ult.	eos	eas
185	25	Cavalcabovis	Cavalcabovi
191	15	fragilitate	frugalitate
197	7	traiicit	trajecit
219	22	Haupactus	Naupactus
231	11	e maritimi	è maritimo
233	3	navalis	navali
243	25	crebas	crebras
245	14	alterum	alteram
246	24	ipsæ	ipse
259	25	Camerae	Cameraci
263	22	mare	marte
267	1	pristinam	pristinum
270	7	conspexissent	conspexisset
272	15	flumen	Flumen
330	14	Lando	Landus
346	1	esset	esse
351	3	pessumedit	pessumdedit
352	6	ab	ob
356	18	susceperunt	susceperint
373	9	nocteq;	noctesq;
376	14	speculaturum	speculatorum

Reliqua, quæ occurrent, litterarum inversarum, exsuperantium, deficientium, atque interpunctionum errata,

C A N D I D E L E C T O R

per te emendabis.